

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

ORTADOĞU VE FİLİSTİN (1920-1949)

Ceren Altunbeğ Turgut

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

ORTADOĞU VE FİLİSTİN (1920-1949)

Ceren ALTUNBEĞ TURGUT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Ceren ALTUNBEĞ TURGUT tarafından hazırlanan " Ortadoğu ve Filistin (1920-1949)" başlıklı bu çalışma, 28.09.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Özden (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu (Danışman)

Prof. Dr. Bekir Koç

Doç. Dr. Fatih Yeşil

Yrd. Doç. Dr. Selda Güner

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

28.09.2015

Ceren ALTUNBEĞ TURGUT

ÖZET

ALTUNBEĞ TURGUT, Ceren, Ortadoğu ve Filistin (1920-1949), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Ortadoğu bugün olduğu gibi geçen yüzyıllarda da dünya gündeminden düşmemiştir. Ortadoğu coğrafyasında yer alan ve çeşitli medeniyetlere beşiklik etmiş bu topraklar üzerinde yaşananlargüncelliğinihala korumaktadır. Ortadoğu'da Yahudiler tarafından bir devlet kurma fikrinin ortaya atıldığı günden beri Yahudilerin gerek Arap ülkeleri, gerek Filistin halkı ile mücadelesi sürmektedir. Günümüze dek çözülememiş Filistin Meselesini anlayabilmek için ilk olarak meselenin oluşmasına etki edenfaktörleri incelemek gerekir. Siyonizm, Arap Devletleri, Avrupalı Devletler, ABD vb. birçok faktör soruna dahil edilebilir. Meseleyi sadece dış faktörlere bağlı olarak ele almamalıyız, iç faktörlerle bölgesel unsurları da dikkate almalıyız. Bunun yanı sıra, Filistin milliyetçiliğinin ortaya çıkması ve bundan kaynaklanan mücadelelerde Meselenin oluşumunda etkin rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, Filistin'in İngiliz Mandası yönetimi altına alınmasından 1. Arap-İsrail Savaşlarına kadar olan tarihi süreç anlatılmaktadır. Filistin meselesini Yahudiler ve Osmanlı Devleti'nden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Bu çerçevede, siyasi hareket olarak 1880'lerde tarih sahnesine çıkan Siyonizm'de ele alınmıştır. Manda yönetimi öncesinde bölgenin hukuki statüsü, bölgeye olan Yahudi göçleri ve Osmanlı Devleti'nin Yahudi göçlerine karşı aldığı tedbirler hakkında bilgi verilmiştir. Diğer yandan, çalışmada İngilizlerin meseleye ilişkin çözüm planları, dönemin büyük devletlerinin Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulması yönündeki çabaları, AraplarınFilistin davasını ele almaları, Arap ve Yahudiler arasında yaşanan çatışmalar ve İsrail'in kuruluşu analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Filistin, Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm, Aliyah, Hacı Emin El-Hüseyni, İsrail.

ABSTRACT

ALTUNBEĞ TURGUT, Ceren, Middle East and Palestine (1920-1949), Master Thesis, Ankara, 2015.

The Middle East remained on the agenda throughout the previous centuries as it still does today. What has been experienced on this land all through the middle eastern geography, the cradle of various civilizations, is still a hot topic. The Jewish have carried out their fight with both the arab countries and the palestinians since the very first day of the idea of the establishment of a state by the Israelis in the middle east. In order to understand the palestinian problem, which still awaits to be solved, we have to study the causes of the problem in the first place. Zionism, Arab States, european states, usa etc could be included in the problem. We should not assess the problem in relation to external factors only; internal factors and regional elements should also be taken into account. Furthermore, the emergence of palestinian nationalism and the struggle arising from it are playing an effective role for the existence of the problem

In this study, the historical process from the British mandate of Palestine to the first Arab-İsrael war is discussed. It is impossible to approach the problem by excluding the Jews and the Ottoman Empire. In this regard, Zionism, which appeared of the stage of history as a political movement during 1880s, was also mentioned. Information was provided regarding the legal status of the region before the mandate administration, Jewish migration into the land and precautions of the Ottoman Empire for this. On the other hand, British plans for the solution of the problem, efforts by the powerful states of the era for the formation of a Jewish homeland in Palestine, Arabs' approach to the Palestinian claim, conflicts between the Arabs and the Jews and formation of Israel were analyzed.

Keywords

Palestine, Ottoman Empire, Zionism, Aliyah, Hacı Emin El-Hüseyni, İsrail.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ORTADOĞU COĞRAFYASINDA FİLİSTİN	4
1.1. ORTADOĞU BÖLGESİ VE SINIRLARI	4
1.2. FİLİSTİN'İN ORTADOĞU'DAKİ YERİ	5
1.3. FİLİSTİN'İN İDARİ SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI	7
2.BÖLÜM: ARAP-YAHUDİ MÜCADELESİNİN KÖKENİ	13
2.1. TARİHSEL PERSPEKTİFTE SİYONİZM	13
2.1.1.Theodor Herzl ve Siyonizm Davası.....	20
2.1.2.Siyonizm'in Filistin'i Sömürü Amacıyla Kullanması.....	26
3. BÖLÜM: BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA ve SAVAŞ SONUNDA FİLİSTİN	30
3.1. İNGİLİZLERİN KUDÜS'Ü İŞGALİ	36
3.2. MANDA ALTINDAKİ FİLİSTİN	41
3.3. BÖLGEYE YAHUDİ GÖÇLERİ	46
3.3.1. Birinci Aliyah (1881-1903).....	47
3.3.2. İkinci Aliyah (1904-1914).....	47
3.3.3. Üçüncü Aliyah (1919-1923).....	47
3.3.4.Dördüncü Aliyah (1924-1929).....	48
3.3.5.Beşinci Aliyah(1929-1939).....	48
3.4. TOPRAK SATIN ALMA FAALİYETLERİ	49
3.5. TEDHİŞ VE TERÖR ÖRGÜTLERİ	50

4.BÖLÜM: ARAP AYAKLANMALARI.....	52
4.1. ARAP SİYASİ PARTİLERİ.....	61
4.2. ARAP TERÖR ÖRGÜTLERİ.....	62
4.3. ARAP-YAHUDİ ÇATIŞMALARI (1929-1939).....	64
4.4. ARAP İSYANININ BAŞARISIZLIĞI.....	87
5.BÖLÜM : İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA ARAPLAR VE YAHUDİLER.....	91
5.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA FİLİSTİN.....	91
5.2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BÖLGE AÇISINDAN	
SONUÇLARI	100
5.2.1.Yahudi Terörü.....	102
5.3. FİLİSTİN MESELESİNİN YENİ AKTÖRÜ BİRLEŞİK	
AMERİKA.....	105
6.BÖLÜM : İSRAİL'İN KURULUŞU VE 1. ARAP-İSRAİL SAVAŞI.....	115
6.1. FİLİSTİN MESELESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE.....	115
6.2. İSRAİL'İN KURULUŞU.....	119
6.3. I. ARAP-İSRAİL SAVAŞI.....	125
6.3.1.Mütareke Anlaşmaları.....	130
7. BÖLÜM : BÜYÜK GÜÇLERİN ORTADOĞU POLİTİKALARINDA	
FİLİSTİN.....	133
7.1. İNGİLTERE.....	133
7.2. FRANSA.....	134
7.3. ALMANYA.....	135
7.4. RUSYA.....	136
SONUÇ.....	138
KAYNAKÇA.....	142
EK 1. Balfour Deklarasyonu Metni.....	158
EK 2.Woodhead Komisyonu Taksim Planı.....	159
EK 3. 1947 Tarihli Birleşmiş Milletler Taksim Planı Haritası.....	162
EK 4. 1949 Mütareke Anlaşmalarından Sonra Filistin.....	163
EK 5. Yüksek Lisans Tez Çalışması Orjinallik Raporu.....	164
EK 6. Tez Çalışması Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	165

KISALTMALAR

BM: Birleşmiş Milletler

Çev. :Çeviren

Ed. :Editör

GBSO: Birleşik Krallık Sömürge Ofisi (Great Britain Colonial Office)

Haz. : Hazırlayan

HMSO: İngiltere Büro Malzemeleri Ofisi (Her Majesty's Stationery Office)

s. :Sayfa

UNISPAL: Birleşmiş Milletler Filistin Sorunlarına İlişkin Bilgi Sistemi

UNSCOP: Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi

vb. :Ve benzeri

Yay. :Yayınlayan

GİRİŞ

Filistin'in bulunduğu bölge, jeopolitik, stratejik ve ekonomik açılardan değerlendirildiğinde, gerek bölge ülkeleri gerekse küresel güç odakları açısından oldukça önem arz eden bir bölgedir. Bu nedenle bölgede her zaman bir kaos ortamı mevcut olmuştur. Bu çalışmada, Arap-Yahudi Mücadelesini derinlemesine incelemek ve bölgede farklılığı yaratan başlıca aktörün Yahudiler olarak öne çıkması nedeniyle, Siyonizm ve Siyonist hareketin nasıl farklı boyut kazandığına da yer verilerek 1949 yılına dek hem Araplar hem de Yahudiler açısından bölgede yaşanan olaylar analiz edilmiştir. Meseleyi başlangıcından itibaren ele almış olan Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'nun Filistin Meselesi ve İsrail Savaşları isimli eseri konunun çerçevesinin çizilmesinde kaynaklık etmiştir.

Filistin modern çağda hakkında en çok konuşulan, bir dizi metinde analiz edilen konuların başında gelir. Her kaynakta farklı analiz ve söylemlerle karşılaşılması nedeniyle olaylara tarafsız bakmanın çok zor olduğu görülmektedir. Yahudileri haklı gören kaynaklar Siyonizm'i ön plana çıkarıp İsrail'in kuruluşuna giden yolda her şeyi mübah görmektedirler. Arapları destekleyen kaynaklar ise Arapların yurtlarından sürgün edildiği, işkenceye maruz kaldıkları, katliama uğradıkları gibi söylemleri yinelemektedirler. Bu sebeple uyuşmazlığın ne olduğuna dair net bir tanım yapmak yerine sorunun ortaya çıkışı ve gelişimi üzerine tarihsel veriler kullanılarak bu çalışma hazırlanmıştır.

Filistin'in modern tarihini inceleyen çalışmaların çoğunda Siyonizm konusu dini ve siyasi zeminde değerlendirilmektedir. Siyonizm'in kaynağını Tevrat'tan alması ve Yahudilerin Batılı Devletler nezdinde diplomatik ve siyasi girişimleri bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Bu çalışmada, varlıklı Yahudi ailelerin maddi katkıları, Batılı ülkelerdeki ekonomik krizlerin sorumlusu olarak Yahudilerin görülmesi bağlamında Siyonizm'in ekonomik yönü de incelenmiştir.

20. yüzyıl Filistin için yeni bir dönemin başlangıcıdır. Değişen idari işleyişi, bölgedeki dini, kültürel ve ekonomik nüfuz mücadelesi, Batılı Devletler ve Siyonistlerin faaliyetleri, Yahudi göçü araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Filistin hakkında çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen, Arap ayaklanma hareketlerinin yeterince incelenmediği ve geri planda kaldığı görülmektedir. Balfour Deklarasyonu, İngiltere'nin Yahudi yanlısı politikaları, ekonomik ve sosyal koşulların kötüleşmesi Arapların ayaklanmasına sebep oldu. Bu çalışma, 1920-1939 yılları arasında Filistin'de gerçekleştirilen isyan hareketleri üzerine bölgeye giden komisyonların raporları ile İngiltere Parlamentosuna sunulan ve İngiltere Hükümeti tarafından yayınlanan belgelerden hareketle anlatmayı hedeflemektedir. Keza devrin şahidi Shaw'ın "A Survey Of Palestine" adlı eseri detaylı bilgi vermesi bakımından önem arz etmektedir. Söz konusu döneme ilişkin yabancı dilde yazılmış eserlerde meselenin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

İngiltere gün geçtikçe artan sorunlarına binaen Filistin'in idaresi meselesini BM'e taşımıştır. BM nezdinde ele alınan konuya BM üyesi devletlerin aldıkları kararlar çerçevesinde çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmada, BM Yıllıkları ile çözüm planı olarak benimsenen Çoğunluk Planı ve BM konsey kararlarına ışık tutulması hedeflenmektedir.

Üzerinde uzlaşılan Çoğunluk Plan'ı ile ulusal manda yönetimine son verilmiştir. Bu durum Arapları ve Yahudileri doğrudan karşı karşıya getirmiştir ve her iki tarafta silahlanarak birliklerini seferber etmişlerdir.

Tarihi süreç içerisinde ortaya konmaya çalışılan Arap-İsrail mücadelesinden de anlaşılacağı üzere tarihi ve dini söylemler kullanılarak Ortadoğu'da bir İsrail devleti yaratılmıştır. İsrail'in kurulmasını müteakip 1. Arap-İsrail Savaşı başlamış ve ateşkes ilanının ardından İsrail ile Arap Devletleri arasında mütarekeler yapılmıştır. Çalışmada, mütareke metinlerine ilişkin metinler UNISPAL'de (Birleşmiş Milletler Filistin Sorununa İlişkin Bilgi Sistemi) yer alan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi belgelerinden yararlanılmıştır.

Farklı bakış açılarıyla ele alınan Filistin Meselesi'ne dair bu incelemede yukarıda bahse konu kaynaklar ve çağdaş literatür eşliğinde Filistin'in manda idaresinden 1. Arap-İsrail Savaşları arasındaki periyottaki durumuna değinilmiştir.

1. BÖLÜM

ORTADOĞU COĞRAFYASINDA FİLİSTİN

Filistin-İsrail anlaşmazlığı çerçevesinde ele alınan Filistin bölgesi ile ilgili kavramların bulunduğu ilk bölümde Ortadoğu'nun sınırlarını çizmemizin nedeni, hem hakim güçlerin hem de Arap devletlerinin müdahil olduğu ve Ortadoğu'ya hakim olmak için bölgede, çatışmalar çıkarmalarındandır. Bu coğrafyada yaşanan bir çatışma dünyanın diğer bölgelerini de etkileyebilmektedir.

1.1. ORTADOĞU BÖLGESİ VE SINIRLARI

“Ortadoğu” kavramı tarih boyunca 20. Yüzyıl'ın icadıdır. Fransızlar tarafından Osmanlı toprakları “Yakın Doğu” diye adlandırılmıştır. Çin, Japonya gibi Doğu Asya ülkelerinin bulunduğu bölge için ise “Uzak Doğu” kavramı kullanılmıştır. İngiltere'nin Doğu Asya ülkelerinde yayılması ile “Yakın Doğu” (*Near East*) ve “Uzak Doğu” (*FarEast*) kavramları kullanılmaya başlandı. “Ortadoğu” (*Middle East*) kelimesini ilk olarak Amerikalı deniz subayı ve akademisyen Alfred Thayer Mahan'ın Eylül 1902'de Londra'da yayınlanan *National Review*'de “The Persian Gulf and International Relations” başlıklı makalesinde görülmüştür. (Laçiner, 2007, s. 153-154)

En dar şekliyle Mısır'dan İran'a uzanan Nil ve Mezopotomya havzalarının arası için, en geniş şekliyle de Fas'tan Pakistan'a kadar yayılan, başka bir deyişle Atlantik'ten Ganj havzasına kadar yayılan bölge için Ortadoğu kavramı kullanılmıştır. Doğu ile Batı arasında bir köprü olan bölgede İslam kimliği öne çıkmış olup, “Kara Altın” olarak bilinen petrolün bölgeden çıkarılmasıyla birlikte bölgenin stratejik önemi daha fazla artmıştır. Ortadoğu'nun jeopolitik konumu teorisyenlerin de ilgisini çekmiştir. Amerikalı N.J. Spykman'ın “Kenar Kuşak Teorisi” ve İngiliz coğrafyacı H.J.

Mackinder'in "Deniz Hakimiyet Teorisi"nde tanımladığı yerler bu bölgede bulunmaktadır.(Ayten,2003, s. 413)

Bugün Ortadoğu Bölgesini hangi devletlerin içerdiği konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Günümüzde Türkiye, Mısır, İran ve Yemen'in çevrelediği alanın içinde bulunduğu bölge Ortadoğu olarak tanımlanmaktadır.(Yılmaz,2004, s. 15)

Ortadoğu'yu ve onun sorunlarını anlayabilmek için öncelikle bu bölgenin 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başındaki ortaya çıkış hikayesini çok iyi anlamak gerekir. Zira, Ortadoğu, Avrupa emperyalizminin dünyaya yayılma ve dünyayı kontrol etme çabası sonucu ortaya çıkmıştır. Bölge hem coğrafi olarak hem de idari ve siyasi yönden İngiltere ve Fransa tarafından şekillendirilmiştir. Önce bölge fiilen işgal edildi (1840-); işgal edilen yerlerde halkların bazıları doğrudan işgalci devlete (Fransa ve İngiltere) bağlandı, bazıları Manda sistemi şeklinde kontrol altına alındı; oluşturulan sınırlar ve statüko üzerinde yeni yönetimler teşekkül edildi; suni yönetimlerin ayakta kalmaları için gerekli ekonomik, eğitimsel, askeri ve siyasi mekanizmalar devreye sokularak işgal pekiştirildi. Tarihe baktığımızda, tüm Ortadoğu devletlerinin temelinde ya Fransa'nın (Fas, Cezayir, Tunus, Suriye, Lübnan) ya da İngiltere'nin (Mısır, Ürdün, Irak, Körfez ülkeleri) izleri bulunmaktadır. Sınırlar ve yönetimler bu iki ülkenin çıkarlarına uygun gelecek şekilde çizilmiştir. (Gözen,2001,s.404)

1.2. FİLİSTİN'İN ORTADOĞU'DAKİ YERİ

Filistin olarak adlandırılan bölge, Berr-üş-Şam, Hitta-i Şam veya Arz-ı Şam denilen alanların bir parçası olarak kabul edilmiş, idari bir birim olarak ise Filistin adı kullanılmamıştır. Bölgenin, dünya devletlerinin dikkatini çekmesi ve siyasi yönden önem kazanmasından sonra, batılılar tekrar Filistin adı kullanılmaya başlamıştır. (Bostancı, 2006,s.1)

Konumlandığı alanın darlığına rağmen Filistin, düşünce, ahlak, inanış ve uygarlıkta, Babil, Asur, eski İran, Hindistan ve Çin'den daha büyük rol oynadı. Kültür alanında, Yunan uygarlığından daha büyük bir etki yarattı. Babilliler, Fenikeliler, Araplar gibi

İbraniler de Sami ırkındandı. Yahudi deyimi Yakup ile Lea'nın dördüncü oğlu Yuda'dan (Juda) gelir. Ama bu ad M.Ö. 516 yılından sonra yayılmış olmasına rağmen, Yahudi tarihi birkaç bin yıl önce başlamıştır. Yahudi ulusunun babası İbrahim (Abraham)Musa'nın birinci kitabında İbrani olarak nitelendirilir. (Lissner, 2012, s. 95)

Diyanet İslam Ansiklopedisi'ne göre; “Filistin ismini, M.Ö. 12. yüzyılda Kavimler göçü sırasında buraya gelen Filistler'den alır. Bölge'nin jeopolitik, jeostratejik ve ekonomik öneminin yanı sıra üç semavi dinin bu bölgede doğması yazının bulunmasından önceki çağlardan itibaren bölgenin istilalara maruz kalmasına ve çeşitli uygarlıkların göç ederek buraya yerleşmelerine neden olmuştur. Bu sebeple Filistin diye adlandırılan toprakların siyasi sınırlarını belirlemek zordur. Bununla birlikte bölgenin coğrafi sınırları, Suriye ile Mısır ve Akdeniz ile Şeria nehri arasında kalan topraklar olarak tarif edilebilir. Bölgeyi üç parçalı coğrafi ayırma göre analiz edecek olursak; Ortadaki dağlık kesim veya yaylalar kısmı, Safed ve Nazareth (Nasıra) şehirleri ile Tabor dağının bulunduğu Galilee (Celile) bölgesi; ortada, Nablus şehrinin bulunduğu ve batıda Cermel dağına kadar uzanan Samaria (Samiriye) bölgesi; daha güneyde, Şeria nehrinin Ölüdeniz'e döküldüğü yerden başlayıp Kudüs, Beytülahim ve Hebron (Halilürrahman) şehirlerinin (içinde) bulunduğu Judea (Yahudiye) bölgesi ve daha güneyde de Beersheba (Bi'rüssebi) şehrinin bulunduğu Necef Çölü olmak üzere dört kısma ayrılır.” (Karaman, 1991, s. 89)

İslam Ansiklopedisi'nden Filistin'in iklimi ve yeraltı kaynaklarına ilişkin olarak; Akdeniz kıyı şeridi yeterince yağış alan yarı tropikal bir iklime sahipken orta kısımda bol yağış alan kuzeyden güneye, Necef çölüne doğru yağışların giderek sifıra yaklaştığı ve kışın soğuk geçen birkaç ayın dışında yılın büyük kısmında gündüzlerin sıcak, gecelerin serin olduğu bir kara iklimi hakimdir. Şeria vadisinde ise kış aylarında ılık bir havanın yaşandığı, buna karşılık yılın geri kalan kısmında sıcaklığın hayli yükseğe çıktığı daha sıcak bir kıta iklimi dikkati çeker. Bölgenin bu iklimi, daha ziyade yağış miktarına bağlı olarak değişik yörelerde bitki örtüsünü ve ekilebilir arazi kapasitesini belirlemektedir. Buna göre ormanlar Akdeniz kıyısında daha çok fundalık olmak üzere yalnız kuzeyin yüksek kesimlerinde mevcuttur ve bugün eski dönemlere göre artan ağaç tüketimi sonucu iyice azalmış durumdadır. Şeria vadisinde ise bir subtropikal bitki

örtüsü dikkati çeker. Bu iklim özelliği Filistin’i tarih boyunca tarım üretimini çeşitlendiren verimli ova ve arazilere sahip kılmıştır. Yağış durumuna göre değişmek ve daha ziyade kuzey kesimlerle kıyı boyunda verimliliği artmak üzere daima bölgede çeşitli tahıllarla hemen her tür meyve, bu arada işlenmeye ve ihracata açık ürünlerin yetiştirilmiş olduğu görülür. Belki de bu sebeple Filistin için “süt ve bal akan diyar” denilmiştir. Bölge bitki zenginliğine kıyasla yer altı servetleri bakımından yoksul olup en dikkate değer kaynağı Ölüdeniz’den elde edilen tuz ve yan ürünleridir. Özellikle güney kısımlarda az miktarda petrol, fosfat, bakır, demir, uranyum, manganez, kireçtaşı ve sülfür bulunur bilgisi edinilmektedir. (Karaman, 1991, s. 89)

Filistin’in sınırları hakkında adı geçen Ansiklopedi’de, Filistin’in toprak alanını belirleyebilmek için, tarih boyunca sahne olduğu hakimiyet mücadeleleri içinde değişen siyasi sınırlarına bakmak gerekir. Buna göre Filistin’in son siyasi sınırı olarak milletlerarası alanda manda yönetimi için çizilen 1922 sınırlarının kabul edilmesi en uygundur. Çünkü kısa bir müddet sonra İngiltere’nin girişimiyle Şeria Nehri’nin doğusundan itibaren ayrılan bugünkü Ürdün kısmı hariç hemen hemen Akdeniz, Lübnan, Suriye, Şeria Nehri ve Ölüdeniz’den Kızıldeniz’in Akabe Limanı’na uzanan çizgi ile Mısır’a ait Sina Yarımadası’nın çevrelediği yaklaşık 27.000 km²’lik bir alandan oluşan Filistin manda idaresi toprakları, tarih boyunca Filistin denildiğinde akla gelen siyasi bölgeye de, yukarıda tanımlanan coğrafi bölgeye de tamamen tekabül etmektedir bilgisi verilmektedir.(Karaman, 1991, s. 89)

1.3. FİLİSTİN’İN İDARİ SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Bölgenin üç semavi din için kutsal sayılması şüphesiz bölgeye ayrı bir önem kazandırmaktadır. Yahudi inancına göre; Tevrat’ta Nil’den Fırat’a kadar olan topraklar İsrailoğulları’na vaat edilmiştir. Süleyman mabedinin son kalıntıları bugün Ağlama Duvarı olarak bilinen kutsal mekanı oluşturmaktadır. Hristiyan inancına göre Hz. İsa Kudüs yakınlarında Beytullahim’de dünyaya gelmiş, Kudüs’te Zeytin Dağ’ı olarak bilinen bölgede Romalılar tarafından çarmıha gerildikten sonra Kudüs şehrinin içinde göğe yükselmiştir. İslam inancına göre ise Hz. Muhammed, Burak adlı atının üzerinde Miraç olarak bilinen olayla bugün Kudüs’te Hz. Ömer Camii olarak da bilinen Kubbet-

üs Sahra Camisi'nin bulunduğu yerden göğe yükselmiş ve Hz. Muhammed'e namaz kılma emri ilk olarak burada gelmiştir.(Süer ve Atmaca, 2007, s. 6-7) Tarihin hemen hemen her döneminde bu bölge için hakimiyet mücadelesi verilmiş; ancak çoğu kez, burayı ele geçirmek isteyenler tarafından tahrip edilmiş, yakılıp yıkılmış, yönetim açısından da bir istikrar sağlanamamıştır. (Bostancı, 2008, s. 219)

Filistin'de idari yaşam, Osmanlı taşra yönetiminin birimi olan sancak merkezinde geliyordu. Filistin bölgesinde üç sancak bulunuyordu: Akka, Nablus ve Kudüs. Filistin tepeleri üzerinde yükselen dört bölge bulunuyordu: Kudüs Dağları, Nablus Dağları ve diğer iki bölge: Kudüs beldesinde bulunan El Halil ve Akka alt vilayetinde bulunan Celile. Her idari ve coğrafi bölgenin başkenti olan önemli bir şehri bulunuyordu ve böylece, Filistin'in en ünlü kentlerinin bazıları toplumsal ve kültürel yaşamın odak noktalarını oluşturuyorlardı. Hayfa, Yafa ve Gazze bölgenin diğer önemli şehirleri arasında bulunmaktadır.(Pappe, 2007 s. 3)

Filistin'in sosyal yapısı ise adeta mozaiği andırmaktadır. Özellikle dini inanç ve mezhep farklılıkları nüfus yapısını da etkilemektedir. Dolayısıyla bölgede sıkça görülen kargaşa ve istikrarsızlığın ana kaynağı birçok farklı din ve milliyetten oluşan bu mozaik yapıdır.

Museviler: Irk itibarıyla birbirleriyle çok bağlıdır fakat muhtelif cins ve tarikatlara bölünmüşlerdir. İki büyük Yahudi grubundan oluşmaktadır. (Özdemir, 2010, s. 31) Bunlar Aşkenazlar ve Sefaradlardır. Sefarad İbranicede İspanya, Aşkenaz ise Almanya anlamına gelmektedir. İsrail'e göç eden ilk topluluklardan olan Aşkenazlar Avrupa'dan gelmişlerdir. Bir kısmı Alman orijinlidir. İsrail Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan Aşkenazlar siyasi hayatta ve devlet yönetiminde etkin ve etkili olmuşlardır. Sefarad Yahudiler(Sephardiler) ise İspanya ve Portekiz'den gelmişlerdir.(Özmen, 2002, s. 113)Yahudiler çok sayıda tarikata sahiptir. Her birinin ayrı ayrı havra, mektep vb. kuruluşları vardır. Esas mezhepte ittifak ettiklerinden Sefaradilerden bir hahambaşının idaresi altındadırlar. Müslümanların uyması gereken bazı kaidelerden muaf tutulmaları ve dinlerinden kaynaklanan kurallara göre yönetilebilmeler için Yahudilerin farklı kıyafet giymeleri usulü benimsenmiştir.

Rum Ortodokslar: Kudüs'te nüfusları yaklaşık 30.000'dir. Kudüs ve çevresi Rum Ortodoksları için padişah beratı ile tayin edilmiş bir patrikleri ve ruhanilerden oluşmuş Siyond namıyla bir meclisleri vardır.

Ermeniler: Kudüs'teki kiliseleri hemen hemen on beş asırlıktır. Yeni araştırmalara göre liva dahilinde toplam nüfusları 1500 civarındadır. Berat ile seçilmiş bir patrik ve yine ruhani heyetlerden oluşmuş bir meclis tarafından idare olunurlar.

Süryaniler: İtikat noktasında Ermeni kiliselerinin akidelerine tabidirler. Buralarda nüfus 327 civarındadır.

Kıptiler: Kudüs'te 125 nüfustan ibaret bir cemaatleri ve başlarında vaktiyle Mısır'dan gelmiş bir piskoposları vardır.

Habeşiler: Eski zamanlardan beri Kudüs'ü ziyaret için takım takım gelip dönmekte iseler de daimi surette içlerinden hemen 100 kişiye yakın insan Kudüs'te kalmaktadır. Kendilerine ait kilise ve manastırları ile başka yapıları mevcuttur.

Ruslar: Ruslar mezhep olarak Rum Kilisesi'ne tabi iseler de Kudüs'te Rumlardan ayrı ve müstakil birçok kilise ve kurumları vardır.

Protestanlar: Bu mezhebin buralara yayılmasına hizmet eden Alman, İngiliz ve Amerikan misyonerleridir. Filistin'de birçok eğitim ve hayır kuruluşu meydana getirmişlerdir. Esasen bu misyonerler Yahudileri Protestanlığa davet fikrini takip etmişlerse de Yahudilerden bu mezhebe geçenlerin sayısı pek azdır.

Latinler: Latin mezhebi Roma Kilisesi'nin akidesini tanıyan mezheptir. Haçlılar zamanından beri buralarda mevcut olup yabancı devletler tebaası ruhani memurlarının idaresi altındadırlar. Dini hususlar ve Katolik ziyaretgahlarla ilgili konularda vazife yapa gelmişlerdir. Kudüs'te ikamet eder ve patrik unvanını taşır büyük bir ruhani memurları vardır. (Özdemir, 2010, s.31-34)

Aile bölgedeki yaşamın merkezinde yer alıyordu. Her ailenin faaliyetleri, ait oldukları aşiret (hamula) tarafından yönetiliyordu. Aşiretlerin büyüklüğü değişebiliyordu. Bazı aşiretlerin bir ya da iki köyü kapsayabilmesine karşın, bazı köylerde birden fazla aşiret bulunabiliyordu. Dışarıdan müdahale olmadıkça, aşiret yaşam tarzını belirlemekteydi.(Pappe, 2007, s. 3-4) Filistin'deki Arap liderliği, bir grup nüfuzlu aileye bağlı kabile mantığında temellenmektedir. Bir Arap çiftçinin oğlu için zengin olmak ve politik nüfuz kazanmak hemen hemen imkansızdır. Geleneksel metotlar kullanılan

Filistin’de tarımın gelişmesi, toprak ağalığı tarafından engellenmiştir. Halkın %73’ü tarımsal bölgelerde yaşamaktadır. Yaklaşık 65.000’ini de göçebedir. Arap topluluğunun sosyal yapısı yarı ortaçağ manzarasından pek ileri gidememiştir. Bu topluluğun zirvesinde toprak sahibi aristokratik aileler vardır. Bu hakim sınıf arasında her zaman bir rekabet olmuş dolayısıyla iyi ilişkiler kurulması mümkün olmamıştır. Toplumun ileri gelenleri arasında bir tarafta Hüseyini¹ ailesi, diğer tarafta Neşâşibi² ailesi vardır. Toplum içindeki sınıf basamakları, şehirdeki meslek ve iş adamları ile ovaların pek müreffeh ve kendi topraklarını işleyen ziraatçılarından oluşmaktadır. Araplar Yahudiler gibi dışarıdan maddi destek almadıkları için iyi örgütlenmiş Yahudi toplumu gibi modern okulları, hastaneleri ve diğer kurumları bulunmamaktadır. Az gelişmiş Filistinliler ekonomik, kültürel ve siyasi olarak Avrupa’nın gelişme seviyesini temsil eden Yahudi göçmenlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Filistinliler fellahlar veya vasıfsız işçiler olmalarına rağmen, Yahudi göçmenlerin çok büyük bir çoğunluğu sağlam mesleki eğitime sahiptir. Filistin toplumu, Yahudi kitle göçünden sonra da köylü yapısını korumaya devam etmiştir. (Öner, 2012,s.49-50)

Arapların Yahudiler karşısındaki toplumsal-politik geri kalmışlığı, Filistin’deki ulusal iktidar mücadelesinin sonucunu belirliyordu. Avrupalı Yahudiler, Filistin’e ekonomik, politik ve kültürel sonuçları Arap toplumu için yıkıcı etki yapan kapitalist üretim ilişkilerini getirdiler. Filistin’deki Arap tarımının gelişmesi çağın gerisinde kalmış bir toprak mülkiyeti sistemi tarafından dizginleniyordu. Araplar modern dünyanın geleneklerinden çok uzak olan sert bir toplumsal yasaya uyuyorlardı.(Hollstein, 1975,s.200) Komünal yaşamın en etkileyici özelliği, köylüler tarafından ortak olarak sahiplenilen tarlaların, tüm köylülerin daha verimli parsellerden aynı ölçüde yararlanabilmelerini sağlamak üzere gönüllü bir rotasyon sistemine bağlı olarak ekilmesini içeren “musha” adı verilen sistemi idi. Bölgenin batı kesimindeki ovalarda ve yükseltilerinde pamuk yetiştiriliyordu ancak orta Filistin’deki tepelerinin büyük bir

---

¹Hüseyini Ailesi Kudüs’te etkili ve önemli ailelerden biridir. Başta Kudüs Müftülüğü ile Şeyh-ül Harameynlik olmak üzere önemli makamlarda görev almışlardır. Bkz. (Elpeleg, 1993)

² Neşâşibi Ailesi Kudüs’teki diğer itibarlı ailelerden biridir. Hüseyiniler ile sürekli rekabet halinde olup manda döneminde İngilizlere daha ılımlı yaklaşmıştır. Kudüs Belediye Başkanlığı ve Osmanlı MeclisÜyeliği gibi makamlarda Neşâşibi ailesi mensupları vazifelendirilmiştir. Bkz. (Elpeleg, 1993)

bölümünde, iklime ve toprağın yapısına uygun olarak, zeytinlikler bulunuyordu. Vadilerde ise buğday, mısır, arpa ve susam ekiliyordu.(Pappe, 2007, s. 4-5)

Osmanlı dönemi boyunca Filistin’de kırsal yaşam, kentsel merkezlerle yakından ilişkiliydi. Elde edilen ihtiyaç fazlası tarımsal ürünlerin kentlerde takas edilmeleri, kırsal halkın yaşamlarının bir parçasını oluşturuyordu. Bu ilişki, Filistin ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesiyle birlikte önce sekteye uğradı, daha sonra da tamamen ortadan kalktı. Kentler ayrıca, bölgenin güney ve batı kısımlarında yaşayan ve ülkenin göçebe halkını oluşturan Bedevilerin yaşamı ile de yakından ilişkili idi. Kentlerin köylerle ve dış dünya ile bağlantısını sağlayan bu insanlar, ticaretin altyapısının çekirdeğini oluşturuyorlardı. Bedeviler, hammadde tedarikçileri olmanın yanı sıra, köylülerin ardından kentlerde imal edilen malların en önemli alıcılarıydılar. Bu düzen, Bedevilerin yerleşik düzene geçmeleri için zorlanmasına kadar herhangi bir değişikliğe uğramamıştır.(Pappe, 2007, s. 9)

Maşrık’ta Avrupalı sermaye akını ve piyasa ilişkilerinin başlamasıyla Suriye, Lübnan ve Filistin gibi ülkelerde toprak ağalarının arazilerinde köylüler tarafından üretim yapılıp, ürünün çok az kısmının köylü tarafından alındıktan sonra kalanının toprak ağasına verildiği feodal ekonomilerde yer değiştirmeler yaşandı. Yabancı sermaye ve imalat ürünleri, yerli zanaatkarların üretimlerini durdurmalarına ve Halep ve Şam gibi eski zanaatkarlık merkezlerinde nüfusun azalmasına neden oldu. Tarımın giderek daha fazla ticarileşmesi, ek gelir sağlamak isteyen toprak ağalarının köylüleri daha fazla sömürmesine yol açtı. Nüfusun büyük bölümü için geçinmek iyice zorlaştı.(Pappe, 2009, s. 54) Kırsal Filistin, giderek özel mülkiyetin erişimine açıldı ve bu erişimden kazançlı çıkanların artık sadece gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için toprağı ekme gereksinimleri yoktu. Toprak sahipleri, Avrupa pazarlarına hammadde ve kendilerine bir servet sağlayabilecek nakde tahvil edilebilen tarımsal ürünler peşindeydiler. Daha önce de toprak sahibi olmayan köylülerin durumunda bir değişiklik olmadı. Bununla birlikte, özellikle “musha” sisteminin uygulandığı dönemde normal zamanlarda yılın büyük bir bölümünde topraklara erişim onlar için en alt düzeyde de olsa geçimlerine yardımcı olabiliyordu.(Pappe, 2007, s. 18-19)

1922 yılında Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'nin yönetimine bırakılan topraklar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Suriye vilayetlerinden ilhak edilmiştir. Bu tarihten hemen sonra bölge, Ürdün nehrinin batısında Filistin ve doğusunda Ürdün olmak üzere ikiye bölündü. Ancak her iki bölge de, aralarında malların serbest dolaşımına imkân sağlayan bir gümrük birliğine, tek bir para birimine ve ortak bir dış gümrük tarifesine tabi kaldı. Filistin nüfusunun büyük çoğunluğu kırsal alanda yaşıyor ve sadece dörtte birine yakın bölümü, nispeten büyük 23 kentte oturuyordu. 19.yüzyılın sonlarında, başta buğday ve arpa olmak üzere çeşitli tahıl türlerinin üretiminin büyük ölçüde artmasına olanak sağlayan deniz kıyısındaki ovalık bölgelerde yerleşimin daha yoğun olduğu görülmektedir. Kıyı bölgesi boyunca sulu tarıma dayalı olarak turunçgiller ve özellikle de Filistin'in en değerli ihraç ürünü olan "Yafa" portakalı yetiştirilen küçük alanlarının dışında, tarım topraklarının büyük bölümü, genellikle üç ya da dört yıllık iyi ve kötü dönemlerin birbirini izlediği bir düzene sahip kış dönemi yağmurlarına bağımlıydı. İkinci önemli ürün ise, birbirini izleyen ikişer yıllık iyi ve kötü hasat dönemleri yaşayan zeytindi. İmalat sanayi ise sabun, dokuma, hacılara yönelik hediyelik eşya ve gıda maddeleri üreten yaklaşık 15.000 atölyeden ibaretti. İngiliz manda yönetimine tabi bir bölge olarak Filistin, komşu Suriye'nin ve Irak'ın sömürge özelliklerinin birçoğunu paylaşıyordu. (Owen ve Pamuk, 2002, s. 80-81)

2. BÖLÜM

ARAP-YAHUDİ MÜCADELESİNİN KÖKENİ

Filistin-İsrail çatışmasının sebebinin genellikle dini anlaşmazlıklar olduğu düşünülmektedir. Oysa uyuşmazlıkların ekonomik, tarihsel, siyasi vb. birçok yönü bulunmaktadır. Günümüzde birçok ülke arasında anlaşmazlıkların olduğu, savaşların yaşandığı görülmekle birlikte, yaşanan sorunların BM, arabulucu devletler, kamuoyu baskısı vb. yollarla çözülebildiğini görüyoruz. Ancak Filistin'le İsrail arasındaki çatışmalar bugün hala devam etmektedir. Barışın sağlanması için her iki tarafı tatmin eden bir plan ortaya koymadığından çözüm süreci bir noktada tıkanmaktadır. Bu bakımdan Filistin-İsrail çatışmanın kökenini araştırmak gerekmektedir.

2.3.TARİHSEL PERSPEKTİFTE SİYONİZM

Temeli vahiye dayanan ilahi dinler, insanlığı huzur ve barışa ulaştırmak için gönderilmiştir. Yeryüzünde varlığını bu anlamda devam ettiren üç büyük din mevcuttur: İslamiyet, Hıristiyanlık ve Yahudilik. Bu dinler içerisinde en eskisi Yahudiliktir. Sonra Hıristiyanlık, ardından da İslamiyet gelmektedir. Varlıkları İslamiyet'e göre, daha eski olan bu dinler, günümüze kadar yaşamış ve bu dinlerin mensupları dünyanın düzen ve değişiminde rol oynamıştır. Yahudilik, bu dindeki inanca göre yaklaşık 6000 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Dindeki kurumsal yapı Hz. Musa'nın ortaya çıkmasıyla başlayıp, onun Sina Dağı'nda Tanrı ile yaptığı konuşmayla birlikte İsrail ulusu 10 Emir sembolizmiyle bir inanç sistemine kavuşmuştur. Bu sistemin temelini oluşturan kutsal metin Tevrat (Torah) ulusun ilk kutsal kitabıdır. İsrailoğulları Mısır'dan çıkarak ikinci tapınağın yıkılışına kadar geçen sürede Filistin topraklarında yaşamışlardır. Ancak Romalıların tapınağı yok edilmesinin ardından İsrail kavmi, dünya üzerine dağılmıştır. Her grubun okuduğu dualarda ana tema, kaybedilen vatanlarına tekrar geri dönmenin gerçekleşme arzusudur. Bu yüzden Yahudilik, daima İsrailoğullarını dünya üzerinde

yaşadıkları zulümlerden kurtararak ana vatanları İsrail'e götürecektir. İnanca göre -Mesih'e olan iman Yahudiliğin temel inançlarından biridir- Davut Peygamber soyundan gelecek bir kurtarıcı, dağılmış on iki Yahudi kabilesiyle beraber kaybolan on üçüncü Yahudi kabilesinin bireylerini toplayarak İsrail'e götürecektir ve orada büyük İsrail Krallığı'nı kuracaktır. (Okuyan, 2008, s. 13-14)

Bu noktada, Siyon'u yeniden canlandırma gayretinin dinsel yönünün ağır bastığı görülmektedir.

Soylarını olduğu gibi dillerini, geleneklerini de Musevi din çevreleri vasıtasıyla korumayı başaran İsrailoğulları milliyetçi benliğini de bu çerçevede bulmuş ve bu bağlamda farklı yorumlarla ilerleyerek uluslararası ilişkiler disiplininde kendisini ifade etme yoluna girmiştir. (Orallı, 2005, s. 5)

19. yüzyıldaki Yahudi karşıtlığı ortaya çıkmadan çok önce 18. yüzyılda Hassidizm Hareketi'nin etkisiyle yeni Yahudi grupları da Filistin'e göç edip, kendilerini ibadete adanmışlardı. Dinsel olarak, Tanrı tarafından gönderilecek bir Mesih'in Yahudileri Kudüs'te toplayacağını düşünen Yahudiler, sabırla o günü beklemişlerdi. Ancak Belgradlı Haham Judah Alkalai (1789-1878), Yahudilerin kefaretlarını bir an önce tamamlayıp insanoğlu eliyle Filistin'e dönüş sürecini başlatması fikrini ortaya atmıştı. Avrupa'da dolaşarak düşüncesini Yahudiler arasında yaymaya çalışmış ve örnek olması için kendisi de Filistin'e yerleşmişti. Alkalai ile aynı görüşleri paylaşan diğer bir Yahudi aydını, Doğu Prusya'nın Thorn şehrinde doğan Zevi Hirsch Kalischer (1795-1874) Fransa ve Almanya'da yaşayan Yahudilerin medeni hak ve özgürlüklerini elde ettiklerine şahit olmuş ve bunu Yahudilerin sürgündeki kefaretlarının dolmasının kanıtı olarak kabul etmişti. Kalischer, Tanrı'nın vaadini gerçekleştirmek için, Yahudilerin insan girişimi ile Filistin'e dönme sürecinin başlatılması ve Yahudilerin bir bayrak altında toplanmasını önerdi. Bu çerçevede, Avrupa'daki Yahudi liderleri birleşmeli ve bir dernek kurmalıydı. Kurulacak dernek, Yahudilerin Filistin'e tekrar egemen olmaları için çalışmalıydı. Kalischer, bu fikirlerini uygulamak için de çalışmalar yapmış ve 1836 tarihinde, Avrupa'nın bazı şehirlerinde bankalar kuran ve zenginliği ile tanınan Yahudi ailesi Rothschildlerden Kudüs'ün satın alınması için dönemin Mısır ve Suriye Valisi

Kavalalı Mehmet Ali Paşa nezdinde girişimde bulunulmasını istemişti. (Öke,2002 , s. 23-26)

Moses Montefiore ise Londra'daki Yahudilerin şefi idi. İngiliz kraliçesi Victoria, 1837 de ona "Sir" unvanını vermiş, böylece o Batı Yahudilerinin üstadı olmuştu. Birkaç kez Kudüs'ü ziyaret etmiş ve Osmanlı Sultanı ile görüşerek, burada yeni inşaat faaliyeti ve Yahudi yerleşimi için izin almaya çalışmıştır.Siyonizm'in tarihinde ilk defa, İngiltere'nin gözetiminde Filistin'de İsrailoğulları devleti kurulması fikrini 1839'da M. Montefiore ortaya atmıştı. Bu dönemde Filistin ve Suriye Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın elinde bulunuyordu. Bu fırsatı değerlendiren Montefiore Mısır'a gidip, Filistin'de Yahudi kolonileri kurulmasına ilişkin projelerini M. Ali Paşa'ya sunmuştur. Ancak, Mısır kuvvetlerinin Suriye ve Filistin'i boşaltması sonucu Montefiore'nin planları başarılı olamamıştır. Yahudi Devleti'nin kurulması için bir başlangıç yapmanın zorunlu olduğu kanaatindeki Montefiore, arazi satın almak üzere girişimlerde bulundu. Gayretleri sonucu, Kudüs'ün batısında bir alanı satın aldı ve zirai faaliyetlerini gerçekleştirmek için ilk teşebbüsü gerçekleştirmişti. (M. Arı, 2005, s. 110)Bu fikir ile Yahudilerin Filistin'e yerleşme konusu, bölgeyi ele geçirmek isteyen devletler için dikkate değer uluslararası bir kart haline gelmişti. Yahudilerin Filistin'e dönüşünü dinsel nedenlerle değil ulus-ırk zemininde ele alan Moses Hess, 1862 tarihinde yayınladığı "Roma ve Kudüs" adlı eserinde, "Hıristiyan Roma yıkıntıları altından yepyeni bir İtalya fıskırıyor" demekte ve bunun Yahudiler tarafından da örnek alınması gerektiğini savunmaktaydı. Hess, Yahudilerin bir ümmet değil bir millet/ırk olduğunu savunmaktaydı. Ona göre, tek çözüm Filistin'de bir Yahudi devleti kurmaktı. Bu proje için uluslararası ortamında da uygun olduğuna inanan Hess, Avrupalı devletlerin Şark Meselesi'nin çözümü için mücadele ettikleri bir dönemde, Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasının, Avrupa'nın "Hasta Adamı" olduğu iddia edilen Osmanlı Devleti'ni de dirilteceğini savunuyordu. Ayrıca Hess, Rothschildler gibi birkaç Yahudi zengininin birleşerek finansal katkı sağladıkları takdirde, Avrupalı devletlerin de Yahudi devletinin kurulmasını onaylayacaklarına inanıyordu. Mali yönden sıkıntıda olan Osmanlı Devleti'nin de Yahudi devletinin kurulmasına itiraz etmeyeceği kanaatindeydi. (Arslan, 2010, s. 40)Hess daha önceki eserlerinde bir çok çağdaşının aksine, Yahudileri dinlerinden ziyade milliyetleri açısından değerlendirdi. Bununla beraber Hess, Yahudilerin bir halk

olarak, yararlı ömrünü geride bırakmış ölü bir dinin abesliğiyle diğer halklardan ayrıldıklarını, abes ve köhne bir kanuna bağlanmış azınlıkta genel olarak proletaryanın ihtiyaçlarını gündeme getirmenin daha yararlı bir uğraş olduğunu iddia ediyordu. Ayrıca Hess, Yahudilerin tarihi yurdu olan Filistin’de bir devlet kurma vasıtasıyla yeni bir gelecek aranmasının zamanı geldiğini belirterek, Yahudi sorununun çözümünde laik ve milliyetçi bir yaklaşımı savundu.(Murphy, 2011, s. 321-322)

1862’de serfliğin ani bir kararla ortadan kaldırılması sonucu Çarlık Rusya’sının ekonomisi kapitalizm yolunda daha hızlı gelişmeye başlamıştı. Aslında kapitalist güçler Rus toplumunda daha önce biçimlenmiş, fakat feodal üretim biçimine uyan serfliğin sürüp gitmesi kapitalizmin bütün üst-yapı kurumlarıyla yayılıp gelişmesini engellemekteydi. Egemen sınıflarca fark edilmeyen bu engel 1862’de kaldırıldı. Kapitalist gelişmenin hızlanmasıyla küçük kentlerdeki Yahudilerin durumu da kötüleşti. Batı Avrupa’da da kapitalist birikim ve tekelleşme karşısında orta sınıf, Yahudilerin küçük burjuva rekabetinden rahatsız olmaya başladı. (Ataöv,1970, s. 32)Rusya’da Yahudilere karşı zulümler başladı. Bunun üzerine Odessalı Doktor Yehuda Leib Pinsker Yahudi göçünün Siyon’a, yani Filistin’e yönlendirmesinde etkili oldu. Daha önceleri Rusya’da yaşayan Yahudilerin hak ve özgürlüklerini kazanması için mücadele eden Pinsker, 1882 yılında yazdığı “Kendi Kendine Kurtuluş” eserinde, Yahudi aleyhtarlığının Doğu’da ve Batı’da tedavisi olmayan psikolojik bir hastalık olduğunu, bunun çözümünün de Yahudilerin diğer uluslarla denk bir statüye kavuşturacak bir devletin kurulması ile gerçekleşebileceğini savundu. Ayrıca Pinsker, Yahudilerin bağımsızlığının Avrupalı devletlerin girişimleri ile değil, Yahudilerin kendi ortak çabaları sonucunda gerçekleşeceğini iddia ediyordu. Bu düşünceleri benimseyen Yahudi toplulukları, birçok yerde Siyon Aşıkları (Hoveve Zion) dernekleri kurmuşlardı. Bir yıl gibi kısa bir süre içinde, Rusya ve Doğu Avrupa’da kurulan Siyon Aşıkları derneklerinin sayısı 12’ye yükselmiş ve daha sonra da hızla artmıştı. (Arslan, 2010, s.4)

Milliyetçilik cereyanının kasıp kavurduğu 19. yüzyıl Avrupası, Yahudiler için artık yaşanacak yer değildi. Batılılar, tarihten gelen "Hıristiyan-Yahudi" düşmanlığının da etkisiyle, artık onları ülkelerinde istemiyorlardı. Aynı şekilde Avrupalı hükümetler de, topraklarında yaşayan Yahudilerden kurtulmak ve Yahudileri dış politika malzemesi olarak kullanmak amacıyla Yahudileri Filistin'e yerleşmeleri hususunda

cesaretlendiriyordu. Böylece hem gelecekte yaşanması muhtemel ekonomik, siyasi ve sosyal problemler ortadan kalkmış olacak, hem de Yahudiler sayesinde Osmanlıdan tavizler koparmaya çalışacaklardı. Yahudi liderleri devlet kurma yolunda cesaretlendiren diğer önemli bir sebep de, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılın ikinci yarısındaki istikrarsız görünümüydü. Osmanlı'nın Güneydoğu Avrupa toprakları parçalanmış ve yeni devletler ortaya çıkmıştı. Kırım Savaşı sırasında ilk kez dışarıdan borç alan İmparatorluğun ekonomik durumu bozulmuştu. Osmanlı-Rus savaşı ise İmparatorluğu mali yönden iyice çıkmaza sokmuştu. Osmanlı'nın bazı vergi gelirlerinin toplanması ve alacaklılara ödenmesi Avrupalı alacaklı devletlerin temsilcilerinden oluşan Düyun-u Umumiye İdaresi'ne bırakıldı. Siyonistler, Osmanlı Devleti'nin bozulan ekonomisinin bu durumundan yararlanıp, Filistin'e yerleşmeyi planlıyorlardı. (Okuyan, 2008, s.101-102) Siyonistlere göre Osmanlı Devleti Filistin topraklarını Yahudilere satarak içinde bulunduğu dar boğazdan kurtulabilir ve Filistin'e yerleşen Yahudiler aracılığıyla buraların imar edilmesi ve zenginleşmesi sağlanabilirdi. Bu fikri geliştirip bir proje haline sokan İngiliz Laurence Oliphant 1879 yılında Osmanlı Devleti'ne projesini sundu. Buna göre, Belka sancağında geniş bir alan satın alınarak, Yahudi grupların buraya yerleştirilmesi sağlanacaktı. Ayrıca buraya bir çeşit özerklik verilecek, asayişi sağlayacak güvenlik güçleri de Yahudiler tarafından oluşacaktı. Bütün bu organizasyonu kurulacak bir şirket gerçekleştirecekti. Söz konusu öneriler Osmanlı hükümetince görüşülüp idari ve siyasi yönlerden sakıncalar taşıdığı gerekçesiyle reddedildi. (Engin, 2010, s.21-22)

1800'lerde ortaya çıkan Siyonizm, hem Yahudilere politik bir hareket oluşturma hem de Kudüs'e geri dönme imkanı verdi. Siyonizm modern dünyanın bir ürünüydü ve diasporanın Filistin'e yönelik dini algılamasını seküler ve politik bir ideolojiye dönüştürüyordu. Siyonizm doğrultusunda hareket eden Yahudiler zamanla diasporayı Tanrının verdiği cezanın çekileceği bir yer olarak görmekten uzaklaştıkları gibi, diasporanın hemen terk edilerek modern bir ulus-devletin kurulabileceği Filistin'e yerleşmesi gerektiğine inanmaya başladılar. (Balci, 2010, s. 101-102) Bu fikir doğrultusunda hareket eden Yahudiler Osmanlı Devleti nezdinde girişimlerini sürdürmeye devam ettiler. Bu kapsamda çok önemli hukuki tedbirler almışlardır.

Araplarla Yahudiler arasındaki ilk uyuşmazlıklar toprak ve toprakla ilgili sebeplerden dolayı çıktı. Bu uyuşmazlıklardan birisi hayvan otlatma ile ilgiliydi. İslam geleneğine göre hasattan sonra, çobanlar, hayvanları kimin arazisi olduğuna bakmaksızın dilediği yerde otlatılabildi. Yahudiler, bunu mülkiyet hakkına tecavüz saydılar. İkinci uyuşmazlık, su kaynakları konusunda çıktı. İslam'a göre, su kaynakları Allah'ın insanlara bir lütfuydu ve ortak kullanıma açıktı. Her iki konu, Mecelle'nin 1243. maddesinde de şu şekilde hükme bağlanmıştı: "Su, ot, ateş hiç kimsenin malı değildir. İnsanlar bunlarda ortaktır." Fakat Yahudiler, otun yanında suyu da mülkiyet hakkı kapsamında gördüler. Zaten, su kaynaklarına yakın arazileri satın alır almaz, kanallar açmışlar ve sulu tarımı başlatmışlardı ve bu yüzden Araplara su vermek istemiyorlardı. Bu ihtilafların ortaya çıkmasına rağmen, şeyhler toprak satmayı sürdürdüler. Halk toprak satışının önünün alınması için Osmanlı hükümetine başvurdu. (Okur, 2002, s.58)

Osmanlı Devleti Yahudiler tarafından toprak satın alınmasını önlemek için Filistin topraklarının hukuki statüsünü 1871 tarihli İrade-i Seniyye ile miri arazi haline getirmiştir. Ancak toprakların beşte biri yine mülk arazi olduğu için Yahudiler bu bölümden toprak satın alıp yerleşmeye devam ediyorlardı. (Akgündüz, 2008, s. 9)

Osmanlı hükümeti 5 Mart 1883 tarihinde bir Nizamname hazırlayıp yürürlüğe koydu. Nizamnameye göre, Osmanlı makamlarından izin almadan tabiiyetini değiştirenler ve başka devletlerin tabiiyetinde bulunanlar taşınmaz satın alamayacaklardır. Ancak Nizamnamede yer alan hüküm, sadece yabancılar için geçerli olduğundan, Osmanlı uyruğunda bulunan Yahudilerin, çeşitli yollarla yabancı devlet tabiiyetindeki Musevilere mülk alım satımında kolaylık sağlanmasına engel olunamadı.(Eryılmaz, 1990, s. 204-205) Bu hukuki düzenleme ile Yahudilere mülk satışına dolaylı olarak engel olan İkinci Abdülhamid kişisel mal varlığıyla Filistin'de imkanlar elverdiği ölçüde toprak satın alarak usulsüz yollardan toprak alımlarının önüne geçmeye çalışıyordu. (Akgündüz, 2008, s. 9)

Osmanlı yönetimi 1882'den itibaren Yahudi hacı ve tacirler dışındakilerin bölgeye yerleşmesini yasaklamıştı. Fakat birçok Yahudi, hacı ve tacir kimliği altında bu yasağı çiğnemiştir. Bunun üzerine Kudüs Mutasarrıfı Rauf Paşa, Osmanlı hükümetinden tedbirlerin artırılmasını istemiştir. 1884'te çıkarılan bir yasayla yabancılara tanınan

ayrıcalıkların sadece ticari bölgeler için geçerli olması sebebiyle Yahudi tacirlerin Filistin'e girişi yasaklanmıştır. Bu çerçevede, Yahudi hacılara da pasaportlarını buldukları ülkelerdeki Osmanlı konsolosuna vize ettirmeleri gerektiği bildirilmiş ve Filistin'den ayrılmaları için yeterli miktarda depozito ödemeleri kaydıyla 1 aylık süre için Filistin'e girmelerine rıza gösterilmiştir.(Özdemir, 2010, s. 9)Bütün sınırlandırmalar Rusya ile Doğu Avrupa'dan kaçan Museviler içindi. Yahudi soykırımı en fazla bu ülkelerde görüldüğünden, Museviler bu yörelerden kitleler halinde göçüyorlardı. Diğer ülkede oturan dindaşlarının serbestçe Filistin'e girdiklerini gören Museviler ülkelerinden ayrıldıktan sonra Avrupa'daki bazı ülkelerin uyruğuna geçip Filistin'e hareket ediyorlardı. Dahiliye Nezareti, düzenlemelerin nasıl suiistimal edildiğini gördükten sonra yeni önlemler almak zorunda kalmıştı. Kudüs Mutasarrıfı, Filistin'e girişin tabiiyet ayrımı gözetmeksizin tüm Yahudilere yasaklandığını yabancı ülkelerin Filistin'deki konsoloslarına bildirmişti. (Öke, 1982, s. 85)

Yahudilerin Filistin ve Suriye topraklarına yerleşmesini önlemek amacıyla, Osmanlı Hükümeti'nin izni olmaksızın Yahudi göçmenlerin kabul edilmemesi, izinsiz Suriye vilayeti limanlarına gelenlerin vapurlardan indirilmeksizin geri gönderilmesi, Akka'ya gelenlerin başka bölgelere sevk edilmesi, hükümetin onayı olmaksızın hiç kimsenin Osmanlı tabiiyetine kabul edilmemesi miri arazinin ecnebilere ve tabiiyeti tasdik olunmamış kişilere satılması, bu hususlara riayet etmeyen Defter-i Hakani memurlarının mesul tutulması kararlaştırıldı. Bu hususlar vilayetlere tebliğ edildi. Öte yandan Yahudilerin bölgeye yerleşmesine engel olmak, asayişini sağlamak ve bölgede artan yabancı nüfusa karşı bir denge unsuru olmak üzere bölgeye önemli miktarda Rumeli ve Kafkas göçmeni yerleştirmeye çalışılmıştır. (Kodaman ve İpek, 1993, s.572-573)

Kasım 1887'de Yahudiler söz konusu bir aylık sürenin kısalığından şikayet etmeye başladılar. Bunun içinde yabancı devletlerin konsoloslarını aracı yapıyor ve Osmanlı hükümeti üzerinde baskı yapılmasını istiyorlardı. Bu uğurda en fazla çaba gösteren de İngiliz uyruklu Yahudiler olup bunlar için İngiliz konsolosu devreye giriyordu. Kudüs mutasarrıflığı bu gelişmeleri İstanbul'a duyurunca konu hükümet tarafından ele alındı. Ziyaret amacıyla gelenlere bir ayın yetmemesi kabul edilebilir bir itiraz olarak değerlendirilip bu sürenin üç ay olmasına karar verildi. Dahiliye Nezareti bu uygulamayı takip etmekle görevli idi. (Engin, 2010, s.27)

Osmanlı Yönetimi Siyonizm’i başından beri ciddiye almış ve bu konuda istikrarlı bir politika izledi. Abdülhamid“28 Haziran 1890 ve 7 Temmuz 1890” tarihli iki iradesiyle Siyonistlerin “memalik-i şahaneye adem-i kabullerinin vacip, geldikleri memleketlere iade edilmelerinin münasip olduğunu” bildirdi. Konuya ilişkin olarak hükümet toplanarak Yahudilerin usulsüzce toprak satın almaları ve bölgeye göç etmelerine karşı “istisnai tedbirler” aldı. Alınan tedbirler çerçevesinde, Bakanlıklar arasında işbirliği yapılması öngörüldü. Hariciye Nezareti diplomasinin tüm imkanlarından faydalanarak yurt dışında Siyonizm’in sempati kazanmasına engelleyecek, Dahiliye Nezareti ise, Yahudilerin Filistin’e göçüne mani olmak için gerekli önlemleri alacak, valileri haberdar edecek, herhangi bir durum için güvenlik güçlerini hazır tutacaktı. Dahiliye Nezareti’nin çabalarına rağmen Filistin’e girmeyi başaran Yahudileri, yabancılara tanınan ayrıcalıklardan muaf tutmak ve yabancılardan desteğinden yoksun bırakma görevi ise Hükümet’e düştü. Hükümet, Yahudileri Osmanlı tabiiyetine geçirerek kontrol altında tutmak ve göçler nedeniyle oluşacak kayıpları en aza indirmek istiyordu. Son olarak da, Defter-i Hakani Nezareti, göçmenlerin Filistin’de arazi satın almamaları için ikaz edildi.(Öke, 1987, s. 25)

Ayrıca Yahudilerin Filistin’e göç etmesini engellemek amacıyla 1911 yılında “Tebaa-i Ecnebiye’nin Arazi Kanunu’nun Hakk-ı Karar ve İhya’ı Mevatı’na” ait 78. ve 103. maddelerinden yararlanmamaları için“Şura-yı Devlet Kararı” yayınlanmıştır. (Akgündüz, 2008, s. 11)

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu durumdan faydalanan Yahudiler alınan tüm önlemlere rağmen Filistin’e yerleşmeyi başarmış, alınan bütün hukuki tedbirler Yahudilerin bölgeye yerleşmesini geciktirmede etkili olabilmıştır.

2.3.1. Theodor Herzl ve Siyonizm Davası

İsrail’in kurucusu ve “Modern Siyonizm” kavramına canlılık kazandıran Theodor Herzl 1860’da Macaristan’da doğdu. Hukuk eğitimi alan Herzl bazı Fransız ve İngiliz gazetelerinde çalıştı. (Engin, 2010, s. 61) 1891’de Avrupa’nın en ünlü günlük gazetelerinden biri olan “Neue Freie Presse’in” Paris temsilciliğinde görevlendirildi. Herzl’in Yahudi sorunu ile tanışması Viyana yıllarına rastlar. Leuger ve Schönerer’in

kışkırtıcılığını yaptığı anti-semitizmin yabancıları değildi. Fakat Herzl'in Yahudi meselesine tüm dikkatini vermesini sağlayacak hadise Paris'te yaşanmıştı.(Öke, 1982, s. 42) Dreyfus Olayı Herzl'in Siyonizmle ilgili fikirlerinin seyrine yön vermiştir.

1894'te Fransa'da karara bağlanan Dreyfus davası, Fransa Genel Kurmayı'nda görevli Yahudi bir subay olan Alfred Dreyfus'un, Almanya için casusluk yaptığı iddiası nedeniyle mahkum edildi. Mahkeme Albay'ın şeytan adasına sürülmesini hükme bağladı. Gizlice yapılan duruşmalarda çok sayıda iddianamenin olduğu söyleniyordu ama ortada tek bir bordo gözükiyordu. Haziran 1899'da temyiz mahkemesi,1894 tarihinde Dreyfus için verilen ilk kararı iptal etti. Ağustos ayında Rennes'de yeni bir mahkeme yapıldı. "hafifletici sebeplerden" dolayı 10 yıl hapis cezası verildi. Cumhurbaşkanı 1 hafta sonra Dreyfus'u affetti. 1900 yılının Nisan ayında Paris'te dünya fuarı yapıldı. Fuarın başarılı olduğu Mayıs ayında parlamento oy çokluğuyla Dreyfus davasını gündemden kaldırmaya karar verdi.(Arendt, 1996, s. 167-168)

Dreyfus'un tutuklanmasının ve mahkum edilmesinin şans eseri bir siyasi yangını tutuşturan basit bir adli hata mı olduğu, yoksa Fransa Genel Kurmayı'nın sonunda bir Yahudi'ye vatan haini damgası vurma amacıyla o sahte bordoyu basına bilerek mi sızdırdığı konusu hiçbir zaman tam olarak açığa çıkmamıştır. Dreyfus'un Genelkurmay'a giren ilk Yahudi olması ve mevcut koşullar altında bunun sadece can sıkıntısı değil, bir öfke ve telaşa yaratmış olabileceği ihtimali ikinci varsayımı güçlendirmektedir. Ancak Yahudi karşıtı nefret daha bu karar çıkmadan önce dizginlerinden boşanmıştı.(Arendt, 1996, s. 192-193)

Dreyfus olayından esinlendiği söylenen Herzl hadiseden şu sonuçları çıkarmıştır; "Yahudiler dünyanın neresinde olursa olsunlar tek bir halk meydana getirmektedirler. Yahudiler her devirde ve her yerde işkenceye uğramışlardır ve içinde yaşadıkları toplum tarafından hiçbir zaman eritememiştir."(Garaudy, 1983, s. 19)

Theodor Herzl bu görüşlerin sonucunda vardığı pratik netice dolayısıyla bütün bu terslikleri bir hamlede ortadan kaldırmayı amaçlamakta ve kendisine göre sürekli kesin olduğuna inandığı çözüm yollarını şöyle aktarmıştır; "Başta Rusya olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerinde gerçekleşmeyen fakat Batı'da gittikçe daha fazla erimeyi reddetmek. Yahudi inanç ve kültürünü yayacak bir inanç ocağı yaratmak değil fakat bir

Yahudi Devleti kurmayı hedef tutmak ve dünyanın bütün Yahudilerini bir araya getirmek. Bu devlet boş bir arazide kurulmalıdır.” (Garaudy, 1983, s. 19-20)

Herzl tarafından 19. yüzyılın sonunda ortaya atılan bu tezler günümüz Yahudi milliyetçiliğinin temelini oluşturmaktadır. Tüm stratejik yatırımların, bölgesel ve küresel stratejilerin ve İsrail dış politikasının temelinde, bu dönemde öne çıkan siyasi felsefenin yattığı dikkate değerdir. Bu teorik refleksin uzun vadeli bir zeminde temellendirilmiş olması ve kullanılan tüm araçların dolaylı olarak bu özü kendisine hedef olarak belirlemesi, Yahudi siyasi hareketinin kendi içerisinde tutarlı bir seyir izlediği tezinin en büyük girdileridir.(Orallı, 2005, s. 10)

Yahudi yurdu kurma fikrini ilk defa Theodore Herzl ortaya atmış ve 1896 yılında yayınladığı “Der Judenstaat” adlı eserinde bu fikrinin detaylarını anlatmıştır.(Taylor, 2000, s. 16) Eserde savunulan fikre göre, sorunun çözümü için diğer ülkeler meselenin içine çekilerek sorunun dünya gündeminde yankı bulması gerekmektedir. Herzl sorunun üstesinden gelmek için devletlerarası hukuk tarafından güvence altına alınmış bir alanın Filistin veya Arjantin’de elde edilmesini öngörüyordu. (Türk, 2007, s. 82) Herzl’in Arjantin’i kurulması planlanan bir Yahudi devletinin muhtemel yeri olarak düşünmesi, Siyonizm’in daha sonraları Filistin’le ilgilenmesi hadisesi çerçevesinde mevzuya bakıldığında uygun görülmeyebilir. Bununla beraber, anlaşılması gereken bir husus varsa o da Herzl’in kaygısının, anti-semitizm problemine ilişkin bir çözüm konusunda olduğu, geleneksel Museviliğin kehanetlerininifası olmadığı hususudur.(Taylor, 2000, s. 16)

Siyonizm’in çıkış nedenlerini bilimsel bir anlatıma bağlamak ve bütün ideolojilerde olduğu gibi, bunun da sınıf muhtevasını saptamak gerekirse; Siyonizm 1882’de Rusya’da baş gösteren Yahudi katliamı ve Fransa’daki Dreyfus olayı sırasında çıkmıştır. Bu iki olayda Yahudi sorununun 19. yüzyılda ön plana çıktığını göstermektedir. “Siyonizm” kavramı Filistin dışındaki tüm Musevileri “Kazanılmış Toprak”larda bir araya getirmek koşuluyla, Süleyman Tapınağı’nı Siyon dağında tekrar inşa etmek olarak tanımlansa daaslında “Yahudilerin dünya hakimiyeti ideali”dir.(Anadol, 2004, s. 15)

1880'lerin ortalarına kadar Siyonist hareketlerin en önemli özelliği ortak bir politikadan yoksun olmalarıydı. Bu dağınıklığı sona erdirerek birbirinden farklı fikirler etrafında şekillenen Siyonist akımları bir araya getirecek olan kişi Herzl'in ta kendisiydi. 29 Ağustos 1897'de yirmi farklı ülkeden 246 delege Herzl'in önderliğinde İsviçre'nin Basel kentinde toplandı.(Balcı, 2010, s. 102-103)

Basel Kongresi'nde nihai hedef şöyle belirlendi;“Siyonizm'in amacı, Yahudiler için Filistin'de kamu hukukuyla güvence altına alınmış bir vatan yaratmaktadır.” Bu hedefi gerçekleştirmek için yapılacaklar; Filistin'de Yahudi kolonisinin tesisi, Yahudilerin yaşadığı ülkelerde örgütlenme ve bu örgütlerin tek bir çatı altında toplanması, Yahudi ulusallığı fikrinin pekiştirilmesi olarak tespit edildi. Basel Kongresi, siyasal Siyonizm'in etkinliğinde bir Dünya Siyonist Örgütü'nü ortaya çıkardı. Böylece 1897 yılında politik Siyonizm'in hedefi ve siyasetleri ile bunları uygulayacak örgütlenmenin temelleri atılmış oldu. (Parlar, 2002, s. 375) Bu örgütle birlikte göç ve yerleşim için para toplamak amacıyla Yahudi Yerleşim Tröstü ve Yahudi Ulusal Fonu kuruldu. Artık göçü İngilizlerle ve Filistin'de mevcut Yişuv³ topluluğuyla birlikte koordine etmek için kurulmuş yeni bir Yahudi Ajansı vardı.(Murphy, 2011, s. 329)

Basel Kongresi'nden sonra Herzl'in hatıralarında yer alan notlarda şu ifadelerin yer aldığını görüyoruz:“Basel'de ben Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bunu yüksek sesle söylesem bana bütün dünya güler. Ama beş sene içinde ama elli sene sonra garantili olarak herkes bunu böylece bilecektir. Toprak sadece maddeden ibarettir. Devlet, bir toprağa malik olsa bile, yine de mücerret bir mefhumdur. Kilise Devleti vardır, toprağının bulunmaması bir şey ifade etmez, aksi takdirde Papa'nın saltanatı bahis konusu olamazdı. Basel'de işte bu abstraksiyonu yarattım. Delegeleri tedricen bu Devlet moduna hazırladım ve onlara kendilerinin bir Milli Meclis olduklarını hissettirdim.” (Kutluay, 2004, s. 138-139)

Theodore Herzl Yahudileri Filistin'e yerleştirme amacı çerçevesinde, ekonomik problemleriyle meşgul olan Osmanlı Devleti'ne birkaç milyon altın sarf ederek yardımcı

---

³ İbranice yerleşim anlamına gelmektedir. İsrail kurulmadan önce bölgeye yerleşenler için kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Besalel, 2000)

olunduğu takdirde bunun mümkün olabileceğini düşünüyordu. Herzl'e göre, Yahudiler hakkında son kararı Padişah verecekti. Ama bunun için 2. Abdülhamid ile temasa geçilmeliydi. Bu anlamda güvendiği kişi ise Padişah ile şahsi dostluğu bulunan Yahudi kökenli Polonyalı asilzade Newlinski idi. Newlinski'nin Sultan Abdülhamid ile görüşmesi 19 Haziran 1896 tarihinde gerçekleşti. Abdülhamid Filistin'e Yahudilerin yerleştirilmesine sıcak bakmamış ve bu konuya ilişkin olarak Newlinski'ye; "Eğer Bay Herzl senin benim arkadaşım olduğun gibi arkadaşın ise, ona söyle bu meselede ikinci bir adım atmasın. Ben bir karış bile olsa toprak satmam, zira bu vatan bana değil milletime aittir. Milletim bu İmparatorluğu kanlarını dökerek kazanmış ve yine kanları ile mahsuldar kılmıştır." diye belirtmiştir.(Engin, 2010, s. 63-64)

Herzl, Sultan Hamid nezdindeki diplomatik girişimlerinin sonuçsuz kalması üzerine başta Berlin ve Petrograd olmak üzere diğer Avrupa başkentlerine yönelir. Amacı Sultan Hamid'in kesin bir dille reddettiği "Filistin'de Yahudi Yurdu" projesini imparatorluğa Avrupa devletlerinin baskısıyla kabul ettirmektir.(Turan, 2002, s.150)

Herzl, politik Siyonizm'in en önemli politik ihtiyacının orijinal formülündeki ikinci maddenin yeni Filistin'i kolonileştirmek için uluslararası olarak tanınmış bir yasal hakkın kazanılması olduğuna inanıyordu. Bundan dolayı 1898 Ekiminde İmparator 2. Wilhelm ile İstanbul'da görüşen Herzl, Wilhelm'e Almanya gözetiminde Siyonistler tarafından işletilecek olan "İmtiyazlı Arazi Kalkınma şirketi"nin kurulmasını önerdi. İmparatorla aynı yıl Kasım ayında ikinci kez görüşen Herzl, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışılmasının İngiltere, Fransa ve Rusya'yı kışkırtacağı gerekçesiyle İmparator'dan olumlu yanıt alamadı.(Taylor, 2000, s. 18-19)

Avrupa'daki büyük güçlerin buldukları kıtaların dışında da yayılma politikalarından burada kurmuş oldukları dernekler ve örgütler sayesinde Yahudilerde yararlanmışlardır. Fransa ve İngiltere'de yaşayan zengin ve nüfuz sahibi Yahudilerin yardımlarıyla Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmaya çalışılmıştır. (Erdemir, 2011, s. 185)

Sonuç olarak siyasal Siyonizm'in temelinde Yahudiliđin politikleştirilmiş dinsel ve milliyetçi dogmaları yatmaktadır. Yahudi halkının tanrı tarafından sečilmesi, "Mesihlik", "Sečilmiř halkın Siyon'a dönmesi gibi dogmalar ve "Tüm Dünya Yahudi Ulusu", "Yahudilerin tarihsel anavatanda toplanmaları", "Yeryüzünde Tanrı saltanatının

kurulması” gibi skolastik tezler, siyasal tezlere kol kanat germektedir. Bir başka deyişle siyasal Siyonizm dini motiflere dayanarak meşruiyet kazanmıştır. (Kara, 1986, s. 16)

Geleneksel sömürgecilik yabancı toprakları ele geçirdikten sonra orada yerleşik halkı sömürmeyi de hedeflerken, Siyonistler işgal ettikleri yerlerden yerlileri çıkartıp, orayı temizlemeye çalışmışlardır. Siyonistler “Yahudilerin çok fazla tarihi ve çok az coğrafyası” olduğunu söylerler. Bu yüzden tek bir hedefleri vardır; Arapları Filistin’den atıp, İsrail’i tam bir Yahudi devleti olarak kurmak. Yahudiler Arap toplumunun gerilikle eş anlamlı olduğunu ifadeyle, Arapların tarihsel gelişmelerini sadece iki öğeye; din ve çöle dayanan entelektüel ve psikolojik bir gerilik ortaya koymaktadırlar. Onlara göre; Araplar, psiko-sosyolojik bir tip olarak gelişemezler çünkü Araplar Kuran ve ilkel içgüdülerin bir yaratığıdır. Arapları ahlaksal değerler açısından da en alt seviyeye koyan Siyonist düşünce, bu iddialarıyla sadece Filistinli değil bütün Arap milletini hedef almaktadır. (Baydak, 1987, s. 41)

Siyonizm yerleşimcilik için pratik bir program olmaktan çok felsefi bir söylem olarak kaldı ve Filistin bu programın vizyonunda sadece marjinal olarak yer aldı. Siyonizm’in gelişmesinde sadece bu söylemi inceleyen anlatımlar, bizzat Filistin’de meydana gelen olayların önemini göz ardı etmektedir. Osmanlı ekonomisinin kötüleşmesi, köylülerin topraksızlaşmasını ve kronik biçimde borçlu hale gelmesini körükleyen arazi kanunlarının çıkarılması, Tanzimat’tan kaynaklanan sosyal yapıdaki değişimler, Avrupalıların kapitalist üretim biçimini dayatması gibi etkenler bölgenin yeni yerleşimlere direnme gücünü zayıflattı. Bu gelişmeler, Arap-İsrail çatışmasının köklerini ve Siyonizm’in bu çatışmada oynadığı rolü saptamada aynı derecede ayrıntılı bir değerlendirmeyi hak etmektedir.(Murphy, 2011, s. 328)Siyonizm bütün ideolojiler gibi, bir sınıf çıkarımının yansımasıdır. Feodalizm ile kapitalizm arasında sıkışan Yahudi burjuvazisinin ideolojisidir. Yahudilerin buldukları ülkelerden çıkarılmasına nedeni Yahudi düşmanlığı olmayıp, kapitalizmin teşvikiyle ortaya çıkan modern anti-semitizmdir. (Ataöv, 1970, s.34)Siyonist hareket anti-semitizm üzerine tarihsel olmayan metafizik kurgulara dayalı bir yaklaşımdır. Oysa anti-semitizmin kökleri derindeydi. “Burjuva anti-semitizminin ekonomik temeli vardır: Üretimdeki egemenliğin maskelenmesi”. Yahudiler ırklarından dolayı değil ekonomik koşullar yüzünden takibe uğruyorlardı. Kapitalizmin doğuşuna kadar Yahudiler, dolaşım ve

ticaret alanında üstün bir yere sahiptiler. Hristiyan ticaret sınıfının doğuşuyla Yahudi tüccarlar güçlüklerle karşılaşmış ve kendilerine rakip olarak görmüşlerdir. Bu da Yahudilerin Avrupa'dan ihraç edilmelerine neden olmuştur. (Parlar, 2002, s. 375)

2.3.2. Siyonizm'in Filistin'i Sömürü Amacıyla Kullanması

Ortaçağ'dan beri büyük güçlerin Ortadoğu ile ilgilendiklerini görmekteyiz. Sömürgeci devletler tarafından parçalanmadan önce bölge Osmanlı'nın egemenliğindeydi. Bu da Avrupa devletlerinin Asya ile ilişkilerini Osmanlı aracılığıyla yürütmesini sağlamıştır. Osmanlı'nın kıtalar arası önemli ticaret yollarına hakim olması nedeniyle Avrupa Devletleri başka yollar arayarak, Ortadoğu'ya deniz yoluyla ulaşmaya çalışmışlardır. Asya-Avrupa bağlantısını Afrika'yı güneyden dolaşarak sağlayan Portekizlilerin yanı sıra Hollandalılar da aynı yolu takip ederek Asya'yı sömürgeleştirme hareketini başlatmışlardır. Bu kervana İngiltere ve Fransa'da katılmıştır. (Bileydi Koç, 2006, s. 29-30)

Filistin'i Siyonistleri kullanmak suretiyle sömürü haline getirme düşüncesi, ilk defa Napolyon ile hayata geçirilmiştir. Napolyon, 1799'da Filistin'e karşı bir saldırı düzenlediğinde tüm dünya Yahudilerine bir çağrıda bulunarak, onları sancağı altında toplanmaya teşvik etmiş; kendi deyimiyle "İsrail'in kaybolan ihtişamını Kudüs'te diriltmek" için ordusunun saflarına koşmaya çağırmış ve onları Filistin'in meşru varisleri olarak nitelemiştir. Napolyon'un Doğu'daki sömürgecilik projesinin başarısız olmasından sonra, büyük sömürgeci devletlerden her biri kendi çıkarları için Siyonizm'e destek vermek suretiyle Filistin'i Yahudilerin eliyle sömürgeleştirmeyi denemiştir. (Susa, 2005, s. 452-454) Napolyon Filistin'de Yahudi devletini yeniden kuracağına ilişkin 22 Mayıs 1799'da bir bildiri yayınlamış ancak Yahudiler tarafından destek görememiştir. Bunun nedeni ise Yahudilerin 1807 Suriye seferi başarısızlığa uğrayan Napolyon'un bu bildiri ile sağlayacağı destek sayesinde Mısır topraklarında ve Ürdün'de etkin olmaya çalıştığını düşünmeleriydi. (Bileydi Koç, 2006, s. 86)

Asya ve Afrika'daki Avrupa sömürgeciliği ile Filistin'deki Siyonist yerleşme arasında farklar vardır. Avrupalılar bu kıtaları kendi egemen sınıfları adına sömürmeye gitmişlerdi. Yahudiler ise Filistin'e herhangi bir hükümetten bağımsız olarak kendileri

için bir devlet kurmaya gittiler. Avrupalı sömürgecilerin Afrika ve Asya'da yaptıkları, yerli halkı ucuz işgücü olarak kullanıp, doğal kaynaklardan elde ettiklerini kara çevirmektir. Avrupalılar yerli halkı sömürmüş, fakat onlarla birlikte yaşamışlardır. Yahudiler ise, çoğunluğu Arap olan yerli halkı bu topraklardan çıkarmak istiyorlardı. Yahudiler Filistinli çiftçileri, zanaatkarları ve şehirli halkı yerlerinden edip yeni gelenlerden oluşan yepyeni bir işgücü yaratmak istiyordu. Avrupalılar kendi emperyalist hükümetlerinin desteğinden faydalanıyorlardı. Ancak Yahudiler hükümet desteğinden yoksundu. (Schoenman, 1992, s. 18)

Avrupalı devletlerin sömürge yarışında tehdit olarak nitelendirdikleri durumları görüşmek üzere 1905'de Londra'da tertiplenen gizli konferans iki yıl daha sürdü. İngiltere Başbakanı Sir Campbell Bannerman, aynı ortak çıkarları olan devletlerin tek bir sömürü cephesi oluşturması amacıyla İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Portekiz, İtalya ve İspanya'yı bu konferansa davet etti. Bannerman'a göre bir yandan Almanya'nın yeni sömürgeci yayılışını durdurmak, diğer yandan İngiliz sömürgeciliğini koordineli bir şekilde genişletmek bu devletlerin ortak çıkarıydı. Sonuçta adı geçen devletler, aralarında dostluk dayanışması konusunda anlaşarak, mevcut durumu incelemekle görevli bir uzmanlık komisyonu oluşturulmasını ve konferansa katılan devletlerin ortak sömürü çıkarlarının gelişimini teminat altına alacak tavsiyeler ve teklifler hazırlanmasını kararlaştırdılar. Böylece sömürgeci devletlerin ortak çıkarları, aralarındaki siyasi anlaşmazlıklara rağmen, bu konuda koordineli bir çalışma yürütmelerini sağlamıştır. Böylece konferansa katılanlar imparatorlukların tarihini, gelişimlerini, nasıl doğup, yayıldıklarını ve arkasından çözümlenerek yıkıldıklarını, sebep ve sonuçları itibarıyla araştırdılar. Arkasından mevcut imparatorlukların tarihi gözden geçirildi ve neredeyse bir yılı aşkın sürede ulaşılan sonuç, gizli bir rapor halinde İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na takdim edildi. Dışişleri Bakanlığı durumun tehlikeli olduğunu görünce dosyayı İngiltere Sömürge Bakanlığı'na havale etti. Bu rapor daha sonra sessiz sedasız ortadan kayboldu. İkinci Dünya Savaşı'na kadar unutulmuş bu rapor, Siyonist İngiliz bir gazeteci tarafından Filistin'deki Yahudi milli yurdunu savunma amacıyla yayınlanarak, İngiliz hükümetinin görüş ve kararları, uluslararası sömürgeci devletlerin bu konudaki fikirlerine istinaden İsrail'in kuruluşunun sosyo-ekonomik-politik yönden Avrupa, çıkarları ve Doğu üzerindeki hakimiyeti için gerekli olduğu belirtildi. (Susa, 2005, s. 459-460)

Raporun başında, öncelikle bütün kıtalarda menfaatleri olan İngiltere olmak üzere eski dünyadaki sömürgeci devletlerin menfaatleriyle, Fransa'nın Afrika kıtasında, Çin-Hindi'nde ve Pasifik Okyanusu'ndaki menfaatleri açıklandı. Raporla ayrıca İtalya'nın Libya'da, İspanya'nın Fas ve Atlanta Adaları'ndaki hayati çıkarlarına değinildikten sonra, dünya hakimiyet bölgelerine bölünerek, itilaf devletlerinden her birine bir veya birkaç bölge tahsis edildi. Bundan başka tüm sömürgeci devletlerde ortak temel bir gerçeğe değinilerek, Akdeniz'in itilaf devletlerinden her biri için şu anda ve gelecekte sömürü ve çıkarların korunması konusunda atar damar durumunda olduğu belirtildi. Gerçekten de Akdeniz onlar için Doğu ile Batı arasında bir köprü, Asya ve Afrika'ya bağlanan tabii bir geçit, yolların kesişim noktasıydı. Avrupa ortak çıkarlarını korumayı amaçlayan herhangi bir projenin gerçekleşmesi için bu denizin, güney ve doğu sahillerinin hakimiyetinin elde tutulması gerektiği vurgulandı. Çünkü bu bölgeye hükmeden, dünyaya da hükmederdi. (Susa, 2005, s. 460)

Raporun özellikle üzerinde durulması gereken kısmında şu ifadeler yer almaktadır; "Asya ve Afrika'da anti-kolonyal tehlike zayıftır, ama asıl büyük tehlike Akdeniz'dedir. Bu deniz, Doğu ile Batı arasında bağlantı noktası, dinler ve uygarlıklar havzasıdır; güney ve doğu sahillerinde ortak tarih, din ve dil birliğine sahip bir halk yaşamaktadır. Bunlar, bir araya gelebilmek ve kenetlenebilmek için her türlü vesileye sahiptirler. Devrim mücadeleleri ve tabii servetleri bu araçların dışındadır. Batının sanayi devrimi ve modern imkanları bu bölgedeki halkların eline geçer de, eğitim ve kültür seviyesi yükselirse ne olur? Böyle bir şeyin olması demek, Batı sömürgeciliğinin kesin sonu demektir ve dolayısıyla bunun önünü almak için tedbirlere başvurulmalıdır."

Bu tedbirler şöyle açıklanmaktadır; "Ortak çıkarları olan devletler bu bölgeyi parçalara ayırmaya. Halkını bölünmüşlük, gericilik ve cehalet içinde bırakmaya devam etmelidirler. Bu bölgede Afrika'yı Asya'dan ayırmak gerekir. Konsey bunun için güçlü ve yabancı, Avrupa'yı eski dünyaya, aynı zamanda her ikisini Akdeniz'e bağlayan köprüyü elinde tutan bin insan engeli konulmasını tavsiye eder. Öyle ki Süveyş Kanalı'na yakın bu bölgede, emperyalizmin dostu ve bölge halkının düşmanı dost bir güç oluşsun."(Susa, 2005,s. 462)

Görüldüğü üzere, Filistin'in geleceği bu raporla belirlenmiştir. Bu bağlamda, Siyonizm yeni bir sömürü planı olarak değerlendirildi; 1907'den sonra İngiliz sömürgeciliği ve uluslararası Siyonizm, Filistin'in Arap kimliğini ortadan kaldırıp, yerine bir "İsrail Devleti" kurmak için işbirliği yapmaya başladılar. O dönemde sömürgeciliğin baş aktörü konumundaki İngiltere, Siyonizm'i destekleyerek, Filistin'de bir İsrail Devleti'nin kurulması için uluslararası Siyonist liderlerle bir anlaşma yaptı, ardından da planı uygulamaya koymak için Siyonist liderlerle dayanışma içerisinde hareket etti. Sonra bölge ülkelerinin kendi aralarında bir birlik kurmasını önleyici siyasi planlar devreye sokuldu. Halkın eğitimsiz ve çağın gerisinde kalmasını sağlamak içinse, İngiliz sömürgeciliği işgal altındaki topraklarda ve yönlendirebildiği ülkelerde aşiret yapısını canlandırmaya çalıştı. Canlandırılan aşiret sistemleri, yüzlerce yıldan beri sürdürüle gelen gelenekleri korumayı hedefliyordu. Böylece Arap toplumunun bölünmüşlük ve parçalanmışlık halinin devamı için kabilelerin toplumdaki rolü ve sosyal ağırlığı ön plana çıkarılacaktı.(Susa, 2005,s. 462)

Siyonist hareketin ortaya çıkışı ile İngiltere'nin Yakındoğu'daki sömürgeci hesaplar arasında da tam bir uyum vardır. Siyonizm'in doğuşunda ve ağırlık kazanmasında iki önemli etmen rol oynamıştır. Bunlardan birincisi, İngiltere'nin Filistin'i önemli bir kavşak olarak kabul ederek, sömürgeleştirme çalışmasıdır. İkincisi de 1897'de Basel'de toplanan ilk Siyonizm Kongresi'nde Filistin'i Yahudilerin vatanı olarak ilan ederek, bu ülkede bir Yahudi Devleti kurma hedefini belirlemesidir. İngiliz emperyalizmi ile Siyonistlerin çıkarları öylesine bir uyum gösteriyordu ki, Yahudi büyük sermayesi bu yolla bir yandan güçlü devletlerin yardımını sağlamış oluyor, öte yandan da zengin hammadde kaynaklarına sahip Yakındoğu'yu sömürmek için önemli bir üs kazanıyordu. Güçlü devlet desteğini sağlamak Siyonizm'in doğuşundan bu yana genel politikalarından biri olmuştur. (Kara, 1986, s. 14-15)

3. BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA ve SAVAŞ SONUNDA FİLİSTİN

Fransız Devrimi ve Sanayi İnkılabları dünyanın ekonomik, ulaştırma, iletişim, sosyal, siyasi, güvenlik ve bilimsel yapısına önemli katkılar sağlamış, güç dengeleri değişmiş, devletler arasındaki rekabet yeni bir savaşın çıkması için zemin hazırlamıştır. Avrupalı Devletler bir tarafta “Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya (sonra karşı bloğa geçecektir)”dan oluşan İttifak Devletleri diğer tarafta ve “İngiltere, Fransa ve Rusya”dan oluşan İtilaf Devletleri olmak üzere ikiye bölündü. “Avusturya-Macaristan Veliahdı Arşidük Francois Ferdinand”ın Saray-Bosna’da bir Sırp milliyetçisi “Gavrilo Principe” tarafından öldürülmesi üzerine, Avusturya-Macaristan 28 Temmuz 1914’te Sırbistan’a, Almanya 1 Ağustos 1914’te Rusya’ya, 3 Ağustos 1914’te Fransa’ya 4 Ağustos 1914’te Belçika’ya, İngiltere 4 Ağustos 1914’te Almanya’ya, Avusturya 6 Ağustos 1914’te Rusya’ya savaş açmış. Böylece Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. İtilaf Devletleri’nin Birinci Dünya Savaşı başlarken amacı, Osmanlı İmparatorluğu’nun tarafsızlığını sağlamak, teminat vermemek ve savaşı kazandıktan sonra topraklarını paylaşmaktır. (Kemal, 2010, s. 38-39)

1. Dünya Savaşı ile birlikte Arap Dünyası’nda da bağımsızlık faaliyetlerinin birden bire hızlandığını görüyoruz. Fakat ne var ki, Siyonizm’in son derece organize bir Yahudi milliyetçiliğine öncülük etmesine karşılık, Arap milliyetçiliği bütün Arap dünyasını kapsayan bir organizasyondan yoksun kalmıştır. (Armaoğlu, 1989, s. 28) Araplar da diğer milletler gibi, 19. Yüzyılda imparatorlukları sarsan milliyetçilik akımının yıkıcı etkisinden nasibini almıştır. İlk önceleri Lübnan ve Mısır’daki Hristiyan Araplar arasında filizlenen milliyetçilik kısa sürede Müslüman Araplara’da sirayet etmiştir. Arap Milliyetçileri tıpkı en büyük rakipleri Jön Türkler gibi ilk siyasi atılımlarını Paris’te gerçekleştirmişlerdir. 1913’te Arap Milliyetçileri Kongresini düzenleyecek derecede etkinliğini artıran Osmanlı İdari Adem-i Merkeziyet Partisi ile El Fettah gibi

örgütler de imparatorluk sınırları dışında kurulmuştur. Ama El Fettah ve diğer milliyetçi oluşumlara karşın Arap milliyetçiliği Şerif Hüseyin'in sahneye çıkacağı 1916 yılına kadar küçük bir entelektüel çevre ile sınırlı kalır. Bunda ilk Arap milliyetçilerinin çoğunun gayrimüslim olmaları ve halkın düşüncelerine ters gelen seküler bir anlayışa sahip olmaları etkilidir.(Turan, 2002,s. 110-111)1. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla beraber Arap milliyetçilik ve bağımsızlık hareketinin önderliğini de Mekke Şerifi Hüseyin gibi Hz. Peygamberin torunlarından biri üstlenerek, Peygamberlik müessesesi yani din faktörü, Arap milliyetçiliğine dayanak yapılmıştır. Şerif Hüseyin'in şahsı ile "kişi" faktörünün ön plana geçmesi, Arap milliyetçiliğinin birleştirici değil "ayırıcı faktörü" olmuştur. Çünkü Yahudilerden farklı olarak, 20. yüzyıla geldiğinde her Arap halkının tarihe dayanan, bir bakıma "milli bir ülkesi" vardır. Bu bağlamda, Mekke Şerifi Hüseyin'in Arap dünyası adına ortaya çıkışı ve bir Arap Devleti veya İmparatorluğunun lideri olmak istemesi, kişisel bir tutku olmaktan öteye gidememiştir. Özetle Siyonizm'de olduğu gibi "İslami" faktör Arap milliyetçiliğine gereken gücü ve istikameti verememiştir.Bununla beraber bir "Arap İmparatorluğu" kurma ihtirası ile Arap dünyasını birleştirme ve Arap birliğini gerçekleştirme çabalarının Mekke Şerifi Hüseyin⁴'den geldiği de bir gerçektir.Hüseyin tasarımlarını gerçekleştirmek için Osmanlı Devleti ile savaş halinde bulunan İngiltere'yle işbirliği yoluna giderek İngilizlerle temaslarını da Mısır'daki temsilcisi Henry McMahon ⁵ aracılığıyla sürdürmüştür. Hüseyin ile McMahon arasında Temmuz 1915'ten Mart 1916'ya kadar süren bir takım mektuplaşmalar olmuştur.(Armaoğlu, 1989, s. 28-29)

Şerif Hüseyin McMahon'a yazdığı 14 Temmuz 1915 tarihli mektubunda istisnasız "Bütün Arap milletinin hürriyetlerini gerçekleştirmeye ve yöntemlerini kendi ellerine almaya karar verdiğini, böyle bir gayenin gerçekleşmesini desteklemenin ve buna yardım etmenin İngiltere'nin de menfaatine olduğunu belirterek" şu teklifleri ileri sürmekteydi; Kuzeyde 37. Enleme kadar olup Mersin, Adana, Birecik, Urfa, Mardin ve

⁴Şerif Hüseyin, "Mekke Şerifleri" ailesindedir. Ortadoğu'da bir Arap Krallığı kurma idealinde olan Hüseyin İngilizlerin desteğiyle 1. Dünya Savaşı'nda bir Arap ayaklanması başlatmıştır. Ancak İngilizler bölgedeki menfaatlerine uygun bulmadıkları cihetle Şerif Hüseyin'in bu idealini gerçekleştirmesine engel oldular. Bkz. (Fromkin, 1993)

⁵McMahon, İngiliz diplomat ve İngiliz Yüksek Komiseridir. Tarihe McMahon adıyla geçen gizli anlaşmayla Araplara bağımsızlık vaad ederek Osmanlı'ya karşı kışkırtmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Fromkin, 1993)

Midyat'ı da içine alıp İran sınırına kadar uzanan topraklar; doğuda İran sınırından Basra Körfezine kadar uzanan topraklar; güneyde, Aden hariç, Hint Okyanusu, batıda ise Kızıldeniz ve oradan da Mersin'e kadar uzanan Akdeniz kıyıları arasında kalan Arap ülkelerinin bağımsızlığını İngiltere tanıyacaktı. İngiltere, "Arap İslam Hilafeti"nin ilanını da onaylayacaktır. Bütün Arap ülkelerindeki ekonomik teşebbüslerde İngiltere'ye tercih hakkı tanınacaktır. İngiltere ile Şerif Hüseyin'in başında olacağı bu Arap Devleti veya İmparatorluğu arasında 15 yıl süreli bir ittifak imzalanacaktır. (McMahon ve Hüseyin, 1939, s. 3-4)

McMahon, Hüseyin'in bu mektubuna 30 Ağustos 1915'te verdiği yanıtta; İngiltere'ye yönelik samimi ifadelerinden dolayı onur duyduğunu, Arap menfaatlerinin İngiliz menfaatleri ile uyum içerisinde olmasından memnun olduğunu belirtep, Hilafet'in gerçek Arap ırkından biri tarafından kaldığı yerden devam ettirilmesini İngiltere'nin desteklediğini ifade etmiş ve mevzunun sınırlarını savaşın bu sıcak günlerinde tartışmanın zamansız olacağını bildirmiştir. Şerif Hüseyin ise 9 Eylül 1915'te McMahon'a cevabi mektubunda; McMahon'dan aldığı yanıtın kendisini memnun ettiğini dile getirerek, McMahon'u sınırlara ilişkin belirsizliğin devam etmesi hususunda suçluyordu. Sınırların belirlenmesini bir kişinin talep etmediğini, halkın da bunu istediğini bu sebeple sınır tartışmasının savaştan sonraya bırakılmaması gerektiğini belirtmiştir. (McMahon ve Hüseyin, 1939, s. 4-5)

McMahon 24 Ekim 1915'te Hüseyin'e başka bir mektup ilettili. Lord Kitchener'den aldığı talimat doğrultusunda belirli topraklar ve sınırlar konusunda müzakereye girdi; ancak kişisel sorumluluktan kurtulmak için diplomasi dilini kullandı. Bir yandan Arapların savaştan sonra bağımsızlıklarını kazanacaklarını kabul ediyor, diğer yandan Arap ülkelerinin bağımsız yönetimlerini kurmak için Avrupalı danışman ve memurlara ihtiyaç olacağını işaret ediyordu. Ayrıca bu görevlilerin de sadece İngilizler olması konusunda ısrar ediyordu. Diğer bir deyişle, savaş sonrası Ortadoğu'sundaki bir bağımsız Arap krallığı, İngiliz himayesi altında olmak zorundaydı. (Fromkin, 1993, s. 175) McMahon mektubunda şu noktalara değiniyordu. "Mersin ve Hatay ile Şam, Humus, Hama ve Halep'in batısındaki Suriye'nin parçalarının saf Arap olmadığı için sınırlardan çıkarılmalıdır. Belirtilen değişikliklerle birlikte Arap liderlerle mevcut anlaşmalarımızı önyargısız olmak şartıyla bu hat ve sınırlar olarak kabul edebiliriz.

Kutsal yerlerin dokunulmazlığı da İngiltere'nin garantisi altında olacaktır.”(McMahon ve Hüseyin, 1939, s. 8-9)

Müslüman coğrafyada Fransız emellerinden çekinen Şerif Hüseyin müttefiklere katılmakta tereddüt ediyordu. İngiliz Ortadoğu uzmanı olan “Sir Mark Sykes” a göre bu korkuları yatıştırmanın çaresi Fransa ile müzakereye oturmaktı. Fransa ile bu sorunlar kısa zamanda çözülmediği takdirde Şerif Hüseyin, Türkler tarafından devrilip öldürülebilir ve kutsal yerlerdeki olaylar gerçek bir kutsal savaşı başlatabilirdi.(Fromkin, 1993, s. 180)

İngiltere hem Hüseyin'e bağımsız bir devlet kurması için güvence veriyor hem de sömürgeci diğer devletlerle temas ederek Osmanlı toprakları üzerindeki hakimiyet alanlarını belirliyordu. Bu gizli taksim planı Mayıs 1916'da imzalanan “Sykes-Picot Antlaşması” ile ortaya çıktı. (Süer ve Atmaca, 2007, s. 21)

Osmanlı topraklarını İngilizler ve Fransızlar arasında taksim eden anlaşmaya göre;“Adana, Antakya bölgesi, Suriye kıyıları ve Lübnan Fransa'ya; Musul hariç, Irak İngiltere'ye bırakılıyordu. Fransa ve İngiltere kendilerine bırakılan bu bölgelerde istedikleri türde yönetimler kurabilecekti. Suriye'nin diğer bölgeleri ile Musul ve Ürdün'ü kapsayan bir Büyük Arap Krallığı kurulacak, ancak bu Fransız ve İngiliz koruyuculuğu altında bulunacaktı. Filistin'de, Rusya ve diğer müttefikler ile Şerif Hüseyin tarafından kararlaştırılacak, uluslararası bir yönetim kurulacaktı.” (Uçarol, 1995, s. 495)

Fransa Lübnan'ı idaresi altına alıyor, Suriye'nin anlaşma dışında kalan kısımlarında ise imtiyazlı etkisini devam ettiriyordu. Basra ve Bağdat İngilizlerin nüfuz alanı içerisinde yer alıyordu. Tek engel Filistin olmuştu. İngiliz Savaş Bakanı “Lord Herbert Kitchener” in aksine Sykes, Filistin'i İngiltere'nin almasını istiyordu. Picot ise bölgeyi Fransa'nın almasında kararlıydı. Sonunda bir uzlaşmaya varıldı. İngiltere, Akka ile Hayfa limanlarını ve oradan Mezopotamya'ya demiryolu yapılması planlanan bir hattı alacak, bölgenin geri kalan bölümü bir tür uluslararası yönetime terk edilecekti. (Fromkin, 1993, s. 184-185)

Ocak 1917’de İngiliz orduları Filistin’i fethetmeye başlamışlardı. Aynı tarihte Çarlık rejimi yıkılınca, dünya çapında Yahudilere destek verilmesini önleyen en büyük engel böylece yok olmuştu. Geçici Başbakan Kerensky, Çar’ın Yahudi aleyhtarı yasalarını yürürlükten kaldırdı. Aynı sonunda Almanya’nın başlattığı denizaltı savaşı Müttefiklerin yanında Amerikan müdahalesini kaçınılmaz hale getirdi. ABD hükümeti otomatik olarak Yahudilerin Filistin’deki vatanının savunucusu oldu. (Johnson, 2006, s. 503)

İngiltere Şerif Hüseyin’i boş vaatlerle oyalamakla kalmadı, İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour, ABD Başkanı Wilson’ında onayını alınca, 2 Kasım 1917’de “İngiltere Siyonist Dernekleri Federasyonu” Başkanı Lord Rothschild’a tarihe “Balfour Deklarasyonu” olarak geçen mektubu gönderdi. Mektupta şunlar yer alıyordu:

“Yahudi Siyonist beklentilerle uyum gösteren aşağıdaki bildirinin Majestelerinin Hükümeti tarafından Bakanlar Kurulu’na sunulduğu ve kabul edildiğini bildirmekten memnuniyet duyarım. Majestelerinin Hükümeti, Filistin’de Yahudi halk için ulusal bir yurt kurulmasının taraftarıdır ve bu amaca ulaşılabilmesi için gerekenleri elinden geldiğince yapacaktır. Filistin’de bulunan Yahudi olmayan toplumların medeni ve dinsel haklarına yönelik hiçbir önyargıya ve herhangi bir ülkedeki Yahudilerin sahip olduğu haklara ve siyasal konuma hanel getirilmesine meydan verilmeyeceğinin bilinmesi gerekir.” (*Walter Rothschild and the Balfour Declaration, 1917*)

Balfour Deklarasyonu’nun o tarihlere denk gelmesi tesadüf değildir. O tarihlerde, İngiltere ve müttefikleri Yakın Doğu’da Osmanlı İmparatorluğu’na karşı yürüttükleri askeri hareketlerin başarılı olabilmesi için müttefik arıyorlardı. Ayrıca savaşın devam etmesi nedeniyle, insan gücü ve maddi kaynaklar bakımından İngiltere ve Fransa mali sıkıntıya girmişti. Uluslararası çıkarlarına uygun olarak Amerika’nın Almanya’ya karşı savaşa girmesini istiyorlardı. Amerika Başkanı’nın bu yönde bir karar almasını sağlamanın en etkili yollarından birisi de etkili mali çevrelerin ve sanayicilerin yardımını sağlamaktı. Yahudi sermayesi bu çevreler içinde tartışılmaz bir konuma sahipti. 1. Dünya Savaşı sırasında Almanya’ya daha yakın görünen Yahudilerin en kısa zamanda müttefik saflarına çekilmesi gerekiyordu. (Kara, 1986, s. 21-22) 1. Dünya

Savaşı başlangıcında, Siyonist Hareket Komitesi'nin merkezi Almanya'nın başkenti Berlin'de bulunuyordu. Herzlci Siyonistlerin meydana getirdiği "Politikacı" grup burada toplanmıştı. Bunlar Siyonizm'in amacının Almanya'nın desteği ile gerçekleştirebileceği inancında idiler. 1. Dünya Savaşı başlayınca Siyonistler, Alman devlet adamlarıyla derhal ilişkilere giriştiler. Siyonistler Almanya'nın himayesinde Filistin'de bir Yahudi toplumu meydana getirmek istiyorlardı. Alman diplomasisi, 1915 yılı boyunca Siyonist hareketle yakından ilgilendi. Çünkü Almanya Doğu Avrupa'daki işgal bölgelerinde bir milyon Yahudi'nin problemiyle karşı karşıya bulunuyordu. Siyonist hareketlerden ve Filistin'deki Yahudi toplumundan kendi çıkarları doğrultusunda faydalanmak isteyen Almanya Yahudiler lehine tavır takınsa da, Siyonistler bunu yeterli görmüyorlardı.(Kocabaş, 2005, s. 197-198)

Balfour Deklarasyonu, Siyonizm tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. İngiltere, bu deklarasyondan Şerif Hüseyin'i 1919 Ocak ayında bir bildirimle haberdar etti. Bu bildirimde İngiltere, Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerini destekleyeceğini ifade ederek şöyle demektedir;

"Siyonizm hareketinin liderleri, Siyonizm başarısını, Araplarla dostluk ve işbirliği yaparak sağlamaya kararlıdır ve böyle bir teklifte bir kenara atılacak teklif değildir." İngiltere bu bildirimle, Filistin'de bir ArapYahudi iş birliğini gerçekleştirmek istiyordu. (Yılmaz, 2004, s.38-39)

Filistin'in kaderini belirleyici üç belge hazırlandı: "Hüseyin-McMahon yazışmaları, Sykes-Picot Anlaşması ve Balfour Bildirimi". Bu belgelerin hiçbirinde yerel halka bir vaat sunulmuyordu. Belgelerde muğlak bir dil kullanılmakla birlikte belgelerde yer alan vaatlerin birçoğunun da birbiri ile çeliştiği görülmektedir. Filistin bir yandan kurulacak olan bir "Arap Haşimi Krallığı" ile ilişkilendiriyor, diğer yandan, İngiliz veya Fransız mandası altında yönetilmesi teklif ediyordu. Diğer bir çelişki ise Filistin'in, ileride bir Yahudi devleti olarak görülmesiydi. Bu tepeden inme politikalar oyununda temsil edilen tek grup, Filistin'de yaşayan yabancı nüfustu ve bu nüfus da birbirinden kesinlikle farklı üç gruptan oluşuyordu: Bunların en önemlisi, Siyonist yerleşimlerde yaşayanlardı. İkinci grup Tapınakçılardı. Üçüncü grup ise Avrupalı konsoloslar ile temsil ettikleri

lkelerden Filistin'e gelerek burada uzun süre ikamet eden yabancı konuklar da dahil olmak üzere, konsolosların sosyal evreleriydi.(Pappe, 2009, s.83-84)

3.1. İNGİLİZLERİN KUDÜS' İŞGALİ

Kadim tarihten beri, milletlerarası etin savaŐlara ve açık veya kapalı diplomatik mücadelelere sahne olmuş bulunan Kudüs, Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde bulunduğu müddetçe, bütün dinlere inananlara açık tutulmuŐ ve her isteyen bu mukaddes Őehre girip dini vecibelerini yerine getirmiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu 19. Asırdan itibaren Avrupalıların ciddi Şekilde baskılarına maruz kalmıştır. Bu tazyik ve tehditler, Fransa ile Rusya arasında ciddi diplomatik çatıŐmalara neden olmuştur ve sırf bu mücadeledir ki tarihte Makamat-ı Mukaddese (Mukaddes Makam) denilen meselenin dolayısı ile Kırım Harbi'nin ve tarihte ilk defa Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa ve İngiltere'nin ittifakına sahne olmuştu.(Karadağ, 2004, s. 44)

1916 Temmuz ve Ağustos aylarındaki Sina l yenilgisinden sonra İngilizler karşı saldırıya geçtiler. 21 Aralık'ta Sina yarım adasının kuzeyindeki El-AriŐ'i, 23 Aralık'ta Maktaba'yı, 9 Ocak 1917'de ise Refah'ı ele geçirdiler. Refah'ı ele geçirdikten sonra İngilizler tekrar El-AriŐ'e çekildiler. Osmanlı ordusu ise Gazze-Birüssebi çizgisine çekildi. (Sert, 2012, s.286-287) Mısır'ı İngiltere'den almak ve Süveyş Kanalı'nı ele geçirip, İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantılarını kesmek için açılan Kanal Cephesi'ndeki savaŐlarda başarısız olan İngilizler stratejik açıdan çok önemli bir konumunda olan Gazze'ye yöneldiler. Mısır Sefer Kuvveti Komutanı General A. Murray, Gazze'nin alınmasıyla Filistin ve Suriye'nin ele geçirilebileceği kanaatindeydi. Ancak, Gazze'ye yapılan iki saldırıda da İngiliz kuvvetleri Türk askeri gleri karşısında başarılı olamamışlardır. (Umar, 2002, s. 432-433) Bunun zerine General Murray'ın yerine General E.H.H. Allenby görevlendirildi. General Allenby, yeni yıla girmeden Kudüs'n alınması için gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Buna karşın Türk askeri kuvvetleri tüm dikkatlerini Bağdat'ın geri alınması meselesi üzerinde yođunlaŐtırmıŐtı. İngilizlerin Filistin'i ele geçirme tehlikesi ortaya çıktığında Filistin'e askeri kuvvet sevk edilmiş ancak başarı sağlanamadı. General Allenby 31 Ekim 1917'de "Birüssebi ve Gazze"yi ele geçirmek üzere saldırıya geçip, buraları ele geçirdi.

Yapılan muharebeler sonunda Türkler 8-9 Aralık gecesi Kudüs'ü terk etmek zorunda kaldı. 9 Aralık 1917 tarihinde Osmanlı Devleti'nin son Kudüs Mutasarrıfı –İngiliz kaynakları yanlış olarak Kudüs Valisi olarak verirler- İzzet Bey, belediye başkanına bir teslim mektubu verip, Kudüs'ü terk etti. (Üzen, 2009, s. 330-331)

Kudüs'ün kaybedilmesiyle, ilk iş olarak Dışişleri Bakanı Nesimi Bey“Yahudilerin her zaman İmparatorluğun sadık ve üretken yurttaşları” olduğu yönünde bildirimler neşretmiştir. Şeyhülislam'ın da yer aldığı bir görüşmede ise Sadrazam Talat Paşa, *Vossische Zeitung'un*⁶ İstanbul temsilcisine verdiği beyanatta Osmanlı'yı “anti-semitik hareketin olmadığı tek ülke” olarak nitelerken, Balfour Deklarasyonu'nu da "bir şaka" olarak değerlendirmiştir. Filistin idaresinin İngilizlere bırakılmasından sonra da Filistin Halifelik kurumuyla İstanbul'a bağlı olmayı sürdürmüştür. (Tür, 2007, s. 232-234)

1.Dünya Savaş'ının bitimine doğru İngilizler, bölgede nasıl bir düzenlemeye gidecekleri konusunda ilgilenmeye başladılar. Her ne kadar Fransızlarla gizli Sykes-Picot anlaşması yapılsa da, durum farklılaşmıştı. İngilizler Suriye'yi Fransızlara bırakmak istemiyorlardı. Bunu yapmanın en kolay yolu da, bölgede bir Arap devleti kurmaktı.(Duman, 2010, s. 87) İngiltere'nin arzu ettiği Arap Yahudi işbirliği Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal ve“Dünya Siyonist Teşkilatı” lideri Chaim Weizmann arasında 3 Ocak 1919 da imzalanan bir anlaşmayla gerçekleşti. 9 maddeden oluşan anlaşmada şunlar yer almaktadır:

1-Anlaşmayla Arap Devleti ve Filistin arasındaki tüm ilişkileri iyi niyet ve anlayış çerçevesinde yürütecek.

2-Barış Konferansı'nın sona ermesini müteakip, Arap Devleti ile Filistin bölgesi arasındaki sınırlar, taraflarında da onay vereceği bir komisyon tarafından belirlenecek.

3-Filistin'in anayasası ve idaresinin oluşturulmasında 2 Kasım 1917'deki İngiliz Hükümeti Deklarasyonu'nun uygulaması için güvence verilecek.

---

⁶Vossische Zeitung Berlin'de yayınlanan Alman gazetesidir.

4-Yahudilerin Filistin'e göç etmesinin teşviki ve artırılması, birbirlerine yakın yerleşmeler kurması ve tarıma elverişli topraklar verilmesiyle yerleştirilmesi için gerekli önlemler alınacak. Bu önlemler alınırken Arap köylüler ve çiftçilerin hakları korunacak ve ekonomik olarak gelişmeleri için yardımcı olunacak.

5-Dini ibadeti yerine getirmeyi engelleyen veya yasaklayan ne kanun ne de düzenleme yapılmayacak. Dini mesleklerin ve ibadetin yerine getirilmesi ayrımcılık veya seçim yapılmadan sağlanacaktı. Sivil veya politik hakların yerine getirilebilmesi için dini sorgulama yapılmayacak.

6- Müslümanlar için kutsal yerler Müslümanların kontrolü altında olacak.

7-Siyonist organizasyon ülkenin ekonomik imkanlarını araştırmaları için Filistin'e uzman bir komisyon gönderecek ve ilerlemeleri rapor edecek. Siyonist Organizasyon, Arap devletine doğal kaynak ve ekonomik imkanlarını geliştirmelerinde yardımcı olacak.

8-Taraflar, bu zamana kadar karara varılan meselelere uygun ve uyumlu hareket edecekler.

9-Taraflar arasında herhangi bir konuda çıkacak uyuşmazlıklarda hakemlik için Britanya Hükümeti'ne başvurulacak. (Antonius, 1938, s.437-439)

Savaş sonrası düzeni ele almak ve Filistin'e ilişkin taleplerini uluslararası arenada dile getirmek için Arap Kongresi yapıldı. I. Arap Kongresi 27 Ocak 1919'da Kudüs'te açıldı. Kongre'ye Filistin'in çeşitli bölgelerinden temsilciler katıldı. İlk oturumda kongre başkanlığına Arif El-Dajani seçildi. Kongre iki rapor üzerinde muvafakat gösterdi. Bunlardan ilki Kudüs'teki İttifak Devletleri temsilcilerine sunuldu. İkincisi de Paris'teki Barış Konferansına gönderildi. Her iki rapor da da, Balfour Deklarasyonu ve Filistin üzerindeki Yahudi talepleri reddedilmiştir. Yahudi mülkleri Filistin'in %2,5'ini, sayıları da %9'u geçmemektedir. Bu yüzden azınlığın çoğunluğa hükmetmesinin mümkün olamayacağı kararına varılmıştır. Ayrıca Filistin'in, Güney Suriye'nin bir parçası olması nedeniyle hiçbir devirde ondan ayrılmamış olup, milli, dini, lisani, ahlaki, iktisadi ve coğrafi bağların Arapları birbirine bağladığı vurgulanarak, Fransa'nın

toprakları üzerindeki hak iddiasını kabul etmediklerini bildirmişlerdir.(Sert, 2012, s. 297)

Ocak 1919'da savaş sonrası düzenlemelerine ilişkin olarak toplanan Paris Barış Konferansı'nda, tarafların birbiriyle çatışan menfaatleri açık şekilde ortaya çıktı. Savaş sırasında, İngiltere gerek Avrupalı müttefiklerine, gerek Araplara ve Yahudilere gizli anlaşmalarla birbiriyle çelişen sözler vermişti ve şimdi herkes kendine ait olduğunu düşündüğü toprak parçalarına ilişkin hak talep ediyordu. Konferans toplandığı sırada Irak, Suriye ve Filistin İngiliz, Kilikya ise Fransız işgalindeydi. Emir Faysal Şam'da kendi yönetimini kurmuştu. İngiltere Konferans boyunca Fransız, Arap ve Siyonist çıkarlarını uyumlaştırma çabası içinde oldu. Paris Barış Konferansının başlangıcında ağırlığı hissedilen Başkan Wilson savaş sırasında yapılan gizli anlaşmaların geçersizliğini ilan etti. Kendi kaderini tayin hakkı olan self determinasyon ilkesinin uygulanmasından yana tavır aldı ve Arap toprakları için manda sistemi kabul edildikten sonra, hangi toprakların kimin mandası altına konulacağını belirlemek için bir komisyon kurulması fikrini ortaya attı. İngiltere ve Fransa'nın karşı çıkması üzerine ABD bölgede inceleme yapmak üzere King-Crane Komisyonu'nu kurdu. (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2006, s. 201)

King-Crane Komisyonu Haziran 1919'da toplanan Büyük Suriye Kongresi, Balfour Deklarasyonu, Sykes-Picot Antlaşması ve manda sistemini reddederek Faysal'ın krallığında Büyük Suriye projesinin gerçekleşmesini talep etti. Faysal bu girişimden kısa bir süre önce Hicaz temsilcisi olarak katıldığı Paris Barış görüşmelerinde ABD Başkanı Woodrow Wilson'un savunduğu self determinasyon ilkesinden yola çıkarak Suriye ve Filistin'de oturanların siyasi taleplerini öğrenmek için bölgeye uluslararası bir komisyon gönderilmesini istedi. Başkan Wilson'un ağırlığını koymasıyla konferans heyeti Fransız, İngiliz, İtalyan ve Amerikalılardan oluşan komisyonun bölgeye gönderilmesini onayladı. Ancak İngiltere ve Fransa kurulmasına karşı çıktıkları bu komisyondan çekilerek, menfaatlerine uygun düşmeyen kararların alınmasını engellemeye çalıştılar. Tek başlarına kalan komisyonun iki Amerikalı üyesi Henry

King⁷ ve Charles Richard Crane⁸, tüm engellemelere rağmen bölgeye gidip araştırmalarını tamamladılar. Netice hiç de İngiltere ve Fransa'nın istediği gibi değildir. Rapora göre; bölge halkı manda sistemine karşıdır ve Faysal'ın krallığında tam bağımsızlıktan yanadır. Dış müdahalenin kaçınılmaz duruma gelmesi halinde ise bunun kısa süreli ve geçici olması kaydıyla öncelikle ABD'den, eğer olmazsa İngiltere'den gelmesini istiyorlardı. Halk hiçbir şekilde Fransa'nın müdahalesini istemiyordu. İngiltere ve Fransa'nın komisyon kararlarını ciddiye almaması ve Amerika'nın da kendi kıtasına dönmesi sonucu komisyon ciddiyetini yitirdi ve herhangi bir yaptırım gücü kalmadı.(Sert, 2012, s. 307-308)

Milletler Cemiyeti'nin yeni kurulan Irak ve Filistin/Ürdün devletlerini İngiliz, Suriye/Lübnan'ı ise Fransız manda yönetimine bırakmasının iki önemli iktisadi sonucu olmuştur. Birincisi, bu yeni siyasi varlıkların hayata geçirilmesi, her birinin kendine ait sınırları, merkezi yasaları, vergi sistemleri ve maliyeleri olan yeni ulusal ekonomilerin de yaratılmasını gerektiriyordu. Bunun bir sonucu, belirli mallara ödenen fiyatlarla belirli türde işlere ödenen ücretlerin yavaş yavaş birbirine yakınlaşmaya başladığı ulusal pazarların gelişmesi olmuştur. Diğer bir sonuç ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde bölgenin en belirgin özelliklerinden biri olan mal ve işgücü dolaşımına karşı engellerin ortaya çıkmasıdır. İkincisi, bu ekonomiler, bizzat Milletler Cemiyeti'nin getirdiği çeşitli uluslararası yükümlülöklere uyma zorunluluğunun dışında, olağan bir sömürge ekonomisine çok benzeyen bir yönetime tabiydi. (Owen ve Pamuk, 2002, s. 73)

---

⁷ Henry King, Amerikalı İlahiyatçı, eğitimci ve yazardır. 1902-1927 yılları arasında Amerika'daki Oberlin Koleji'nin başkanlığını yaptı. 1919'da toplanan King Crane komisyonu'nun Amerikalı iki üyesinden biridir.

⁸ Charles Crane zengin Amerikalı işadamı. Özel ilgi alanı Ortadoğu ve Doğu Avrupa olan işadamı uluslararası camiada nüfuz sahibiydi.

3.2. MANDA ALTINDAKİ FİLİSTİN

Osmanlı topraklarının paylaşılmasına ilişkin konferans 24 Nisan 1920'de San Remo⁹'da yapıldı. Konferansta Avrupa devletleri nüfuz bölgeleri üzerinde mutabakata vardılar. Suriye Fransız, Irak ile Filistin ise İngiliz manda yönetimine bırakıldı. Bunlar Milletler Cemiyeti Misak'ında anlatımını bulan "A" sınıfı mandalar olup kısa bir süre sonra bağımsızlıklarına kavuşacaklardı. Filistin mandasını anlaşmasına Balfour Deklarasyonu'nun eklenmesiyle yapılan anlaşmalar her yönüyle self determinasyon ilkesiyle çelişmekteydi. (Sander, 1996, s. 70)

San Remo Konferansı'ndaki paylaşımdan sonra İngiltere, Temmuz 1920'de daha önceki askeri yönetimi devralarak, Filistin'de sivil bir yönetim kurdu. Askeri yönetim Siyonistlerce sık sık, Siyonizm'in amaçlarına yönelik düşmanca bir politika izlemekle ve hatta anti-semitik olmakla suçlanıyordu. Ancak, yönetim kayıtlarının incelenmesi ve memurlarından bir bölümünün daha sonra Siyonistlerin açık onayıyla sivil yönetimde de görev almış olmaları olgusu bu tür suçlamaların temelsiz olduğunu gösteriyordu. Askeri yönetim kendini savaş kurallarıyla sınırlı hissediyor ve işgal altındaki düşman toprağını yönetiyormuş gibi davranmak gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden, Filistin'de statükonun korunması için çaba gösterildi. Toprak Sicil Daireleri Kasım 1918'de kapatıldı. Alınan tüm önlemler Yahudi göçünü durdurmadı ancak kolaylaştırmadı da. Siyonist Komisyona ülkede dolaşma ve gelişmeler planlama izni verildi. Sivil yönetim Filistin'de statükoyu koruma yükümlülüğü duymadığı ve gerçekte onu değiştirmekle görevli olduğu için Siyonistler 1920'deki yeni yönetimi iyi karşıladılar. Manda, Siyonistlerin amaçlarına uyacak biçimde tasarlanmıştı. (Hadawi ve Lehn, 1985, s.71)

---

⁹ San Remo Konferansı 24 Nisan 1920'de, İtalya'da düzenlenmiştir. "Fransa, Yunanistan, Belçika, İngiltere, İtalya ve Japonya" temsilcilerinin de bulunduğu konferansta Osmanlı topraklarının taksim edilmesine ilişkin kararlar görüşülmüştür. Bkz. (Sander, 1996)

İngilizlerin Siyonizm yanlısı tutumları beraberinde itirazları da getirdi. İngiliz hükümeti bu itirazları yatıştırmak için 1922’de Churchill Bildirisi¹⁰ yayınlanmıştır. İngiliz devlet adamı ve 1922 yılında Sömürge Bakanlığı’nda görevli Winston Churchill başkanlığındaki Londra hükümeti *Beyaz Kitap*’ı yayınladı. Churchill bu kitapta kendisi ile Araplar arasında daha önceden verilmiş sözler ile Milletler Cemiyeti kararlarına istinaden bağımsız bir Filistin devletinin kurulması hususunda yapılan görüşmelerden bahsetmiştir. Churchill, verilen sözlerin Filistin’i kapsamadığını ve bunların yerine getirilemeyeceğini belirterek, Yahudi göçünün devam edeceğini ifade etmiştir. Churchill Arapların endişelerini gidermek için *Beyaz Kitap*’ta Yahudi devletinin sınırlarını şöyle çizmiştir: “İngiliz hükümeti, Balfour Beyannamesiyle bütün Filistin’in Yahudi devleti haline geleceğini kastetmemiştir. Yahudilerin sayısının göçlerle Arapların sayısında artış olmasını da kastetmemektedir. Filistin’e gelenlerin de orada bulunan ahaliye sıkıntı vermesini de kabul etmemektedir. Filistin’de Yahudi devletinin kurulması dünyadaki bütün Yahudilere bir merkez olması içindir. Eğer beyanname bu açıdan incelenirse Filistin Araplarını endişeye sevk edecek bir şeyin olmadığı görülecektir.” *Beyaz Kitap*, Filistin’deki İngiltere Yüksek Komiseri Herbert Samuel¹¹ tarafından ortaya konulmuş, daha sonra Yahudi ileri gelenlerine sunulmuş, sonuçta da İngiliz hükümeti tarafından da 22 Temmuz 1922’de resmen kabul edilmiştir. (Ghannam, 2011, s.176)

Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından kabul edilen Filistin Mandası şartnamesi 28 maddeden oluşmaktadır. Şartnamenin maddelerini özetleyecek olursak,

1. Madde: Mandater, Filistin’de yasal ve idari bakımdan tüm güce sahiptir.
2. Madde: Mandater devlet Yahudi milli yurdunun kurulmasını sağlamak için Filistin’i siyasal, idari ve iktisadi koşullar altına koymakla ve Filistin’deki yerleşik halkın medeni ve dini haklarını korumakla yükümlü olacak.

---

¹⁰ “Churchill Bildirisi” hakkında geniş bilgi için bkz. (Stein, 2003)

¹¹ İngiliz devlet adamı olan ve Filistin’e Yüksek Komiser olarak atanan Samuel Herbert Arap-Yahudi çatışması içinde bölge’de 5 yıl görev yapmıştır. Bkz. (Huneidi, 2001)

3. Madde: Şartlar izin verdiği takdirde Mandater devlet yerel özerkliği teşvik edecek.
4. Madde: Yahudi milli yurdu kurulması ve Filistin'deki Yahudi nüfusun menfaatleri için ekonomik, sosyal ve diğer konularda Filistin idaresi ile işbirliği yapmak üzere Yahudi Ajansı bir kamu organı olarak tanınacak.
5. Madde: Mandater devlet Filistin topraklarını yabancı herhangi bir gücün hükümetine bırakmayacağını taahhüt eder.
6. Madde: Filistin'de yaşayan diğer nüfusun durumuna ve haklarına zarar vermemek koşuluyla, uygun şartlar altında Yahudi göçü kolaylaştırılacak.
7. Madde: Filistin İdaresi bir vatandaşlık kanunu çıkarmalı. Bu kanun hükümleri Yahudilerin Filistin vatandaşlığını elde etmesini kolaylaştırıcı olmalıdır.
8. Madde: Kapitülasyonların ve Osmanlı'daki teamüllere göre Yabancılara tanınan ayrıcalıkların Filistin'de uygulanmasına son verilecek.
9. Madde: Mandater tarafından Filistin de adli sisteminin kurulması sağlanacak ve bu sistem yerlilerin olduğu kadar yabancıların da haklarının gözetilmesinden sorumlu olacak.
10. Madde: Suçluların iadesine ilişkin anlaşmalar Manda devleti ve diğer yabancı güçler arasında yürürlükte dir.
11. Madde: Filistin idaresinin kamu menfaatleri için doğal kaynakları işletmesi ve memleketin ihtiyacına uygun bir arazi sistemi uygulaması hususunda manda devletine yetki veriliyordu.
12. Madde: Mandater devlet Filistin'in dış ilişkilerinin kontrolünü sağlayacak. Filistin'in vatandaşlarının diplomatik ve konsolosluk himayesi mandater tarafından sağlanacak.

13. Madde: Kamu düzeni ve kamu ahlakına uygun şekilde kutsal mekanlara serbestçe girişin sağlanması ve bu mekanlara ilişkin mevcut hakların korunması manda yönetiminin sorumluluğundadır.

14. Madde: Mandater kutsal mekanlara ilişkin hak iddialarını incelemek üzere Milletler Cemiyeti'nin onayına sunulacak özel bir komisyon oluşturulacaktır.

15. Madde: Kamu düzeni ve ahlakına aykırı olmamak koşuluyla Filistin sakinleri arasında milliyet ve inanç yönünden ayırım yapılmayacak.

16. Madde: Din ve hayır kurumlarının hakları kamu düzenine uygun olarak sağlanacak.

17. Madde: Filistin idaresi barışı ve düzeni korumak için gönüllü hizmet esasına dayanan güçleri organize edebilir. Bunun dışında kara, deniz ve hava kuvvetlerinin oluşturulmasına izin vermemektedir.

18. Madde: Mandater Milletler Cemiyeti üyesi devletlerden herhangi birinin tabiiyetindekilere de vergi, ticaret veya gemi seferleri, sanayi ve mesleklerin icrası, ticaret gemileri veya sivil hava araçlarını kullanmalarında ayırım gözetilmeyecek.

19. Madde: Mandater devlet Filistin İdaresi adına Milletler Cemiyeti'nin onayladığı uluslararası sözleşmelere katılacaktır.

20. Madde: Milletler Cemiyeti'nin onayıyla hayvan ve bitki hastalıkları dahil bulaşıcı hastalıkları önleyecektir.

21. Madde: Mandater 12 ay içerisinde çıkarılacak bir Arkeoloji Kanunu'nun uygulanmasını sağlayacak.

22. Madde: İngilizce, Arapça ve İbranice Filistin'in resmi dilidir.

23. Madde: Filistin idaresi sorumu olduğu toplulukların kutsal günlerini kabul edecek.
24. Madde: Mandater Milletler Cemiyeti konseyine manda hükümlerine göre yapılan şeylere ilişkin yıllık rapor verecek.
25. Madde: Ürdün ve Filistin'in doğu sınırları arasındaki bölgelerde Milletler Cemiyeti'nin onayı ile mandanın mevcut yerel ihtiyaçlara göre uygulanmasını mümkün görmediği hükümlerini erteleyebilecektir.
26. Madde: Mandater ile Milletler Cemiyeti'nin diğer üyeleri arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa ve müzakere ile çözülemezse Uluslararası Adalet Divanı'na sunulacaktır.
27. Madde: Manda şartlarının herhangi bir değişikliği için Milletler Cemiyeti Konseyinin rızası gerekmektedir.
28. Madde: Mandater devletin görevi sonlandığında Milletler Cemiyeti Konseyi mandanın devamı süresince giriştiği mali taahhütleri yerine getirecek tedbirleri almakla yükümlüdür. (Milletler Cemiyeti, 1922, s. 2-9)

Manda anlaşmasının hükümleri yavaş yavaş hayata geçirilmeye başlandı. Bu çerçevede, yeni hükümetin ilk eylemleri Temmuz ayında yeni bir göç yönetmeliği, Eylül ayında ise, Yahudilerin toprak satın almalarını sağlayan bir toprak transferi yönetmeliği çıkarmak oldu. Mülkiyet transferine izin veren Toprak Sicil Dairesi Ekim'de tekrar açıldı ve Filistin'de çok karmaşık ve çözülmesi güç bir konu olan yeni bir tapulama sistemi uygulamaya konuldu. Bu uygulamalardan beklenen şey, Siyonistlerin toprak alımlarını kolaylaştırmak, hızlandırmak ve ucuzlatmaktı. Örneğin: Toprak ağalarının kiracılarını topraklarından çıkarmalarını önlemek için hazırlanan Toprak Transferi Yönetmeliği istenenin tersi bir sonuç verdi, çünkü büyük toprakların çoğunun sahipleri bu topraklardan uzakta yaşıyorlardı. Toprak sahipleriyle kiracılarının ilişkileri o zamana kadar nispeten iyiymken, yeni yönetmelik, Siyonist arsa komisyoncularınca teşvik edilen kiracılarda, kendilerine üstü kapalı hükümlerle verilen belirli kiracılık haklarının artık kira ödemelerini gerektirmeyeceği kanısı yarattı. Mülkleri sorun yaratan, buna karşılık

az gelir elde eden ve vergi yükü de ağır olan toprak sahibi güç bir durumda kaldı. Siyonist toprak komisyoncuları bu sırada devreye girip, toprakları satın alarak ve toprak sahiplerini dertlerinden kurtarmayı teklif ediyordu. Yahudi şirketlerine devlet toprakları ve doğal kaynaklar üzerinde sulama, elektrik üretme, Ölü Deniz'den potasyum ve diğer madenlerin çıkartılması gibi ayrıcalıkların verilmesi sömürgecilere yarayan diğer önlemlerdi. Yahudi olmayanlara hiç imtiyaz tanınmıyordu. Daha önce verilmiş olanlar da, bir İngiliz şirketine verilmiş olsa bile -örneğin, Kudüs Elektrik ve Hulah ayrıcalıkları- daha sonra hükümetin yardımıyla ele geçiriliyordu. Arapların elinde kalan tek ayrıcalıklı Himmah Sıcak Su Kaynakları idi. Bunun dışında Araplara buldukları durumu ve ellerindekini kaybedeceklerini hatırlatıp, onları öfkeliendiren yöntemler de kullanıldı. Ekim 1920'de Filistin'de çıkarılan bir pulun üst kısmında Arapça, ortasında İngilizce ve altında İbranice Filistin sözcüğü yazılıydı. İbranice olanın yanında Eretz İsrail'i simgeleyen, yine İbranice alef ve yod harfleri vardı. Bu yolla geleneksel Yahudice adının resmen tanınmasını ustalıkla sağlamış oldu. (Hadawi ve Lehn, 1985, s.72-73)

İngiliz mandası döneminde Filistin'de Yahudilerin başlıca üç politikası vardı:

- 1- Göçler yoluyla bölgeye Yahudilerin yerleştirilmesi.
- 2- Bölgede toprak satın alınması.
- 3- Tedhiş ve terör faaliyetlerini desteklemek.

3.3. BÖLGEYE YAHUDİ GÖÇLERİ

Aliyah kavramı yükselme veya yukarı çıkma manasına gelmektedir. Yahudilerin diasporadan, vaat edilmiş topraklara göçünü ifade eder. Aliyah örneklerinden bazıları kısaca şöyledir: (Kızıloğlu, 2012, s.50-51)

3.3.1. Birinci Aliyah (1881-1903)

Bu dönemdeki ilk Aliyah dalgasında Eretz Yisrael'e 70.000 göçmen ulaştı. Fakat bunların ancak yarısı kadarı güç koşullara dayanıp kalmayı başardı. Çoğu Yafa, Hayfa ve Yeruslayim'in yeni yerleşim bölgelerine yerleşti. Osmanlı Hükümeti'nin yerleşim, toprak alımı ve inşaat konularındaki kısıtlamalarının yanı sıra; yeni gelenlerin ülkeyi ve tarımı iyi bilmemeleri kötü sonuç verdi. Alınan kötü araziler nedeniyle kıtlık ve sıtma felaketleri ile uğraşan ilk Yahudi yerleşimcilere; Baron Edmond de Rotschild (1845-1934) büyük yardımlarda bulundu. Gönderdiği tarım uzmanları; turunçgil işletme tesisleri, tütün ve tekstil fabrikaları kurdu. Bu şekilde ek yerleşimler mümkün oldu.1903'ün sonlarında Yahudiler yaklaşık olarak 100.000 dönüm toprak satın almış olup, 23 zirai yerleşim bölgesi kurmuştu. Kentlerde de Yahudi yerleşimcilerin sayısı iki misline çıktı; ticaret, bankacılık ve küçük sanayi işletmelerinde artışlar oldu. (Besalel, 2000, s. 93)

3.3.2. İkinci Aliyah (1904-1914)

Bu Aliyah ağırlıklı olarak 1903 ve 1905 pogromlarından sonra Rusya'dan ayrılan göçmenlerden oluştu. Bunların çoğu kentlere yerleşti. Aralarında tarımla ilgilenenler oldu. Turunçgil üretiminde Arap işgücünden yararlandılar. Bu şekilde Yişuv'un gelişmesi hızlandı. 1909'da ilk zirai kolektif yerleşim birimi (kevutsa) Ürdün Vadisi'nde kuruldu. Ayrıca ilk Yahudi yerleşim kenti olan Tel Aviv'de bu dönemde gelişmeye başladı. Bu dönemde İbrani dili ve kültürü ile ilgili çalışmalarda sürdü.(Besalel, 2000, s. 93)

3.3.3. Üçüncü Aliyah (1919-1923)

1. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki imparatorlukların yıkılması, Rusya'daki iç savaş (1918-1920), Rusya Polonya Savaşı(1919-1920) gibi olaylardan sonra meydana

gelen pogromlar nedeniyle, Yahudilerin kitlesel göçü söz konusu oldu. Filistin'e yaklaşık olarak 37.000 Yahudi göç etti. Avrupa'da ulusal devletler kurulmasına yol açan "self determinasyon" ilkesi ve Balfour Deklarasyonu, Yahudiler arasında Siyonist ideallerinin gerçekleşebileceği umudunu güçlendirdi. Yeni göçmenler değişik bir gruptan oluşuyordu. Aliyah'ya katılmadan evvel bu kişiler, İbranice ve kolektif tarımcılık konusunda eğitim görmüşlerdi. Ancak "Yișuv"un alt yapıdan yoksun oluşu ve Siyonist federasyonunun yeterli finansmana sahip olmayışı, işsizliğe neden oldu. 1920'de Yahudi İşçi Federasyonu (Histadrut) kuruldu. Ancak 1922-1923 yıllarında iktisadi bir bunalım yaşandı ve İngilizler Yahudilere iş sağlamaya son verdiler. Aliyah durdu. Yaklaşık 4000 Yahudi ülkeyi terk etti.(Besalel, 2000, s. 93-94)

3.3.4. Dördüncü Aliyah (1924-1929)

1925'te Aliyah tekrar başladı. 1923'de Filistin'de yaşayan 93.000 Yahudi'ye 18 ay içerisinde 48.000 Yahudi daha eklendi. Bu sayının yarısı, orta sınıfın ekonomik sıkıntılar ve anti-semitizm tarafından sarsıldığı Polonya'dan, diğerleri de Sovyetler, Romanya, Litvanya, Yemen ve Irak gibi ülkelerden geliyordu. Bu Aliyah'da göçmenler ağırlıklı olarak burjuva bir orta sınıfa aittiler ve çoğu Tel Aviv'e olmak kaydıyla, kentlere yöneldiler. 1926'da ülke tekrar ekonomik krize girince 15.000 kadar kişi ülkeyi terk etti.

3.3.5. Beşinci Aliyah (1929-1939)

1933'te Nazilerin iktidara gelmiş olmasının da etkisiyle Filistin'e gelen 230.000 Yahudi göçmen yerleşti. Ülkedeki Yahudi sayısı çok yükseldi. Nazi Almanya'sında Yahudiliğin maruz kaldığı büyük baskıların yanı sıra; Rusya, Yahudilerin göçüne izin vermiyor, ayrıca hemen hemen tüm dünya ülkeleri Yahudi göçmenlere kapılarını kapatmış bulunuyorlardı. Bu durumda Filistin Yahudi göçmenlere tek sığınak konumunu arz ediyordu. Ancak 1936-1939 arasındaki göçün niteliği daha karmaşıktı. Sporcu, turist ve

hayali evliliklere dayanarak binlerce kişi, yasal olmayan yollarla ülkeye girdi. Bu arada göçmenler arasında sermayedarlar sanayiciler, bilim adamları ve sanatkarlar da bulunuyordu. Göçlerin %56'sı Batı Avrupa ülkelerinden gelmişti. (Besalel, 2000, s. 94-98)

3.4. TOPRAK SATIN ALMA FAALİYETLERİ

Filistin'deki Siyonist yerleşmenin en önemli ilkelerinden biri, Arap topraklarının satın alınmasıydı. Siyonist Örgüt, stratejik ve genişlemeci bakış açısına göre toprak satın alacak olan bir iskan planı geliştirdi. Her yeni toprak alımının Siyonist fetih stratejisine faydalı olup olmadığı sürekli olarak göz önünde bulunduruluyordu. Yahudi göçü sadece şehirlerde ve endüstriyel çalışma alanı ile sınırlı kalsaydı, Yahudi Devleti beklide kurulamayacaktı. Bu doğrultuda en önemli unsur toprağın ele geçirilmesiydi. Filistin'deki Siyonist yerleşmesinin bütün bu ilkeleri ülkenin Arap halkının tasfiyesini amaçlıyordu.(Hollstein, 1975, s. 106) Yahudi kolonizatörleri ne pahasına olursa olsun kendi mülkleri olarak gördükleri Filistin'e bir an önce kavuşmak istiyorlardı. Yahudilere göre Arapların Filistin'de hakları yoktu. Siyonistler Manda idaresinden önce olduğu gibi manda idaresi zamanında da Filistin Araplarını iktisadi, siyasi, idari ve kültürel hayattan tecrit faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Herkesin imkanlar ölçüsünde üretim yapıp, gerektiği kadarını tükettiği kooperatif hayat biçimi olan Kibbutz çalışmaları manda döneminde giderek güç kazandı, Siyonist İşçi Hareketi'nin liderliğinde, Yahudi göçmenlerin meydana getirdiği, ortaklık esasına dayanan Kibbutz yerleşim bölgelerine Araplar sokulmaz, onlara iş verilmezdi. Kibbutzlar, Yahudi Milli Fonu'nun idaresinde bulunuyorlardı. Bu fon tarafından Araplara büyük paralar verilerek toprak satın alınıyor, buralara Yahudi göçmenler yerleştiriliyor, fakat Araplara toprak satılmıyordu.(Kocabaş, 2005, s. 225-226)

Yahudi nüfusunun artmasıyla beraber arazi alımları da hız kazanmıştır. Yahudilerin elindeki toprak 1925'de 944.000 dönüm iken 1927'de 1.024.000 dönüme çıkmıştır. 1930'da bu miktar 1.170.000 dönüme çıkmıştır. 1932'de 18.895, 1933'de 36.991, 1934'te de 62.114 dönüm daha toprak alınmıştır. Bu dönemde toprak alımları için

Yahudilerin beş büyük örgütü vardı. Yahudi Vekaleti, Yahudilerin Filistin’i Sömürge Cemiyeti (BİKS), İngiliz Yahudi Cemiyeti, Uluslararası İsrail Vekâleti, Milli Yahudi Anaparası Cemiyeti. 1922’de kurulan Yüksek İslam Meclisi, herhangi bir toprağın satılmasını şer’i mahkemelerce yasaklamıştır. Satılan birçok araziye de meclis satın alıp geri almıştır. Yine bu dönemde Ümmet Sandığı gibi bazı teşkilatlar da aynı görevi üstlenmişlerdir. Ulema tarafından da toprağını Yahudilere satanların veya satmaya aracı olanların küfrüne dair şer’i fetvalar verilmiştir.(Sert, 2012, s.295)

3.5. TEDHİŞ VE TERÖR ÖRGÜTLERİ

Filistin’de Yahudi terör örgütlerinin amacı bölgedeki Yahudilerin güvenliğini sağlamak ve Arapları bölgeden uzaklaştırmak olarak özetlenebilir. Terör örgütlerinden ilki Haganah’dır. Haganah, İbranice “savunma” anlamına gelmektedir. 1920’de Filistin’e Arap göçünün artmasıyla başlayan Arap ayaklanmalarında, Yahudilerin korunmasına yönelik İngiliz manda yönetiminin yeterli önlem almadığı gerekçesiyle kurulmuştur. Haganah’ın ilk lideri daha sonra revizyonist hareketi kuracak olan Siyonist gazeteci ve Rus asıllı Yahudi Vladimir Jabotinsky’dir. İlk yıllarda Haganah yerel savunma gruplarından oluşan gevşek bir örgüttür. 1929’daki Arap ayaklanmaları Haganah’ın genişlemesine ve disiplinli bir şekilde örgütlenmesine yol açmıştır. Örgüte Avrupa’dan sürekli silah yardımı yapılmaktadır. 1936-39 Arap ayaklanmalarında örgüt, milis gücünden askeri oluşuma dönüşür. İngiliz manda yönetimi örgütü resmen tanımakla birlikte bu ayaklanmaları bastırmak için örgütle işbirliği yapar. 1941’de ilk mobilize birliği Palmach kurulur. 2. Dünya Savaşı sonunda İngilizlere karşı Irgun ve Lehi ile işbirliği yaparak ortak saldırılar düzenlediler. (Çağlayan, 2004, s. 388-389)

Haganah’tan ayrılanlar B-Örgütünü kurdular. Bu tutumu onaylamayanlar, örgütün kurucusu Rus asıllı Yahudi ve Haganah’ta komutanlık görevi üstlenen Avraham Tehomi’nin başkanlığında geri döndüler. Fakat revizyonist çizgiyi izleyenler gruptan ayrıldılar. (Besalel, 2000, s.101)

Irgun ilk kez 1931'de Haganah'dan revizyonistlerin ve Mizrachilerin ayrılmasıyla kuruldu.1937'deki Arap ayaklanmaları sırasında örgüt ikiye ayrıldı, yarısı tekrar Haganah'a dönerken Irgun yeni ismiyle "Ulusal Askeri Örgüt Irgun Zevai Leumi" (IZL) yada"Etzel" olarak yeniden kurulmuştur. Irgun, Haganah'ın soğukkanlılık politikasını reddederek Araplara karşı silahlı misillemelere başladı. Pek çok üyesi bu sebeple İngilizler tarafından tutuklandı.1943'ten itibaren Menachem Begin tarafından yönetilen örgüt, 1944'te İngiliz yönetimine savaş ilan etti. 1948'de ise David Ben-Gurion tarafından lağvedildi. (Çağlayan, 2004, s. 389-390)

Yahudilerin üçüncü terörist örgütü ise 1940'da Irgun'un İngilizlere karşı tutumunu yumuşak bularak ondan kopmuş olan ve fanatik ve İngiliz düşmanı Stern Grub'u idi. Orijinal ismi Lohamel Herut İsrail "İsrail'in Hürriyeti için Savaşanlar" olan grup, adını lideri Polonya asıllı Avraham Stern'den almıştır.(Sert, 2012, s. 296) 1942'de Avraham Stern İngiliz güçleri tarafından öldürülmüştür.1944'ün başlarında Stern grubu İngilizlere karşı bir ayaklanma başlatarak İngiliz tesislerine sabotaj düzenlemiştir. Banka soymak, adam kaçırmak gibi eylemlerle gruba finansman kaynağı sağlanmıştır. (Öner, 2012, s. 79)

4. BÖLÜM

ARAP AYAKLANMALARI

Araplar, İngiliz yönetiminin, Araplar ile Yahudiler arasında bir uzlaşma yaratmak isteyen politikası ile iş birliği yapmaya yanaşmıyorlardı. İngiliz yönetimi Yahudilere bir takım imtiyazlar tanıyarak Filistin'e yerleşmelerini kolaylaştırırken, Araplara mevcut haklarının dışında herhangi bir ayrıcalık tanımaması ve Araplar için hayat şartlarını zorlaştırıcı nitelikte kararlar alması Araplarla İngiliz manda yönetimi arasında anlaşmazlıklara sebep olmuştur.

1920'den 1939'a kadar Filistin zaman zaman şiddetlenerek artan ayaklanmalara tanık oldu. 1920–1933 arasındaki gelişmeleri özetlersek; bu dönem de Arap ayaklanmaları dolayısıyla 1920, 1921 ve 1929 yıllarında Filistin'de üç büyük çatışma yaşandığını görüyoruz. (Armaoğlu, 1989, s. 39)

İlk ayaklanma Nisan 1920'de Nebi Musa Şenlikleri yüzünden çıktı. Nebi Musa Şenlikleri Kudüs ve çevresindeki bölgelerden gelen insanların katıldığı İslami ve dini bir şenliktir. Hristiyan Ortodoksların Paskalya Bayramı ve Yahudilerin Hamursuz Bayramı ile aynı tarihlerde Nebi Musa kutlamaları da yapılıyordu. Yerel halka göre, Hristiyan ve Yahudilerin Kudüs'te kutlama yapmalarına karşılık 12. yüzyılda Selahaddin Eyyubi tarafından Nebi Musa Şenlikleri adı altında her yıl kutlama yapılmasına karar verildi. Bu şenlik Müslüman siyasi ve dini liderler için Hristiyan ve Yahudi toplumlarına Arapların gücünü göstermek için bir fırsat olarak görülüyordu. Ayrıca çeşitli ülkelerden kutlamaya gelen insanlar arasında bir bağ yaratıyordu. Bu vesileyle Müslüman halk tek bir yerde toplanıyor, Arap siyasi liderler halka hitaben yaptıkları konuşmalarla heyecan ve tutku yaratıyordu. 2 Nisan 1920 Cuma Günü ilk kutlama olaysız geçti. Kudüs'ten Nebi Musa'nın mabedine kutsal yolculuğun günü olan 4 Nisan'da Yafa yolunda dini önderler genel protokole aykırı şekilde kışkırtıcı konuşmalar yapmaya başladı. Konuşmalar halk arasında yayıldı. 1919'dan beri yayınlanan El-Suriye El-Cenubiye isimli popüler milliyetçi gazetenin editörü Arif El

Arif “Eğer biz Yahudilere karşı güç kullanmazsak, onlardan asla kurtulamayacağız” diye beyanda bulundu. Musa El Kazım¹² da konuştu. Konuşmasından sonra kalabalık Filistin bizim toprağımız diye bağırdı. Faysal’ın resimleri gösterildi ve Suriye ve Filistin’in kralı diye bağırdılar. (Mazza, 2009, s.168-172)Yaşanan siyasi gerginlik ortamında yapılan kışkırtıcı söylevlerden sonra tören alayı Yahudi karşıtı bir gösteriye dönüştü. 4-5 Nisan boyunca süren şiddet eylemlerinde beş Yahudi öldürüldü, içlerinde kadın ve çocukların yer aldığı 211 kişi yaralandı. (Elpeleg, 1999, s. 29) Yahudilerde Nebi Musa’da düzenlenen Arap gösterilerine karşı en saldırgan Siyonist organizasyonlardan biri olan Beitat aracılığıyla karşılık verdi. Söz konusu örgütün üyeleri, bayram kutlamalarının yapıldığı sırada Kudüs’ün Arap mahallelerinde dolaşarak provokasyonlarda bulundular. Provokasyonlar sonucu çıkan olaylarda her iki taraftan da ölenler oldu. Kayıpların nispeten fazla olmamasına karşın, İngiliz hükümeti olayları son derece ciddiye aldı ve çatışmaların elebaşları olarak Hacı Emin El-Hüseyni¹³ve Vladimir Jabotinsky’i yargıladı. Hacı Emin Ürdün’e kaçtı ancak daha sonra, Herbert Samuel tarafından affedilerek Kudüs’e geri döndü. (Pappe, 2007, s. 107)

Ayaklanmalara ilişkin İngiliz Askeri araştırma komisyonu tarafından rapor edilen nedenler şunlardır: Bağımsızlık sözlerinin yerine getirilmemesi nedeniyle Arapların hayal kırıklıkları, Arapların kendi kendilerini yönetme hakkını Balfour Deklarasyonu’nun inkar ettiğini ve Yahudi göçlerinin artırılarak bir milli yurt kurulmasından korkulması, Pan İslam ve Pan Arap yükselişi ile Faysal’ın Suriye Kralı olarak ilanı ve dünyanın her tarafından Yahudilerin kaynaklarıyla desteklenen Siyonist Komisyonun etkinlikleri. (Shaw, 1946, s. 17)

Mayıs 1920’de bölgede yaşanan olayları soruşturmak amacıyla Palin Komisyonu kuruldu. General Philip Cristopher Palin Arap gösterilerinin nedenlerini belirlemeye

---

¹² Musa El-Kazım Arap Yürütme Kurulu ve Kudüs Belediye başkanlığı vazifelerinde bulunmuştur. Kudüs’ün İtibarlı ailelerinden olan Hüseyinler’ dendi. Bkz. (Elpeleg, 1993)

¹³Birçok Arap için bir kahraman olan ve Kudüs Müftüsü olarak tanınan Hacı Emin Filistin’de tanınmış bir ailenin çuğu olarak dünyaya geldi. İlk eğitimini Kudüs’te aldı. Daha sonra Kahire’deki El-Ezher Üniversitesine ve İstanbul’da Askeri Akademiye gitti. Osmanlı ordusunda da vazifelendirilmiş Müftü Yahudilerin Filistine yerleşmesine mani olmak için faaliyetlerde bulunmuştur. Önce İngilizleri destekleyici politikalar izlemiştir. Ancak İngiltere’nin Arap aleyhtarı politikaları Nazilere yaklaştırmıştır. Bkz. (Goldscmidt, 2005)

çalıştı. Komisyon raporu 1 Temmuz'da tamamlandı ve Ağustos ayında teslim etti. Ancak rapora yayımlanmadı.(Aboul ve diğerleri, 2013, s. 22) 50 gün boyunca isyanları araştıran komisyon farklı dillerde konuşan yaklaşık 152 kişi ile konuştu. (Huneidi, 2001, s.35) Rapor dürüstçe ordunun görüşlerini yansıtıyor, Siyonistleri Arapları kışkırttığı için suçluyordu. Ayrıca 5 Nisan sabahı askeri birliklerin olay yerinden çekilmesi emrinin verilmesini eleştiriliyordu. (Cohen, 2014, s. 87-88)

Nebi Musa Şenliği olaylarının ardından 31 Mayıs 1920'de 2. Arap kongresi yapıldı. İngilizlerin Arap siyasi toplantılarını yasaklamaları üzerine toplantı gizli tutuldu. San Remo ve Balfour Deklarasyonu protesto edildi. (Pappe, 2010, s. 202-203)

1920 İsyanı Londra'daki siyasi kurumlar ve Dışişleri Bakanlığı üzerinde etki yarattı. Askeri yönetim Yahudiler ve Yahudi olmayan Siyonistlerce suçlandı. Sonunda David Lloyd George ve Arthur Balfour sivil bir yönetim kurulmasına karar verdiler. Nebi Musa İsyanı askeri yönetimin sonunu hazırlamadı ama manda yönetiminin akıbeti için önem arz ediyordu. Çünkü isyan komşular arası bir çekişme değil, bölgenin küçük bir bölümüne sahip olma uğruna kavgaydı. (Mazza, 2009, s. 165-166)

Balfour Bildirgesi Siyonist hareketin resmi temsilcilerinin Filistin'e gelişi, ülkenin geleceği üzerine İngiliz parlamentosunda yapılan görüşmeler ve Filistin önderlerinin isyanların akışına etki etmedeki başarısızlığı, Filistin'deki siyasal topluluklar arasında bir çaresizlik duygusu yaratmıştı.(Elpeleg, 1999, s. 31) Bu ortamda, III. Arap Kongresi'nin yapılmasına karar verildi. Kongre, 13-18 Aralık 1920 tarihleri arasında Hayfa'da toplandı. Kongrede daha önceki çözüm önerileri tekrarlandı. Kongrenin en önemli idari kararı, yürütme komisyonunun seçilmesiydi. Böylece Komisyon Filistin Arapları adına mücadeleyi devam ettirecekti. (Caplan, 2015, s. 75)

İkinci çatışma ise Yafa'da yaşandı. 1 Mayıs 1921 tarihinde yetkililer ılımlı Yahudi Komünistlerin Telaviv'deki 1 Mayıs gösterilerine izin verdi. Ancak, izinsiz gösteri yapmak üzere ellerinde kırmızı bayraklarla yaklaşık 50 Yahudi Komünistten oluşan ikinci bir grup ilk grupla çatıştı. Polis çatışan grupları dağıtmaya çalıştı. Müslümanlar ve Hristiyanlar'ında polise yardım etmelerine rağmen 1 saat içinde Yafa'da olaylar

yayıldı. Yahudilerin saldırı söylentileri Arapları öfkeliendirdi. Yahudi göçmenlerin Yafa'daki sığınma evleri saldırıya uğradı. Çok sayıda Yahudi öldü. Beşinci günden sonra 40 Yahudi ve 18 Arap (Müslüman ve Hristiyan) ölmüş ve 180 Yahudi ve 50 Arap yaralanmıştı. (Huneidi, 2001, s. 127)

Olayların ardından bölgeye bir araştırma komisyonu gönderildi. Sir Thomas Haycraft başkanlığındaki araştırma komisyonu Ekim 1921'de bir rapor yayınladı. Raporunda, Araplar arasındaki hoşnutsuzluk ve Yahudi göçleri nedeniyle oluşan düşmanlığın şiddet hareketlerine neden olduğu belirtilerek Yahudilerin Araplara gerek siyasi gerek ekonomik itaatinin sonunun geldiği ve Araplar arasında işsizliğin artacağı tahmin edildiği bildirildi. (Shaw, 1946, s. 18)

Hadiselerin ardından, Musa El Kazım'ın önderliğindeki bir Arap Delegasyonu, Londra'ya gitti ve Parlamento'nun İngiliz üyelerine ve Koloni Bakanlığına şikayetlerini arz etti. Bu zamana kadar 1920 Aralık'ında İttifak Konseyi'ne sunulmuş olan Manda tasarısında iki değişiklik meydana gelmişti. Filistin'de Yahudi olmayanların vatandaşlık haklarına ve inançlarına ilişkin Balfour Deklarasyonu'ndaki madde, yeni taslağın başlangıç kısmına alındı. İkinci değişiklik ise, Balfour Deklarasyonu'nun, Ürdün'ün doğusundaki bölgeleri kapsamayacağını açıkça belirten yeni madde ekleniyordu. Bu da İngiltere'ye eski Ürdün'ü içeren bir Filistin'de, Yahudi devletinin kurulması yolundaki asıl Siyonist emelin ciddi bir şekilde kırılması demektir. (Taylor, 2000, s. 48-49)

20 Ağustos 1922'de Nablus'ta V. Arap Kongresi toplandı. Geniş katılımlı bir kongreydi. Kongreye halk hareketi önderleri, şehir ve kasaba temsilcileri, avukatlar, eczacılar, doktorlar, tüccarlar, alimler, öğretmenler, din adamları, gazete sahipleri ve belediye başkanları iştirak etti. Kongre'ye, "Biz, Nablus'ta toplanan Beşinci Filistin Arap Kongresi üyeleri, ülkemizin istiklalinin, meşru ve kanuni yollarla Arap Birliği'nin gerçekleşmesi için birlikte hareket etmek, milli bir Yahudi vatanına ve Yahudi göçüne razı olmamak üzere Allah'a, tarihe ve millete söz veriyoruz." sözleri damgasını vurdu. (Sert, 2012, s. 298-299)

Nisan 1923'te Cemal Hüseyini¹⁴ İngilizlerle özel bir görüşme yaptı. Görüşmede Yürütme kurulunun çeşitli grup ve organizasyonlar tarafından baskı altına alındığına dikkat çekti. Yeni bir Filistin Arap kongresinin baskı altında tutulmaması için girişimlerde bulundu. Ayrıca toplumun büyük kesimi, Siyonistlerin Filistin'deki hayat şartlarının kolaylaştırılmaması ve Siyonist yanlısı uygulamalara son verilmesi için İngiltere hükümetine çağrı yapmak yerine vergi kaçırmanın daha etkili bir yöntem olduğunu düşündüğü için vergi vermiyordu. Görüşmenin ardından 16-20 Haziran 1923 tarihleri arasında VI. Arap Kongresi Yafa'da toplandı. Toplantıya Musa Kazım Hüseyini başkanlık etti. Katılımcılar İngiliz-Arap anlaşmasını reddediyorlardı. Musa Kazım Hüseyini'nin başkanlığında bir delegasyon oluşturmaya karar verdiler. Delegasyon üyeleri parlamenterler ve Denizaşırı Sömürge Bakanlıkları ile iletişim halinde olacaktı. Kongrede vergi ödememe ve hükümeti boykot etme hususlarına da değinildi. (Ayyad, 1999, s. 100)

Yahudi ve Müslüman Arapların Ağlama Duvarı'yla ilgili de sorun yaşıyorlardı. Yahudiler tarafından Batı Duvarı (Ağlama Duvarı) olarak bilinen duvar, Süleyman Tapınağı'nın içerisinde Kudüs tapınağının batı yönünün dış tarafında bulunmaktadır. Yahudiler Ortaçağdan beri buraya gelip dua ediyor ve Eski İsrail'in görkemini kaybedişinin yasını tutuyorlardı. Ayrıca Ağlama Duvarı Müslümanlarca kutsal olan "Kubbet-üs Sahra" ile "Mescid-i Aksa"nın içinde olduğu Haremi Şerif'in batısındadır. İslam inancına göre burası Hz. Muhammed'in göğe yükseldiği ve atını bağladığı yerdir. Harem-i Şerif İslam'da 3. kutsal mabet ve Filistin'de Müslümanların ibadet merkezidir. Yahudilerin buraya ilişkin olarak; duvarın önündeki yolu döşemek, yaşlılar için oturak ve sıra yapmak, kadın ve erkeklerin olduğu yerleri bölmek gibi talepleri nedeniyle Müslümanlarla aralarında anlaşmazlıklar çıkıyordu. Müslümanlar, Yahudi taleplerini kabul ederlerse sinagogun açılıp kutsal mekanların Yahudilerin mülkü olacağından korkuyorlardı. Bu yüzden Müslümanlar sık sık Yahudilerin yeniliklerini protesto ediyorlardı. 23 Eylül 1928 tarihinde Musevi inancına göre yılın en kutsal günü Yom Kippur arifesinde Yahudiler her zamankinden fazla sıra ve kandil getirip araya paravan

---

¹⁴ Filistin Arap Partisi'nin kurucularından Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Hüseyini'nin yiğeni Cemal Hüseyini aynı zamanda Arap Yürütme komitesi başkanıdır. (Armaoğlu, 1989)

koydu. Müslümanlar bu durum karşısında çareyi Yahudileri İngilizlere şikayet etmekte buldular. İngilizler paravanların kaldırılmasını istedi. Ama ertesi sabah paravanlar hala duruyordu. Araplar İngilizlere tekrar şikayet etti. İngiliz polisi paravanların kaldırılması emrini verdi. O sırada orada ibadet etmekte olan Ortodoks Yahudiler buna itiraz ettiler. Yahudilerle İngiliz polisleri arasında olaylar yaşandı. (Mattar, 1983, s. 104-105)

Yaşanan hadiseden bir hafta sonra 30 Eylül günü konseyin çağrısıyla Yahudilerin Batı Duvarı'yla ilgili isteklerine tepki olarak Kudüs ve Mescid-i Aksa dolaylarında oturan Müslümanlar bir miting düzenlediler. Mitingdekileri Yahudilerin Harem-i Şerif'i ele geçirme tasarılarına karşı mücadeleye katılmaya çağıran nutuklar çekildi.(Elpeleg, 1999, s. 49)

1928 yılının Eylül ayındaki gösterilerin ardından İslam Kongresi, 1 Kasım 1928'de Hacı Emin başkanlığında Filistin içinden ve dışından gelen 700 delegeyle toplandı. Kongre'de alınan önemli kararlar şunlardı:

1-Burak'da Yahudileri hak iddiasına götürecek her türlü çabanın reddi ve Müslümanların haklarını savunması esnasında olacakların mesuliyetinin hükümete yüklenmesi.

2-Meselenin yeryüzündeki bütün Müslümanları ilgilendirdiği ve onların komplolara karşı sorumluluklarını yerine getirmelerinin gerektiği.

3-Burak-ı Şerif'i Savunma Heyetiyle yardımlaşacak Aksa'nın ve İslami Mukaddes Mekanları Koruma Cemiyeti'nin kurulması.(Sert, 2012, s. 299)

1928'de büyük ölçüde artan Yahudi göçü Arapları endişelendirdi. Aslında Arapları kaygılandıran yenilenmiş bir Yahudi Ajansının oluşmasının an meselesi olmasıydı. Araplar Yahudi Ajansı'nın kendi ilerlemeleri önünde engel teşkil edeceğine inanıyorlardı.1929 Ekonomik Kriz'i bölgeyi de etkiledi. İstedikleri gibi mahsul elde edemeyen çiftçiler topraklarını satmaya mecbur kalmıştı. Ekonomik kriz özellikle kırsal kesime bağlı olan kentli orta sınıfı etkiledi. Bütün gelişmeler 1929 Ağustos'unda

yaşanan “Ağlama Duvarı Olayları”na uygun zemini hazırlamış oldu. Ağlama Duvarı tartışması Hacı Emin için cennetten bir hediye idi. İslami lider olarak hem Müslüman mabedini savunmak için dayanak hem de konuyu istismar etmek amacıyla bir fırsat yakalamış olacaktı. Bu olay, siyasi bilinç ve kolektif kimliğin özü olan İslami sembol ve değerler ile kimlik kazanan sıradan halk ve kırsal nüfus arasında Hacı Emin’in saygınlık kazanıp gücünü sağlamlaştırmasını sağladı. (Sela, 1994, s. 69)

15 Ağustos 1929 günü Tişabeavda Betar hareketinin üyeleri tarafından hükümetin Batı Duvarı (Ağlama Duvarı) konusunda Müslümanlardan yana tavır takınmasını kınayan gösteriler gerçekleştirildi. Betar grubu üyeleri Kudüs’teki hükümet binasına doğru yürüyüşe geçtiler.(Bir önceki gün Telaviv’de benzer bir gösteri yapılmıştı.) Ertesi gün Mescid-i Aksa’daki cuma namazı sırasında gerginlikler arttı, Müslüman dini liderlerin önderliğinde bir gösteri düzenlendi. Yahudilerin ve Müslümanların karşılıklı gösterilerinden bir hafta sonra Müslümanlar arasındaki gerginlik iyice arttı. 23 Ağustos Cuma günü köylerinden kalkıp Kudüs’e gelen çiftçiler Mescidi Aksa içerisinde ve çevresinde toplandılar, namazdan sonra Hacı Emin ile Yüksek İslam Konseyi üyelerinin vaazını dinlediler. Ortalıkta Yahudilerin Harem-i Şerif’e baskın yapmayı düşündükleri söylentileri dolaşıyordu, kızgın kalabalık vaazdan sonra Batı Duvarı’na doğru saldırıya geçti. Yahudilerin Batı Duvarı’ndaki oyuklara bıraktıkları ve üstünde dualar ve yakarmalar yazılı kağıtları yakan grup, birkaç saat içinde yoldan geçen Yahudilere saldırıp, Yahudilere ait işyerlerini yağmaladılar. Şiddet olayları, önce Kudüs’ün Yahudi semtlerine sonra da ülkenin diğer bölgelerine yayıldı.(Elpeleg, 1999, s. 52)

Batı Şeria’nın üç semavi din için kutsal sayılan şehri Hebron’da (El Halil) 1920’lere kadar Yahudi nüfusu yaklaşık 800’dü. 20 Ağustos’ta Kudüs’teki Arap saldırıları nedeniyle Haganah liderleri Hebron Yahudilerine buldukları yeri savunmak için takviye kuvvet gönderme önerisinde bulundular. Ancak Hebron Yahudileri Araplarla ilişkilerinin iyi olduğu ve şehrin geri kalanında şiddeti yaymak istemedikleri için teklifi reddettiler. 23 Ağustos’ta Yahudilerin Kudüs’te Müslümanların kutsal mekanlarına saygısızlık ettiğine dair yalan söylentiler Hebron’a ulaşmaya başlayınca gerginlik arttı. Bu sırada tüm polis gücü Hebron’a gelip, sükuneti sağlamaya çalıştı. Ertesi gün şiddet olayları giderek arttı. Saldırganlar insanları öldürüp, evlerini yağmalamaya başladılar.

Olaylar yatışınca bilanço ortaya çıktı. 68 Yahudi ölmüş, onlarca yaralı vardı. Hebron Arapları 400'den fazla Yahudi'yi katliamdan kurtarmayı başardı. Birçok Arap Yahudi komşularını kurtarmak için kendilerini riske attı. 116 Arap İngiliz polisi ve askeri tarafından öldürüldü. (Zabecki, 2013, s. 237-238)

29 Ağustos'ta Safed'de yaşananlarla birlikte şiddet olaylarına bir yenisi daha eklendi. Safed'de çıkan çatışmada 20 Yahudi öldürülmüştü. Yüksek Komiser John Chancellor acilen Filistin'e gitti. (Shindler, 2006, s. 102) Chancellor hadiseleri değerlendirdiği konuşmasında, "kan dökmeye hevesli Arapların tarif edilmez bir vahşilikle, yaşına ve cinsiyetine bakılmaksızın savunmasız Yahudi halkına gaddarca davrandığını belirterek Arapları suçlamıştır. (Laqueur, 2003, s.256)

1929'daki çatışmaları araştırmak üzere başında Sir Walter Shaw'ın bulunduğu bir İngiliz Araştırma Komisyonu Filistin'e gönderildi. Komisyonun amacı 1929 Ağlama Duvarı ayaklanmalarının nedenini tespit etmek ve Manda Yönetiminin karşılaştığı problemleri incelemektir. 26 Mart 1930'da Shaw Komisyonu raporu ulaştı. (Schmidt, 2011, s.145-147) Komisyon üyeleri, ülke çapında yaptıkları incelemeler sonucunda hazırladıkları raporda, köylülerin yaşam koşullarındaki bozulmalar ve İngilizlerin Siyonizm taraftarı siyasetlerine karşı Filistinli Arapların duyduğu hoşnutsuzluk dile getirilmektedir. Bu dönem, bölgede kontrolü sağlamak isteyen İngiltere açısından oldukça zor bir dönemdi. İngiltere'nin Ortadoğu politikalarını bölgede yaşanan diğer eylemler de dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Mısır ve Irak'ta, öfkeli ve muhalif gruplar giderek seslerini yükseltiyorlar ve İngilizlerin bu ülkelere önerdiği kısmi bağımsızlık, hoşnutsuzlukları dindirmek bir yana, bu grupların öfkesini daha da şiddetlendiriyordu. 1930'da Irak'taki manda yönetiminin kaldırılması ve 1922'de Mısır'da Bağımsızlık Yasası'nın yürürlüğe girmesi, bu iki ülkedeki İngiliz yönetiminin varlığının üstü kapalı bir biçimde sürmesinden öte bir anlam taşııyordu. Böyle bir ortamda İngiliz aleyhtarını yeni bir ulusçu hareketin ortaya çıkması, Londra'daki siyasi mercilerin en son istedikleri şeydi. Tüm bu gelişmelere yanıt olarak Shaw Komisyonu, Balfour Bildirisi'nin manda yönetiminin kuruluş belgesinden çıkartılmasını ve Yahudilerin bölgede toprak satın almaları konusunda bir kısıtlama getirilmesini tavsiye ediyordu. Dönemin sömürgelerden sorumlu bakanı Sidney Webb (Lord Passfield), bu tavsiyeleri

hükümet tarafından hazırlanan bir resmi rapor şeklinde yayınladı. Raporunda, Hacı Emin'in başlangıçta bir protesto hareketi olmasını amaçladığı ancak Filistin'in diğer bölgelerine de sıçrayan kitle hareketlerini kontrol altına alma çabalarının yetersiz kaldığı belirtiliyordu. Görünürde haklı nedenlerden dolayı Hacı Emin, komisyon tarafından görevinden alındı ve bu konumuna bir daha geri dönemedi. Onun en büyük hatası, önemli ölçüde Filistin toprağının Yahudi yerleşimcilere satılmasına izin vermesiydi. Toprak satışları, manda yönetiminin sonuna kadar devam etmekle birlikte, 1930'lu yılların ortalarında azaldı. Bu azalma, Filistin toplumuyla olan sürtüşmelerin bir süre için ortadan kalkmasına yol açtı. Ancak bu dönemde de, özellikle Siyonistlerin dinamik gelişimleriyle kıyaslandığında, siyasi hareketlilik ve örgütlenme oldukça ağır bir tempo izliyordu. (Pappe, 2007, s. 121) Konuya ilişkin olarak 1930'da John Hope Simpson göç, arazi iskanı ve kalkınma problemlerini incelemek için Filistin'e gönderildi. İngiliz Yüksek Komiseri ile sürekli istişare halinde olan Simpson Arap ve Yahudi yetkililer ile de temas etmiştir. Raporunda, Filistin ekonomisinin imkan verdiği ölçüde Yahudi göçüne izin verilmesi tavsiye ediliyordu. İmkanlar dahilinde tüm ülkeye hizmet verme politikası göç, arazi iskanı ve tarımsal kalkınma başlıkları altında değerlendirildi. Oluşturulmak istenen sistemin merkezinde bir ulusal su rejiminin geliştirilmesi gerektiği belirtildi. Simpson Raporu Yahudi Ulusal Fonu'nun toprak alımlarının topraksız kalan Arapların artmasını sağladığını, bunun Arapları endişelendirdiğini, bu sebeple Arapların daha fazla mülksüzleştirilmeden manda yönetimi tarafından korunmasının zorunlu olduğunu tespit etti. Siyonistlerin emek politikası yüzünden Arapların işsiz kaldığı ve işsizlik probleminin ciddi boyutlara ulaştığını ele alan raporda yasa dışı göçlerin fazlalığına dikkat çekilerek bunları önleme konusunda adım atılması gerektiği savunuldu. (Simpson,1930, s.141-153)

1928-1929 yıllarında İngiliz yetkililerin, Batı Duvarı üzerinde hakları olduğunu ileri süren Araplara gösterdikleri yakınlık, siyasal alanda etkisini gösteremedi. Londra'daki hükümete yapılan Siyonist baskılar sonucunda Siyonizm'e karşı düşmanca uygulamalar yürürlüğe konulmadı. Bununla birlikte Ağustos ayında yaşanan olaylar Araplarla Yahudiler arasındaki anlaşmazlığı derinleştirdi. Ayaklanmalar artık yerel bir çatışma olmaktan çıkıp, aralarında Siyonistlerle hiçbir bağlantıları olmayan Eski Yişuv'da yaşayanlar da olmak üzere ülke çapındaki bütün Yahudilere karşı girişilen kıyıma

dönüştü. Siyonist hareketin önde gelenleri, bu aşamada, şiddetin ortaya koyduğu düşmanlığın ne denli köklü olduğundan ve Arap halkının büyük çoğunluğunun bu harekete katıldığından kuşku duymuyordu. Şiddet olaylarından çıkan sonuçlardan ilki, “Yahudi Savunma Birliği”nin kurulması gerektiği ve birkaç gün sonra buna yönelik çalışmalara başlandı. İkincisi, anlaşmazlıkların nitelik bakımından değişikliğe uğramasıyla birlikte, diğer ülkelerdeki Müslüman toplulukların kendilerini davanın bir parçası olarak görmeye başlamalarıydı. Arapların “İsyân” (Tavrat al-Burak) diye andıkları olaylar, ülkeye gönderilen araştırma komisyonları ve Yüksek İslam Konseyi’nin 1920’lerden bu yana sürdürdüğü propaganda, Filistin’in kutsal topraklarının savunulması konusunda Arap ve Müslüman bilinçlenmesine yol açmıştı. Üçüncüsü, görünüşte dini nitelikte, aslında politik nitelik taşıyan bu olayların merkezinde yer alan Hacı Emin olayları kendi konumunu güçlendirmek için kullandı. Dördüncü gerçek ise, Hacı Emin’in yakın akrabalarından Arap topluluğunun üst düzey siyasi yöneticisi Musa Kazım Hüseyini’nin mevkii Arap İcra Kurulu’na başkanlık etme arzusunda olmasıydı. 1928-1929 olayları Hacı Emin’in bu engeli aşmasına fırsat verdi.(Elpeleg, 1999, s. 54)

İki büyük savaş arası dönemde Arap Yahudi çatışmaları ciddi boyut kazanmış ve bu çerçevede her iki toplumda siyasi ve toplumsal olarak örgütlenmişlerdir. Filistin’in feodal ailelerine mensup kişilerin siyasi partiler kurması bu örgütlenmelerin bir ürünüdür. Siyasi örgütlenmelerine silahlı gruplarda eşlik etmiş ve bu gruplar bir dizi terör faaliyeti gerçekleştirilmesine neden olmuştur.

4.1. ARAP SİYASİ PARTİLERİ

Bağımsızlık (İstiklal) Partisi: Tüm Filistin partileri içerisinde en modern ve gelişmiş olanıdır. Partinin genel sekreteri Avni Abdul Hadi’ydi. Abdul Hadi Kudüslü başarılı bir avukattı. Partinin liderleri Nablus, Hayfa, Safed, Tiberias ve Cenin’de etkiliydi. Ulusal politikada etkili olsa da özellikle kırsal kesimdeki insanlar arasında çok az da olsa parti karşıtı görüşe sahip olanlar vardı.(Abboushi, 1977, s.26)

Milli Savunma Partisi: Lideri Neşasıbi ailesinden Ragıp Bey'in¹⁵ öncülüğünde Aralık 1934'te kuruldu. Partinin amaçlarını açıklarken ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimi ve Filistin'in tam bağımsızlığı için çalışacaklarını ifade ettiler. Parti yasama meclisini destekledi. Filastin partinin organıydı. (Matthews, 2006, s.226)

Filistin Arap Partisi: Bağımsızlık Partisinin en önemli rakibiydi. Parti'yi Mart 1935'te Hacı Emin'in yeğeni ve sağ kolu Cemal Hüseyini kurdu. Parti Bağımsızlık Partisi'nin Filistin'in bağımsızlığına ilişkin söylemlerini tekrarladı. Yahudi milli yurdunun kurulmasını önlemek için mücadele etmeyi ve Filistin'in Arap karakterinin korunmasını savunuyordu. (A. Khalidi, 2013, s. 23)

Reform Partisi: Haziran 1935'te Hüseyin El-Khalidi¹⁶ tarafından kurulmuştu. Bu aile Kudüs'ün belediye başkanlığı makamına defalarca oturmuştu. Bunun dışında siyasi yönden etkisi azdı. Üyeleri arasında çok saygın edebiyatçılar, bilginler bulunuyordu. Görünüşte Pan Arabist aslında ılımlı ve Transürdün'ün Filistin'le birleştirilmesini savunuyordu. (G. Kramer, 2011, s. 258)

4.2. ARAP TERÖR ÖRGÜTLERİ

Filistin'deki Arap isyanının en tehlikeli tarafı terör faaliyetleriydi.

El-Kaf El-Ahdar (Yeşil El) örgütü 1929'da Ahmet Tafiş tarafından kurulmuştur. İngiliz ve Siyonist birliklerini ve köylerini hedef almış, halk bazında destek görmüştür. Örgüte büyük ölçüde Dürziler katılmış ve milliyetçi bir yol izlenmiştir. Örgüt, topyekun Filistin bağımsızlığı ile Siyonist yerleşimcilerin buradan çıkarılarak yeni göçlerin engellemesini sağlamak için mücadele etmeyi öngörüyordu. Fakat Ahmet Tafiş'in Ocak 1931'de İngiliz polisi tarafından yakalanınca ve örgüt dağılma sürecine girdi. Bu örgütün

---

¹⁵ Filistin'in nüfuzlu ailelerinden Neşasıbi ailesi mensubu Ragıp Bey Kudüs Belediye Başkanlığı yaptı. Varlık ve toprak sahibiydi. Filistin Milli Savunma Partisinin liderliğini yapan Ragıp Bey Ürdünle Filistin'in birliği fikrini savunuyordu. Bkz. (Elpeleg, 1993)

¹⁶ Reform Partisi'nin kurucusu Hüseyin El-Khalidi Ragıp Neşasıbi'nin ardından üç yıl Kudüs Belediye başkanlığı yapmıştır.

dağılma sürecine girmesi, Filistin'deki başkaldırı bilincinin söndüğü anlamına gelmemektedir. Bilakis savunma amaçlı ve Filistin topraklarının işgalciler tarafından Siyonistlere verilmesine karşı birçok gizli örgüt kurulmuştur. Örgütün adı Munâzamât el-Cihâd el-Mukaddes'ti. (Cihad-ı Mukaddes Örgütü) 1931 yılında Eski Kudüs Belediye Başkanı Musa Kazım'ın oğlu Abdulkadir El-Hüseyni tarafından kurulmuş, etrafına bazı gençleri de toplayarak silahlı mücadeleye başlamıştır. Cihâd El Mukaddes elemanları İngiliz ve Siyonistlerin stratejik noktalarına sabotaj düzenlemişlerdir. Arap milliyetçiliği çizgisi ağır basmakla birlikte İslam'ı içine alan bir söylem geliştirmişlerdir.(Öner, 2012, s. 37-38)

Tulkarm-Kalkilya bölgesinde faaliyet gösteren diğer gizli örgüt ise 1932'de Yafa'da kurulan Arap Gençliği Kongresi'ne bağlı olup, bilhassa izci birlikleri kurarak gençleri askeri eğitime tabi tutmuştur. Bu örgütün en mühim faaliyeti ise, Yahudilerden, İngilizlerden ve ihanette bulunan Araplardan intikam almak için "Asi Gençlik Teşkilatı"nı (Cemiyetü-Şehab el-Tha'ir) kurmasıdır. Bu örgüt de 1935 Temmuzunda İngiliz polisi tarafından takibe alındı ve dağıtıldı. (Armaoğlu, 1989, s. 45-46)

Bir başka terör örgütü ise, Hayfa-Aşağı Celile bölgesinde silahlı mücadeleye girişen Suriye doğumlu Mısır'da eğitim almış vaiz "Şeyh İzzetin El-Kasım" hareketidir. Hayfa'da vaazlar veren El-Kasım İngilizler tarafından çok tehlikeli fanatik bir şeyh olarak görülüyordu. El-Kasım aynı zamanda "Genç Müslümanlar Birliği"nin Hayfa kolunun kurucusu ve 1934'te başkanıydı. (G. Kramer, 2011, s. 263) El-Kasım 1930'ların başında "Kara El" adında gizli bir örgüt kurdu. Örgütü İngilizlere ve Yahudilere karşı mücadele etmek ve cihat çağrısında bulunmak için kullandı.1935'e kadar yüzlerce destekçisini örgüte üye yaptı. (Kimmerling, 2003, s. 65) El-Kasım'ın ilk terör hareketleri, Yahudilere İngiltere hükümetinin Balfour Deklarasyonu'na tamamen bağlı olduğu hususunda teminat vermesi üzerine 1931 Nisanı'nda başlamıştır. Şeyh Kasım'ın faaliyetleri, zaman zaman durarak, zaman zaman da şiddetlenerek 1935 Kasım'ına kadar devam etti. (Armaoğlu, 1989, s. 46)

4.3. ARAP-YAHUDİ ÇATIŞMALARI (1929-1939)

Filistin'in durumunu olağandışı kılan, Yahudilerin bir "Ulusal Vatan" edinmesini kolaylaştırma yükümlülüğünün manda metninde yazılı olmasıydı. Bu durum, İngiliz yönetiminin Yahudi göçüne ve Yahudiler tarafından toprakların satın alınmasına özel bir çaba harcamalarını gerektiriyordu. İngilizlerin bu politikaları doğrultusunda Yahudi Ajansı olarak tanınan ve Yahudi topluluğunun menfaatlerini gözetmek amacıyla kurulmuş örgüte danışıyorlardı. Öncelikle İngiliz Yüksek Komisyonu'nun başında bulunan Herbert Samuel de dahil olmak üzere yüksek düzeydeki birçok görevli, bu yükümlülüğün genişleyen bir ekonomi çerçevesinde yerine getirilebileceği görüşündeydi. Bu nedenle yerel sanayinin gelişmesini teşvik etmek üzere gümrük tarifesi sistemini değiştirmeleri gerekmekteydi. 1924 ve 1927'de yapılan gümrük tarifesi değişiklikleriyle de bunun ilk adımlarını attılar. Fakat 1929 yılında Kudüs ve El-Halil'de meydana gelen olaylar ve Filistinli Araplar arasında yönetime karşı giderek artan muhalefet nedeniyle, İngilizler yerel kırsal nüfusun çıkarlarını da korumaya yönelik yeni politikaları uygulamaya koymak zorunda kaldı.(Owen ve Pamuk, 2002, s. 82)

İngiliz manda yönetimi daha başlangıçta, Filistin'de bir Yahudi-Arap işbirliğini sağlayarak bir "Özerk Yönetim" kurmak istemişti. Fakat Arapların manda yönetimi ile her türlü işbirliğini reddetmesi üzerine bu tasarı yürütülemedi. Arapların bu tepkisi ayaklanmalara dönüşünce İngiltere Filistin'de yeni bir çözüm arayışı içerisine girdi. (Özmen, 2002, 150-151) Bu çerçevede, Lord Passifield'in tarafından Ekim 1930'da "Passifield Beyaz Kitabı" (Passifield White Paper) adını alan bir rapor hazırlandı. Rapor, güvenlik, yapısal kalkınma ile ekonomik ve sosyal kalkınma başlıkları çerçevesinde ele alındı. Sorunlar toprak, göç ve işsizlikle ilişkiliydi. Özetleyecek olursak;"Manda yönetimin başlıca görevi barışı sağlamaktır. Filistin'de ekilebilir toprakların miktarı 6.544.000 dönümdür. Bu alan tahmin edilenden büyük ölçüde daha azdır. Her Arap ailesinin en az 130 dönüme ihtiyacı olduğu halde, ancak 90 dönüm araziye sahiptirler. Araplar için daha 8 milyon dönüm ekilebilir toprağa ihtiyaç vardır.86.980 Arap ailesi köylerde yaşamaktadır ve üçte biri topraksızdır. Göçler Araplar için hem toprak

yetersizliğine ve hem de Arap işsizliğine sebep olmaktadır. Hem göçler hem de Yahudilere toprak satışı sınırlandırılmalıdır.” (“Palestine: Statement of Policy...” 1930, s.12-21)

Passfield Beyaz Kitabı Filistin meselesine ilişkin hazırlanan belgeler arasında Arapların sorunlarına eğilen ve onları savunan tek belgedir. Bu yüzden, belgenin yayınlanmasını müteakip, Weizmann “Dünya Siyonist Teşkilatı” başkanlığından istifa etti. Belge, İngiltere’de ve pek çok ülkede Yahudilerce protesto edildi. Protestoları yatıştırmak için Başbakan MacDonald 13 Şubat 1931’de Weizmann’a mektup yazdı. Mektupta, İngiltere’nin bölgeye ilişkin politikalarında değişiklik olmayacağı vurgulanarak göçler ve topraksatın alma hususlarında umut vadeden cümlelere yer verildiği görülmektedir. *Passfield Beyaz Kitabı* ve Başbakan MacDonald’ın mektubundan sonra 1931-1936 yılları arasında Yahudi nüfusunda ki artış 200.000 civarındadır. (Armaoğlu, 1989, s. 54)

1931 yılının Ağustos ayında Lewis French Kalkınma direktörü olarak Filistin’e gitti. French’in ilk görevi topraksız Arapların sayısı, toprakların yeniden iskan maliyeti, bölgedeki Arap çiftçinin durumu, hem Arap hem Yahudiler için tarımsal kredilerin koşulları ve işlenmemiş toprakların ıslahına ilişkin rapor hazırlamaktı. (Kamen, 1991, s. 58) French’in tavsiyeleri Shaw ve Simpson’inkiyle benzerdi. Yerleşimler için yeterli toprak bulunmadığı kanaatindeydi. Özellikle Yahudilerin turuncu bahçelerine sahip olduğu kıyı bölgelerinde toprak satışlarının sıkıca denetlenmesi gerektiğini vurguladı.(Avneri, 2009, s. 150) French’in raporunda şunlar yer alıyordu: “Zaman zaman Arap basınında Yüksek İslam Konseyi ya da Arap İcra Kurulu üyelerinden bazılarının Araplar tarafından Yahudilere yapılan satışlara aracılık ettikleri yolunda haberler göze çarpar; bundan yola çıkarak önde gelen kimi Arap çevrelerinde işlenmeyen toprakların bu şekildeki satışına pek de olumsuz yaklaşılmadığı sonucunu çıkarmak yerinde olur.”Bu sözler kamuoyuna yansıdığında büyük tepki aldı.(Elpeleg, 1999, s. 66)

1931 yılında da gerginlikler devam etmiş, o zamana kadar uzak ve yalnız bazı Yahudi kolonilerine hükümetçe verilmiş olan mükerrer ateşli tüfekler geri alınarak yerlerine kendilerini müdafaada kullanılabilecekleri tek ateşli silahların verilmesi Yahudilerin

itirazlarına yol açmış, Arap basını da meseleyi kendi görüşlerine göre dillerine dolayarak, “Yahudilerin hükümet eliyle silahlandırılması”ndan bahsetmeye başlamışlardı. Tahrikler yüzünden Nablus’da şiddetli gösteriler olmuş, polis müdahale etmiştir. (Karasapan, 1942, s.161-162)

Hacı Emin 28 Ekim 1931 tarihinde Arap ve Müslüman devletlerin başkanlarına ve bazı örgütlere "İslamın içinde bulunduğu durumu değerlendirmek ve İslami çıkarları savunmak için alınacak tedbirleri konuşmak üzere" yapılacak olan “İslam Kongresi”ne davet etti. (Tür, 2007, s. 239)Kudüs’te yapılan kongre 3 yıl önce yapılan kongreye nazaran daha geniş kapsamlıydı ve meseleye İslami boyut katıyordu. Aynı zamanda katılımcılar nazarında Hacı Emin’in Filistin’deki yerini daha da kuvvetlendirmekteydi. Hacı Emin’in bu kongreyi tertiplemesinin asıl sebebi, İngiliz hükümetinin komisyon raporlarında yer alan teklifleri uygulamamaları neticesinde, Arap önderlerinin artık İslam dünyasının liderlerinden medet ummasıydı. Kongre 7 Aralık 1931’de açıldı. 22 ülkeden 145 delegenin katıldığı kongrenin bir öncekinden farkı önemli mevkilerdeki kişilerin katılımıydı. Bunlardan bazıları, İran eski başbakanı Ziyaeddin et-Tabatabai, İran ulemasından İmam Muhammed Hüseyin Alu Kaşifi'l-Gıta, Tunus’tan Abdülaziz es-Sealibi, Hinfistan’dan Muhammed İkbâl, Şevket Ali, Mısır’dan Muhammed Ali Ulübe, Emir Said El-Cezairi, Şükri El-Kuvvetli... Kongre’de 25 üyeli bir komisyon seçildi. Bu komisyonun merkezi Kudüs ve genel sekreteri de Ziyaeddin et-Tabatabai idi. 10 Aralık’ta kongrede alınan kararlar şunlardır:(Sert, 2012, s. 300)

1. Madde: Periyodik olarak Müslümanların katılımıyla genel bir “Müslüman Kongresi” tertiplenerek“İslam Genel Kongresi” olarak adlandırılacaktır.

2. Madde: Kongrenin amaçları;“İslam kültürünü yaymak için ırk veya mezhep ayrımı yapmaksızın Müslümanlar arasındaki işbirliğini desteklemek, Müslümanların çıkarlarını savunmak ve müdahaleye karşı kutsal yerleri ve toprakları korumak, Hristiyan misyonerlerin çabalarına ve kampanyalarına karşı mücadele etmek, İslam kültürünün birliği için üniversiteler ve bilimsel enstitüler açmak, Arapça’nın Müslüman gençlere öğretilmesi için El-Aksa Cami Üniversitesi açmak, Müslümanlarla ilgili önemli konuları incelemek” olarak belirlenmiştir.

3. Madde: Gelecek kongreye katılacaklar kişiler; ilk kongreye katılanlar, hazırlık kongresinin davet ettiği bireysel ve İslami organizasyonların temsilcileri, kongrenin oturumlarında kongre tarafından davet edilen Müslümanlardır.
4. Madde: Müslümanlar için önemli kültürel ve maddi hizmetlerde bulunanlar oturumlarda bulunmasa bile üye olarak tayin edilebilir.
5. Madde: Kongre iki yılda bir toplanacak.
6. Madde: Kongre'nin Kudüs'te toplanması esastır. Ancak başka bir yerde de toplanılması mümkündür.
7. Madde: Kongre başkan, 4 delege, 4 gözlemci ve 4 sekreterden oluşan bir kurul tarafından yönetilir.
8. Madde: Kongre, gerekirse proje incelemek ve rapor sunmak için komite oluşturabilir.
9. Madde: Kongre 25 temsilciden oluşan bir idare komitesini üyeleri arasından seçecektir.
10. Madde: İdari komisyon kongre üyeleri arasından 7 kişi seçecektir. Bunlar genel sekreter ve yardımcısı ile finansal işler sorumlusundan oluşacak.
11. Madde: Kongre başkanı toplantılara başkanlık edecektir. Aynı zamanda yönetim kurulunun başıdır.
12. Madde: İdari komite ile heyet gelecek kongrede yeni yönetim kurulu seçilene kadar görevine devam eder.
13. Madde: Kongrenin finansı katkılardan, üye aidatı ve diğer kaynaklardan sağlanacaktır.

14. Madde: Mali işler sorumlusu kongrenin muhasebesinden sorumludur.

15. Madde: Kongre adına yapılan bağışlar defterdara teslim edilmek zorundadır.

16. Madde: Bir üye Kongreye karşı komplo kurarsa üçte ikilik çoğunlukla bu kişi üyelikten çıkarılabilir.

17. Madde: Bu beyanname yalnızca kongre üyelerinin üçte kişi çoğunluğuyla değiştirilebilir. (M. Kramer, 1986, s. 192-194)

İngilizler kendilerine karşı muhalefetin artacağı düşüncesiyle Kongre'nin düzenlenmesini istemiyorlardı. Mısır gelişmeleri dikkatle izliyordu. Ayrıca bir "İslam Üniversitesi" kurulması düşüncesi, Mısır'daki ulema çevrelerinde siyasi güçlerini kaybedecekleri endişesiyle rahatsızlık yaratmıştı. (Tür, 2007, s.240)

Siyonist göçmenlerin Filistin'e yerleşmeye devam etmesi ve bu olaya manda yönetiminin sessiz kalması, Filistinlileri çeşitli kongreler yapmaya ve buna yönelik kararlar almaya itmiştir. 1931'e kadar çeşitli Arap ülkelerinde kongreler yapılmış, 1931'deki Filistin için silahlı mücadele kararından hemen sonra da "El-Misak u'l-Arabiyye" (Arap Misakı) kabul edilmiştir. Bu misakın temel konusunu Filistin'in Arap egemenliği altında bağımsızlığını kazanması oluşturur. Kudüs'te toplanan Filistin kongresinde; "Biz Filistin Arap Halkının temsilcileri olarak Nablus'ta yapılan Beşinci Arap Filistin Kongresi'nde Allah, tarih ve halk önünde söz veriyoruz ki, ülkemiz bağımsızlığa ulaşana ve meşru bir devlet kurulana kadar Yahudi devletini de Yahudi göçünü de asla kabul etmeyeceğiz" kararını almışlardır. (Öner, 2012, s. 37)

1930 ile 1933 yılları arasında Filistin Arapları nispeten sakin kalsa da faili meçhul Yahudi ölümleri, Yahudi mülkü arazilerdeki portakal fidanlarının sökülmesi, Yahudilere ait hayvanların zaman zaman ortadan kaybolması ve toprak alım satımlarında gizliiden gizliye baltalama olayları Arapların Yahudilere karşı olan kinin devam ettiğini göstermektedir.(Karasapan, 1942, s.161)

1933 yılı başlarında Almanya’da Nazi (Nasyonal-Sosyalist) partisinin iktidara gelmesi, hem Filistin meselesinde, hem Arapların tutumunda ayrıca Yahudiler ve Siyonistler için bir dönüm noktası teşkil edecektir.(Armaoğlu, 1989, s. 41-42) Museviler, Almanya’da Naziler ve başka ülkelerde onların taklitçilerinin zulümleri yüzünden Filistin’e göçmek zorunda kalıyor ve orada Musevi toplumu güçleniyordu. Naziler yalnızca bu göçe neden olmakla kalmadılar, İngilizler Arapların sempatisini kazanabilmek için Filistin’e girişte sınırlamalar getirirken, Naziler savaş başlayana dek göçleri teşvik edip kolaylaştırmışlardı. (Lewis, 2003, s. 406) Diğer yandan, göçlerle birlikte hem Yahudiler hem de Yahudi parası Filistin’e aktı. Bu durum Yahudilerin yanı sıra Araplar için de daha fazla refah anlamına gelse de Araplar bunu teselli verici bulmadılar. Daha fazla sayıda Yahudi’nin Filistin’e yerleşmesi Arapların ulusal bağımsızlıkları için daha fazla engel anlamına geliyordu. Artan huzursuzluğun ilk açık beyannamesi Mart 1933’te Arap İcra Komitesi tarafından yayınlandı. Beyanname, Yahudilerin niyetinin kutsal toprakları ele geçirmek olduğu, binlerce Yahudi’nin yasal yada yasal olmayan bölgeye yollarla göç etmesinin sağlanmasının ülkeyi felakete sürükleyeceğini ilan ediyordu. Beynamede 26 Mart’ta Yafa’da bir toplantı yapılacağı ve gerçekleştirilecek eylemler için bu ülkenin evlatlarının eylem ve fedakârlığa hazır bulunması gerektiği vurgulandı. 26 Martta her sınıf ve partiden yaklaşık 500-600 Arap Yafa’da toplandı. Toplantıda birçok kasabanın belediye başkanları, Kudüs Müftüsü Hacı Emin ve Arap İcra Komitesi vardı. Hükümetle işbirliği yapmama, hükümet ve hükümet komisyonları ile nezaket ilişkilerini kesmek, İngiliz mallarını, Siyonist ürünlerini boykot etmek gibi kararlar alındı. (Great Britain Colonial Office [GBCO], 1937, s.82-83)

Boykot çağrısından sonra Arap basının manda yönetimine ilişkin eleştirilerinin şiddeti artmıştı. Hacı Emin ve diğer Arap liderlerinin amacı hükümete karşı Filistin kamuoyunu harekete geçirmektir. Birkaç ay sonra yeni bir isyan patladı. Ekim 1933’te Arap İcra Komitesi Kudüs’te hükümet karşıtı gösteri yapmak için çağrıda bulundu. Hükümet toplanmalarına izin vermedi. Ancak gösterileri engellemek mümkün olmadı. Arap grubunu dağıtmak için polis güç kullandı. Kimse ölmedi ancak birçok yaralı vardı. Kudüs’te yapılan bu gösteriyi Yafa’da yapılan diğeri takip etti. (Tessler, 1994, s. 238-239) İngiliz Yüksek Komiseri, Arap İcra Komitesi’nin başkanı ve üyelerini 25 Ekim’de

kabul etti. İngiliz yönetimi siyasi gösteri ve yürüyüş yapılmasına Yafa'da izin vermeyeceklerini bildirdi. Buna rağmen eylemler başladı. Polis kalabalığı dağıtmak için silah kullandı. Bir buçuk saat sonra isyancılar polis tarafından dağıtıldı. ("Riots in Palestine" 1933)Kargaşada göstericilerden 26 kişi ölmüş ve 187 kişi yaralanmış, polis kuvvetlerinden 1 ölü ve 56 yaralı vardı. Yahudi göçünü durdurmak için 1920-1921 ve 1929 senelerinde Yahudilere saldırmış olan Araplar bu sefer hükümete oklarını çevirmişti. Arap halk arasında İngiliz hükümetinin Yahudilerin emellerine hizmet ettiği, mandanın insani duygularla Yahudileri koruma kisvesi altında aslında bir riyakarlık örneği sergilediği kanaati vardı.(Karasapan, 1942, s.164)13 Ekim'de gerçekleşen hükümet karşıtı gösteriler ile bağlantısı olduğu tespit edilen Arap İcra Komitesi üyelerinden üç kişi yakalandı ve suçlu bulundu. Üyelerin yargılanması sırasında sanık avukatı son savunmasında Filistin hükümetinin Kudüs'teki yürüyüşü yasaklamadığını, bunun yasal olduğunu savundu. Ayrıca avukat sanıkların yürüyüşe katılmadığını, polise saldırması için kalabalığı teşvik etmediğini ileri sürdü. Sanıklar Yafa girişinde gösterinin yasak olduğunu bilmediklerini söylediler. Ancak cezalandırılmaktan kurtulamadılar. Hüküm açıklandıktan sonra duruşmayı izleyenler "Şehitlerimiz çok yaşasın" diye bağırarak dağıldılar. ("Three Members of Arab", 1933)

Filistin'in barış ve huzurunu bozanlar yalnız Araplar değildi, Yahudiler arasında da mandayı kabul etmeyen Revizyonistlerden oluşan bir azınlık grubu vardı. Filistin'in milyonlarca Yahudi'yi alabilecek genişlikte, Şeria'nın sol sahilindeki toprakları, yani Şarkü'l-Ürdün'ü de içine alması bu grupların başlıca iddialarıydı. Revizyonistler mandater İngiliz hükümetinin Yahudi taleplerini karşılamayı başaramadığı takdirde mandanın Amerika idaresine bırakılması gerektiğini açık şekilde ifade ettiler. İşte bu grup Ekim sonundaki Arap gösterilerinden sonra Tel Aviv'de Sokak ve meydanlarda toplanmışlar, mutedil Yahudi muarızları ve polis kuvvetleriyle çarpışmışlar, hatta bomba kullanmışlardır.(Karasapan, 1942, s.164)

Aslında Arapları ayaklanmaya iten sadece göçler değildi. 1920'li ve 1930'lu yıllarda toplam harcamaların yüzde 58'i yönetim ve güvenlik alanlarına ayrılırken, eğitim ve sağlığa ancak %10-12 oranında harcama yapılmıştı. 1933 yılında tamamlanan Hayfa Limanı gibi savunma açısından gerekli olanlar dışında, altyapı harcamalarına da çok az

ödenek ayrılıyordu. Bu arada 1935'te aşarın yerini alan yeni kırsal mülk vergilerinden sağlanan gelir çok düşüktü; yönetim gelirlerinin büyük bölümü, başta gümrük tarifeleri olmak üzere, dolaylı vergilerden sağlanıyordu. Yeni para birimi olan Filistin lirası 1927'de çıkarıldı. 1930'lara gelindiğinde, toprak mülkiyetine ilişkin haklar konusunun Arap halkı ile ülkeye yeni giriş yapan Yahudiler arasında son derece tartışmalı hale gelmesiyle birlikte sorunlar daha da arttı.(Owen ve Pamuk, 2002, s. 81)

1933'ten sonra Filistin'e gelmeye başlayan Yahudilerin sayesinde Siyonistler kendi banka ve finans kurumlarını oluşturdular. Oluşturulan fonlarla Siyonist yerleşmeye mali destek sağlandı. Bu muazzam sermaye, Siyonistlerin Filistin'de ekonomik iktidar mevzileri kurmasına hizmet ediyordu. (Parlar, 2002, s. 389) Araplar da Yahudilerin bu faaliyetlerine karşılık Milli Fon'u kurdu. Milli Fon Yahudilere satılan toprakları geri almak için Arap Bankası ile işbirliği halinde hareket eden bir kuruluştur. Milli Fon, mevcut mali kaynakların azlığında faaliyetlerini sürdürmeye çalışıyordu.1934'te Yüksek İslam Konseyi Yahudilere toprak satışını önlemek için teşebbüslerde bulunsa da satın alma masrafları onun finansal kapasitesinin üzerindeydi. Arap halk arasında Yahudilere toprak satışının İslam'a ve vatana ihanet olduğu telkin edilmeye başladı. (Sela,1994, s. 78)

1933 ayaklanmaları 1929 ayaklanmalarından farklıydı. Ağlama Duvarı olayları olarak bilinen çatışmalarda hedef Yahudilerdi. Yahudi göçüne ve usulsüz toprak alımlarınakarşı çıkan Filistin Arap halkı, Yahudi göçünün arkasındaki esas gücü, sömürgeci İngiltere'yi görmeye başlamıştı. Böylece 1933'ten itibaren ayaklanmaların yeni hedefi manda hükümeti olmuştur. 1933 ayaklanmaları, üç yıl sonra patlayacak olan çok daha büyük çaptaki 1936 ayaklanmasının da habercisidir. (Öner, 2012, s. 41)

1935 yılı Ekim ayında Yahudi bir ithalatçı için Yafa limanına gelen gemideki çimento varillerinde bulunan 800 tüfek ve 400 bin cephane hadisesi ortaya çıktı.“Çimento Olayı” olarak adlandırılan bu hadiseyle birlikte 1935 Kasım başlarında El-Kasım eylemlerini canlandırmaya karar verdi. (Morris, 2001, s.126-127) El-Kasım ve destekçisi 25 kişi köylüleri silahlı mücadeleye teşvik etmek için Cenin bölgesine doğru hareket etti. Silah ve cephane almak için Kasım evini ve eşyalarını sattı. 20 Kasım

1935'te Kasım ve birkaç adamı İngilizler tarafından öldürüldü. Hayfa'da düzenlenen cenaze törenine binlerce kişi katıldı. Ölümü düşünce ve eylemlerinin sonu değildi. Bölünmüş ve bireysel gruplara yazılı olmayan bir miras bırakmıştı.(G. Kramer, 2011, s. 263) Bununla birlikte, Kasım'ın oluşturduğu milliyetçilik modeli, bir bütün olarak ahlakın, davranış biçimlerinin ve günlük hayatın dini inançlar tarafından değil de gelenekler tarafından belirlendiği kırsal Filistin'i derinden etkileyemedi. Ayrıca Şeyh Kasım'ın Hayfa civarında yaşayan yoksul göçmenlerin bir bölümü arasında elde ettiği kısa ömürlü başarıya rağmen, kırsal kökenli Filistinlilerin büyük bir bölümü, kendi aşiretleri ve köyleriyle aralarındaki ilişkileri kopartmamışlardı. Bu nedenle, El-Kasım'ın vaazlarını fazla ciddiye almamışlardı. Köylerdeki hiyerarşi, oldukça açıktı: Aşiret, her şeyin üzerindeydi ve bunu köy izliyordu. Diğer her şey, bunlardan sonra geliyordu. (Pappe, 2007, s.138-139)

Olayların üst üste gelmesi radikal gençlerle birlikte İstiklal Partisi'nin kimi üyelerinin bütün ülkenin tehdit altında olduğu duygusuna kapılmasına neden olmuştu. Bunun yanı sıra kamuoyunda ve yerel basında radikallere gösterilen destek artmaktaydı. Radikaller, partilerin hükümetle ilişkilerini kesmelerini, iç bölünmelere son vermelerini ve İngilizlere karşı birleşik bir cephe oluşturmak istiyordu. Bu gelişmelerin ve ülkenin diğer bölgelerinden Kudüs'e gelen delegelerin baskısıyla İstiklal Partisi dışındaki beş partinin temsilcileri ortak bir eylem kararı vermek üzere 1935 yılının ikinci yarısında toplandılar. Delegeler Yüksek komiser Wauchope'a ortak bir kınama yazısı gönderdiler ve genel grev çağrısında bulundular. El-Kasım'ın olaylı cenazesinden sonra partileri birleştirmek amacıyla bir başka adım atıldı. (Elpeleg, 1999, s. 78) 25 Kasım 1935'te beş Arap siyasi partisi Yüksek Komiserin huzuruna çıkmadan bir memorandum sundular. Yahudi göçlerinin durdurulması, Arap topraklarının Yahudilere satışının yasaklanması ve Filistinli Araplar için özerk yönetimin kurulması talebinde bulundular. Eğer 1 ay içerisinde taleplerini karşılayan bir cevap alamazlarsa, başka yollar deneyeceklerini vurguladılar. (Lanchman, 1982, s. 73)

Sömürgeler Bakanı 2 Nisan 1936 tarihinde Filistinli parti temsilcilerini görüşmeler için Londra'ya çağırdı. Hacı Emin ile Yüksek Komiser arasındaki görüşmeler uzunca bir süre devam etti. Yahudilerin Araplarla eşit haklara sahip olacağı bir meclis

oluşturulmasına yanaşmayacakları anlaşılınca Hacı Emin daha esnek davranarak hükümeti bir tek Araplarla anlaşmaya zorlamaya çalıştı. Başarı olasılığı düşük olmakla birlikte, İngilizlere karşı daha çok ılımlılık göstermesinin, bununla kalmayıp olayların denetimden çıkmasını önlemeye çalışmasının nedeni buydu.(Elpeleg, 1999, s. 79) Ancak, 1936 yılı Nisan ayında El-Kasım'ın intikamını almak için Tulkarm ve Nablus arasındaki yolda iki Yahudi'nin öldürülmesi şiddet olaylarını tekrar alevlendirdi. Yahudiler Yafa'da birkaç Arabı öldürdüler. Filistinler arasında İngiliz baskıları ve Siyonistlere karşı artık patlama noktasına gelen kin ve kızgınlık hemen alevlendi. (Yazbak, 2000, s.109)

Ellerindeki toprakları kaybedip yerlerinden edilen ve İngiliz baskılarına dayanamayan Filistinliler üç yıl boyunca devam eden büyük bir isyan başlattılar. Artık İngiliz hükümetinin koyduğu kurallara riayet etmiyorlardı. Araplar evlerini ve ailelerini bırakıp silahlı mücadeleye katıldılar. Mücadelelerine diğer Arap ülkelerinde yaşayan milliyetçilerden de destek geldi. Ayaklanmanın büyümesinden endişe duyan İngiltere Filistin'i ekonomik yönden zor durumda bırakmak için Yahudilere imtiyazlar tanıdı. Yahudiler maden ocakları, elektrik idaresi, limanlar gibi ekonomik ve stratejik değeri yüksek yerlerin denetimini kontrol altına aldılar. Çok sayıda endüstriyi ele geçiren Yahudiler dışarıdan aldıkları ürünler için de vergi ödemiordu. Arapların iş bulmalarını zorlaştırmak ve mevcut işlerinden ayrılmalarını sağlamak için iş kanunlarında değişiklikler yapıldı. İşsizlik oranı arttı. (Schoenman, 1992, s. 30)

20 Nisan 1936'da Nablus'ta kurulan Arap Milli Komitesi tarafından genel grev çağrısında bulunuldu. Komite grevin Yahudi göçünün durdurulması, Yahudilere toprak satışının yasaklanması ve Arap idaresinde bir hükümet kurulana dek devam edeceğini bildirdiler. (Stein, 2003, s. 204) 21 Nisan'da birleşmiş 5 partinin lideri Nablus'ta verdiği kararı kabul etti ve ertesi gün ulaşım, işgücü ve işletme sektörlerindeki tüm Arapları greve çağırıldı. 25 Nisan'da bütün Arap partilerin bulunduğu bir toplantıda Yüksek Arap Komitesi kuruldu. Komite, başkan Kudüs Müftüsü Hacı Emin, sekreter Avni Abdülhadi Bey, mali işler sorumlusu Ahmet Hilmi Paşa, Ragıp Bey Neşasıbi, Cemal Bey El-Hüseyni, Abdül Latif Bey Salah, Kudüs Belediye Başkanı Dr. Hüseyin El-Halidi, Yakup Efendi Gussein, Yakup Efendi Ferrac ve Alfred Rok'tan oluşuyordu. Bu

komiteye yalnızca İstiklal Partisi'nden dikkat çekici bir katılım olmamıştı. Yakup Ferrac ve Alfred Rock Hristiyan Arapları temsil ediyordu.(GBCO, 1937, s.96-97) Yüksek Arap Komitesi altında birleşen Arapların, 1936 Nisan'ın da Yahudilere saldırmasıyla isyan başladı. Komite, bütün Arap işçileri ve memurları genel greve çağırırken, diğer yandan da Yahudilerle ticaret yapmamaya, onlara mal satmamaya ve Yahudi mallarını boykot etmeye yönelik telkinde bulundu. İsyanın bu devresi 1936 Kasım başına kadar sürdü. Bununla birlikte boykot birçok yerde etkili olmadı. Özellikle de Yahudi kentlerinde çalışan Araplar boykotta katılmadı. Arap işçiler ve memurlar işlerini kaybetme korkusuyla boykot çağırısına katılmadı. Bu durum İngiltere üzerindeki baskının azalmasına neden oldu. Grev dolayısıyla Yafa Liman'ın kapatılmasıyla, Tel Aviv önem kazanmaya başladı. Arapların boykotta olması nedeniyle birçok işYahudiler tarafından yapılmaya başlandı. Bu durum Yahudilerin kendilerine güvenlerini artmış oldu. Arap ayaklanması kırsal kesimde daha etkili olmuştu.(Duman, 2010, s. 127-128) Ülkede güvenlik bakımından durum günden güne kötüleşmekteydi. Grev Arap gençliğinin yardımı ile bütün şiddetiyle devam etmiş, Araplardan bu harekete uymak istemeyenlere karşı baskılar yapılmıştı. Diğer yandan, Araplarla Yahudiler arasında öldürme vakaları eksik olmadığı gibi Araplar tarafından demiryollarına karşı da tecavüzler başlamış, iki tren yoldan çıkmış, kara yollarına barikatlar yapılmış ve birçok yerde telgraf ve telefon telleri kesilmişti. Bütün olaylara bir ihtilal hareketi manzarasını veren bu halin vahameti Celile ve Nablus'un dağlık bölgelerinde aralarında Suriyeli ve Iraklıların da bulunduğu silahlı çetelerin faaliyetlerini arttırmış olmalarıydı. İngilizler durumun ciddiliği karşısında Mısır'dan askeri kuvvetler getirtmişler, bunları başlıca savunma noktalarına yerleştirmişler ve yollara zırhlı otomobil devriyeleri çıkarmışlar, bunlarla yolcuları ve trenleri korumaya başlamışlardı.(Karasapan, 1942, s.169)Hükümet bu açmazdan Arap Yüksek komitesinin kurtaracağını umuyordu. Ulusal komitenin lideri 61 kişi yakalandı ve kırsal bölgelere sürgüne gönderildi. İçlerinde Yüksek Komite üyesi yoktu. Ancak Avni Abdülhadi ve İzzet Darvaza istisna olarak yakalanmıştı. (Matthews, 2006, s. 255) Haziran ayında polisin operasyon yapabilmesini kolaylaştırıcı değişiklikler yapıldı. İngilizlerin talimatıyla Yafa'da 137 ev tahrip edildi. 30 Haziran'da içinde idari hizmette bulunan memur ve hakimlerinde olduğu 137 Arap hükümet görevlisi Yüksek Komiser'e Arap davası lehine bir memorandum sundu. Memorandumda, Arapların hükümete olan

güvenini kaybettiği için karışıklıkların çıktığı bildiriliyordu. Birkaç hafta sonra ikinci derecede 1200 Arap memur tarafından imzalanan başka bir memorandum yayınlandı. Takriben bir ay içinde daha öncekine benzer ancak Şeriye Mahkemesi hakim ve memurları tarafından daha sert bir dille yazılmış bir memorandum yayınlandı. İngilizleri uyaran bu belgede halihazırdaki politikalarının değişmesinin başarısızlıkla sonuçlandığı ifade ediliyordu. (Sicker, 2001, s. 50)

30 Ağustos'ta Yüksek Arap komitesi Irak hükümetinin, Arap kral ve prenslerinin arabuluculuğunun iyi niyetli olduğuna güvenerek bir beyanname yayınladı. Ancak halkın greve aynı azim ve inançla devam edeceğini de beyan etti. (Shaw, 1946, s. 37)

Olayların ardından 3 Amerikalı senatör Austin, Copeland ve Hasting 1936'da Filistin'e geldi. Senatörler görüşlerini tereddütsüz biçimde dile getirdi. Senatör Copeland şunları aktardı: "Gerçekte Filistin'de 2 grev var. Birisi Arap teröristler tarafından yönetiliyor. Bu teröristler bomba atıp cadde ve sokaklarda yürüyen insanlara gizlice ateş açıyor. Diğer adaletin düzgün yönetimine karşı Filistin Manda Hükümeti tarafından sessizce yönetiliyor." (Ziff, 1938, s. 415)

7 Eylül'de Sömürge Ofisi bir bildiri yayınladı. Ofis, isyanın Filistin'deki İngiliz otoritesinin hedef alındığı bir karşı çıkma eylemi olduğunu vurgulayarak, Arap liderlerinin kışkırtma eylemleri sebebiyle mutabakata varılamadığını ileri sürdü. Gecikmeksizin olayların sonlandırılması için Filistin'e ek birlik göndereceğini açıkladı. Ay sonunda İngiliz birliklerinin sayısı yaklaşık 20.000'e yükselmişti. Bunun yanı sıra Yüksek Komiserlik veya Filistin Askeri Kuvvetler Yüksek Komutanlığı tarafından sıkıyönetim uygulanması yetkisinde verilmişti.(GBCO, 1937, s. 102-103)

Aylardan beri süren grev ve kargaşa ortamı karşısında Filistin'de barışın bozulmasından yana olmayan Arap idareciler görüşmelere başladı. Barışın yeniden tesis edilmesi için çağrıda bulunan bir metin hazırlandı. 10 Ekim 1936'da Suudi çözümü benimsendi ve aynı metne ait mektup Suudi Kral İbni Suud, Irak Kralı Gazi ve Emir Abdullah tarafından yayınlandı. (Levenberg, 1993, s. 8) Yayınlanan metinde, "Filistin'deki mevcut durumun gidişatı bizi derinden üzmektedir. Bu yüzden daha fazla kan akmasının diye kardeşlerimiz Krallar ve Emir barış olmasını istiyor. Dostumuz İngiltere'nin adaleti

sağlayacağı konusundaki iyi niyetine inanıyoruz. Kendinize güvenmelisiniz. Size yardım etmek için çabalarımız devam edecek.” ifadeleri yer almaktadır. Eş zamanlı olarak 11 Ekim’de Arap Yüksek Komitesi genel grevin ve beraberindeki karışıklıkların sonlandırılması çağrısında bulundu. (Sicker, 2001, s. 52) Bunun üzerine Araplar greve son verdiler, İngiliz kıtalarının sıkıştırmaya başladığı çeteler dağıldı. Karışıklıklar 6 aylık bir devreden sonra sona ermişti. Kasım ayının başında Krallık Komisyonu Kudüs’e gitti. Çatışmalar sonlanmasına rağmen Arap liderlerin soruşturmalarda yardımcı olmaya gönüllü olmadıkları görüldü. 5 Kasım’da İngiliz Bakan Avam Kamarasına soruşturmalar süresince göçün askıya alınmasına gerek görülmediğini bildirdi. Bu beyanattan sonra Arap Yüksek Komitesi 6 Kasım’da Krallık Komisyonu’nu boykot etti. Ertesi gün Yüksek Komiser boykot kararını kamuoyuna duyurdu. Boykot, heyetin Yahudi ve İngilizlerin iddialarını dinleyip Filistin’den ayrılışına dek sürdü. (GBCO, 1937, s. 102-103)

Krallık Komisyonu karışıklıkların altında yatan nedenin Arapların ulusal bağımsızlık istekleri ve Yahudi Milli Yurdu’nun kurulması endişesi olduğu kanaatindeydi. Diğer faktörlerin ise şunlar olduğu kaydedildi.

- 1- Diğer Arap ülkelerindeki ulusal bağımsızlığı kazanma fikrinin etkili olması.
- 2- 1933’ten beri Doğu ve Merkezi Avrupa’da Yahudilerin zulüm görmesinden dolayı dünyanın her yerinden Yahudiler tarafından Filistin üzerinde baskı olması.
- 3- Araplar ve Yahudilerin eşit olanaklara sahip olmaması.
- 4- Arapların İngiliz idaresinin verdiği sözleri tutacağına olan güvenlerinin azalması.
- 5- Yahudilerin Arap topraklarını satın almaya devam etmesinin Arapları endişeye düşürmesi.
- 6- Filistin’de Yahudi Milliyetçiliğinin yoğun karakteri, genç göçmenlerin modernliği, Yahudiler tarafından kışkırtıcı bir dil kullanılması.
- 7- Genel belirsizlik, Manda Yönetiminin ifadelerinin muğlaklığı.(Shaw, 1946, s. 38)

Şiddet olayları Araplar açısından başarılı görünüyordu. Buna rağmen beklenenden daha fazla bedel ödendi. Resmi kayıtlara göre Araplardan 195 kişi öldürüldü, 804 kişi yaralandı.⁸⁹ Yahudi öldürüldü. 300’den fazlası yaralıydı. Bununla birlikte 16 polis ve 21 asker öldü 102 polis ve 104 asker yaralandı. Arap ekonomisi ciddi zarar gördü.

Özellikle Yafa limanı Yahudilerin Tel Aviv'deki yeni tesisleri kullanmaya başlamasından itibaren kar sağlayamadı. (Bell, 1996, s. 33) Bunun dışında Yahudilere ait 80.000 narenciye ve 62.000 meyve ağacı sökülmüş, Yahudilere ait özel ormanlarda 64.000 ağaç tahrip edilmiş ve 16.500 dönüm arazideki ürün de imha edilmişti. Yahudiler, Arapların bu karışıklıklar esnasında kendilerine 250,00 Filistin Lirası tutarında maddi zarar verdiklerini iddia etmekteydiler. Hükümetin uğradığı zarara ziyana gelince bunun miktarı 1.500 000 Filistin Lirası olarak tahmin ediliyordu.(Karasapan, 1942, s. 172) Arapların Yahudi tarım alanlarına yaptıkları bu saldırılar, Yahudi toprak politikasında iki sonuç doğurmuştur. Biri, dağınık Yahudi yerleşim merkezleri arasında toprak bağlantısı kurarak aradaki toprakların ele geçirilmesi; diğeri de, Yahudilerin yerleştikleri yerlerde nüfuslarının arttırılması idi. Bu ise, her iki konuda da Filistin'de, Yahudiler için bir "milli" planın tatbiki konusunu ortaya çıkardı. Yahudilerin bu "milli" planı, Araplarla olan "amaç çelişkisini" daha da şiddetlendirici mahiyette idi. Çünkü Arap Yüksek Komitesi 13 Eylül 1936 da yayınladığı bildiride şu üç temel isteği ileri sürüyordu: "Yahudi göçlerinin durdurulması, Yahudilere toprak satışının yasaklanması, Filistin'de milli bir hükümetin, yani Arap çoğunluğuna dayanan bir hükümetin kurulması."İlerleyen dönemlerde bu ilkelerin ısrarla savunulduğunu görmekteyiz. (Armaoğlu, 1989, s. 50-51)

1936-37 Arap ayaklanmaları üzerine İngiltere Hükümeti, Eski Hindistan İşleri Bakanlarından "Lord William Robert Peel" başkanlığında oluşturulan ve "Kraliyet Filistin Komisyonu" adı verilen heyeti, bir rapor hazırlamak üzere Filistin'e gönderdi. Heyet Filistin'de araştırmalar yapıp, bölge halkıyla mülakatlar yaptı. Yapılan mülakatlar sonucu "Peel Komisyonu Raporu" ismi verilen raporunu 1937 Temmuz'unda Hükümete sundu. Peel Komisyonu raporunda, Arapların şikayetlerini şöyle sıralamaktaydı: Toprakların Yahudilerin eline geçmesi, Yahudi göçlerine izin verilmesi, İngilizce ve İbranice'nin resmi dil olarak kullanılması, İngiliz ve Yahudi subaylarının istihdamına karşılık Araplara memuriyetlerinin verilmemesi gibi mazeretlere dayanıyordu. (Özmen, 2002, s. 153-154)

Yahudilerde karışıklıkların altında yatan nedenler konusunda Araplarla aynı fikirdeydi. Yahudilere göre; Manda Hükümeti Yahudi Milli Yurdu politikasına pozitif şekilde

yaklaşsaydı ve bu politikanın yürütülmesinde daha büyük kararlılık gösterseydi şiddet olayları ve ayaklanmaların etkisi bu denli hissedilmeyebilirdi. Yahudiler Manda yönetiminin Filistin’de kanunların uygulanmasında ve düzenin sağlanmasında başarısız olduğunu, polis hizmetlerinde Yahudi liyakatinden gereği gibi faydalanmakta tereddüt ettiklerini iddia ettiler. Ayrıca, Arap basınının Yahudilere karşı kışkırtıcı propagandasına tolerans gösterdiklerini ve Filistin’in bir Pan Arap ve Pan İslam propagandası merkezi haline gelmesine izin verdiklerini savundular. Diğer yandan, Yahudi göçünün ekonomik olarak Arapları olumsuz etkilemediğini ifade ederek, Yahudi Milli Yurdu’nun büyümesinden Araplarında faydalandığını belirttiler. (GBCO, 1937, s. 110) Yahudi şikayet ve iddiaları şöyle özetlenebilir:

- 1-Yahudi Milli Yurdu kurulmasında İngiliz idaresinin gösterdiği gönülsüzlük ve hatta muhalefet,
- 2-İngiliz manda memurlarının Araplara eğilimi olan bir hareket hattı tutarak manda vazifesinin gereğini yerine getirememesi,
- 3-Hukuk davalarında mahkemelerin ağırlığı ve ağır ceza işlerinde adaletin etkili olamaması,
- 4-Hükümetçe ihtilalci hareket karşısında ve bilhassa Kudüs Müftüsüne karşı gösterilen müsamaha ve gevşeklik,
- 5-Memleket ihtiyacına uygun bir arazi sisteminin tatbik edilmesinde hükümetin gösterdiği ihmal, arazi satın alma işlerindeki ağırlık, hükümetin devlete ait toprak ve boş arazi üzerindeki hukukunda ısrarı, bu gibi arazinin Yahudi iskanına tahsis olunmaması ve sulama ve kanalizasyon işlerinde teşviklerde bulunmaması,
- 6-Yahudi göçünde zorluklar çıkarılması, işçi Yahudi göçmen listelerinin yetersizliği ve gayri meşru Arap göçünün hükümet tarafından takip edilmemesi,
- 7-Şark-ül Ürdün’ün Yahudi göçüne açılmaması,
- 8-Yabancı memleketlerde narenciye mahsulatının ithali konusunda kısıtlamaların kaldırılması ve hafifletilmesi için tedbirler alınması,
- 9-Hükümet idaresi ve kanunları ile ileri bir Yahudi belediyeciliğine karşı yapılan kısıtlamalar,
- 10-Umumi emniyet ve asayişin muhafazasında hükümetin gösterdiği yetersizlik.(Karasapan, 1942, s.174)

Peel Komisyon Raporu'nda sunulan çözüm önerileri şöyle sıralanabilir;

1-Filistin'de manda yönetimine son verilecek, Irak ve Suriye ile yapıldığı gibi anlaşma yapılarak, iki bağımsız devlet kurulacaktı. Arap devleti Trans Ürdün ile birleşip, tek bir Arap Devleti teşkil edecekti.

2-Kudüs, Beytüllahim ve çevresindeki yerler ana yol ve demir yolu ile Ramle ve Lidda'yı içine alacak bir koridorla Yafa'da denize ulaşacaktı.

3-Eşsiz değerleri gereği Kutsal yerlerin korunması sağlanacak. Kutsal yerlere serbest giriş hakkı, manda bölgesinden transit geçiş ve ayrılıkçı nitelik taşıyan mali, ekonomik ve diğer konular manda sistemi prensiplerine uygun olarak sürdürülecekti.

4-Yahudi toprakları ve kolonileri daha çok deniz kenarındaki ovalarda Hayfa'nın yakınında, Eddrelon ovası ve Jezreel vadisi ve Celile'nin doğusunda kurulacaktı. (GBCO, 1937, s. 381-383)

Peel Komisyonu Rapor'un da,“Filistin'in manda sınırları içerisinde ki topraklarının kuzeyinde Lübnan sınırından başlayarak, deniz ile olan kıyı şeridini oluşturan alanın üçte ikisinin kapladığı alanın % 20'sinde bir Yahudi devletinin kurulması ve söz konusu alanda yaşayan yaklaşık 250.000 Arabin ise yaşadıkları yerleri terk ederek, göç etmesi” tavsiye ediliyordu. Bu raporla İngiltere hem Yahudilerin sempatisini kazanmaya çalışıyor hem de devlet kurmaları önündeki engelleri yok ediyordu. Ayrıca sömürge yollarının güvenliğini sağlamak için sınırları kontrol altına almaya çalışıyordu. İngiltere'nin tüm çabalarına rağmen Yahudiler kendilerine ayrılan toprakları yeterli bulmayarak rapora itiraz etmişlerdir. Araplar ise raporda sunulan önerilerin hiç birini kabul etmemiş ve Filistin'de kurulması planlanan Yahudi Devleti'ne karşı çıkmışlardır. (Güzel, 2012, s. 18-19)

Milletler Cemiyeti'nde de rapora ilişkin görüşmeler yapıldı; bu sırada İngiliz temsilcisi diplomat ve politikacı David Ormsby Gore'nin ifadeleri dikkat çekicidir.“Aslında Yahudilere tanınan toprak parçasının çok küçük olduğunu, bununla beraber dünyanın her yerine yayılmış muazzam mali kaynaklara sahip, son derece yüksek eğitilmiş, amaçlarını gerçekleştirmek için hırslı Yahudilerin burayı büyük zenginliğe

kavuşturacaklarını, toprak küçük de olsa Yahudi Devleti'nin tanınmasının daha büyük bir anlamı olduğunu” vurguladı ve Arapları için şunları söyledi: “Araplar da, Manda idaresinin bir parçası olarak kalmayacaklardır. Bağımsızlıklarını kazanma arzuları yoksa neden Türklere karşı ayaklandılar. Araplar aslında bize çok şey borçludur. Unutmasınlar ki, Irak ve Filistin'deki binlerce İngiliz askerinin mezarı olmasaydı bugün hala Türklerin idaresinde olacaktı.” (Yarar, 2004, s. 82)

Filistin'deki çoğu kesim gibi Hüseyini lider kadrosu da ülkenin bölünmesi düşüncesine hemen karşı çıktı. Komisyon önerilerinin yayımlanmasının hemen ardından Neşâşibi ailesinin yönetimindeki “Milli Savunma Partisi”nin çoğunluğu paylaşım planını destekledi. Ancak Hacı Emin ile yandaşları ülkenin dört bir yanında dolaşarak paylaşım planını ve ondan yana olanları kınadı. Londra hükümetinin Peel komisyonunun önerilerini desteklediği öğrenilince yeniden silahlı ayaklanma çağrıları yapılmaya başlandı. Ağustos'un ikinci yarısında Yahudi yerleşim alanları ve toplu ulaşım araçlarına saldırılar düzenlendi. Öte yandan bir önceki ayaklanma döneminde görülmeyen bir tutum sergilenerek karşıt görüşlü Araplarda saldırılara hedef oldu. Bu gelişmenin arka planında Filistin cephesinde iyice sertleşen ve giderek silahlı çatışma biçimini alan anlaşmazlıklar yatıyordu. Yöresel çetelerden epeyce çekmiş olan kırsal kesimde de hoşnutsuzluk yaygındı. Bu hoşnutsuzluğun ürünü olan muhbirlik olgusu ayaklanma boyunca sürdü. Çete başları buna tepki olarak muhbirlerin öldürülmesi talimatını verdi.(Elpeleg, 1999, s. 88-90)

İşlemeyen manda sistemine getirilen bu çözüm iki tarafı da tatmin etmemişti. Arap Yüksek Komitesi, Filistin Araplarının haklarının ihlali olarak bölünmeye karşıydı. Siyonist liderlerse bölünmeyi kabul ediyorlar, ama Yahudi devletine ayrılan arazileri yetersiz buluyorlardı. Bu durum 1937 Dünya Siyonist Kongresinde de benimsendi ve Peel Komisyonu raporunun Siyonistlerce reddedilmesiyle sonuçlandı. İngiltere'nin Filistin çıkmazından bir çıkış yolu arayışı hem Arapların hem Yahudilerin muhalefeti karşısında çökünce bölünme fikri tamamen gündemden kalktı. (Cleveland, 2008, s. 287)

8-10 Eylül 1937'de yapılan Arap Kongresi'nde Filistin'in bölünmesi protesto edildi. Filistin Arap'tı ve onu korumak her Arap'ın görevdi. İngiltere'nin, Yahudi politikalarını

ve taleplerini haklı çıkararak barış teklifleri reddediliyordu. Sorunun ancak Balfour Deklarasyonu'nun iptali, Mandanın feshi, Yahudilere toprak satışının yasaklanması ve daha fazla Yahudi göçünün engellenmesi koşuluyla çözülebileceği, Yahudilere karşı direniş gösterilmesi gerektiği kararları alındı. Siyonist taktiklerin farkında olan, taksim planına muhalefet eden Arap liderlerin, Filistin'i nasıl kontrol altına alacakları konusunda çok tutarlı planları yoktu. Bu gelişmeler üzerine Arap kaygıları daha da artınca tekrar bir ayaklanmaya gittiler. (Woolbert, 1937-1938, s. 310)

26 Eylül 1937'de Celile idari bölge komiseri Lewis Andrews, Nasıra'da Araplar tarafından öldürüldü. Arap Yüksek Komitesi ve Milli Komite komiser Andrews'in öldürülmesini kınayıp, 6 Arap siyasi liderinin tutuklanıp sürgüne gönderileceğini, Hacı Emin'in Yüksek İslam Konseyi başkanlığı ve İslam Evkaf Başkanlığı üyeliğinden mahrum edildiğini bildirdiler. Ahmet Hilmi Paşa, Dr. Hüseyin Halidi, Fuat Saba, Hacı Raşit İbrahim yakalanarak Seyşellere sürgüne gönderildi. Cemal Hüseyini Suriye'ye kaçtı. (Shaw, 1946, s. 42) İngilizler Hacı Emin'in de kaçmasını önlemek için Harem-i Şerif'in çıkışına polis yerleştirdiler. Ancak Hacı Emin Bedevi kılığında Fransa'nın sömürgesi olan Lübnan'a iltica etmeyi başardı. Fransızlar Hacı Emin'in faaliyetlerine göz yumuyordu. İngilizlerin onu gözaltına alınmasına ya da hareket özgürlüğünün kısıtlanması taleplerini Fransa reddetti. Hacı Emin Filistin'i buradan kontrol etmeye devam etti. Kısa bir süre sonra düşmanlıkların sürdürülmesi için çağrıda bulundu ve cihat için Merkezi bir komite kuruldu. Hacı Emin'in talimatları altında komite, isyanın ana merkezi görevini yürütüyordu. Komite istihbarat toplama, propaganda, para toplama, silah alımları ve gönüllülerin Filistin'e sevk edilmesi işleriyle uğraşıyordu. Her iki taraf içinde kayıpların yaşanacağı terör kampanyası başladı. (Cohen, 2014, s.269)

1938 yılında çatışmalar yeniden şiddetlenmiş, bu yıl itibariyle yaklaşık 2 bin kişi ölmüştü. Aynı yıl "Filistin, Irak, Suriye, Lübnan, Yemen, Ürdün, Fas, Mısır ve Hindistan"ın katılımıyla Kahire'de gerçekleşen Arap Milli Kongresi, toplantıda Balfour Deklarasyonu'nun geçersizliği, Filistin'e Yahudi göçlerinin durdurulması, taksim fikrinin reddedilmesi, Filistin'de Arap çoğunluğuna dayanan bir hükümetin kurulması kararı almıştır. (Bileydi Koç, 2006, s. 109)

1938 Nisan'ında, Sir John Woodhead başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Filistin'e giden komisyon üyeleri Yahudi ve Hristiyanları dinlemiş fakat komisyonu boykot ettikleri için Araplarla temas edilememiştir. Komisyon bölgeyi "Arap Devleti", "Yahudi Devleti" ve "İngiltere mandası" olmak üzere üçe ayırmış ve sınırlarını çizmiştir. (Öner, 2012, s. 45-46) Komisyon raporu üç plandan oluşuyordu. Woodhead Komisyonu, Lord Peel yani Krallık Komisyonu raporuyla teklif edilen taksim planını A Planı olarak adlandırdı. B Planı, Krallık Komisyonu planının Celile ve Tel Aviv ile ilgili bazı kısımlarda ufak değişikliklerle kabul edilmesiydi. Yahudi Devleti'ndeki çok sayıda Arap'ın yarattığı sorunun, bir değişim veya nüfus transferi vasıtasıyla çözülemeyeceği için A planının kabul edilemez olduğu sonucuna ulaşıldı ve B Planı incelenmeye başlandı.

B Planına göre; Yahudi Devleti'nin güney ucunda Arapların ağırlıklı olduğu alan Arap Devletine dahil edilmelidir. Celile Yahudi Devleti dışında tutulursa, olası alternatifleri, Arap kontrolü ve Manda kontrolüdür. Eğer Yahudi Devleti olası saldırılara karşı yeterli güvenliği sağlarsa, Celile'nin Arap kontrolü altına geçmesine izin vermek mümkün olmazdı. Celile'nin Manda kontrolü altında tutulması ise güçlü itirazlara açıktı. Celile'nin yarattığı sorunlar B planının uygulanabilirliğini ortadan kaldırıyordu. Hayfa'nın da Arap çıkarlarına ciddi zarar vermeden Yahudi Devleti'ne, benzer şekilde, Yahudi çıkarlarına ciddi zarar vermeden Arap Devleti dahil olamayacağı sonucuna ulaşıldı. Nihai sonuç olarak, B planının da kabul edilemez olduğuna karar verildi.

C Planında "Filistin; Arap Devleti, Yahudi devleti ve İngiliz mandası" olarak üçe bölünmüş, buna uygun olarak da sınırları çizilmişti. Bu çerçevede, Celile, Hayfa, Tiberias, Safed, Akka, Birüssebi, Kudüs bölgesi, Beisan, Lidda, Lut Gölü ve Ramle İngiliz Mandasına; El Halil, Eriha, Nablus, Gazze, Cenin ve İngiliz manda bölgesi ile Tel-Aviv arasında sıkışan Yafa Araplara, Petah Tikva, Tantura ve Netanya Yahudilere bırakılıyordu. Bu sınırlara göre; "Arap devletinin 453.000 nüfusu ve 7.393.000 dönüm toprağı, Yahudi devletinin 453.000 nüfusu ve 1.257.000 dönüm toprağı, İngiltere mandasının ise 508.800 Arap ve 157.500 Yahudi olmak üzere 666.300 nüfusu ve 6.971.000 dönüm toprağı" olacaktı. (Woodhead, 1938, s. 81-310)

Woodhead Komisyonu'nun bu teklifi kendi için de de oy birliği ile kabul edilmemiş, rapor da farklı teklifler de ileri sürülmüştü. Bir üye C planı yerine B Planını tercih ettiğini, Başkanında dahil olduğu diğer iki üye ise bu koşullar altında Plan C'nin en iyi bölünme taslağı olduğu görüşündeydi. Dördüncü üye ise, C Planının bu koşullar altında en iyi plan olduğunu ancak uygulanamaz olduğunu belirtti. Komisyon politik, idari ve finansal zorluklar nedeniyle planın bağımsız Yahudi ve Arap Devletinin kurulmasını sağlamak için elverişsiz olduğu kanaatine vardılar. Bu çerçevede, İngiltere'nin Filistin mandateri olarak ülkeyi idare etmesin devamına ve Londra'da Filistinli Arapları temsilen komşu Arap devletleri ile Yahudi Ajansının davet edileceği bir toplantı yapılmasına karar verildi.(GBCO, 1938, s. 1-4)Bu şekilde Arap Devletleri Filistin meselesine ilk kez resmen karışmış oluyorlardı. İngilizler ise, artan Pan Arap hareketini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeyi hedefliyorlardı.(Besalel, 2000, s.101)

1938 senesinin Temmuz ve Ağustos aylarında Arap ihtilalcilerin faaliyetleri en yüksek seviyesine ulaşmıştı. Petrol boru hatları ve demir yolları zarar gördü. Yahudi meyve ağaçları ve ürünleri tahrip edildi. Telefon hatları kesildi. Barclays Bank'ın Nablus şubesi soyuldu. İngiliz İdari Komiseri yardımcısı W. Moffat ölümcül şekilde yaralandı. (Palestine and Trans Jordon, 1938) 1938 yazında kırsal kesimin büyük kısmı ve pek çok büyükşehir çetelerin eline geçmişti. Devlet hizmetleri durmuş, hatta Kudüs'ün bazı kesimleri isyancıların kontrolüne girmişti. İsyanın içeriği, İngiltere ve Siyonist karşıtlığının yanı sıra yerleşik soylulara karşı bir köylü toplumsal devrimi niteliği taşıyordu. İsyancı denetimindeki köylerde kiralar iptal ediliyordu, vergi toplayıcılarının köylere girmesi engelleniyordu ve zengin toprak sahipleri isyancılara bağış yapmaya zorlanıyorlardı. Yerel direniş komiteleri Osmanlı yönetici seçkinlerinin başlığı olan tarbuşu yasakladılar ve erkeklerin Filistin milli kimliğinin sembolü olacak kareli bezden Arap erkeklerinin kullandığı başörtüsü olan kefiye giymelerinde ısrar ettiler. İngiltere isyanı bastırmak için Filistin'e 20 bin asker çıkardı ve isyancıları sakladığından kuşkulanan köylere toplu cezalar kesmeye başladı. Yahudi güçleri de isyancılara karşı askeri hareketin yanı sıra sivillere de saldırılarda bulunuyorlardı. İngilizler üstün askeri güçlerine rağmen 1939 Mart ayına kadar düzeni sağlayamadı. (Cleveland, 2008, s. 287-289)

7 Şubat 1939'da başlayan Londra Konferansı 40 gün boyunca devam etti. Konferansa Filistinli Arap temsilcilerin yanı sıra, "Mısır'dan Prens Abdülmünim ve Ali Mahir Paşa, Irak'tan Dışişleri Bakanı Nuri Said Paşa ve Tevfik Süveydi Bey, Suudi Arabistan'dan Emir Faysal ve Dışişleri Bakanı Fuad Hamza, Yemen'den İmam Yahya'nın oğlu Seyfül-İslam, Ürdün'den Reis-ül-Vüzera Tevfik Paşa" katılmıştı. İngiltere daha önce yakalayıp sürgüne gönderdiği Filistinli Arap liderlerine özgürlüklerini geri verdi. Serbest kalan liderler ile Hacı Emin arasında yapılan görüşmede "Filistin Delegasyonu" belirlendi. Filistin Delegasyonu'nda şu liderler bulunuyordu. Musa El Alemi, Cemal Hüseyini, Avni Abdülhadi, Dr. Hüseyin Fahri El Halidi, Ragıp Ben Neşasıbi, George Antonius, Alfred Rock ve Yakup Ferrac. Konferans yuvarlak masa etrafında olmadı. Araplar, Dr. Weizmann başkanlığındaki Yahudi delegasyonu ile aynı masada oturmayı reddettikleri için İngiliz Hükümeti görüşmeleri iki tarafla da ayrı ayrı yapmıştır. Araplar Londra Konferansı'nda, Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasından vazgeçilmesi, Yahudi göçlerinin engellenmesi ve toprak alımının durdurulması ile Filistin'de Arap Bağımsızlığının tanınması hususundaki isteklerinden hiç taviz vermediler. Buna karşılık Yahudilerde manda rejiminin devam etmesini, Yahudi göçünün engellenmemesini ve Yahudi yurdunun kurulması politikasının devam ettirilmesi konularında kararlı ve ısrarcı oldular. Bu durum karşısında İngiltere Londra Konferansını sonlandırdı. (Özmen, 2002, s.157-158)

İngiltere Sömürgeler Bakanı Malcolm MacDonald bir formül tatbik etmişti. Bu formül *MacDonald Beyaz Kitabı*siyle 17 Mayıs 1939 tarihli resmi bir belge ile açıklandı. Belge; Anayasa, Göç ve Arazi isimli üç bölümden oluşuyordu. Birinci bölümde Yahudi Milli Yurdu tabirine açıklık getiriliyordu. Balfour beyannamesinin Filistin'in baştanbaca bir Yahudi Devleti haline getirilmesini kast etmediği, burada bir Yahudi yurdu kurulmasını öngördüğü dile getirildi. Bu çerçevede, İngilizlerin Filistin'i bir Yahudi devleti haline getirme politikası olmadığı belirtilmektedir. Buna göre, 10 yıl içerisinde Filistin'de bağımsız bir devlet teşekkül edilecekti. 10 sene sonunda Filistin'de bağımsız bir devlet kurulması için şartlar elverişli olmadığı takdirde, Filistin temsilcilerine, komşu Arap devletlerine ve Milletler Cemiyeti'ne fikirleri sorulacaktı. Göçler hususunda, göçlerin Filistin'deki diğer halkların haklarına zarar vermemesi, ülkenin ekonomik kapasitesini aşmaması ve kayıt altına alınması gerektiği kararına varıldı. Beş

yıl içinde 75.000 Yahudi'nin Filistin'e göçü ve Yahudi mülteci problemine çözüm bulmak için 25.000 Yahudi'nin ülkeye girmesine izin veriliyordu. Yasadışı girişler kontrol altına alınacaktı. Yasadışı şekilde girmeyi başaranların sayısı izin verilen Yahudi sayısından düşülecekti. Arazi konusunda Arapların elinde bulunan toprakların zirai açıdan yer kalmadığı için satışının sınırlandırılmasına karar verildi. Arazi satışları üzerinde hükümetin zaman zaman değiştirecek sınırlar koyabileceği bildiriliyordu. (GBCO, 1939, s. 1-12)Araplar sınırlı da olsa da göçlere ve arazi satın alımını onayladığı için belgeye karşı çıktılar. Yahudiler ise göçlere ve arazi satın alımına kısıtlamalar koyulduğu için belgeye tepki göstermişlerdir. Dolayısıyla bu rapor, ne Arapları ne de Yahudileri tatmin etmişti. 1939 Sonbaharında toplanan Yahudi kongresi tarafından *MacDonald Beyaz Kitabı*'nın hukuki bir niteliği olmadığı ilan edildi. (T. Arı, 2005, s. 211)

İngiliz hükümeti belgeyi parlamentonun onayından geçirmeden yayınlamıştı. Avam Kamarasında bu belge ile sınırları çizilen Filistin'deki İngiliz siyaseti ancak 23 Mayıs'ta tartışmaya açılabilmiştir.Hükümetin yeni siyaseti 179 muhalif oya karşı 268 oy ile onaylanmıştı. *Beyaz Kitab*'ın İngiliz parlamentosunda kabul edilmesiyle Yahudiler daha önce olduğu gibi durumu lehlerine çevirmek için sistemli bir şekilde çalışmışlar, bilhassa Milletler Cemiyeti Manda Komisyonu üzerinde etkili olacak tedbirlere başvurmuşlardı. Beyrut'ta Hacı Emin'in yanında toplanan Yüksek Arap Komitesi 10 sayfalık bir muhtıra yayınlayarak *Beyaz Kitab*'a ait itirazlarını bildirmiş ve bilhassa Filistin'in %2'sini oluşturan Musevilerin bu kitapla %33,5 oranına çıkarılmasına Arapların razı olmayacaklarını bildirmiştir.(Karasapan, 1942, s.195-196)

Filistin'deki Yahudi Ajansı'da belgenin yayınlanmasına tepki olarak 5 maddeden oluşan bir bildiri yayınladı. Bildiride, İngiliz Manda Yönetiminin Filistin'e yönelik yeni politikasının Yahudilerin ata yurdunda milli yurdunu yeniden kurma hakkını reddettiği, Yahudilerin bu politikayı inanç ihlali ve Arap terörizmine teslimiyet olarak kabul ettiği, Yahudilerin Araplarla arasında çekişme olmadığı ve Filistin'de Yahudilerin çalışmasının Arap halkının hayat şartları ve kalkınması üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı, İngiltere Hükümetinin Yahudileri son umutlarından mahrum bırakma ve yurtlarına geri

dönüş yolunu kapatılması yolunda siyaset izlediği ifade ediliyordu.(Laqueur, 2008, s. 50)

MacDonald Beyaz Kitabı esas olarak manda rejimini sürdürmenin artık kendisine faydadan çok yük getirdiği İngiltere'nin olayların dışına çıkma çabasının bir sonucudur.(Karaman, 1991, s. 36)

Beyaz Kitap Siyonist lider David Ben-Gurion¹⁷,un ifadelerinde somutlaştırdığı üzere Yahudiler tarafından doldurulacak bir boşluk yaratması ve illegal Yahudi göçlerinde büyük artışlara neden olması dolayısıyla uzun vadede Araplardan çok Yahudilerin işine yarayacaktır. Bu bildirinin ardından Yahudiler bir taraftan silahlı yeraltı örgütlerine ağırlık vererek bir anlamda 1948 savaşını kazanacak silahlı gücün alt yapısını inşa ederken diğer taraftan da 1947'de Taksim planının kabul edilmesini sağlayacaktı. (Balcı, 2010, s.105)

Arapların bu ihtilal devresinde uğradıkları kayıplar pek ağır olmuştur. Muhalefet yüzünden bizzat Arap teröristler tarafından öldürülen ve aralarında yetişmesi güç aydın ve ileri gelenler bulunan kurbanların sayısı 1938 Kasım'ında 133 kişiyi bulmuştu. Gerek teröristlerin gerek hükümetin baskısından yakasını kurtarmak için o tarihlere kadar memleketten ayrılanlar 25.000 kişi olarak tahmin edilmekteydi. İhtilalin en kanlı safhasına girdiği 1938 Temmuz'u ile Kasım'ı arasında 1558 kişi ölmüş ve bunun 1261'ni yani %81'ni Araplar teşkil etmiştir. Ölen Yahudi sayısı 232, İngiliz sayısı ise 53'tür. 1938 Kasım sonlarında İngiliz idaresinin bilhassa askeri temizleme hareketleriyle giriştiği ciddi tedbirler Aralık ortalarına doğru tesirini göstermiş, özellikle Nablus ve Tulkarm civarındaki Arap çeteleri bu baskı altında kuzeye doğru çekilmeye başlamışlar ve bu halde terör hareketinden ve bir türlü sonu gelmeyen huzursuzluktan bunalmış Arap köylüsünü hükümetle iş birliği yaparak Aralık ayında Tulkarm bölgesinde köylülerin kılavuzluğu sayesinde ilk defa 35 kadar silahlı terörist yakalanmıştı. Filistin'in güney bölgesindeki göçebe aşiretler, ihanet hareketlerinde

---

¹⁷ Polonya'da doğan Ben-Gurion Siyonizme çok bağlı olan ailesindenİbranice temelli bir eğitim aldı. 1904'te Varşova Üniversitesi'nde öğrenciyken Sion İşçileri grubuna katıldı. 2 yıl sonra üniversiteden ayrılp 20 yaşında Filistin'e göç etti ve Siyonizm mücadelesine girdi. (Goldschmidt,2005)

başlıca rolü oynayan Bedevi Araplar ayaklanma döneminde İngilizlere sadık kalıp, ayaklanmalara katılmamışlardır. Mayıs 1939'da Arap çetelerinin başkomutanı Arif Abdürrezzak'ın Suriye'ye çekilmesi ve orada Fransızlara ilticaya mecbur kalması Arap İhtilalinin gerçekten şiddetini kaybettiğine bir delil sayılmıştı. (Karasapan, 1942, s.196-197)

4.4. ARAP İSYANI'NIN BAŞARISIZLIĞI

19. yüzyıl ve hatta bundan sonraki yıllar Filistin'deki kırsal Arap toplumunun büyük sosyal yapısı akrabalık, geleneksel liderlik ve ortak arazi mülkiyetine dayanıyordu. Arazinin ortak mülkiyeti (musha) köylüler ve Bedevi kabileleri için özel mülkiyetten daha çok daha yaygındı. Kırsal toplum bir bütün olarak oldukça parçalanmıştı. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa sermayesinin etkisi, piyasa ekonomisinin gelişimi, özel mülkiyete teşvik etmek, sosyo ekonomik dengenin bozulması gibi gelişmeler Siyonist girişimin yayılmasını hızlandırdı. (Adler, 1988, s. 198)Arap ve Yahudi gelir düzeyleri arasında büyük ve giderek artan bir uçurum vardı. Yahudi nüfus çok daha yüksek düzeyde sağlık, eğitim ve istihdam olanaklarına sahipti. Örnek olarak hükümetin Filistinli erkek çocukların üçte ikisine (ve kırsal alanda yaşayan kız çocukların ancak yüzde 7,5'ine) sağlayabildiği en iyi eğitim olanağı dört yıllık bir ilköğretimden ibaretken, Yahudi toplumu, beş ile on dört yaş arasındaki çocuk nüfusunun yüzde 90'ına dokuz yıllık bir eğitim sağlayabiliyordu. İkincisi, Filistinli Araplar arasında, az sayıdaki toprak sahibi, turunçgil yetiştiricisi ve tüccar ile geriye kalan nüfus arasında gelir düzeyi açısından çok büyük bir uçurum vardı. Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan düşük gelir düzeyindeki kırsal nüfus,1930'lu yılların başında yeni uygulamaya konan vergi oranları ve tarımsal fiyatlardaki önemli düşüşler nedeniyle borca batmıştı. (Owen ve Pamuk, 2002, s. 86)

İngiltere stratejik menfaatleri doğrultusunda Filistin'i önce manda altında himaye etmiş sonra burayı Yahudi yerleşimine açmıştır. Ekonomik, siyasi ve sosyolojik sorunlarla birleşen gelişmeler Arapları ayaklanmaya sevk etmiştir. Arap önderler mevcut konumlarını korumak için Filistin'deki ulusal direniş eylemlerini desteklemişlerdir.

Ancak ne Hacı Emin ve diğer dini liderler ne de toprak ağaları ayaklanmaların İngilizler tarafından bastırılmasını önleyememiştir. İngilizler ortamı yatıştırmak için onlarla işbirliği halinde olan Araplardan da destek almışlardı. Filistin'in milli mücadelesi 1. Dünya Savaşı'nın bitmesini müteakip başlamıştır. Mücadele manda kurallarına itaatsizlik, vergi kaçırma, hüviyet taşımama, boykot propaganda ve yürüyüş gibi biçimlerle kendini göstermiştir. (Schoenman, 1992, s. 33)

1920'lerin sonuna ve 1930'ların başlarına doğru Filistin'de birçok kesim, seçkinler arasında yaşanan bölünmeler ile ulusal hareketin liderlerinin etkisizliği nedeniyle bağımsızlık ümidini yitirmişti. Bu ümitsizlik farklı türde daha radikal tabana yayılmış eylemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1930'ların ortalarına gelindiğinde büyüyen tehlike olarak gördükleri Yişuv'ların nüfusunun ve gücünün artmasına daha güçlü bir şekilde tepki göstermeye başladılar. Artan gerilim bağlamında Şeyh Kasım hareketi ortaya çıktı. Kasımın eylemleri Manda Yönetiminin başlangıcından beri İngilizlere karşı yapılan ilk örgütlü silahlı isyandı. (R. Khalidi, 2012, s. 52-53) El-Kasım'ın kırsal kesimde düzenlediği ayaklanma hareketi, başlangıçta siyasi İslami bir eylem olmaktan çok, bölgenin yoksullaşmasına karşı bir isyan niteliğini taşıyordu. Köylerde gerçekleşen eylemler, 1935 yılında ulusal eylemler olmaktan çok, yerel eylemler olarak örgütleniyorlardı. Eylemlerin ulusal boyutta değil, yerel boyutta gerçekleşmesi, siyasi boyutta da kendine özgü birtakım özellikler içeriyordu. Köyler, Siyonizm gibi siyasi hareketlerden ya da hükümet siyaseti gibi uygulamalardan kaynaklanan tehditlerle yüz yüze geldiklerinde, "yerel vatanseverlik" duygusuyla hareket ediyorlardı. Milliyetçi seçkinler, Siyonistlerin toprak satın almaları ya da Filistin'deki Yahudilere yönelik politikalarına karşı tepki göstermek üzere bu tür yerel vatanseverlik eylemlerini somut bir biçimde bir araya getirmeyi başardıklarında, Filistin milliyetçiliği de potansiyel bir güç olarak ortaya çıkabiliyordu. Fakat böyle bir oluşum çok nadir olarak gerçekleşebildi. (Pappe, 2007, s. 139)

Arap isyanları büyük boyutlardaki maliyeti ve kayıplarıyla, sistematik olmayan, istikrarsız bir köylü savaşıydı. Bu savaş mandanın Filistin'in belirli alanlarında kontrolü sağlamasıyla sonlandı. (Bowden, 1975, s.169) Direniş eylemlerinde, Arapların Siyonist faaliyetler karşısında etkin olamamasının nedeni, Yahudiler gibi sıkı bir dayanışma

sağlayamamaları, Arap liderleri arasındaki rekabet ve görüş ayrılıklarından ötürü Siyonizm'in karşısına güçlü bir örgütlenmenin çıkarılamamasıydı. Filistinli Araplar siyasi görüşleri nedeniyle gruplara ayrılmışlardır. Örneğin; Kudüs Müftüsü'nün kurduğu Filistin Arap Partisi Siyonizm ve İngiliz mandası karşıtı olmasına rağmen Milli Savunma Partisi Siyonizm'e karşı çıkmış ancak İngiltere'ye ılımlı yaklaşmıştır. Araplar siyasi olarak farklı liderlerin başını çektiği Bağımsızlık Partisi, Reform Partisi, Arap Gençlik Örgütü ve Milli Blok adlı partilere bölünmüşlerdi. Güçlü bir örgütlenme ile etkin ve planlı bir politika yürüten Yahudiler ise İngiliz manda yönetimi üzerinde etkili olarak Filistin'de Yahudi nüfusunu artırarak toprak alımını sürdürmeye devam etmiştir.(Bileydi Koç, 2006, s. 109)

Filistinliler için isyanın başarısız olması en çok kendi toplumları üzerinde hissedildi. Grevler, boykotlar ve İngiliz misillemelerinin yıllar boyunca toplumsal dokuya verdiği zararlar nedeniyle ekonomi alanında da kayıplar yaşandı. Yahudiler ülkedeki ekonomik denetim alanını genişlettiler.1936-1939 yıllarındaki olaylar Arap ekonomisinin kendi kendisinde açtığı bir dizi yara yüzünden Arap ve Yahudiler arasındaki farkı Yışuv'ların lehine daha da açtı. Arap işletmeleri, özellikle narenciye ihracatı, taş ocakçılığı, taşımacılık ve endüstri, isyandan ağır bir şekilde etkilenmişti. Buna ilaveten isyanın iki olumsuz etkisi daha vardı; Bunlardan birisi isyancıların faaliyetlerini finanse etmek için durumu iyi olan vatandaşlardan zorla topladığı vergilerdi. Bu vergiler, çoğunlukla keyfi ve gelişigüzel toplanıyordu ve parayı toplayanlar her zaman mücadeleye kendisini adanmış kişiler değildi. Diğer olumsuz etki ise birçok toprak sahibinin ekonomik durumunun önemli ölçüde kötüye gitmesi sonucu bazı durumlarda topraklarını satmak zorunda kalması, bu toprakların Yahudilerin eline geçmesi ve böylece Filistin'in ulusal hedeflerinden birinin altını oymasıydı. İsyanın tüm bu kötü sonuçlarına karşın belki de en zararlı etkileri toplumsal ve siyasal alanlarda yaşananlardı. Filistinliler için kriz zamanlarında devlet olamamaları, siyasal faaliyetlerin tek elden yürütüldüğü ulusal bir merkezlerinin yada güçlü bağımsız siyasi partilerin yada gençlik gruplarının olmayışı Müftü'nün himayesindeki dini kurumların siyasal hegemonyası ile birleşmesiyle kötü sonuçlar doğurdu. İsyanın dağınık bölünmüş karakteri isyanın ilk safhalarında İngilizleri bezdirmeye ve askeri açıdan onların dengesini bozmayı başarsa da isyanın

sonunda bir yükümlülüğe dönüştü. Bu durum isyanların başarısız olmasıyla sonuçlandı.
(R. Khalidi, 2012, s. 55-56)

5. BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA ARAPLAR VE YAHUDİLER

Batılı devletlerin 1939-1941 arası dönemde, birbirlerinden bağımsız ve farklı tarihlerde ve ancak belirli olaylar ortaya çıktıktan sonra savaşa katılmaları, İkinci Dünya Savaşı'nın küresel bir karakter taşımasına yol açmıştır. Bu savaşın bir önceki büyük savaştan farkı aralarındaki ideolojik farklılıklara rağmen Kapitalist blok ile Komünist Sovyet Rus sisteminin, bir değerler manzumesinde değil, ancak ortak bir amaçta, özellikle Almanya'dan kaynaklanan büyük tehdit karşısında birleşmeleridir. Nitekim bu değerler manzumesi üzerinde sürececek anlaşmazlık, İkinci büyük savaş sonrasındaki ortamı da hazırlayacaktır. Görüleceği üzere bu savaşın sonunda yapılacak anlaşmalar da tıpkı Paris Anlaşması gibi "savaşı sona erdiren" bir karakter taşımaktan uzaktı.(Yarar, 2004, s. 85)

5.1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞ'INDA FİLİSTİN

Hitler'in 1933'te başbakanlığa atanması, Almanya için basit bir iktidar değişikliğinden çok daha fazlasıydı. Bu iktidar değişikliği aynı zamanda toplumsal yaşamın her alanına nüfuz eden ve her türlü muhalefetin tasfiyesiyle sonuçlanan, “*Almanya'nın Nazileştirilmesi süreci*”ni başlatmıştı. Böylece Nasyonal Sosyalizm temel ilkelerinden olan ırkçılık; sağlık, evlilik ve nüfus planlaması gibi daha birçok alanı kapsayan sosyal politikaların belirleyicisi haline gelmişti Hitler hükümeti, elindeki yetki yasasına dayanarak bu alanda gerekli gördüğü hukuksal düzenlemeleri arka arkaya hayata geçirmişti. Bunların en ünlüsü 15 Eylül 1935 tarihli *Nürnberg Yasaları* (1935) kapsamında kabul edilen. “*das Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*” (Alman kanını ve şerefini koruma kanunu) idi. Yasa, Alman kanını temiz tutmak amacıyla Yahudilerin, Alman kanından gelenler ve Alman kanına akraba olanlarla (artverwandten Blutes) evlenmesini veya evlilik dışı ilişki kurmasını yasaklıyordu: “*1. Yahudiler ile Alman kanından veya akraba kandan gelen vatandaşlar*

arasındaki evlilikler yasaktır. 2. Yahudiler ile Alman kanından veya akraba kandan gelen vatandaşlar arasında evlilik dışı ilişkiler yasaktır”.(Asker, 2012, s. 81-82)14 Kasım'daki ilave bir düzenleme ile vatandaşların Yahudilik ve Almanlık oranları ayrıntısıyla açıklanıyordu. Nürnberg ırk yasasında, *akraba kan* (artverwandten Blutes) ölçütü kullanılmış, fakat yasada kimlerin neye göre akraba kandan sayılacağı ile ilgili bir açıklamaya yer verilmemişti. Ancak 19. yüzyıldan beri yayınlanan birçok *bilimsel* çalışmada akraba ırkların kimler olduğu ortaya konulmuştu. İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar gibi Avrupa'nın karışmadan saflığını korumuş yerleşik halkları (geschlossen in Europa siedelndes Volk) ve Avrupa dışında, örneğin Kuzey Amerika'da yerleşik olmalarına rağmen kanlarının saflığını koruyabilmiş Avrupa'dan göç eden insanlar *Artverwand* sınıfına dahildi. Nazi rejiminde bir kişinin *Artverwand* (akraba) veya *Artfremd* (yabancı) olduğuna ise vatandaşı olduğu ülke önemsenmeksizin, biyolojik olarak hangi ırktan geldiğine (rassenbiologische Merkmalen) bakılarak karar veriliyordu. (Asker, 2012, s. 82-83) Almanların Yahudileri imha etmeye karar vermesi ise 1941 yıllarının başlarına rastlar. Naziler Yahudileri öldürmek için başlıca iki yöntem uyguluyorlardı. Birinci yöntem seyyar ölüm kampları kullanılmasıydı. Einsatzgruppen, (görev grupları) kurbanlarını oturmuş oldukları yörenin biraz uzağına götürüp orada katlediyorlardı. Bu şekilde Haziran 1941'den başlamak üzere Sovyetler'den ele geçirilen topraklarda esir alınan 1,5 milyon Yahudi'yi öldürdüler. İkinci yöntem ise uzak mesafelerden getirilen Yahudilerin imha edileceği imha kampları kurmaktı. Kitlesele ölümlerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla “duş görünümlü gaz odaları, gömü çukurları, krematoryumlarla donatılmış bu kamplarda yaklaşık 4 milyon Yahudi katledildi.(Besalel, 2000, s.107)Yahudi karşıtlığının halk tarafından benimsenmesinde finansal durum etkili olmuştur. Almanya'daki fabrikaların çoğunun sahibi ve çalışanları Yahudi'ydi. İşçiler bazen iş yavaşlatıyorlar bazen de greve gidip siyasi taleplerini dile getiriyorlardı. Bu da zaten kötü durumda olan Alman ekonomisine darbe vuruyordu. Almanya'nın çoğunluğunu orta sınıf oluşturuyordu. Orta sınıfın gelir düzeyi işçi sınıfına yaklaşmıştı. Finansal durumu bozulan orta sınıf, Yahudileri ekonomik problemlerin sorumlusu olarak görmeye başladı. Almanya'daki Yahudi iş adamları zengindi ve borsaya yön verecek kadar Alman ekonomisi üzerinde etkiliydiler. Bu sebeple Alman halkı onları Kapitalist olarak görmüşlerdir. Tüm bunlar Yahudilerin toplu halde katledilmesine zemin hazırladı. (Öke, 2002, s. 17)

İkinci Dünya Savaşı içinde Filistin meselesine baktığımızda birkaç nokta göze çarpmaktadır. Birinci nokta, Arapların bölünmüşlüğü, ikinci nokta lidersizlik, üçüncü nokta da Nazi Almanya'sını desteklemesidir. Arapların bu bölünmüşlüğü manda yönetimi ile birlikte, Hüseyini ailesi ile Neşâşibi ailesi arasındaki rekabetten doğmuştur. Hüseyiniler “aşırıları” Neşâşibiler “ılımlıları” temsil etmiş ve bu iki aile bir türlü uzlaşmamıştır. Zamanla Arap terör örgütlerinin ortaya çıkması ile bu bölünmüşlük daha da artmıştır. Terör örgütlerinin çeşitliliği bakımından, aynı şey belki Yahudiler içinde söylenebilir. Ama Yahudilerin örgütleri Arapların ki kadar çeşitli olmadığı gibi, Yahudi örgütlerinin hemen hepsi, siyasi bakımdan Dünya Siyonist Teşkilatına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Bu bakımdan, mesela Hacı Emin'in, hiçbir zaman Dr. Weizmann gibi gerek bütün Yahudiler, gerek Batılı hükümetler üzerinde sahip olduğu otorite ve nüfuza sahip olduğu söylenemez. (Armaoğlu, 1989, s. 60)

Filistin Arapları için ikinci bir mesele “liderlik” olmuştur. Burada Weizmann'ın avantajı ile Hacı Emin'in şansızlığı karşımıza çıkmaktadır. Weizmann Filistin dışında yaşamasına rağmen, kendisini gerek İngiltere'ye, gerek diğer Batılı hükümetlere kabul ettirmiş ve Siyonizm'in lideri olarak itibar görmüş, buna karşılık İngiltere Kudüs Müftüsünü Filistin'de bile barındırmamıştır. 1939'da, Filistinli Arap önderlerden hiç biri burada bulunmuyordu. (Armaoğlu, 1989, s. 61)

Hacı Emin 13 Ekim 1939'da Bağdat'a kaçmıştı. İngilizler, Müftü'nün Irak'a kabulünden ve oradaki varlığından endişe ediyorlardı. Yabancı Bürosu, Başbakan Nuri El-Said'den “Müftü'den politikaya karışmayacağına dair söz almasını” talep etti. Müftü, Irak politikasına karışmayacağına dair söz verdi ama Arap milliyetçiliği ve Filistin'in yararına yönelik politik faaliyetlere katılmamaya dair herhangi bir taahhütte bulunmadı. Müftü, başlangıçta verdiği sözü tuttu ve Irak'ın iç politikasına karışmadı. Bununla beraber ilk birkaç ay içinde bazı siyasi ve askeri önemli kişilerle ilişki kurdu. Savaşın başlamasıyla birlikte genç politikacılar ve ordu içindeki milliyetçiler, ona danışmaya başladılar. İngiltere'nin Kudüs Müftüsüne karşı tutumunu Hacı Emin'in Filistin davasında, İngiltere'ye karşı Nazi Almanya'sına dayanmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Kudüs müftüsü, Mayıs 1941'de bir fetva yayınladı. “Merhametli ve her şeye kadir

Allah adına diye başlayan fetvada, ben Tanrı için, İslam ve Müslüman topraklarını düşmana karşı savunmak için Kutsal Savaş'a katılmaya dünyadaki tüm Müslüman kardeşlerimizi davet ediyorum" diye cihat çağrısında bulundu. Fetvada, "Doğunun tarihine bakıldığında gerek Osmanlının yıkılması, gerek Arap ülkelerinin bölünmesinde İngilizlerin eli olduğunu görüyoruz. Çok sayıda Müslüman bugün İngiltere'nin idaresi altında yaşıyor. Bu yüzden tüm kardeşlerimi İslam adına bu savaşa katılmaya davet ediyorum." sözleri yer almaktadır. (Peters, 2001, s. 435-436)

Bölgesel karışıklıklar devam ederken, dünyada gelişen olaylar hız kesmiyordu. Filistin'e ilk hava saldırısı 15 Temmuz 1940'da oldu. Rodos'tan kalkan 5 İtalyan uçağı Hayfa'ya ulaştı ve burayı bombaladı. Bombalar petrol tanklarına isabet etti. İkinci saldırı 24 Temmuz'da oldu ve yine petrol rafinelerini hedef aldı. 29 Arap ve 15 Yahudi öldü. Kayıpların çoğu Shell petrol şirketlerinde çalışıyordu. 6 ve 27 Ağustos'ta Hayfa'ya yeniden saldırı düzenlendi. Savaşın en amansız hava saldırısı 9 Eylül 1940'da Tel Aviv'de oldu. Saldırıda yaklaşık 4 ton bomba kullanıldı. Saldırıları şehrin kalbi Yahudi ve Arap yerleşim bölgelerine odaklanmıştı. 170 Yahudi, 7Arap ve 1 Avustralyalı asker öldü. Saldırıları Ekim sonuna dek sürdü. (Sharfman, 2014, s. 15-16)

28 Şubat 1941'de *Beyaz Kitab'ın* 3. bölümü olarak Yeni Arazi Kanunu yürürlüğe girdi. Kanun Filistin'i A ve B olmak üzere iki bölgeye ayırıyordu.9 maddeden oluşan kanunla Filistin'de toprak alım satımının düzenlenmesi planlanıyordu. Şehirlerin belediye sınırları içinde kalan toprakları ile devlete ait araziler bu iki bölgenin dışında bırakılıyordu. A bölgesi olarak belirtilen ve Araplara ayrılan bölgede Yahudilere toprak satışı yasaktı. B bölgesinde belli koşullara göre Araplara toprak satışı serbestti. Bu bölgeler dışındaki belediye sınırları içindeki yerlerde Yahudilere toprak satışının serbest olması öngörülmekteydi. A bölgesi dağlık bölgeleri, Gazze Birüssebi'nin alt bölgelerini kapsıyordu. B bölgesi Eşdraelon, Tel Yizrael ovaları, Doğu Celile, Ramle'nin alt bölgelerinin güney sınırları ile Beet Tuviya arasındaki ve Hayfa ile Tantura arasındaki sahil ovalarından oluşuyordu. (GBCO, 1940, s. 1-10)Düzenleme parlamentoda uygun bulunduktan sonra 29 Şubat'ta Yahudiler genel greve çağrısında bulundular. Yahudi bölgelerinde yapılan gösteriler Histarud (Yahudilerin işçi sendikaları federasyonu)

tarafından organize ediliyor ve Revizyonistler hariç tüm Yahudi siyasi örgütleri tarafından destekleniyordu. (Shaw, 1946, s. 59)

Bağdat'tan İtalya'ya, oradan da Almanya'ya geçen Hacı Emin, 6 Kasım 1941'de Berlin'e vardı. Ertesi gün Almanya Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Ernest Von Weizacker ile buluşup bir bildiri yayınlama konusunu tartıştı. Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop ve diğer Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle de görüşmeler yaptı. 28 Kasım 1941'de Hitler ile görüşen Hacı Emin, ondan Arap bağımsızlığının tanınmasını, Arap Komitesinin lideri olarak Arap aleminde stratejik bir zamanda isyan tertipleyeceğini, isyandan önce Araplara başvurularak bir Arap lejyonu oluşturulacağına ilişkin fikirlerini dile getirdi. Ayrıca Hitler'den Arap aleminin bağımsızlığını desteklediğini duyuran bir açıklamada bulunmasını istedi. Ancak Hitler, böyle bir bildirin yayınlanmasının Almanya'nın müttefikleriyle ilişkileri bakımından henüz erken olduğunu, Alman ordularının Güney Kafkasya'ya ulaşana dek bunun mümkün olmadığını söyledi. Bunun üzerine gizli bir antlaşma yapılmasını teklif eden Müftü'nün isteği Hitler tarafından böyle bir antlaşmanın gizli kalamayacağı bildirilerek reddedilmiştir. Bununla birlikte Hitler, açık kapı bırakmayı da ihmal etmemiştir. (Sert, 2012, s. 321-322)

Yahudiler İngiltere'nin savaş çabalarını destekleyip onunla iş birliği yapmakla beraber, iki konuda İngiltere'ye sorun çıkardılar. Bu konulardan biri, daha savaş öncesi yıllarında başlamış olan, fakat savaş içinde temposunu gittikçe artıran göçlerdir. İngiliz yönetiminin kaçak göçleri önlemek için tedbir alması Yahudilerle İngilizler arasında bir çatışma döneminin başlamasına sebep oldu. Diğer konu, Yahudi terör örgütlerinin yeni bir faaliyete başlayarak İngiliz birliklerinden silah ve cephane çalmasıydı. Silah hırsızlığı ve kaçakçılığında İngiliz askerleri de Yahudilere yardımcı olmuşlardı. Böylece Yahudiler, savaş sonrasında İngiltere'ye karşı kendilerini silahlı mücadeleye hazırlıyorlardı. Savaşla birlikte Arapların lidersiz ve dağılık kalmaları, Yahudileri, Yahudi göçleri ile Yahudilerin toprak satın almalarının serbest bırakılması için İngiltere'ye baskı yapmaları konusunda da faaliyetlerini arttırmaya sevk etti. İngiltere ise buna yanaşmadı. Çünkü savaş içinde böyle bir şey yapmak sadece Filistin Araplarını değil bütün Orta Doğu Araplarını ayağa kaldırabilirdi.(Armaoğlu, 1989, s. 62)

Savaşın başlamasıyla birlikte Yahudiler oybirliğiyle İngiliz politikaları ile aralarındaki farklılıkları bir kenara koymak için anlaşılabilir ve demokrasi davasına bağlılıklarını gösterdiler. Yahudi terörist eylemleri tamamen kesildi ve daha önce faaliyet gösteren yasadışı yayın istasyonu kapatıldı. Yahudi Ajansı güç birliği yapmak ve İngilizlere tam destek sağlamak için Filistin'deki tüm Yahudilere bir çağrı yayınladı. (Shaw, 1946, s. 56)

Batılı ülkeler Nazi vahşetinin çapı açığa çıkınca Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerinin kamu vicdanını rahatlatacağı fikrini benimsediler. Bu tutum özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde görülüyordu. Pek çok Amerikalı Yahudi iki büyük savaş arası dönemde Siyonizm'e karşı ilgisizliklerini bir yana atıp, Filistin'de kurulacak bir Yahudi devletinin ateşli destekçileri oldular. Bu tutumun en güçlü ifadesi 1942'de Amerikalı Siyonistlerin yaptıkları toplantıda benimsedikleri kararlar dizisi olan Biltmore Programı'nda ortaya çıktı. (Cleveland, 2008, s. 289) Konferans 11 Mayıs 1942'de New York'ta Biltmore Otelinde yapıldı. Birçok karar alındı. Bunların içine Siyonizm'in yeni politikasının temel prensipleri de dahil edildi. Özetle bu politikaya ilişkin kısımlar şunları gerektiriyordu:

“1-Balfour Deklarasyonu ve Manda metnindeki Yahudilerin Filistinle tarihi bağlarını deklare eden maddelerinin amacının, burada bir Yahudi Cumhuriyeti'nin temelini atmak olduğunun kabul edilmesi.

2-MacDonald Beyaz Bildirisinin geçersiz kabul edilmesi.

3-Savaş sonrası düzenlemenin bir parçası olarak, Yahudilerin vatan problemlerinin bir çözüme kavuşması.

4-Filistin'e göçün denetiminin Yahudi Bürosu'na geçmesi.

5-Filistin'de bir Yahudi Cumhuriyeti'nin kurulması.”

Biltmore Programı sadece Siyonist liderliğin yeni politikasına vazgeçilmez bir prestij kazandırmadı; aynı zamanda dünya Siyonizm'inin büyük ekseriyetini gerçekleştirmek üzere olan devletleşme planının kesin destekleyicisi haline getirmeye yaradı. (Taylor, 2000, s. 79-80)

Yakın Doğu bölgesindeki Amerikan yayılcılığı ve Amerika'nın Arap dünyasının münferit devletleri ile ilişkilerinin gelişmesi, Büyük Britanya'yı Yakın ve Orta Doğu'da pozisyonunu güçlendirme sorunuyla yüz yüze bırakmıştı. Bu amaçla, İngiliz diplomasisi daha Arap halklarının Osmanlı egemenliğine karşı mücadelesi yıllarında doğmuş olan birlik olma arzusunu, Arap Federasyonu düşüncesinde kullanma çabası içindeydi. İngiliz yetkililerin resmi açıklamalarında, yeni koşullarda İngiltere'nin bir Arap Devletleri Federasyonu kurmalarına engel oluşturmayacağı vurgulanıyordu. (Dırık, 2013, s. 452)

İngiltere, savaş sonrasında bu bölge ile iyi ilişkilerini devam ettirmek için, Arapların milliyetçilik hislerine dokunmanın en isabetli yol olacağı düşüncesinde idi. Arap yarımadasındaki devletler aslında, gerek hudutları gerekse yöneticileri, Fransa ile İngiltere tarafından tespit edilmiş ülkelerdi. Arap milliyetçiliği, şu veya bu ülkenin vatandaşı olmaya dayanan bir milliyetçilik olmaktan ziyade, Arapların hepsinin birleşmesini ön görüyordu. İngiltere daha savaş devam ederken Arap devletleri arasında organik bir bağ kurmak düşüncesini ele almış ve 22 Mart 1945 günü, Arap Ligi'nin kurulmasına ön ayak olmuştu. (Gürün, 1983, s. 296) Arap Ligi'nin kurulması konulu hazırlık konferansı 27 Eylül-7 Ekim 1944'te İskenderiye'de (Mısır) yapıldı. Bu konferansa Başbakanlar başkanlığında: Mısır (Mustafa Nahhas Paşa), Suriye (Saad Allah Cabiri), Lübnan (Riad Solh), Irak (Hamdi el Paçacı), Transüdü (Tevfik Abdul Huda) katıldı. Suudi Arabistan ve Yemen temsilcileri gözlemci olarak konferansa katıldılar. İskenderiye Konferansı'nın sonucunda, beş delegasyonun temsilcileri, bağımsız Arap devletlerinden oluşacak Arap Devletleri Birliği'nin kurulması konusunda bir protokol imzaladılar. Hazırlık çalışmalarının bitiminden sonra Arap Birliği örgütlenmesi için bir konferans düzenlenecekti. Konferans ayrıca, mevcut sınırları içinde tam bağımsızlığını teyit ederek, Lübnan ve Filistin ile ilgili özel kararlar aldı. Filistin konusundaki Protokol'de şu ifadeler yer alıyordu: "Hazırlık Konferansı Filistin'i Arap dünyasının en önemli unsurlarından biri olarak kabul etmektedir. Filistinli Arapların haklarının çiğnenmesi, barış davasının tehdidi ve Arap ülkelerinin istikrarına bir tehdit anlamına gelmektedir." Şubat-Mart 1945'te Kahire'de Arap Devletleri Konferansı yapıldı. Bu Konferansa Suriye, Lübnan, Transüdü, Suudi Arabistan, Irak ve Mısır delegasyonları katılarak 22 Mart 1945'te Arap Devletleri Birliği tüzüğünü

imzaladılar. Yemen delege göndermedi ve tüzüğü daha sonra imzaladı. (Dırık, 2013, s. 453)Tüzüğe ek olarak yayınlanan “Filistin Hakkında Deklarasyon”da, Filistin’in, Arap ülkelerinin ”ayrılmaz bir parçası” olduğu ifade edildikten sonra, İskenderiye Protokolü aynen teyit edilerek, 1939 *Beyaz Kitab*’ındaki hususların Arapların müktesep haklarını teşkil ettiği belirtiliyordu.(Armaoğlu, 1989, s. 70) Arap Devletleri Birliği’ne dahil olan ülkeler, Suudi Arabistan, Suriye, Lübnan, Irak, Ürdün, Yemen ve Mısır’dı. Ne var ki Arap Birliği suni bir oluşumdan ileri gidemezdi. Zira her şeyden evvel bu ligi oluşturan devletlerarasında çeşitli anlaşmazlıklar mevcuttu. Haşimi Hanedanı ile Mısır Hanedanı resmen birbirlerini düşman görüyorlardı. Irak, Suriye ve Lübnan’ı da içine alan "Münbit Hilal" projesini tahakkuk ettirip Orta Doğu’da en nüfuzlu devlet olmak ihtirasını besliyordu. Bu sebeple Lig, onun işine gelen bir tertip olmamıştı. Suriye'nin devamlı olarak, Ürdün ve Irak'tan endişeleri mevcuttu. Bu sebepler Birliği oluşturan devletlerarasında yakın ve samimi ilişkiler kurulmasını önlerken, İngiltere'nin ümitlerinin tamamen aksine, birliğin ortaya çıkışı, İngiltere ile bu devletlerin münasebetlerini de sarsmıştı. (Gürün, 1983, s. 297)

Savaş sona erene dek İngiltere’nin çalışmalarında üç tane mühim gelişme vardır. İngiliz Savaş Kabinesi (war office)Filistin’e ilişkin siyasetini belirlemek için bir komite kurmuştu. Lord Cranborne, Albay Oliver Stanley, Hindistan Bakanı Leopold Amery, Hava Kuvvetleri Bakanı Sir Archibald Sinclair’dan oluşan komiteye İçişleri Bakanı “Herbert Morrison” liderlik edecekti.(Porath, 2013, s. 129) Komite, “Morrison Beyaz Kitabı” adını alan raporunu 26 Eylül 1944’te sundu. O zaman açıklanmayan bu rapor, esas itibariyle, Filistin’in Araplarla Yahudiler arasında taksimini öngörmekteydi. Diğer önemli gelişme, “İngiliz Mandası’nın Filistin’de Geleceği” başlıklı Sir Edward Grigg’in¹⁸4 Nisan 1945’te kabineye arz ettiği raporda Filistin’de üniter bir devletin teşekkül edilmesini önermesidir. Üçüncü gelişme, Sömürgeler Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığının ortaklaşa hazırladıkları 11 Haziran 1945 tarihli bir raporda alternatiflerin değerlendirilerek, herhangi bir formül üzerinde kesin karar vermek yerine bu alternatiflerin elde bulundurulmasını tavsiye etmesidir. Bu alternatifler; Taksim, üniter

---

¹⁸İngiltere’nin Kahire’deki Ortadoğu Devlet Bakanı.

devlet, Yahudi göçlerine müsaade etmeye devam etmek, Filistin'i, manda yönetimi altında götürmekti. (Armaoğlu, 1989, s. 63-64)

Kasım 1945'te Arap Birliği'nden bir kurul Filistin'e geldi. Kurulun üstlendiği görev Hüseyiniler ile rakipleri arasındaki görüş ayrılıklarını ortadan kaldırmak ve yeni bir komite kurmaktı.(Elpeleg, 1999, s. 141) 25 Kasım 1945 da Yüksek Arap Komitesi yeniden kuruldu. Komite'de 5 Hüseyini, 5 diğer partiden birer temsilci ve 2 kişiden oluşan tarafsız üye bulunuyordu. Arap Ligi Konseyi 9 Haziran 1946 tarihinde Suriye'de yaptığı toplantıda Filistin için 10 maddelik karar aldı. Bu karara göre, bütün Arap devletlerinin temsilcilerinden oluşan bir "Filistin Komitesi" ile "Filistin Fonu" teşkil ediliyordu. Toplantıda bir de; Filistin için "Yüksek İcra Komitesi" kuruluyordu ve başkanlığına Hacı Emin getirilmişti. (Armaoğlu, 1989, s. 70)

1945 yılında savaş bittiğinde Avrupa'nın Almanya işgalindeki yerlerde yaşayan Musevilerin çoğunluğu öldürülmüş, sağ kalan birkaç yüz bini de genellikle kamplarda yaşıyorlardı. Batı Avrupa'dan gelmiş olanlar ülkelerine dönerek tekrar entegre oldular. Oysa iç karışıklıklar, yabancı istila ve işgallerine uğrayan Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden gelenler büyük sorunlar yaşadılar; geri dönmek istediklerinde eski komşularının şiddeti ve düşmanlığıyla karşılaştılar. Sonuç olarak da vaat edilmiş topraklara gitmenin tehlikelerini, onları kabul etmeyen vatandaşları arasında yeni bir baskı ve zulüm süreci yaşamaya tercih ettiler. Bu beklenmedik göçmen dalgası İngilizler açısından çok önemli bir sorundu. İki yıl boyunca, İngiltere hükümetinin bazı ülkelerde diplomasi aracılığıyla, açık denizlerde güç kullanarak gelen bu dalgayı Filistin mandasında polisiye eylemlerle engelleme, durdurma ve püskürtme çabaları girişimleri sınırlı oldu. (Lewis, 2003, s. 421)

Bu gelişmeler ışığında savaş sonunda bölgedeki ve dünyadaki dengeler yeniden değişti. 2. Dünya Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki gelişmeler Arap-Yahudi meselesinin farklı bir eksene kaymasına neden oldu. Savaş sırasında Arap ülkelerinin çoğu tarafsız kaldı. Bazı Arap liderler ve ülkeler Siyonizm'den kurtaracağı umuduyla Nazilere yaklaştı. Yahudilerin ise İngiliz ve Fransızları desteklemekten başka şansları yoktu. Diğer yandan, Nazilerce Yahudilerin yok edilmesi ve evsiz bırakılması, kendilerini korumanın

tek yolunun en kısa zamanda kendilerine ait bir devlet kurmak olduğu kararını pekiştirdi.(Süer ve Atmaca, 2007, s. 28)

5.2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BÖLGE AÇISINDAN SONUÇLARI

İkinci Dünya savaşı dünyadaki iktidar yapısını değiştirdi. Fransa'nın yenilmesi, savaşın mali yükleri, ABD ve SSCB'nin süper güçler olarak ortaya çıkması ve düşünce yapısındaki belirli bir değişim, sonraki yirmi yıl içinde Arap ülkelerinde Britanya ve Fransız hakimiyetinin sona ermesine yol açacaktı. Aslında, Filistin'den Britanya'nın çekilişi, İsrail Devleti kurulurken Arapların yenilgiye uğramasına yol açtı. Başka ülkelerde iktidarların değişmesine, ulusçuluk fikirlerinin önem kazanmasına, ulusal kaynakların geliştirilmesine ve kadınlara haklar tanınmasına yol açtı. Bu ülkeler kendi siyasetlerini hızlı değişim süreci içindeki toplumlarda uygulamaya çalışmak zorunda kaldılar; ülke nüfusları hızla artıyordu; kentler, özellikle başkentler büyüyordu; toplumlar farklı tarzlarda tabakalaşıyorlardı ve yeni kitle iletişim araçları sinema, radyo, televizyon ve kaset farklı bir seferberlik türünü mümkün kılıyordu. (Hourani, 2012, s. 409)Diğer taraftan Siyonizm Filistin'de ideolojisinin gerektirdiği gibi sadece kendi amaçlarının gerçekleştirilmesiyle ilgileniyordu. Bu anlamda stratejik bakış açısına göre toprak mülkiyetini, iktidar politikası açısından da kurumlarını, ekonomisini ve nüfusunu büyütüyordu.(Hollstein, 1975, s. 232) İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, İngiltere'nin, gücünün azalmasına karşılık, Libya'dan Hürmüz Boğazı'na kadar büyük bir alanın güvenliğini sağlamak zorundaydı. Bu yeni durum İngiltere'yi, Filistin sorununda, ABD'nin desteğini aramaya yöneltti ise de, bir sonuç alamadı. ABD, yeni bir savaşa girmek istemiyordu. Öte yandan, savaş sırasında Yahudilere yapılanlar ABD kamuoyunda onlara karşı sempati yaratmış hem de Yahudi mülteci konusu gündemde sıkça yer almaya başlamıştı. Ayrıca, ABD, Dünya Siyonist Örgütü'nün en güçlü merkeziydi ve Yahudiler önemli bir seçmen kitlesiydi. Bununla beraber, ABD'nin de asıl üzerinde durduğu konu, enerji güzergahıydı. Araplardan bu konuda destek sözü de alan ABD, bir süre Arapların görüşlerine daha yakın durduğu izlenimini verdi. Öte yandan ABD'deki Siyonistler de, Yahudi göçünün önünün açılması için ABD'yi İngiltere'ye baskı yapmaya çağırıyor ve seçmen kitlelerinin önemini vurgulayarak ABD

Başkanı'nı sıkıştırıyordu. Bu şekilde 1945 sonlarından itibaren ABD, Filistin soruna müdahil olmaya başladı. (Yarar, 2004, s.104-105)

Sonuç olarak, 1939-1945 arasındaki savaş yılları Ortadoğu'daki her iki taraf açısından da tatmin edici olmadı. Mihver devletlerinin büyük çabalarına ve davalarına duydukları büyük sempatiye karşın tepki çok yetersizdi. İngilizlerin Arap milliyetçiliğinin dostluğunu kazanma girişiminin sonucu daha da kötü oldu. Mısır'ın önce İtalyanlara, sonra da Almanlara karşı savunulması İngiltere'ye ve İmparatorluk güçlerine, Kuzey Afrika'nın kurtarılışı da Amerikalılara bırakılmıştı. Bu büyük savaş, ilkindeki gibi, yine hızlı ve uzun vadeli değişikliklere yol açtı. Müttefik ve Mihver propagandacılar milliyetçi hareketlerin teşvik edilmesi konusunda yarışıyorlardı. Çok sayıda Arap devleti az ya da çok oranda bağımsızlık elde etmiş ve dış siyasetlerini uygulamaya başlamıştı. 1945 yılında kurulan Arap Birliği, Ortadoğu'nun egemen Arap devletlerinin tümünü ortak siyasi amaçlar için bir araya getirmişti. Başlangıçta İngilizler tarafından desteklenen bu proje, çok geçmeden onlardan kurtularak üyelerinin zaman zaman çatışan amaçlarına uygun şekilde gelişmişti. Petrolün bulunması, çıkarılması ve kullanılması, bu yüzyıldabölgedeki en önemli değişikliklerinden biri olmuştur ve Ortadoğu'nun Rusya yönetimindeki yerlerinde başlamıştır. Ortadoğu ülkeleri bu yeni gelişmeyle çeşitli şekillerde etkilendi. Kara ulaşımı, içten yanmalı motorun kullanılmaya başlamasıyla kolaylaştı. Önceki yüzyıllarda hayal bile edilemeyecek hızda, büyük merkezleri birbirine bağlamak, insanları, ürünleri, basılı malzemeyi ve düşünceleri taşımak artık olanaklıydı. Araba, kamyon ve otobüsün, at, eşek ve devenin yerini alması; matbaa, gazete, sinema, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının yaygınlaşması ve hızlı ekonomik gelişme ile toplumsal bir değişim başladı. (Lemis, 2000, s. 409-410)

5.2.1. Yahudi Terörü

İkinci Dünya savaşı sonunda Yahudilerin devlet kurma çabaları hızlanmıştır. Filistin’de bir Yahudi Devleti kurmak için her yolu deneyen Siyonistler terör faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yahudiler bölgedeki değişen dengeleri de göz önünde bulundurarak idealleri yolundaki tek engelin Araplar olduğu düşüncesindeydiler. Bu engeli ortadan kaldırmak için Yahudi terör grupları Araplarla mücadeleye başladı.

Haziran 1945’te David Ben-Gurion (Yahudi Ajansı Yürütme Komitesi Başkanı) Siyonist davaya finansal kaynak aramak için New York’a gitti. Amerikan Siyonist liderleri ile görüştü. Ancak bir sonuç elde edemedi. Sonra Henry Montor ve Rudolf Sonneborn ile görüştü. Yıllardır aktif iki Siyonist’te bağış toplama konusunda tecrübeliydi. Montor ve Sonneborn gizlice diğer ülkelerden 16 Siyonist’i New York’a davet etti. 1 Temmuz’da bir araya gelen Siyonistler İsrail Devleti’nin kurulması için Sonneborn Institute adlı kuruluşun tesis edilmesine karar verildi. Sonneborn grubunun ilk işi para bulmaktı. Yaptıkları gizli görüşmeler sonunda yeterli miktarda bağış toplamayı başardılar. Bu paralarla eski makine ve aletler satın alıp Haganah’ın savaş malzemesi imalathanelerine gönderdiler. Metal artık askeri mühimmat, patlayıcı, sağlık malzemesi, uçak, uçak parçası hatta bot ve gemi bile satın aldılar. Bütün malzeme Filistin’e sevk ediliyordu. (Ehrlich, 2002, s. 274-275)

Bu sırada Filistin’de faaliyette bulunan Yahudi terör örgütlerinde de bir birleşme eğilimi meydana geldi. Bunlar “Moshe Sneh” önderliğindeki Haganah, “Menahem Begin” önderliğindeki Irgun ve Hürriyet Mücahitleri, Lohmel veya Sternist’ler idi. Fakat bunlar birleşip tek bir örgüt haline gelemedi. Irgun ve Lohmei, yani iki aşırı örgüt, böyle bir birleşmeye yanaşmadı. Bununla beraber bir koordinasyon ve iş birliği içinde olma kararı aldılar. Haganah’ın insan öldürmenin karşısında oluşu diğer iki aşırı örgütün Haganah ile birleşmesini engelledi. Bu iş birliği kararı üzerine Ben-Gurion, bu silahlı gruplara harekete geçmeleri için talimat verdi. Böylece kaçak Yahudi göçlerini önlemekle görevli İngiliz kuvvetlerine karşı terör hareketleri başladı. Bu sırada Amerika

Avrupa'daki Yahudi mültecilerden yüz bin kişinin Filistin'e kabulü için İngiltere'ye sıkıştırmakta ve İngiltere'de buna karşı koymaktaydı. Terör faaliyetlerinin yeniden canlanmasında bu durum büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte, terör örgütleri arasındaki işbirliği de daha ilk günden itibaren yürümedi. Haganah, terörle birlikte siyasi faaliyete de ağırlık verirken, Irgun ve Lohmei'ye göre, İngiltere'nin Filistin'den çıkarılması için silahlı mücadele tek yoldu. Neticede bu görüş ayrılıkları, müzakereler yoluyla, Yahudi Ajansı'nın özel bir komitesinin terör faaliyetlerini koordine etmesine karar verilmesiyle neticeye bağlandı. Bunun üzerine, Ekim sonundan itibaren Yahudi terör faaliyetleri birden bire hızlandı.(Armaoğlu, 1989, s. 65-66)

Ortadoğu'da bir İngiliz Bakanı olan Lord Moyne 6 Kasım 1944'te Kahire'de öldürüldü. Saldırıyı gerçekleştiren Eliyahu Hakim and Eliyahu BetTzur adındaki iki Stern üyesi Mısır'da yakalanıp mahkemeye çıkarıldıktan sonra idam edildiler. (Alon, 2003, s. 213)

13 Mayıs 1945'te patlayıcılarla telgraf tellerine zarar verip, polisler saldırdılar. 22 Mayıs'ta iki ayrı yerde petrol boru hatlarını deldiler. 25 Mayıs'ta devriye gezen polis arabası yakıldı. 17 Haziran 1945'te büyük miktarda dinamit Yahudi asker tarafından taş ocaklarından çalındı. 13 Temmuz 1945'te bir araba dolusu patlayıcı patlatıldı ve İngiliz polis eskortundaki görevliler öldürüldü. Aynı gün Hayfa-Kantara demir yolu hattında bir köprü patlatıldı. 11 Ekim 1945'te 218 tüfek, 15 makineli silah ve mühimmat Filistinli askerlerin ikmal deposundan çalındı. (Shaw, 1946, s. 75-76) 31 Ekim 1945'de Yahudi teröristlerin Filistin'de İngiliz yönetimine karşı düzenlediği bombalı saldırıda polis araçları, demiryolları ve Hayfa petrol rafinerisi zarar gördü. Bir polis bir asker ve iki demiryolu işçisi öldürüldü. 27 Kasım 1945'te Polis istasyonuna yapılan bombalı saldırıda 8 İngiliz askeri öldürüldü. Başında Menachem Begin'in bulunduğu Irgun terörist grubu bombalı saldırıdan sorumlu tutuldu. (Mattox, 2004, s. 52)

12 Ocak 1946'da Hadera yakınında bir tren raydan çıkarıldı ve saldırı düzenlendi. 19 Ocak'ta Yahudi gizli örgüt üyesi güç istasyonlarını ve Merkez Kudüs cezaevinin bir kısmını tahrip etti. 20 Ocak'ta Yahudi teröristler Tel Aviv ve Hayfa arasında yer alan İngiliz kontrolündeki Givat Olga Sahil Güvenlik İstasyonu karşı saldırı başlattı. 10 kişi yaralandı, 1 kişi öldü. 25 Nisan 1946'da Yahudi teröristler İngiliz askeri üssüne saldırdı.

(British Rule in Palestine,2015) 16 Haziran'ı 17'sine bağlayan gece de Palmah'ın "Köprüler Gecesi" diye adlandırdığı olay gerçekleşti. 11 köprü teröristlerce havaya uçuruldu.(Rose, 2010, s. 104) 29 Haziran 1946'da İngilizler Yişuv'a karşı geniş bir operasyon başlattı. Yişuv'un organize ettiği yasal ve kısmen yasal kuruluşlara yönelik bir operasyon 11 Temmuz'a dek sürdü. 29 Haziran 1946 Yahudiler için "Kara Cumartesi" olarak tarihe geçmiştir. İngilizler ise bu operasyona "Agatha Operasyonu" ismini vermişlerdir.(Golani, 2013, s. 85) İçlerinde birkaç Yahudi Ajansı liderinin de bulunduğu 2700'den fazla Yişuv üyesi yakalandı. İngiliz yetkilileri Yahudi ajansının belgelerini de ele geçirip Manda sekreteryasına götürdü. Sekreterya King David otelinde bulunmaktaydı. Ele geçirilen belgeler arasında Yahudi Ajansı ve Haganah'ın İngilizlere saldırılarını da içeriyordu. Manda yetkilileri Haganah ve Yahudi ajansının dahil olduğu terör eylemlerinin kanıtını bulmuştu. Bu kanıtlarFilistin Araplarının taleplerinin kabul edilmesi ve daha fazla Yahudi göçünü önleme konusundaki İngiliz kararını pekiştirdi. Irgun Batı Kudüs'teki King David Oteline saldırı için bir plan yapmıştı. 1 Temmuz'da Haganah King David Otelin'e karşı operasyon gerçekleştirilmesi emrini verdi. Hazırlıklar üç hafta sürdü. 22 Temmuz'da Otel havaya uçuruldu. 91 kişi öldü ve yüzden fazla kişi yaralandı. (Rogan, 2009, s. 249-250)

8 Eylül 1946'da Yahudi teröristler 50 noktada demir yolunu kestiler.9 Eylül'de Tel Aviv'de bir kamu binasındaki patlama sonucu 2 İngiliz memur öldü.8 Ekim 1946'da Kudüs'ün dışında mayınla bir kamyonun patlatılması sonucu iki İngiliz askeri öldürüldü.9-13 Kasım 1946'da Yahudi terör örgütleri trenler, demiryolu ve tramvaylara bombalı ve mayınlı saldırılarda bulundu. 11 İngiliz askeri ve polis ile 8 Arap öldürüldü.2-5 Aralık'ta 6İngiliz askeri ve 4 kişimayın ve bomba saldırıları sonucu öldü. ("Jewish Insurgency...", 2015)

Filistin'deki Yahudi aktivizminin bu dönemdeki Siyonist stratejinin ürünü olan illegal göçün teşviki ve el altından silah temini gibi yönleri vardır. Weizman ve diğerleri, Irgun ve Sternistlerin faaliyetlerini defalarca kınamışlardır. Ancak, Ben-Gurion savaşın ilk dönemlerinde Yahudi kışkırtıcılara karşı herhangi bir harekette bulunmayı reddetmiş ve savaş halinin sona ermesinden sonra Yahudi Bürosu teröristlerlelegizlice işbirliği faaliyetlerinde bulunmuştur. (Taylor, 2000, s. 95)

5.3. FİLİSTİN MESELESİNİN YENİ AKTÖRÜ BİRLEŞİK AMERİKA

ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, bağımsızlığını kazandığı 1770'li yıllara kadar uzanır. ABD'nin kurucularından B. Franklin ve daha sonra başkan olan T. Jeferson ve J. Adams dönemlerinde Ortadoğu'nun tek hakimi olan Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişki kurmak ve antlaşmalar yapmak için arzu gösterip girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak bunda başarılı olamamışlardır. (Kocaoğlu, 1995, s. 98)

Osmanlı Devleti'nin Filistin Bölgesi 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren, Amerikalı gezginlerin en önemli seyahat noktalarından biri haline geldi. Filistin'e gelen Amerikalıların büyük çoğunluğunu Kutsal Kitapta bahsedilen mekanları görmek ve hacı olmak isteyen Hristiyanlar oluşturuyordu. Fakat bunların yanında azımsanmayacak sayıda araştırmacı, arkeolog ve maceracı da Filistin'e seyahat ediyordu. Osmanlı Devleti ile ABD arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasından sonra Filistin'e gelen Amerikan vatandaşlarının sayısında dikkat çekici bir artış kaydedildi. Çok sayıda Amerikan vatandaşının bölgeyi ziyaret etmesi, ABD Hükümetini Filistin'de bir konsolosluk kurmaya sevk etti. Bu çerçevede İstanbul'daki ABD Maslahatgüzarı Porter Cohen isimli Musevi'yi 1834'te konsolos vekili olarak atadı. Cohen'e paraya ihtiyacı olan Amerikalılara kredi vermek, bölgede dolaşmak için gerekli tezkerelerin Osmanlı makamlarından alınmasını sağlamak, soyulan Amerikalıların zararlarının tazmin edilmesi için gerekli girişimlerde bulunmak ve isteyenlere tercüman ve rehber bulmak görevleri verilmişti. Amerikalıların bölgeye gerçekleştirdikleri ziyaretler uzun süre Babîâli'yi rahatsız etmedi. (Erhan, 2001, s. 234-235) Fakat Amerika'nın Kudüs konsolosu aracılığıyla, Filistin'deki Yahudilerine "protege belgesi" vermesi Osmanlı Hükümetini rahatsız etti ve konsolos'un ülkesine geri dönmesi için girişimlerde bulunuldu. Mesele bu konsolosun geri çağrılmasıyla sonuçlansa da başka devletler de Yahudileri koruma girişimlerine devam etti. Artan göçlerle birlikte Amerika'da Yahudilerin sayısı artmıştı. Buraya entegre olan Yahudiler zamanla politikada etkili olmuşlardır. Yahudiler Amerika makamlarından Osmanlı'da yaşayan Musevilerin korumasını talep ettiler. Talebi değerlendiren Amerika Osmanlı'daki diplomatik temsilcilerine Musevilere "protege belgesi" verilmesi talimatını verdi. Bunun üzerine

Yahudilere “protege belgesi” verildi. Bu durum Osmanlı ile Amerika arasında soruna neden oldu. (Serbestoğlu, 2012, s. 498)

Bilindiği gibi kapitülasyonlarla büyük devletlerin çeşitli nedenlerle(hac, ticaret) Osmanlı topraklarında bulunan vatandaşlarına pek çok imtiyaz tanınmıştı. Batılı devletler kendi yurttaşlarının yararlandığı imtiyazlardan yararlanma hakkını, Osmanlı’daki yabancı tebaayı da faydalandırmak isteyince “Berat” sorunu çıkmıştır. Berat bazı kişilere bir sefaret veya konsolosluk tarafından kendi diplomatik korumaları altına aldıklarını bildiren belgelerdi. Babıali’nin izniyle bu beratları ancak sefir ve konsoloslar verebilirdi. (Bozkurt, 1998, s. 10-11) Ocak 1869’da Tabiiyet-i Osmaniye kanunnamesi çıkartıldı. Bu kanuna göre ülkede ikamet eden herkes Osmanlı sayılıyordu. Yabancı uyrukluğa olduğunu iddia eden kişi, bunu ispatlamalıydı. İzinsiz olarak Osmanlı uyrukluğundan ayrılanların yabancılık iddiaları kabul edilmeyecek ve bunlarda Osmanlı sayılacaklardı.(Bozkurt, 1998, s. 23-25) Osmanlı devleti tabiiyet kanunu hükümlerini uygularken ABD ile büyük sorunlar yaşamıştır. Osmanlı Hükümeti tarafından başka ülkelerden gelen Yahudilerin Amerikan vatandaşlığına geçerek Filistin’e kolayca yerleştiği tespit edilmişti. Bu hususta Amerikan makamları uyarıldı. Ancak, Amerikan makamlarından alınan yanıtta vatandaşlık değiştirme olayı inkar ediliyor ve Amerika vatandaşlığına kabul edilme şartlarının Osmanlı hükümetinin tasarrufunda olmadığı belirtiliyordu. 1887’de Amerika’nın Kudüs’teki diplomatik temsilcisi Filistin’e yerleşmeleri için Yahudilere destek oluyordu. Uzun müddet iki ülke arasında Yahudiler konusundaki sorunlar devam etmiştir. (Serbestoğlu, 2012, s. 498-499)

Amerika, 1945’e değin Ortadoğu ile ilişkilerini ticari faaliyetleri üzerinden yürütmüştür. Amerika, yine aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Devleti’nin Ortadoğu topraklarını paylaşmayı amaçlayan Sykes-Picot Anlaşması ile Filistin’de Yahudilere bir ulusal yurt yaratılmasını öngören Balfour Deklarasyonu’na doğrudan bir katkıda bulunmamış, bu gelişmeleri uzaktan seyretmekle yetinmiştir. Amerika’nın İkinci Dünya Savaşı öncesi, bölge ile olan ilgisi ağırlıklı olarak Birinci Dünya Savaşı bitiminden önce zamanın Amerikan Başkanı Wilson’un ilan ettiği ve savaş sonrası devletlerarası ilişkiler hakkındaki görüşlerini açıkladığı Wilson’un “14 Nokta” çerçevesinde olmuştur. Bununla birlikte, Wilson ve Amerikan Kongresi, Balfour

Deklarasyonu'nu onaylayarak, Siyonist hareketedir açıdan destek vermiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise, Amerika bölgede İngiltere'nin politikalarını desteklemiş, Filistin'deki İngiliz mandasına muhalefet etmedi. İki savaş arası dönemde, Amerikan firmalarının Ortadoğu'ya ilgisi artmış, özellikle bölgedeki petrol Amerikan şirketlerinin dikkatini çekmiştir. (Bilgiç, 2005, s. 90-92)

Savaş dönemi boyunca Siyonistlerin ABD'ye özel ilgi göstermelerinin iki ana sebebi vardı. İlk olarak 1939 *Beyaz Kitab'ı* üzerine İngiltere'yle olan problemleri konusunda o kanaate varmışlardı ki eğer *Beyaz Kitab'a* karşı Amerikan muhalefeti sağlanabilirse, İngilizlere önemli baskı yapılmış olacaktı. ABD'ye yönelik artan Siyonist ilginin ikinci ana gayesi, Amerika'yı İngiltere'nin yerine geçirmektir. İngiltere'nin gücü zayıflamaya başlamış gibi görünüyordu ve eğer ABD savaşa girerse çok büyük bir ihtimalle bu çatışmadan Batı'nın lideri olarak çıkacaktı. Eğer bu vuku bulursa-ki gerçekten böyle olmuştur-Amerikan desteği avantajını elinde bulundurmamak Siyonizm için elbette bir gereklilik olacaktı. Bundan başka Siyonizm'in savaş sonrası dönemde çok geçmeden devlet olmaya yönelik yeni politikası İngilizlere karşı bir mücadeleyi gerektiriyordu; zira devletleşme, Manda'nın herhangi bir şekilde devamına engel olacaktı. İngilizlerle eski işbirliği dönemi sona ermişti. İşte bu mütalaalar çerçevesinde Siyonistler, savaş boyunca Amerika'yı Yahudi olmayanlardan gelen desteğin merkezi yapmak için büyük çabalar sarf ettiler. Siyonistler nihai başarıyı temin için üç ayrı düzeyden çalışmaya koyuldular. Amerikan halkını, Kongre'yi ve Amerikan yönetimini davalarına kazandırma yollarını araştırdılar. (Taylor, 2000, s. 101-102)

Amerika'nın politik desteğini kazanmak için bu ülkedeki Yahudi toplumunu organize etmek ve harekete geçirmek lazımdı. Siyonist meseleler için Amerikan Olağanüstü Durum Komitesi Amerika'da Siyonist davanın propagandası ile görevlendirildi. Bu amaç doğrultusunda Komite mahalli düzeydeki 380 komiteyle birlikte, 76 eyalet ve bölge şubesine sahip olacak şekilde örgütlendi. 1941 yılının Nisan ayında Olağanüstü Durum komitesi hedefi Amerikalı Hristiyanların desteğini sağlamak olan Amerikan Filistin Komitesi'nin oluşturulmasına yardım etti. Siyonist kampanyası başarılı oldu. Bu kampanyanın sonucu olarak 33 eyalet yasama meclisi, Endüstriyel Kuruluşlar Kongresi ve Amerikan İşçi Federasyonu Siyonizm lehinde kararlar aldılar. Siyonistler bir taraftan Yahudi olmayan Amerikalıların bakış açısını etkilemede bu büyük adımlar atarken,

diğer taraftan Yahudileri de ihmal etmediler. Herzl'in programının üçüncü maddesi - Yahudilerin desteğinin alınması- tatbiki konuldu. Amerika Yahudilerini harekete geçirebilmek için Siyonistlerin kullandıkları temel argüman zulme uğrayan Avrupalı Yahudilerin bir sığınağa duydukları ihtiyaca işaret etmek oldu. Hitler anti-semitizmi'nin kurbanlarının göçü, dünya Yahudilerinin kendi milliyetini tesis etme konusundaki gereğinin bir delili olarak sunuldu. Böylece onlar insanların genel sempatisini, Yahudi devleti kurma fikrini kabul ettirmede kullandılar. Böylece Amerikan Yahudileri de kazanılmıştı.(Taylor, 2000, s. 103-104)

Esasında, gerek Amerikan Kongresi, gerek Roosevelt yönetimi, savaş sırasında Filistin meselesi ile meşgul olmuşlardır. Amerikan Kongresi, 1943'ten itibaren ortaya çıkmaya başlayan, Avrupa'daki Yahudi mülteciler meselesini zaman zaman ele almaktan geri kalmamıştır. Bunu da normal karşılamak gerekir. Çünkü ABD“Dünya Siyonist Teşkilatı”nın güçlü olduğu ülkelerden biriydi. Bu durum Amerikan hükümetini ve bilhassa Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nı da ister istemez Filistin meselesinin içine çekmiştir. Şunu da belirtelim ki, Amerikan Dışişleri Bakanlığı daha savaş içinde, Filistin meselesine daima Amerika'nın Ortadoğu'daki petrol ve stratejik menfaatleri açısından bakmış, Yahudi davasına değil, Arap görüşlerine ağırlık vermiştir.(Armaoğlu, 1989, s. 72)

Roosevelt Filistin'in geleceği hakkında konuşmak için Weizmann ve Kral Suud'u bir araya getirmeye karar verdi. Weizmann kabul etti ancak eğer Yahudi Ulusal Yurdu'nun kurulması Arap muvafakatine bağlıysa bunun asla gerçekleşmeyeceğini ifade etti. Albay Harold B. Hoskins, İbn-i Suud'a Weizman ya da başka bir temsilciyle görüşme teklifini iletme için görevlendirildi.(Parzen, t.y., s. 35-36) Kral Suud Weizmanla görüşmeyi reddetti. Arap Dünyası'nın lideri konumunda olmasına rağmen daha önce bir danışmada bulunmadan Filistin için konuşamayacağını, hatta Filistin'i Yahudilere teslim etmeyeceğini bildirdi. (Hull, 1948, s. 1533)

Roosevelt'in Siyonist liderlerle görüşmeleri olumluydu, fakat kendi politikasını izleyerek ve danışmanlarının tavsiyelerine uyararak, bu bölgede Yahudi Devleti'nin kurulmasının Batı çıkarları ile uyuşmadığı görüşündeydi.(Umerova, 2006, s. 135)

Savaş sonrasında Filistin sorununda Amerikan faktörü oldukça belirleyici olmuştur. ABD'nin İngiltere'ye yönelik baskıları 1945 Nisan'ında Franklin Roosevelt'ten sonra Başkanlığı devralan Başkan yardımcısı Herry Truman döneminde daha da yoğunlaşmıştır. Truman göreve gelir gelemez Avrupa'daki Yahudi mültecilerle ilgili bir araştırma yaptırmıştır. (T. Arı, 2005, s. 215) 1945'te Truman Earl G. Harrison'u Yahudi mülteciler konusunda inceleme yapmak üzere görevlendirdi. Harrison, dehşete düşüren ölüm kamplarında hayatta kalanları ve onların çaresizliğini gördü. Raporunda Avrupa'daki en az 100.000 Yahudi'nin Filistin'e gönderilmesi gerektiği bildiriliyordu. (Sachar, 2007, s. 260)

Burada dikkati çeken bir husus da, bu Yahudi göçmenleri kabul etmek hususunda Amerika'nın hiçbir teşebbüste bulunmaması ve göç kanunlarında, bunlara Amerika'nın kapılarını açmak için herhangi bir kolaylık yapmaya yanaşmamasıydı. Halbuki bu göçmenlerin büyük kısmı Amerika'ya göç ümidini taşımaktaydı. Amerika'nın, 100.000 Yahudi'nin Filistin'e göçüne izin vermesi için artan bir şekilde İngiltere'ye baskı yapması üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Bevin, Amerika'nın bu konudaki ısrarının bu Yahudileri New York'ta görmek istememesinden ileri geldiğini söylemekten çekinmeyecektir. (Armaoğlu, 1989, s. 76)

Truman'ın Siyonizm'e destek konusunda bu derece istekli olmasında bazı faktörler etkili olmuştur. Birincisi, o bir liberal olarak, Yahudilere veya başka herhangi bir azınlığa hizmet olarak yapılıyor görünen her şeyi savunmaktaydı. Siyonizm, asimilasyonun imkansız olduğu öncülüne dayanırken, her ne kadar yeterince tuhaf bir biçimde liberal düşünce mantığı olarak asimilasyonu hedeflese de, bu tavır, Yahudilik dışı Siyonizm'i anlamının anahtarlarından biridir. Truman'ın Siyonizm taraftarı eğilimlerinin bu liberal temeline eklenen şey, Avrupalı Yahudi mültecilere karşı duyduğu doğal sempati oldu. Truman'ın Siyonizm'e duyduğu meylin bir diğer izahı da, Wilson prensipleri ve bu prensiplerin Ortadoğu gerçeklerine tatbiki konusundaki kafa karışıklığıdır. Truman hatıratında Balfour Deklarasyonu'yla Wilson'un self-determinasyon doktrininin kol kola gittiği kanaatini daima taşımış olduğunu ifade eder. Her ne kadar iki doktrine duyduğu sempatinin bu ifadesinde başkanın samimiyetinden yana kuşku olmasa da, bu meseledeki Truman'ın tecrübesizliğini kaydetmek de aynı oranda gereklidir. Eğer Filistin'e tatbik edilseydi, self-determinasyon prensibi bu ülkede

bir Yahudi devletinin kurulması imkanının önüne set çekmiş olacaktı; zira 14 Nokta Deklarasyonu'nun Wilson tarafından verildiği dönemde nüfusun büyük çoğunluğunu Yahudi olmayanlar oluşturuyordu. Ve üstelik Siyonizm'i eleştirenler, self-determinasyon ilkesinin bariz bir şekilde ihlali olarak İsrail'in kurulmasına götüren hadiselerle değinmişler ve bunu da rasyonel olmayan bir argümanla yapmışlardı. (Umerova, 2006, s. 135-137)

Truman 31 Ağustos 1945'te İngiltere Başbakanı Atlee'ye mektup yazdı. Avrupa'da zulme uğrayan Yahudilerin yerleşmesine izin verilmesini istiyordu. Atlee Truman'a verdiği yanıtta bu teklifi kabul etmediğini bildirdi. (Benson, 1997, s. 65) Ancak şunu da vurgulamak gerekir ki, Filistin meselesinin yükü altında ezilen İngiltere, ABD'nin meselenin içine girmesinden memnuniyet duymuştur. Truman ve Atlee arasındaki yazışma ve temaslardan sonra, 10 Aralık 1945'te, sadece Yahudi mültecileri değil, Filistin meselesini de incelemek üzere 6'sı İngiliz, 6'sı Amerikalı olmak üzere 12 kişilik bir İngiliz-Amerikan Araştırma Komitesi kuruldu. Komite, araştırmaları sonucunda 20 Nisan 1946'da raporunu tamamladı. ABD'yi de İngiltere'yi de tatmin etmeyen bu raporda, Avrupa'daki Yahudi mültecilerden, ilk elden 100.000 kişinin Filistin'e yerleştirilmesi, Filistin'de toprak satın alma konusunda uygulanan her türlü fark gözetici ilkelerin kaldırılması gerektiği belirtilerek Filistin'de Arap ya da Yahudi devleti kurulmaması ve Filistin'in Birleşmiş Milletler vesayetine bırakılması öngörülmüyordu. (Umerova, 2006, s. 137-138)

ABD'nin teklifi doğrultusunda Ekim 1945'te oluşturulan Anglo-Amerikan Komitesi'nin 20 Nisan 1946'da tamamladığı ve 100.000 Yahudi'nin Filistin'e yerleştirilmesi ile Yahudilere yönelik toprak satışı yasağının kaldırılmasının istendiği, ayrıca bölünmeye karşı çıkılarak İngiliz manda yönetiminin devam etmesinin öngörüldüğü rapor, İngiliz hükümeti ve Araplar tarafından bütünüyle reddedilmiştir. (T. Arı, 2005, s. 216)

Anglo-Amerikan raporu, 100.000 Yahudi'nin Filistin'e göç etmesini tavsiye ettiği halde, raporun diğer kısımları Yahudilerin tepkisine sebep oldu. Başkan Truman İngilizlerle uzlaşmaya karar verdi. Her iki ülkenin kabineleri kendi içlerinden birer komite teşkil etti. Amerikan Komitesi'nin Başkanlığına, Bakan yardımcılarında Henry F. Grady, İngiliz Komitesi'nin Başkanlığına da, kabinenin Filistin Komitesi Başkanı ve

Kabine üyesi Herbert Morrison getirildi. Bu iki komitenin görevi, iki taraf arasında, bilhassa Anglo-Amerikan Komitesi Raporu nedeniyle oluşan muhalefete karşı mutabakat sağlamaktı.(Armaoğlu, 1989, s. 79)

Her iki komite Temmuz 1946 ortalarında Londra'da bir araya gelip çalışmalarına başladı ve Temmuz sonunda da vardığı neticeleri “Grady Morrison Planı” veya Avam Kamarasında Herbert Morrison tarafından açıklandığı için “Morrison Planı” adını alan bir rapor haline getirdi. Planın esaslarını şu şekilde belirtebiliriz. Filistin “Arap Eyaleti”, “Yahudi Eyaleti” ile bir de İngiltere’nin kontrolündeki “merkezi yönetim” olmak üzere üç kısma ayrılıyordu. Kudüs, Beytüllahim (Bethlehem) ve Negev merkezi yönetimin kontrolünde olacaktı. Yahudi eyaleti, 4.500 metrekarelik Filistin toprağının 1.500 mil karesine sahip oluyordu. Merkezi yönetimin dışında kalan topraklarda da bir Arap eyaleti kurulacaktı. Esasında merkezi yönetim bir hayli geniş toprakları kontrolü altına tutuyordu. Hayfa limanı da merkezi yönetime veriliyordu. Arap ve Yahudi eyaletlerinin birer yasama ve yürütme organları olacak ve iç işlerinde özerkliğe sahip olacaklardı. Gelecekte bu iki eyalet ya bir “Federal Devlet” meydana getirecek veya Filistin bu iki eyalet arasında taksim edilecekti. Merkezi yönetimin eyaletler üzerindeki yetkileri de geniş tutulmuştu. Eyalet meclislerinin kabul ettiği kanunlar merkezi otoritenin onayından geçecekti. Keza, Avrupa’daki 100.000 Yahudi mülteci Yahudi eyaletine göç edebilecekti; fakat bu da merkezi otoritenin onayı ile olacaktı. Morrison Planı'na ilk tepki bu sefer Başkan Truman'dan geldi. 100.000 Yahudi mültecinin göçü meselesini çözümleyemediği için, Başkan Truman bu planı kabule şayan görmedi. Bu ise Başbakan Attlee için hayal kırıklığı yarattı. Bu planı Siyonistler ile bilhassa Ben-Gurion da reddetti. Ben-Guriona göre, Morrison Planı bir “Yahudi Devleti” kurmuyor, sadece 1939 Beyaz Kitabı’nı devam ettiriyordu. 100.000 Yahudi’nin Filistin’e göçünün merkezi Yönetimin onayına bağlı olması Arapların onayına bağlanması demektir. Esasında Morrison Planı Arapları da tatmin etmemiştir.(Armaoğlu, 1989, s. 79-80)

Sonunda Filistin problemini çözmek için taraflarla doğrudan görüşmeler yapılmasına karar verildi. 25 Temmuz 1946’da İngiltere Arap Hükümeti’ni, Arap Yüksek Komitesi’ni ve Yahudi Ajansı’nı Eylül’de Londra’da yapılacak bir konferans için davet etti. Arap ülkeleri daveti kabul ederken, Arap Yüksek Komitesi Kudüs Müftüsü Hacı Emin’in konferansa katılmasını kabul etmediği için katılmayı reddetti. Yahudi Ajansı da

İngiltere'nin ajansın öne sürdüğü şartları kabul etmemesi üzerine konferansa katılmayı reddetti. Arap devletleri kendi planlarını sundular. Tek bir Filistin Devleti kurularak Filistin Yahudilerine her türlü azınlık haklarının tanınması, Filistin'deki kutsal mekanlara giriş özgürlüğünün sağlanması ve kurulacak devletle İngilizlerin anlaşma yapmasını teklif ettiler. (Khoury, 1985, s. 36)

İngiltere hükümeti Arap Planı üzerinde çalışmak gerektiği bahanesiyle konferansı 27 Ocak 1947 yılına erteledi. 9 Aralık 1946'da Basel'de 27. Siyonist Kongre toplandı. Toplantı sonucu şu çözüm önerileri sunuldu.

1-Filistin bir Yahudi Devleti olmalı.

2-Filistin Yahudi göçüne açılmalı.

3-Yahudi Ajansı tarafından göçlerin denetimi sağlanmalı

4-Yahudi Ajansı Filistin'de Yahudi Devleti'nin kurulması için gerekli gücü sağlamalıdır.

Kongre ayrıca Filistin sorunları üzerine düzenlenecek konferansa Yahudilerin katılmasını yasakladı. Arap Devletlerinin temsilcileri ve Filistinli Araplar yeni yapılacak Londra Konferansı'na katılmakta hemfikirlerdi. Ancak Filistin'in bölünmesini içeren herhangi bir plana karşıydılar. İkinci Londra Konferansı 27 Ocak 1947 tarihinde başladı. "Irak, Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Suudi Arabistan"dan bir heyet ve Filistin Arap heyeti konferansa katıldı. İngiliz heyetinin başında Dışişleri Bakanı Ernest Bevin ve Sömürge Bakanı Arthur Creech-Jones vardı. Yahudi temsilciler konferansın çalışmalarına katılmadılar ama Londra'daydılar ve Bevin ve Creech-Jones ile ayrıca görüşüyorlardı. (Bentsur ve Kolokov, 2000, s. 166-167)

Bu konferanstan önce iki gelişme üzerinde durmak gerekmektedir. Bunlardan biri Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda Filistin konusunda 14 Ocak 1947 tarihinde hazırlanan bir belgedir. Bu belge Filistin'in Araplarla Yahudilerin arasında taksimini, 100.000 Yahudi'nin göçünün sağlanmasını, taksim olmadığı takdirde, Filistin'e Yahudi göçünün serbest bırakılması ile Yahudilerin toprak satın alma yasağının kaldırılmasını ve bütün bu hususlarda da Arapların onayını almak gibi bir çelişkiyi öngörmekteydi. Diğer

gelişme ise Suudi Arabistan Veliahdı Prens Suud 17 Ocak'ta Vaşington'da Amerika Dışişleri Bakanı James Byrnes ve Bakanlık yetkilileri ile yaptığı toplantıda, Filistin'de bir Yahudi Devleti'nin kurulmasına karşı çıkarak, Amerika'nın da menfaatlerine aykırı olduğunu savundu.(Armaoğlu, 1989, s. 82)

İngiliz Kabinesi 6 Şubat 1947'de“Bevin Planı” adını alan yeni bir plan kabul etti. Buna göre, Filistin beş yıl içinde bağımsızlığa hazırlanacaktı. Bu süre içinde Filistin toprakları Arap veya Yahudi çoğunluğa dayanan “kantonlara” bölünecekti. Kantonlar geniş özerkliğe sahip olacak ve kantonlarda ki Arap ve Yahudi azınlıklarda yönetime katılacaktı. Yani, özerk eyaletler sisteminde olduğu gibi, kantonlarda bir “Arap Yahudi işbirliğinin” gerçekleşmesi öngörülmekteydi. Diğer yandan, Bevin Planı'na göre, Filistin'e ayda 4.000 Yahudi'nin göçüne izin verilmek üzere iki yılda 96.000 Yahudi mülteci kabul edilecekti. Bu plan taraflarca reddedildi. Yahudiler Filistin'in taksim tezini savundular. Araplar ise bağımsız bir Filistin Devleti üzerinde ısrar ettiler. Araplara göre, bağımsız bir Filistin devleti kurulmayacaksa, İngiltere meseleyi Birleşmiş Milletlere götürmeliydi. Yahudiler, meselenin Birleşmiş Milletler'de görüşülmesi yerine, ABD ve İngiltere arasında çözülmesini istiyorlardı.(Yılmaz, 2004, s. 55-56)

İkinci Londra Konferansı 13 Şubat'ta bu şekilde hiçbir neticeye varmadan sona erdi. İngiltere hükümeti, 18 Şubat 1947 tarihinde Filistin'de otuz yıldır devam eden sorumluluğunu bir tarafa bırakıp aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Majestelerinin hükümeti...barıştırlamaz bir ilkeler çelişkisi ile karşı karşıya kaldı. Filistin'de yaklaşık 1.200.000 Arap ve 600.000 Yahudi vardır. Yahudiler için, esas hedef Filistin'in herhangi bir kesiminde Yahudi egemenliğini sağlayana kadar direnmektir. Bu şartlar altında hem Araplar, hem de Yahudiler tarafından önerilen çözümleri kabul edemeyeceğimize, yada kendimizin üreteceği bir çözümü uygulamaya koyamayacağımıza karar verdik. Bizim için açık olan yegane yolun sorunu BM'nin hükmüne teslim etmek olduğuna karar verdik.”(Aras, 2008, s. 4)

Filistin Sorunu bu açıklamanın yapıldığı tarihten sonra uluslararası alanda Birleşmiş Milletler (BM) çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır.(Aras, 2008, s. 4) Bu kapsamda 28 Nisan 1947 tarihinde başlayan beş Arap Ülkesi'nin de katıldığı - Mısır, Irak, Lübnan,

Suudi Arabistan ve Suriye- Genel Kurul ilk özel oturumunun “Filistin’de mandanın görev süresinin sonlanması ve Filistin Bağımsızlık Bildirgesi” başlıklı gündemde başarı sağlanamadı. Arap Komitesi Filistinli Arapları, Yahudileri ise Yahudi Ajansı temsil etti.(“The Question Of Palestine...” , 2008)

6. BÖLÜM

İSRAİL'İN KURULUŞU VE 1. ARAP-İSRAİL SAVAŞI

6.1. FİLİSTİN MESELESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE

Konunun BM'ye havale edilmesi meseleye uluslararası nitelik kazandırmıştır. İngiltere'nin Filistin'e ilişkin politikalarında bir çelişki gözlenmektedir. İlk olarak Yahudilere, Filistin'de “ulusal bir yurt” vaat etmişti. Ancak, Ortadoğu'nun yeraltı zenginlikleri ve jeostratejik önemi dolayısıyla Araplarla uzlaşma içinde olmalıydı. Bunun için Filistin'i kontrol altına alarak, buraya gelecek olan Yahudilerin sayısına kotalar koydu. Avrupa'da Hitler'in baskı politikasından kaçan Yahudiler, İngiliz birlikleriyle çatışmaya ve yasal olmayan yollardan Filistin'e girmeye başladılar.(Sander, 1996, s. 267)

Britanya Hükümeti Şubat 1947'de, Filistin'de 80 bin asker barındırmanın insani, mali ve siyasi bedelini artık daha fazla kaldıramayacağına karar verdi Sorunun olduğu gibi havale edildiği Birleşmiş Milletler on bir üyeden oluşan bir özel komite kurdu. Filistin'de beş hafta geçiren komite, Yişuv liderleri tarafından çok iyi ağırlanırken Filistinli rakipleri tarafından adeta görmezden gelindi. (Murphy, 2011, s. 332)

İngiltere 2 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler'e resmen başvurarak; “Filistin meselesinin Genel Kurul'un gündemine alınması, Genel Kurul'un bu konu için özel bir oturum yapması, meseleyi incelemek üzere özel bir komite kurması ve meselenin Genel Kurul'un sonbahardaki normal toplantısında da ele alınması” talebinde bulundu. İngiltere'nin isteği üzerine Genel Kurul 28 Nisan 1948'de bir araya geldi. 15 Mayıs'ta da, “7 oya karşı 45 oyla Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi'nin (United Nations Special Committee on Palestine - UNSCOP) kurulmasına, bu Komite'nin 11 üyeden oluşmasına ve Komite'nin raporunu en geç 1 Eylül 1947 de sunmasına” karar verildi.(Armaoğlu, 1989, s. 84) UNSCOP Genel kurulun 106 numaralı kararı ile ilgili problem ve mevzuları incelemek üzere 11 devlet temsilcisinin bir araya gelerek

oluşturduğu bir kurumdur. UNSCOP'un kurulması uluslararası ilişkilerde de facto (fili) durumun sonucudur ve daha sonra İsrail Devleti'nin kurulması manasına da gelecek taksimi gösteren işaret levhası olmuştur.106 numaralı kararın 6. Paragrafı ile Özel Komite'nin görevi Genel Kural için rapor düzenlemek ve Filistin meselesinin sonuçlanmasını teminen önerilerde bulunmak olarak belirlendi. (Aras, 1997, s. 17)

Arap ülkelerinin bu oturumlar esnasında Milletler Cemiyetinin manda rejimine son verilmesinden sonra tüm "A" tipi ülkelerin olduğu gibi Filistin'in de bağımsızlığına kavuşması gereğini yeterince savunamamış olduğu görülmektedir. Yahudilerin isteklerinde Yahudi mülteciler probleminin de etkisi ile çok etkili ve baskın oldukları gözlenmiştir. BM bu şartlar altında, hükümet dışı bir organizasyona ilk kez temsil hakkı vermiştir. Yahudiler 104 ve 105 sayılı Genel Kurul Kararları ile Yahudi Ajansı tarafından temsil edilirken, Arap Komitesi de Filistinlileri temsil edecekti. Kurul her iki tarafın temsilcilerinin konuşma taleplerine olumlu cevap vermiştir. Uluslararası konjonktürde bakıldığında, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerin merkezi unsurunu güç teşkil ediyordu. Filistinliler o tarihten sonra güç politikasının gerçekleri ile karşı karşıya geleceklerdir. Yahudiler Filistinlilerin zayıflıklarından dolayı uluslararası arenada ve BM nezdinde taleplerine ulaşmada başarılı olmuşlardır.(Aras, 1997, s. 16-17)

BM Filistin Özel Komitesi ise 16 Haziranda Kudüs'te ilk toplantısını yaptı. Komite bundan sonra Filistin'in çeşitli yerlerine giderek görüşmelerde bulundu. Yahudiler Komite ile temas etmelerine karşın Araplar görüşmeyi reddetmişti. Bununla beraber Özel Komite, "Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan ve Suriye" temsilcileri ile 23 Temmuzda Beyrut'ta ve Ürdün Kralı Abdullah ile de 25 Temmuzda Amman'da görüştü.(Armaoğlu, 1989, s. 84) Buna ek olarak, Filistinli yerli halkla da görüşmeler yapıldı. Görüşmeler sırasında Araplar Filistin'de bağımsız bir Arap devleti kurmasını veya Yahudi göçünün durdurulması konusundaki isteklerini komiteye bildirdiler. Diğer taraftan Yahudi liderler bir an bile ara vermeden devamlı surette Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi ile teşrik-i mesai yaparak Filistin konusundaki tezlerini kabul ettirmeye çalışmaktaydılar. Siyonistler doğrudan Filistin'in taksimini istemekteydiler. Weizman'a göre Filistin, Araplar ve Yahudiler arasında paylaşılmalıydı. (Özmen, 2002, s. 163-164)

Bu arada Suudi Arabistan 7 Temmuz 1947 de BM Genel Sekreterine başvurarak, Filistin üzerindeki manda rejiminin sona erdirilmesine ve Filistin'in tek bir bağımsız devlet olarak tanınmasına ait bir maddenin Genel Kurulun gelecek toplantı gündemine konulmasını istedi. Aynı talep 14 Temmuz'da Irak tarafından da yapıldı. 28 Temmuz 1947'de BM Özel Komitesi Cenevre'de raporunu hazırlamaya başladı. 8-14 Ağustos tarihleri arasında alt komisyon Münih, Salzburg, Viyana, Berlin, Hamburg ve Hanover'deki mülteci kamplarını ziyaret etmeye karar verdi. Özel komite kutsal yerler ve dinsel sorunları incelemek üzere bir alt komite daha kurdu.31 Ağustos 1947'de taslak rapor, çok sayıda toplantı ve görüşmelerden sonra 52. görüşmede tamamlandı. Raporda, Filistin meselesinin çözümü için, oy çokluğuyla kabul edilen bir "Çoğunluk Planı" ile birkaç üyenin desteklediği bir "Azınlık Planı" teklif edilmekteydi. Diğer yandan, komitenin oy birliği ile kabul ettiği bir takım temel ilkeler vardı ki, bunlar Filistin'deki manda yönetimine son verilmesi, ister tek ister birden fazla devlet şeklinde olsun Filistin'in bağımsızlığı, Filistin'in ekonomik bütünlüğünün korunması, kutsal yerlerin B.M. tarafından korunması gibi şeylerdir.("Yearbook ...", t.y., s. 229)

"Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hollanda, Peru, İsveç ve Uruguay" heyetinin desteklediği "Çoğunluk Planı"na göre; "Filistin, Arap Devleti Yahudi Devleti ve Kudüs bölgesi olmak üzere üç bölümden oluşacaktı. Arap ve Yahudi devletleri 1 Eylül 1947 tarihinden itibaren iki yıllık bir geçiş döneminden sonra bağımsız olacaklardı. Ayrıca bu iki devlet arasında bir ekonomik işbirliği sistemi kurulacaktı. Diğer yandan İngiltere Birleşmiş Milletler himayesi altında Filistin idaresini sürdürecekti. Bu süre zarfında belli sayıda Yahudi göçmen kabul edilecekti."("Yearbook ...", t.y., s. 230) Kudüs şehri BM himayesi altında kalıyordu. "Hindistan, İran ve Yugoslavya" tarafından önerilen (Avustralya her iki plana da çekimser kalmıştır) "Azınlık Planı"na göre; "Filistin Araplarla Yahudiler arasında taksim edilecek, Kudüs başşehir olmak üzere, Arap ve Yahudi Devletleri'nden meydana gelen bağımsız bir Filistin Federal Devleti kurulacaktı."

Genel Kurul, Filistin Özel Komitesi raporunu inceledi. Yapılan müzakereler sonucu "ad hoc komite" teşkil edilmesi konusunda uzlaşıldı. İngiliz temsilci "ad hoc komitede" söz alarak, "azınlık veya çoğunluk planları hakkında hiçbir fikir söylemeden, ülkesinin

Filistin'den çekilmeye kararlı olduğunu ve Filistin'de bir çözüm formülünün ancak hem Arapların hem de Yahudilerin kabulü halinde başarılı olabileceğini” belirtti.

Filistin Araplarının görüşlerini Komite'nin 30 Eylül günü yapılan toplantısında Arap Yüksek Komitesi temsilcisi dile getirdi. Temsilci, “Arapların kendi toprakları olan Filistin’i sadece Siyonistlerin saldırılarına karşı değil, bütün saldırılara karşı korumaya kararlı olduğunu, Balfour Deklarasyonunun hukuki ve moral hiç bir dayanağı olmadığını, Arapların bütün Yahudi göçlerine karşı koyacağını” bildirerek, Filistin’in tümüne tek bir bağımsız Arap Devleti kurulmasını talep etti.(Armaoğlu, 1989, s. 86)

Yahudi Ajansının temsilcisi 2 Ekim 1947’de 4. toplantıda yaptığı konuşmada “Azınlık Planı”nın tamamına itiraz edip, “Çoğunluk Planı”nda Yahudi taleplerini karşılamada yeterli bulmadıklarını söyledi. Çünkü temsilciye göre, Balfour Deklarasyonu “Ürdün toprakları da dahil bütün Filistin’de bir Yahudi Devleti’ne bu Filistin topraklarının sekizde biri ayrılmıştı. Böyle bir fedakarlık Yahudi halkından istenemezdi.”(“Yearbook ...” ,t.y., s. 229)

3 Ekim günü Dışişleri Bakanı’nın ofisinde yapılan yüksek düzeyde ki bir toplantıda taksimin desteklenmesi kararı alındı. Başkan Truman da taksimi destekliyordu. Halbuki Başkan Truman'a, taksim planı üzerine, Arap Ligi Konseyi’nin, Arapdevletlerine Filistin sınırlarına asker yağma talimatının verdiği bildirilmişti. Arap Ligi Konseyinin 7-15 Ekim 1947 de Suriye’de yaptığı toplantıda, Kudüs Müftüsü Hacı Emin, Yahudilere karşı mücadeleyi yürütmek için geçici bir Filistin hükümeti kurulmasını istediği zaman, Haşimi'lerin kontrolündeki Ürdün ve Irak buna karşı geldi. Suriye ile Mısır ise bu teklifi desteklediler, Lübnan kesin bir tutum almadı. Ürdün Kralı Abdullah Kudüs Müftüsüne her türlü yardımın karşısındaydı.(Armaoğlu, 1989, s. 87-88) Ad hoc Komite bazı değişiklikler yaptığı Çoğunluk Planı’nı 25 Kasım 1947 tarihinde kabul etti. Ad hoc Komite'nin 25 Kasımda kabul ettiği karar tasarısı bir “tavsiye kararı” olarak Genel Kurul’a gönderildi. Genel Kurul, Çoğunluk Planı’nı 26-29 Kasım günlerinde tartıştı. Bu tartışmalarda Filistin halkının kendi kaderini kendisinin tayin etmesine dair BM Anayasasının temel ilkesine ihlal ettiği gerekçesi ile Filipinler, Yemen, Yunanistan, İran, Mısır, Suudi Arabistan, Suriye, Lübnan, Haiti, Pakistan, Küba ve Irak çoğunluk planına karşı çıktılar. Neticede, B.M. Genel Kurulu’nun 29 Kasım

1947'deyaptığıoylamada, "Çoğunluk Planı Genel Kurul'un 181 (II) A sayılı kararı olarak, 13 ret ve 10 çekimser oya karşılık 33 oyla kabul edildi." Böylece BM Filistin'in, Araplarla Yahudiler arasında bölüştürülmesine karar vermiş olmaktadır. ("Yearbook ...", t.y., s. 246-256)

1947 yılında BM Genel Kurulu vaktiyle Filistin/Eretz Israel adını taşıyan bölgede bir "Yahudi devleti" ile bir "Arap devleti" kurulmasını oy çokluğuyla kabul etti. Yerinden edilmiş binlerce kişi o dönemde bütün Avrupa'da dolaşıyordu ve İngiliz mandası çerçevesinde kurulan Siyonist yerleşim bu kitleyi barındırabilecek kapasitede olduğu iddiasındaydı. 1924 yılına dek çok sayıda Yahudi'yi kabul eden ABD kapılarını Nazi katliamından kurtulanlara açmayı reddediyordu. Diğer gelişmiş ülkeler de aynısını yaptılar. Dolayısıyla bu sorunu çözmek için kendilerine ait olmayan uzak bir toprağı sağ kalanlara önermek onlar için çok daha kolaydı. (Sand, 2011, s. 342)

6.2. İSRAİL'İN KURULUŞU

İngiltere, Genel Kurulun 29 Kasım 1947 kararı üzerine, Filistin'deki askeri güçlerini yavaş yavaş çekmeye başladı. Bu sebeple, Yahudiler taksim kararı ile kendilerine ayrılan toprakları İngiltere çekilmeden önce ele geçirmek ve Araplar da buna engel olmak için harekete geçince, Genel Kurul kararının hemen ertesinden itibaren Filistin'de Arap-Yahudi çatışmaları başladı. Dolayısıyla, 1948-49 Birinci Arap-İsrail Savaşı, 1947'nin sonunda başlamıştır denebilir. (Armaoğlu, 1989, s. 89)

Manda yönetiminin sona ermesi ve Birleşmiş Milletlerin Kararı arasındaki periyot Siyonistler için kritikti. Yişuv askeri ve idari bakımdan Filistin Araplarından üstündü. Filistin milli hareketleri uyuşma, organizasyon, motivasyon ve performans açısından Yahudi emsallerinin gerisinde kalmıştı. Siyonist askeri planlayıcılar 2 yeni operasyonel plan hazırladı: Plan Gimmel ve Plan Dalet. (Prior, 1997, s. 240) Aslında 1945'ten beri bir dizi plan geliştirmişlerdi. A Planı 1945 Şubat'ında İngiltere'nin bütün Filistin'i Yahudilere teslim edeceğini ümit ettiklerinde ülkenin bütün Arap sakinlerini zararsız hale getirmek için hazırlanmıştı. Ancak Filistin'in taksim edileceği ortaya çıktığında,

Siyonist yönetim, Arap Devletleri'nin Filistinli Arapların yararına bir müdahalesini önlemek için B Planı'nı gerçekleştirdi. C Planı, Filistin'in taksimi kesinleştiğinde 1947 Kasım'ında hayata geçirildi.(Hollstein, 1975, s. 240) Plan, Arap bölgelerinden mümkün olduğunca çok Filistinlinin çıkarılmasını sağlamayı amaçlıyordu. Plan C, Plan D'nin (Dalet) kapsamlı bir şekilde yürütme gücünün harekete geçirilmesi için zaman kazandırdı. İngilizler tarafından terk edilen yerler işgal edilmeliydi. 1948 Mart ortasına kadar Arap direnişleri başladığı için Plan Dalet gecikmeksizin icra edilmeliydi. Strateji şuydu: Sivil halka karşı devamlı havan ve roket bombardımanı ile beklenmedik saldırılar gerçekleştirmek. Psikolojik baskı kurularak Haganah'ın gizlice radyo istasyonu yayınlarında Arapça tehditler savurarak, Arapların kaçmalarını sağlamak. Bu taktikler hem şehirlerden hem de kırsal kesimden göçleri hızlandırmak için düzenleniyordu. Kudüs'teki Yahudiler üzerindeki baskıyı azaltmak amacıyla Ben-Gurion ve Haganah Genel Kurmay Başkanlığı 31 Mart-1 Nisan tarihleri arasında Khulda-Kudüs eksenini boyunca taarruz çıkış noktası olarak görülmesine karar verdi. (Prior, 1997, s. 134-135) Plan Dalet kapsamında 13 operasyonun yapılması planlandı.

“1-Nachson Operasyonu: 1Nisan'dan itibaren, Tel-Aviv ile Kudüs'ü birleştiren ve tasarlanan Arap devletin ana kısmını bölecek olan bir koridor kurulacaktı. (Başarılamadı)

2-Harel Operasyonu: 15 Nisan'dan itibaren Latrun yakınlarındaki Arap köylerine saldırılacaktı. (Tamamen başarılamadı)

3-Misparatim Operasyonu: 21 Nisan'dan itibaren Hayfa işgal edilecek ve Arap nüfus kaçmaya zorlanacaktı. (Başarıldı)

4-Chametz Operasyonu:27 Nisan'dan itibaren şehri hinterlandından tecrit etmek ve fethini kolaylaştırmak için Yafa çevresindeki Arap köyleri tahrip edilecekti. (Başarıldı)

5-Jevussi Operasyonu: 27 Nisan'dan itibaren Kudüs'ü kuşatan önemli Ramallah-Kudüs, Eriha-Kudüs, Beytullahim-Kudüs yollarını kontrol eden Arap köyleri çemberi tahrip edilecek ve böylece Kudüs'ün fethi hazırlanacaktı.(Başarılamadı)

6-Yifrate Operasyonu:28 Nisan'dan itibaren Celile'nin doğu kısmı Araplardan temizlenecektir. (Başarıldı)

7-Matateh Operasyonu: 3 Mayıs'tan itibaren Tiberyas ile Celile'nin doğu kısmını birleştiren köyler tahrip edilecekti.(Başarıldı)

8-Maccabi Operasyonu: 7 Mayıs'tan itibaren Kudüs'ün kuzeyindeki Ramallah bölgesinde ileri hareket devam ettirilecekti. (Başarılamadı)

9-Gideon Operasyonu:11 Mayıs'tan itibaren Beisan işgal edilecek ve yakınlardaki bedevi kabilelerinin sürülmesine başlanacaktı. (Başarıldı)

10-Barak Operasyonu:12 Mayıs'tan itibaren Bureir yakınlardaki köyler tahrip edilecekti. (Hemen hemen başarıldı)

11-Ben Ami Operasyonu: 14 Mayıs'tan itibaren Akra işgal edilecek ve Celile'nin batı kesimi Araplardan temizlenecekti. (Başarıldı)

12-Pitchfork Operasyonu:14 Mayıs'tan itibaren Kudüs'ün yeni kesimindeki Arap villar semti işgal edilecekti. (Başarıldı)

13-Schifon Operasyonu:14 Mayıs'tan itibaren Kudüs'ün eski kesimleri geçirilecekti.(Başarılamadı)" (Hollstein, 1975, s. 241-242)

Nisan ve Mayıs aylarında çarpışmalar daha da kötü bir durum aldı Bu dönemde en mühim hadiselerin başında Yahudilerin yaptığı "Deir Yasin" katliamıdır.(Armaoğlu, 1989, s. 91) 9 Nisan 1948'de meydana gelen olay, Filistinli Araplar arasında büyük panik yaratarak, onların diğer Arap ülkelerine göç etmelerinde ve halen çözülemeyen mülteci sorununun doğmasında çok önemli rol oynamıştır. Olayın nasıl gerçekleştiği halen büyük tartışma konusudur ve İsrail ile Filistinliler ve Arap ülkeleri arasında bir bilgi savaşına dönüşmüştür.(Çağlayan, 2004, s. 391-392) 1947-48'in kışında çarpışmalar başlayınca, nüfusu 1.000 kişiden az olan Arap Deir Yassin köyü Kudüs yakınındaki Givat Shaul ile saldırmazlık antlaşması yaptı. Ancak, o yakınlarda bulunan iki Yahudi yerleşim bölgesi basılarak mahvedildi ve Yahudilerin göçü intikam duygularına yol açtı. Araplara bir ders vermek amacıyla Stern Çetesi Deir Yassin

köyünü yıkmayı teklif etti. Kıdemli bir Irgun subayı olan Yehuda Lapidot şöyle diyordu: “Açık amaç, Arapların moralini bozmak, ayrıca özellikle son zamanlarda Arapların eline düşen Yahudilerin cesetlerine karşı Arapların gösterdikleri saygısızlıktan Filistin’deki Yahudilerin bozulan moralini düzeltmek”, Kan dökülmeden teslim olmalarına fırsat vermek için, operasyondan önce hoparlörlü bir arabanın köyü dolaşarak köy sakinlerini uyarması şartıyla Begin razı oldu. Yerel Haganah komutanı da isteksiz bir şekilde mutabakatını beyan ederek, ek şartlar ileri sürdü. 80 Irgun ile 40 Stern mensubu baskına katıldı. Hoparlörlü araba bir çukura yuvarlandığından hiç kullanılmadı. Araplar savaşmayı tercih ettiler. Aslında daha güçlü ve daha iyi donanmışlardı. Irgun-Stern grubu iki inçlik havan toplu ağır makineli ile donatılmış bir askeri müfreze istedi ve böylece Arap direnişi kırıldı. İşte bu noktada baskını düzenleyen güçler köye girdiler ve aynı zamanda kontrolden çıktılar. Onlarla birlikte olan bir Haganah casusu, olayı “organizasyonsuz bir katliam” olarak niteledi. Baskıncılar 23 erkeği taşocağına götürerek vurdular. Bir Arap görgü tanığı, köyde doksan üç kişinin daha öldürüldüğünü söyledi. Farklı ifadelere göre, öldürülenlerin sayısı 250’ye kadar yükseliyor. Begin, daha çarpışmaların ayrıntılarını öğrenmeden bir gündem yayınladı. “Bu muhteşem fetih eyleminden dolayı kutluyorum. Deir Yassin’de olduğu gibi her yere saldıracağız ve düşmanı yok edeceğiz. Tanrım, sen bizi fetihler için seçtin” Ancak olayın dehşetinin ayrıntılı ve abartılı bir şekilde ağızdan ağıza yayılması, Arapları iki ay içinde kaçmaya ikna etti. Saldırının amacı bu değildi, ancak diğer faktörlerin eklenmesinin sonucu olarak, yeni devletin Arap nüfusu 160.000’e düştü. (Johnson, 2006, s. 612-613) Hayatta kalanlardan Fehmi Zeydan şunları anlatıyor: “Yahudiler bütün aileme duvara dönük durmalarını emrettiler ve üzerimize ateş etmeye başladılar. Yandan bir kurşun aldım. Biz çocuklar annelerimizle babalarımızın ardına sığındığımızdan bazılarımız yaralı olarak kurtulduk. Ama babam, annem, dedem, ninem, amcamlarım ve yengelerim hepsi öldüler.” (Özfatura, 2015, s. 125)

Dört gün sonra Araplar Skopus tepesindeki Hadassah Hastanesi’ne giden bir konvoyu pusuya kurdular. Çoğu doktor ve hemşireden oluşan 77 Yahudi öldürüldü. (Kumaraswamy, 2009, s. 69) Bir ay sonra Kudüs’ün güneyinde bulunan Kfar Etzion Yahudi yerleşim merkezini Arap Lejyonu ele geçirmişti. Ve burayı Arap köylülerin eline teslim ettiler. Bunun üzerine, burada bulunan 127 kişi öldürüldü. Sadece 4 kişi hayatta kaldı. (Feige, 2009, s. 171-172)

Bu arada Amerika bir fikir değişikliği yaptı. Taksim'in yürümeyeceğini gördüğünden, Başkan Truman 25 Martta, Filistin'in Birleşmiş Milletlerin geçici olarak vesayeti altına konulmasını teklif etti. Amerika, bu konuda 47 maddeli bir vesayet anlaşması tasarısı tertipledi. Amerika'nın Filistin için vesayet teklifi, Genel Kurul'un 1. Komitesinde uzun tartışmalara sebep oldu ve 13 Mayıs'a kadar yapılan tartışmalarda gereken desteği sağlayamadı. İngiltere ve Fransa Amerika'nın bu fikir değişikliğini desteklemedikleri gibi, Yahudiler de taksim kararını yürürlükten kaldırdığı takdirde vesayet teklifini kabul edebileceklerini bildirdiler. Sovyetler ise, Filistin için BM vesayet rejimini ileri sürmekle Amerika'yı, "taksimi öldürmekle" ve Filistin'i bir Amerikan veya bir Anglo-Amerikan üssü haline getirmek istemekle itham ettiler.(Armaoğlu, 1989, s. 92)

Arap Yahudi çatışmalarının Nisan ayından itibaren şiddetlenmesi üzerine Güvenlik Konseyi bütün taraflardan her türlü askeri hareketi, şiddet, terörizm ve sabotajları durdurmalarını, silahlı personel, kişi veya gruplar ile her türlü silah ve savaş malzemesini Filistin'e sokmaktan kaçınmalarını ve Filistin'deki kutsal yerlerin güvenliğini tehlikeye sokmamalarını isteyen bir karar aldı. 23 Nisan'daki 287. Toplantıda aldığı kararında Güvenlik Konseyi üyelerinden Kudüs'te konsolosluğu bulunan ülkelerin katıldığı "Filistin Ateşkes Komisyonu"nu teşkil etti. Fakat ne ateşkes çağrısını ne de Mütareke komisyonunu dinleyen olmadı.("Yearbook ...", t.y., s. 414-415)

1948 Mayısında "manda" yönetiminin son günleri yaklaşıyordu. Fakat Yahudiler "İsrail Devleti"nin kuruluşunun kamuoyuna açıklanıp açıklanmaması veya ertelenmesi hususunda mutabakata varamamışlardı. Daha sonra "Yahudi Geçici Ulusal Konseyi, 14 Mayıs'ta, 5'e karşı 6 oyla, İsrail devletinin kurulmasına karar verdi." Ben-Gurion dünya kamuoyuna İsrail'in kurulduğunu bildirdi.(Sander, 1996, s. 73)

Yahudi Ajansı aşağıdaki bildiri ile İsrail'in kurulduğunu ilan etmiştir. "Eretz-İsrail Yahudi Halkının doğum yeridir. İlk Siyonist Kongresinde Yahudi halkının kendi ülkesinde milli diriliş hakkını ilan ettiler. Balfour Deklarasyonu ile tanındı ve manda rejimi tarafından onaylandı. Biz halk Konseyi'nin üyeleri Eretz-İsrail devleti olarak bilinecek Yahudi devletinin kuruluşunu ilan ediyoruz." (Aras, 1997, s. 21)

Yeni devletin resmi adının seçilmesinin ardından hemen tartışmalar başlamıştı. Antikçağ İsrail Krallığı, bilindiği gibi, dini gelenekte büyük bir saygı görmüyordu. Bu nedenle "İsrail Devleti" adı tereddütlere yol açtı. Kimileri "Yahuda Devleti" adını tercih ediyordu. Böylece Davut'un soyunun ve Hasmonlar Krallığı'nın doğrudan mirasçısı olarak konumlanmak mümkün olacaktı. Kimileri ise, hazırlayıcı olmuş Siyonist harekete sadakatleri nedeniyle "Siyon Devleti" adını savunuyordu. Fakat ülke "Yahuda" olarak adlandırılırsa bütün sakinleri "Yahudi" adını taşıyacaktı, "Siyon" adı seçilmiş olsa bütün yurttaşları "Siyonist" olacaktı. Birinci durum dünyadaki Yahudi inançlıların dinsel temelde tanımlanmasına zarar verecekken, buna karşılık, Araplar da tüm haklara sahip Yahudi yurttaşı olacaktı. İkinci durumda, egemenliğin gerçekleşmesi karşısında Dünya Siyonist hareketi muhtemelen silinmek zorunda kalacaktı ve bu topraklarda yaşayan Araplar da pasaportlarında Siyonist yurttaşlar olarak belirtilecekti. Dolayısıyla tercih şansı yoktu ve sonunda devlet "İsrail" adını aldı. (Sand, 2011, s. 344-345)

Yahudi Ajansı, 1939 tarihli İngiliz Raporu'nun Yahudi göçünü ve arazi alımını sınırlandıran hükümlerini de geçersiz sayıyordu. Siyonistler İsrail devletinin Arap sakinlerinden "bütün organ ve kurumlarda tam ve eşit vatandaşlık hakları ve temsil temelinde, barışı korumalarını ve devletin gelişimi için kendilerine düşen rolü oynamalarını istiyordu. Komşu Arap devletlerini de ortak çıkarlar adına işbirliğine davet ediyorlardı. (Goldschmidt, 2005, s. 267)

Siyonistler, Truman'a başvurarak, ABD'den tanınma talebinde bulundular. Bunun üzerine Truman'ın, orijinal metinde bulunan "*Yahudi Devleti*" ibaresini bizzat kendisi el yazısı ile "İsrail" olarak değiştirdiği bilinmektedir. Bu metin ile ABD, İsrail'in ilanından 11 dakika sonra bu yeni devleti de facto olarak tanıdığını duyurmuştur. İsrail Devleti'nin ilanının hemen ardından ABD tanınmasının gelişinin, küresel dengeler için önemlidir. Nitekim 17 Mayıs 1948'de SSCB ve ardından Doğu Bloku üyesi devletler de, İsrail'i tanıdılar. Ortadoğu'daki batı kuşatmasını bir şekilde sarsmak istedikleri için, komünist devletlerin bir blok görüntüsü vermesi, kendi amaçları açısından tutarlıydı. (Yarar, 2004, s. 135-136)

O dönemde Arap ülkelerindeki hükümetlerin çoğu emperyalist devletlerin onayını almadan tek bir adım atmamakta ısrar ediyorlardı. Zaten Lübnan ve Suriye bağımsızlığını kazanalı ancak iki yıl olmuştu. Arap ülkelerinin orduları silah ve malzeme yönünden zayıftı. Silahaltındaki asker sayısı azdı; üstelik Arap askerleri eğitimsizdi. İşte Batı'nın ve Siyonistlerin diplomasi çarkları bu koşullarda dönmeye başladı. Görünüşte herkes Filistin halkının kendi devletini kurmasından yanaydı. Ama gerçekte tüm Filistin'in ele geçirilmesi ve burada "Daha Büyük İsrail" devletinin kurulması için gizliden gizliye planlar yürürlüğe konuyordu. (Kara, 1986, s. 43)

6.3. I. ARAP-İSRAİL SAVAŞI

İsrail'in kuruluşunun ilan edilmesini müteakip "Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak"askeri güçleri üç koldan Filistin'e saldırmaya başladı. Birinci istikamet güneyde olup, Mısır piyade ve zırhlı kuvvetlerinin Negev yönünde çöle girmeleri idi. Amaç Gazze ve Birüssebi'yi ele geçirmektir. İkinci olarak doğuda Ürdün'ün Arap lejyonu Şeria nehrini aşarak Filistin'e girmeye ve Eriha istikametinde ilerlemeye başladı. Üçüncü olarak Suriye ve Lübnan kuvvetleri kuzeyden Filistin'e sarkmaya başladılar. Bununla birlikte bu kuvvetlerin Celile ve Tiberya'yı almaları gerekirken hemen hiçbir şey yapmamışlar ve bu bölgeler İsrail kontrolü altında kalmıştır. (Özmen, 2002, s. 194)

"Mısır, Suriye, Lübnan ile Irak"ın bölgeye intikal eden askeri güçleri savaş konusunda çok yetkin değillerdi. Özellikle Mısır kuvvetleri, suiistimal ve disiplinsizlikler nedeniyle gerektiği gibi mücadele veremiyorlardı. İsrail'in en çok çekindiği askeri güç Ürdün'ün Arap lejyonu idi. Bunlara ek olarak, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nda hizmet etmiş olan ve 1936-39'da Filistin'deki Arap ayaklanmalarının liderliğini yapmış bulunan Fevzi Kavukçu'nun komutasındaki Filistin Kurtuluş Ordusu'ydu. Yaakov Dori komutasındaki İsrail kuvvetleri ise, 2. Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda savaşmış olan 32.000 kadar Yahudi ile Haganah'ın yine tecrübeli askerlerinden meydana gelen 75.000 kişi idi. Keza Irgun'da bir terör örgütü olarak kendisini 15 Mayıs'ta feshetti ve İsrail ordusuna katıldı. Ayrıca yardımcı hizmetleri Yahudi kadınları üzerlerine aldığı gibi, yerleşim merkezlerinin sivil savunmasını yapan Mishmar teşkilatı vardı. Diğer taraftan İngiltere ve Amerika savaşın uzamasını önlemek için Filistin kıyılarını abluka

altına alıp, Filistin'e silah sevkiyatına ambargo koyarken, SSCB, Çekoslovakya üzerinden İsrail'e askeri mühimmat sevkediyordu. (Armaoğlu, 1989, s. 94-95) Bunun üzerine ABD Filistin'e silah gönderme yasağını kaldırarak hem Yahudilere hem de Araplara silah satışının önünü açmıştır. İngiltere Arap devletleri ile mevcut anlaşmalar gereğince bu devletlere silah teslimatına devam etmiş, Sovyetler Birliği ise taksim lehine oy kullanarak çıkar uyuşmazlığı içinde bulunduğu İngiltere'nin karşı kutbunda yer alıp Yahudilere silah temin etme olanağını kullanmıştır. (Bileydi Koç, 2006, s. 125-126)

Ben-Gurion Mayıs 1948'te Genel Kurmay'a stratejik hedeflerini sundu. Lübnan, Ürdün ve Suriye'yi ezip geçecek bir saldırı için hazırlıklı olunmasını istedi. "Lübnan, Arap koalisyonunun zayıf bir halkasıdır, çünkü Lübnan'daki Müslüman rejim yapaydır ve yıkılması kolaydır. Güney sınırı Litani nehri olacak bir Hristiyan devlet kurulmalıdır. Onunla müttefik olacağız. Lejyonun gücü kırılıp, Amman'ın bombalanmasıyla Ürdün'ü saf dışı edeceğiz ve sonra Suriye düşecek. Eğer Mısır savaşa girmeye cesaret ederse Bur Said, İskenderiye ve Kahire'yi bombalayacağız" diye bildirdi. (Chomsky, 1999, s. 163)

Savaş durumuna gelince 15-22 Mayıs haftası içinde Mısır kuvvetleri önce Gazze'yi sonrada Birüssebi'yi ele geçirdi. Ürdün kuvvetleri de Allenby köprüsünü aşip Eriha'ya ilerledi. Bir başka Ürdün kuvveti de Celile Gölü istikametinde harekete geçti. Fakat savaşın esas yoğunluğu Kudüs üzerinde olmuştur. Ürdün kuvvetleri 20 Mayıs'ta eski Kudüs deneni ve nüfusun çoğunluğunu Arapların teşkil ettiği Doğu Kudüs'e neredeyse hakim oldu. Doğu Kudüs'teki Yahudi mevzileri çok güç duruma girmiş bulunuyordu. Buna karşılık kıyı bölgesinde üç günlük şiddetli çarpışmalardan sonra 18 Mayıs'ta Akka İsrail kuvvetlerinin eline düştü. Bu arada Mısır uçakları da Tel-Aviv üzerine saldırılarda bulundu. 22-29 Mayıs arasındaki çarpışmaların yoğunluk noktası yine Kudüs olmuştur. İki hafta içinde Arap lejyonu Doğu Kudüs'ü tamamen kontrol altına almaya muvaffak olmuştur. 1-11 Haziran arasındaki üçüncü hafta içinde Filistin'in birçok yerinde Arap ve İsrail kuvvetleri arasında çarpışmalar devam ederken, hava üstünlüğü de İsrail'in eline geçti. 2 Haziran günü iki motorlu bir Mısır bombardıman uçağı Tel Aviv üzerinde İsraililer tarafından düşürüldü. İsrail 1 Haziran'da Amman'ı 11 Haziran'da da Şam'ı bombaladı. (Özmen, 2002, s. 195-196)

1948 Mayıs olaylarının ardından Birleşmiş Milletler Arap-İsrail çatışmasını çözmeye çalıştı. Bölgede arabulucu olarak İsveç Kontu Folke Bernadotte görevlendirildi. Haziran başında Bernadotte, tarafları bir aylık bir ateşkese razı etti. İki taraf da dört haftalık yoğun çatışmadan yorgun düşmüştü. Ancak İsrail bu sürede askerlerini silahlandırdı. Bernadotte Negev Çölü ile Kudüs'ü Ürdün'e bırakan bir plan hazırladı. Bunun karşılığında İsrail'de Araplara ayrılan batı Celile'nin bazı bölümlerini alacaktı. 8 Temmuz'da bütün cephelerde çatışmalar yeniden başladı. 10 gün boyunca İsraililer Celile'nin bir bölümü ve stratejik şehirler Ludd ve Ramle'yı aldı. BM İsrail'in Eski Kudüs'ü ele geçirmesinden önce bir ateşkes kararı daha aldı. 18 Temmuzda ateşkes yürürlüğe girdi. (Goldschmidt, 2005, s. 271-272)

Birleşmiş Milletler temsilcisi Bernadotte, Yahudi terör örgütü Stern tarafından öldürülmeden bir gün önce 16 Eylül'de BM'ye gönderdiği raporunda tarafları uzlaştırmayı amaçlayan bir plan sundu. Plana göre, Filistin'de barış tekrar sağlanmalı, İsrail olarak adlandırılan Yahudi Devleti'nin varlığı tanınmalı, yeni devletin sınırları da tarafların uzlaşması yada BM tarafından belirlenmeli, sınırlar belirlenirken coğrafi homojenite ve entegrasyon dikkate alınmalı, terör ve savaş sebebiyle evlerini terk etmek zorunda kalan insanların evlerine geri dönmeleri sağlanmalı ve Kudüs özel ve ayrı bir statüde olmalıydı. Plan 20 Eylül'de açıklandı. ("Yearbook ...", t.y., s. 304-305)

Arap Birliği Siyasal Komitesi'nin 6-15 Eylül 1948 tarihleri arasında yapılan toplantısında, bir Filistin Hükümeti kurulması yönünde alınan karar almıştı. Bernadotte planının açıklanması üzerine 20 Eylül günü Filistin topraklarını içine almak üzere Gazze'de "Filistin Hükümeti"nin kurulduğu resmi bir açıklamayla duyuruldu. Mavera-ı Ürdün ile Irak'tan gelecek suçlamaları daha başından yok etmek için hükümete "Genel Filistin Hükümeti" adı verildi. Hükümetin başına Hacı Emin geçti. Cemal Hüseyini Dışişleri Bakanlığına, Recai El-Hüseyini Savunma Bakanlığına ve Enver Nusseybi de Hükümet sekreterliğine getirildi. 22 Eylül 1948'de Arap Yüksek Enstitüsü hükümetin kuruluşuyla ilgili bir açıklama yaptı. Arap Birliği'nin yapmış olduğu Filistin yönetiminin bir Filistin Hükümetine dönüştürülmesi kararını anlatan sözcükleri titizlikle seçilmiş duyurunun tersine, Enstitü'nün açıklaması kuşkuya yer bırakmayacak ölçüde

açtı: “Filistin’de yaşayan halk kendi kaderini tayin etme hakkına dayanarak ve Arap Birliği’nin kararlarına uygun olarak Bütün Filistin’i bağımsız bir devlet ilan etmeye karar vermiş bulunmaktadır.” (Elpeleg, 1999, s. 173-174)

BM 11 Aralık 1948’de toplandı. “194 sayılı” 15 maddelik bir karar kabul edildi. Kararda, BM üyesi üç devletten oluşan uzlaşma komisyonu kuruluyordu. Kudüs şehri sınırları güneyde Beytüllahim, doğuda Abu Dis batıda Ayn Karim kuzeyde Shuafat olmak üzere Birleşmiş Milletlerin gözetimine veriliyordu. Diğer bir maddede Filistin mültecileri konusuna değinilmektedir. Bu maddede; “Komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin mümkün olan en erken tarihte evlerine dönmelerinin sağlanması ve uluslararası hukuk ve eşitlik ilkeleri altında sorumlu hükümetler yahut makamlar tarafından yerine getirilmek üzere gerek mülkleri kaybolan veya zarar görenlere ve gerekse dönmeyi tercih edenlerin bıraktıkları mülklerine karşılık tazminat ödenmesi” hususu yer almaktadır. (“Yearbook ...”, t.y., s. 174-175)

İkinci ateşkes Ekim’in ortalarında İsrail’in Mısır’a karşı saldırılarıyla sonlandı. İkinci ateşkes sonucu İsrail Savunma Gücü “Yoav Operasyonu”na girişti. Bu operasyon savaş süresince uygulanan en büyük operasyondur. Operasyon’un amacı Mısır’ı Manda altındaki Filistin’in önceki sınırlarına itmektir. Operasyon kısmen başarılı oldu. Mısır askeri ablukası kırıldı ve Birüssebi 20 Ekim’de İsrail’in eline geçti. (Golani, 2011, s. 116)

Bu durum üzerine BM ateşkes çağrısında bulundu. Taraflar çağrıya olumlu yanıt verdiler. Buna rağmen, İsrail ile Mısır kuvvetleri arasında çarpışmaların arkası kesilmedi. İsrail Birüssebi’yi aldığı sırada Alfalluja’da bir Mısır Tugayını da uzun süre muhasara etmişti. Mısır tugayı uzun süre muhasaraya dayandı. İsrail kuvvetleri ise 23 Aralık’ta Mısır’ı zor durumda bırakıp yenilgiye uğrattı. (Özmen, 2002, s.202)

Yaşanan hezimet Mısır’da iç karışıklıklara sebep oldu. Esasında, cephedeki başarısızlıklar ve bilhassa Birüssebi’nin kaybı üzerine, daha 4 Aralık’tan itibaren üniversite öğrencileri gösterilere başlamışlardı. Bu gösterilerin Müslüman Kardeşler Örgütü tarafından kışkırtıldığı kanaati vardı. Bu sebeple, Başbakan Nokraşi Paşa, 8

Aralık 1948’de yayınladığı bir bildiri ile 500.000 kadar üyesi olduğu iddia edilen, Şeyh Hasan El-Benna liderliğindeki Müslüman Kardeşler Örgütü’nün bütün teşkilatının kapatıldığını ve bütün mallarına el konduğunu açıkladı. 14 Aralık’ta yayınlanan bir bildiri ile de boykot halindeki öğrencilere uyarıda bulunularak, öğrencilerin siyasi nitelikteki örgütlere üye olmaları ve siyasi gösterilere katılmaları yasaklandı. Ne var ki, Nokraşi Paşa Kahire’deki Fuad Üniversitesinde Veteriner öğrencisi Müslüman Kardeşler üyesi bir öğrenci tarafından 28 Aralık 1948’te öldürüldü. (Armaoğlu, 1989, s. 100)

İsrail’in Mısır topraklarında ilerlemesi üzerine bu gelişmelerin Mısır’da istenmeyen gelişmelere yol açacağını düşünerek harekete geçen İngiltere’nin İsrail’den Mısır topraklarından çekilmesini istemesi üzerine İsrail daha ileri gidemedi. Güvenlik Konseyinin 29 Aralık 1948’deki ateşkes çağrısına ilişkin kararına Mısır ve İsrail ancak Ocak 1949’da olumlu cevap verdiler ve 13 Ocak’ta Ralph Bunche aracılığıyla görüşmelere başladılar. Bu arada İsrail ile Lübnan temsilcileri arasında da sınırda ateşkes görüşmeleri yapılmaktaydı. (T. Arı, 2005, s. 232)

Ayrıca, 1948-1949’da Filistin’de yaşananlar Arapların kitlesel göçü ile sonuçlandı. Bu durumu açığa çıkaran 30 Haziran 1948’de yayınlanan 1.12.1947-1.6.1948 döneminde “Filistin Araplarının Göçü” başlıklı bir belgedir. Ateşkesin ilk haftasında İsrail Savunma Gücü İstihbarat Kolu tarafından hazırlanmıştır. Belge iki bölümden oluşmaktadır. Belgedemültecilerin sayısı, göçün aşamaları, göçün sebepleri, mülteci toplumların kaderi vb. konular analiz edilmektedir. (Morris, 1986, s. 5) Raporda İstihbarat Kolu’nun değerlendirmeleriyle göçün hızlanmasına sebep olan etkenler önem derecesine göre şöyle sıralanmaktadır.

- 1-Arap yerleşim birimlerine karşı direkt ve düşmanca biçimde gerçekleştirilen Yahudi eylemleri.
- 2-Düşmanca eylemlerin komşu bölgeleri de etkilemesi.
- 3-Yahudi muhalif grupların eylemleri.
- 4-Arap kuruluşların ve çetelerin hüküm ve emirleri.
- 5-Arap yerleşikleri korkutup kaçırmaya yönelik Yahudi söylentileri yayma eylemleri.
- 6-Nihai sınır dışı etme eylemleri.

- 7-Arapların Yahudilere saldırmasına Yahudilerin karşılık vermesi korkusu.
- 8-Köylerin etrafında çetelerin ve yöreden olmayan savaşçıların ortaya çıkması.
- 9-Arap istilası ve sonuçlarından korkulması.
- 10-Yahudi bölgeleri içindeki Arap köylerinin izole edilmiş olması.
- 11-Çeşitli yerel faktörler ve genel gelecek korkusu. (Morris, 1986, s. 9)

Filistinli Arapların göçünde Yahudi eylemlerinin ve psikolojik baskılarının etkili olduğu bu raporla kanıtlanmaktadır. Bir taraftan gelen Yahudi göçü diğer taraftan Arap Filistinlilerin kitle halinde dışarıya göçü, İsrail Devleti'nin sağlamlaşması için belirleyici ön şartlardı. Göç ülkenin tarımsal, endüstriyel ve askeri bakımdan inşasının tamamlanmasını sağlıyor ve Arapların kaçmasının Filistin ekonomisinde açtığı ekonomik gedikleri dolduruyordu. (Hollstein, 1975, s. 235)

6.3.1. Mütareke Anlaşmaları

24 Şubat 1949'da İsrail ve Mısır arasında 12 maddeden oluşan "Genel Mütareke Anlaşması" Rodos'ta imzalandı. Anlaşmaya göre;"taflar mütareke süresince hiçbir askeri ve siyasi avantaj sağlamamaya çalışacaklar ve karada, denizde veya havada hiçbir saldırgan harekette bulunmayacaklardı. Gazze bölgesi Mısır'a veriliyor. Ancak Gazze'nin bazı yerleri İsrail'de kalıyordu." (An Armistice Agreement Between Egypt and Israel, 1949)

İsrail ikinci mütarekesini Lübnan ile imzaladı. "23 Mart 1949'da Ras Nakura'da yapılan 8 maddeden oluşan anlaşmayla İsrail-Lübnan sınırı, eski Lübnan-Filistin sınırı olarak kabul edildi." (An Armistice Agreement Between Lebanon and Israel, 1949)

Ürdün ile 3 Nisan 1949'da Rodos'ta mütareke anlaşması imzalandı. "Batı Şeria bölgesi Ürdün'e verilirken Kudüs şehri doğusu Ürdün'e, batısı İsrail'e bırakıldı."(An Armistice Agreement Between Hashemite Jordon Kingdom and Israel, 1949)

20 Temmuz 1949'da Suriye ile mütareke imzalandı. "İsrail-Suriye sınırı olarak, eski Filistin-Suriye sınırı kabul edildi. Ancak bu sınırdaki İsrail için stratejik noktalar askerden arındırıldı." (An Armistice Agreement Between Syria and Israel, 1949)

İsrail ile komşusu olan dört Arap ülkesi (Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye) arasında imzalanan anlaşmalar sonucunda Arap-İsrail çatışması bir süre için durdurulmuştu. Ancak bu yalnızca geçici bir durgunluk olacaktı. Çünkü Siyonistler elde ettikleri topraklarla yetinmek niyetinde değillerdi. Gerçi bütünüyle Yahudi olan bir devlet kurmuşlar ve esas amaçlarına ulaşmışlardı ama İsrail Devleti'nin genişletilmesi amacından asla vazgeçmemişlerdi. (Kara, 1986, s.44)

İsrail Devleti'nin kurulması Yahudi perspektifinden Siyon'a dönüş ve Yahudi ulusunu özgün vatanında yeniden kurma olarak görülür. Filistinliler ve daha çok Araplar için bu bir gerçekleşme değil bir gaspti. İsrail'in doğuşu ve o doğumu önleyememek ya da son verememek ve bunun Filistinliler için getirdiği ızdırap ve diğer Araplara getirdiği aşağılanma modern Arap tarihinin belirleyici bir noktası ve bir dizi sosyal, kültürel ve en son olarak da politik değişimin başlangıç noktasıdır. Araplar buna *nakba* ya da felaket derler. (Lewis, 2000, s.18-19) Filistinliler, kendilerini farklı yabancı rejimlerin idaresi altında, oldukça geniş olan mülklerinin büyük bölümüne el konulmuş ve hayatlarının birçok yönü üzerindeki denetimlerini yitirmiş bir vaziyette buldular. Aslında Filistin toplumunun birliğini bozucu nihai darbeler, 15 Mayıs tarihinden önce, 1948 yılının başlangıcında meydana geldi. 15 Mayıs'tan haftalar önce Filistin toplumunun çözülmesine yol açan darbeler, Filistin'in Arap ve Yahudi devletlerini kurmak üzere taksimi çağrı yapan 29 Kasım 1947 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 181 nolu kararının kabul edilmesiyle alevlenen ve gittikçe artan bombalamalar, pusuya düşürmeler, çatışmalar ile şiddetli muharebelerin doruk noktasına ulaşmasıdır. (R. Khalidi, 2012, s. 37-38)

İsrail Devleti'nin kuruluşu hakkındaki açıklama, İsrail tarafından BM taksim kararında belirtilen tarihten üç buçuk ay önce yapılmıştır. ABD, İsrail devletinin kuruluş açıklamasını üç ay ertelemesi karşılığı barış yapılmasını teklif etti. Arap devletleri öneriyi kabul ederken, İsrail, Ürdün Kralı ile Filistin'e ayrılan toprakların Ürdün

kuvvetlerince işgal edilerek, Yahudi devletinin kuruluşuna olası müdahalenin önlenmesi konusunda yaptığı gizli anlaşma nedeniyle reddetti.(Ürdün'ün İngiltere'ye yakınlığı, İngiltere'ye bölgede varlığını koruma konusunda bir imkan yaratacaktı.) Diğer Arap devletleri, Ürdün planını bozarken, İsrail'i de yenilgiye uğrattılar. (Pehlivanlıoğlu, 2004, s. 269)

İsrail Devleti ile Arap komşuları arasındaki 1948 Savaşı devrimci bir olay olup Ortadoğu'daki birçok değişimi harekete geçirmiştir. Savaş İsraililer ve hayranlarına göre; Filistinli yerleşiklerin direnişine, İngiliz emperyalizmine ve Arap Devletlerine karşı Yahudi Bağımsızlığı için mücadeleydi. İsrail'in zaferi devrimci olarak nitelendirildi. Çünkü Modern tarihte ilk kez bir Ortadoğu ülkesinin vatandaşları sömürge rejimini ülkesinden çıkartıp demokratik bir yönetim kurdu. Arapların bakış açısına göre Filistin'de yenilgileri bir devrimdi. Çünkü orduları küçük düşürüldü ve rejimlerin itibar kaybetti. Aynı zamanda tam ortalarında sömürge yerleşiminden oluşan bir devlet kuruldu. Filistin felaketi Gazze Şeridi, Ürdün, Suriye ve Lübnan'a sığınan yaklaşık 725.000 insan yerinden edildi. (Goldschmidt, 2005, s. 269)

Özet olarak, Balfour Bildirisinden Birleşmiş Milletler kararına kadar devletler hukuku adına hareket ettiklerini söyleyen Batılı çoğunluk Filistin'de yaşamakta olan halkın kendi tercihini sormadan ve bu tercihin önüne engeller yığarak, başkasının toprağında yabancı bir devlet kurmuştur. Araplar İsrail'i başından beri emperyalist devletlerin bir yarattığı olarak görmekte ve hiçbir zaman katılmadıkları bir Avrupa anti-semitizminin tam bedelini ödemek istememektedirler. (Ataöv, 1970, s. 64)

7. BÖLÜM

BÜYÜK GÜÇLERİN ORTADOĞU POLİTİKALARINDA FİLİSTİN

7.1. İNGİLTERE

1800'de Malta'nın İngiltere tarafından kuşatılmasıyla buradaki İngiliz hakimiyeti pekiştirilmiş oldu. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşından sonra İngiltere'nin Osmanlı politikasını değiştirdiği söylenebilir. Bu politikasının ilk uygulaması Mısır'ı işgaliydi. İngiltere bölgede stratejik öneme haiz yerleri ele geçirerek sömürge yollarını kontrolü altına alıyordu. Ancak bunu yeterli bulmuyor, burada yaşayan halk üzerinde de nüfuzunu artırması gerektiği kanaatindeydi. Bunun için Müslüman olmayan vatandaşlardan yararlanmayı hedefliyordu. Siyonistlerin bir Yahudi Devlet'i kurmak amacıyla faaliyetlerini hızlandırmasıyla İngiltere aradığı fırsatı yakaladı. (Arslan, 2007, s. 11)

Osmanlı idare teşkilatının 18. yüzyıldan itibaren bozulması ile İmparatorluk sınırları içinde yer alan Arap topraklarında Batılı devletlerin faaliyetleri arttı. 19. yüzyılın başlarından itibaren Batı ile kurulan temasta, misyonerlerin öncülüğü ve Batı'ya gönderilen öğrenciler ve göçler ile milliyetçilik fikri ithal edilmeye başlandı. (Okutan, 2001, s. 162) İngiltere'nin bölgedeki mühim açılımlarından biri de dini alanda yaşanmış ve İngiliz misyonerleri 19. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Doğu Akdeniz'de önemli yatırımlar yapmaya başlamışlardır. 19. Yüzyıl öncesinde İngiltere'nin bölgede sahip çıktığı herhangi bir dini cemaat yoktu. Protestan misyonerleri bu anlamda bir ihtiyacın giderilmesinde önemli rol oynadı. (Buzpınar, 2003, s. 108) Bu çerçevede Arapça bilen misyonerler yerli halk üzerinde nüfuz kazanma çabalarına giriştikleri gibi, bir takım başka Avrupalılar da halka yardımda bulunma bahanesiyle Osmanlıları sömürgeci kendilerini kurtarıcı gibi göstermeye çalışmışlardır. (Engin, 2010, s. 17) Britanya'nın Lancashire fabrikaları için pamuk, önce İran'da daha sonra Irak'ta petrol üretimi Mısır ve diğer yerlerde yatırım, mamul mallar için pazarlar, bir Yahudi Ulusal yurdunun

kurulması çerçevesinde gelişen ahlaki çıkarları bölgedeki diğer çıkarlarıdır. (Hourani, 2012, s.375-376)

1840 “Şam Katliamı” İngiltere’nin Yahudileri kazanması için büyük bir şanstı. Şam’da bir papazın öldürülmesi dolayısıyla Yahudiler suçlanıyordu. Bu sebeple Hristiyanlar Yahudilere saldırmışlardır. İngiltere zaman kaybetmeden Siyonist hareketin önderlerine ilettiği yazılarda, “Osmanlı Devleti’nde yaşayan Yahudilerin can ve mallarının güvenliğini sağlayacaklarını” ifade etmişlerdir.(Aslan, 2012, s. 85)

Bilindiği üzere Mısır Doğu Akdeniz’de Hint Yolu’nun üzerindedir. Süveyş kanalının açılması çalışmaları İngiltere’nin dikkatini buraya çevirmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, Doğu Akdeniz limanları ile ilgili gelişmeleri takip etmiştir. Ortadoğu stratejisinin bir parçası olarak gördüğü Yahudilerin Osmanlı topraklarında himaye edilmesi için diplomatik temsilcilerine talimatlar verdi. Diğer taraftan İngiltere, Yahudilerden müstakil bir devlet kurulması için yardım etmekten çekiniyordu Mısır’ın işgali ve Sudan’ın Faşoda kentinde yaşananlar Fransız ve İngilizleri çatışan menfaatleri dolayısıyla karşı karşıya getirmişti. Diğer yandan iki devlette Suriye’yi kendi egemenlik alanı olarak görüyordu. Filistin’de yeni bir devletin inşası Fransızları harekete geçirebilir ve yeni bir savaş çıkabilirdi. Bundan dolayı İngiltere, Siyonistlere sömürgesi Uganda’yı teklif etmiştir. Böylece Fransız tehlikesini bertaraf etmişti. 20. yüzyıla gelindiğinde İngiltere hem kendi iç sorunlarıyla uğraşıyor hem de “Fransa, Rusya ve Almanya” ile çatışıyordu. İngiltere yalnızlık politikasından ayrılıp Fransa’yı kendi tarafında görmek istiyordu. 1. Dünya Savaşı sonrası Fransa’ya Anadolu’dan toprak vererek İngilizlerin bu politikasından vazgeçtiğini görüyoruz. İngiltere, İsrail’in kurulmasında en önemli rolü oynamıştır.(Arslan, 2007, s. 11-14)

7.2. FRANSA

Bonapart’ın Mısır seferi, istediği neticeleri sağlayamadı ama Ortadoğu’ya, tesirleri günümüze kadar gelen, hatta dünyayı etkileyen, bazı şeyler getirdi. Bunlardan birincisi, o günlerden, İsrail Devleti’nin kurulduğu 1948’e kadar, Filistin’i Yahudilere, yahut

Yahudileri Filistin'e iade fikrinin, Ortadoğu Siyasetinde en önemli faktörlerden biri halini almasıdır. Bunun yan tesirleri hala devam etmekte ve nerede bitecekleri bilinmez. İkincisi ise, Mısır Seferi ile Avrupa'nın, bir daha çıkmamak üzere, Orta Doğuya yerleşmeye başlamasıdır. Bir diğer nokta da, Osmanlı topraklarında yaşayan Musevilerin, ilk defa, Devlete karşı ayaklanmaya teşvik edilip, silahlandırılmalarıdır. (Anadol, 2004, s. 93)

Fransız İhtilali'yle birlikte Avrupa'da yaşayan Yahudiler de dini ve mesleki alanda özgürlüklerine kavuştu. Tunus, Fas ve Cezayir Fransız sömürgesine katıldığında Yahudiler bu ülkelerdeki kasabalarda yaşıyorlardı. Fransa buradaki Yahudileri önemli kentlere yerleştirerek Yahudiler aracılığıyla Fransa'nın buralara nüfuz etmelerini sağlamıştır. Yahudiler Fransızların bu ülkelerdeki eğitim, kültür ve siyasal kurumlarına da katılmışlardır. Bu çerçevede, Alyans okulları açılmıştır. Osmanlı'nın ıslahat hareketlerinin Yahudileri de kapsamı için Avrupalı Yahudiler Fransa nezdinde girişimlerde bulundular. 19. yüzyıldan itibaren Almanya'nın yeni politik tutumu Fransa ve İngiltere'yi kaygılandırmıştır. Almanya sömürge çalışmalarını dikkatli bir şekilde ve sessizce yürütüyordu. Fransa Ortadoğu'daki menfaatlerine zarar vermek için Almanya'nın Yahudileri desteklediğini düşünüyordu. Fransa'nın Suriye ve Mısır'ın dahil olduğu Doğu Akdeniz'e hakim olma projesi kapsamında Filistin'i kendi nüfuz alanı içerisinde görmekteydi. Bu sebeple Yahudi Devleti'ne karşı bir tutum izlemişti. Bunun dışında diğer konularda Yahudileri destekliyordu. İsrail'in kurulmasından sonra da bu ülkeyle yakın ilişkiler kurmuştur. (Arslan, 2007, s. 14-17)

7.3.ALMANYA

1.Dünya Savaşı başlayınca Siyonistler, Alman devlet adamlarıyla derhal ilişkilere giriştiler. Siyonistlerin çabalarının esası, Almanya'nın himayesinde Filistin'de bir Yahudi toplumu meydana getirmektir. Alman diplomasisi, 1915 yılı boyunca Siyonist hareketle yakından ilgilendi. Çünkü Almanya Doğu Avrupa'daki işgal bölgelerinde bir milyon Yahudi'nin problemiyle karşı karşıya bulunuyordu. Almanya'nın hesabı, Siyonist hareket ve Filistin'deki Yahudi toplumundan kendi politikası doğrultusunda faydalanmak istikametinde geliyordu. Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından

İstanbul'daki Alman Büyükelçisine verilen direktifte, Filistin'deki Alman konsoloslarının buradaki Yahudilere sempati göstermeleri ve onların üzerindeki himayelerini genişletmeleri isteniliyordu.(Taylor, 2000, s. 198)

19. yüzyılın sonunda Almanya Siyonizm'i destekleyerek Yahudilerin Almanya'yı terk edeceğini düşünüyorlardı. Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler için diğer Avrupa ülkeleri gibi Almanya nezdinde de girişimlerde bulunmuşlardır. Almanlar Yahudi taleplerine olumlu yanıt vermekle birlikte Osmanlı ittifakından da vazgeçmek istememiştir. İngiltere ve Fransa gibi Ortadoğu politikasında Yahudilerden yararlanmışlardır.(Arslan, 2007, s. 14-18)Almanya Bağdat ve Basra üzerinden Doğu'yu kontrol altına almak istiyordu. Almanya'nın Filistin'de Yahudilerinde dahil olduğu kolonileri bulunuyordu. Bu kolonilerin Filistin'in çeşitli yerlerinde araziler vardı. Bu sayede Yahudiler bölgede toprak satın alabiliyordu. Yahudiler bu sayede yerleşme faaliyetlerini meşrulaştırıyorlardı. (Kaya, 2013, s.148-149) 2.Dünya Savaşı'ndan sonra ise Yahudiler karşı Alman siyaseti değişmiştir. Naziler, Musevilere karşı nefreti körükleyerek kendilerinin yarattıkları sorunu sömürmeyi başardılar. (Lewis, 2003, s. 406)

7.4. RUSYA

Küçük Kaynarca Anlaşması ile ticari imtiyazlar kazanan Rusya'nın Ortadoğu'ya ilgisi ticari faaliyetleri çerçevesinde olmuştur. Rusya Karadeniz'in kuzey kıyılarına yerleştikten sonra Akdeniz'e açılma politikası izlemiştir. Rusya'nın da Avrupalı Devletler gibi "Doğu Sorunu" çerçevesinde Ortadoğu'yla alakadar olmuşlardır. Ayrıca Rusya Osmanlı'daki Ortodoksları himaye ederek Osmanlı'ya müdahale etmeye çalışmıştır. (Purtaş, 2008, s. 48-49)

Almanya Siyonistlere yardım ederken Rusya'da onları, Siyonistleri desteklemiştir. Ancak, Çarlığın yıkılmasından sonra bu politika Yahudileri Rus topraklarından ihraç etmeye dönüşmüştür. Rusya Ortadoğu ile bağlantısını Suriye ve Filistin üzerinden yürütmüştür. Özellikle Filistin ve Suriye'deki Ortodokslar aracılığıyla bölgeyle olan

ilişkilerini derinleştirmiştir. Almanya'nın Yahudilere ilişkin değişen siyasetiyle birlikte Rusya'da Yahudileri desteklemekten vazgeçmiştir.(Arslan, 2007, s. 19)

19. yüzyıl'da Batılı Devletlerce "Hasta Adamı" n topraklarının bölüşümü projesinde Rusya'da yer almıştır. Belki de Çarlık Rusya'sı yıkılmasaydı Rusya savaşın kazananı olarak Ortadoğu'daki manda ülkelerinden biri olacaktı. Diğer yandan Rusya'nın Sykes-Picot Anlaşması'nı kamuoyu ile paylaşması Ortadoğu'daki sömürgeci paylaşım projesinden vazgeçtiğini göstermiştir.2. Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya BM üyesi olarak katıldığı görüşmelerde Araplar lehine kararları desteklemiştir.(Purtaş, 2008, s. 49)

SONUÇ

Kökleri tarihin derinliklerine kadar uzanan Arap-Yahudi çatışmasının çağdaş anlamda ortaya çıkışı Yahudilerin Filistin topraklarına göç etmesiyle başlamıştır. Yurtlarını terk eden Yahudilerin tekrar bölgeye dönmesi 19. Yüzyılda güçlenen milliyetçilik fikrinin etkisiyle yakından ilişkilidir. Artan milliyetçilik hareketleri Yahudilere yönelik baskının da artmasına neden olmuştur. Böylece Siyon'a geri dönüş ideali olan Siyonizm doğmuştur. Siyonizm başta dini öğelerle vücut bulmuş zamanla dini öğeler milliyetçi unsurlarla perçinlenmiştir. Yahudiler kendi tanrılarının gerçek tanrı (Yehova) olduğunu ve Yehova'nın İsrail'i, İbranilere vaat ettiğini düşünmektedirler. Vaadedilmiş topraklar onlar için bir ahd meselesiydi ve kaynağını Tevrat'tan alıyordu. Bu çerçevede Yahudilerin amaçlarının Yahudilerin bağımsızca yaşayacağı bir devlet kurulması olarak görülebilir. Ancak bugün bölgeye baktığımızda İsrail'in kurulmuş olmasına rağmen barışın tesis edilemediğini görüyoruz.

Siyonizm meselenin dini ve milliyetçi yönünün yanı sıra ekonomik yönüde bulunmaktadır. Yahudiler ticaret alanında tarihin her döneminde öne geçmişlerdir. Avrupa'daki Hristiyan tüccarlar Yahudi tüccarları rakip olarak görmekteydiler. Yahudilerin lonca teşkilatlarından dışlanması onları tefeciliğe itti. Bu da Yahudilere karşı düşmanlığı artırdı. Yahudiler yaşadıkları ülkelerden kovulmaya başladılar. Rus Çarı'nın öldürülmesinde Yahudilerin suçlanması Yahudi kapitalizmine olan kinin açığa vurulmasıydı. Benzer durumu Almanya'da da yaşadıklarını görüyoruz. Varlıklı Yahudilerin sanayileşmeye ekonomik katkı sağlaması, piyasadaki ticari başarıları nedeniyle Kapitalist sistemin öncüleri olarak görülmüşlerdir. Yaşananlar Siyonistlerin elini güçlendirmiş, Yahudilere yurt arayışına dayanak teşkil etmiştir.

Bölgede etkin devletlerin politikaları bağlamında Filistin sorunu incelediğimizde; Arap-Yahudi çatışmasının temelinde İngiltere'nin izlemiş olduğu ve birbirleriyle çelişen politikalarının da etkin olduğu söylenebilir. İngiltere önce Arap İmparatorluğu kurmak isteyen Şerif Hüseyin'e Ortadoğu'yu vaat etmiş, Osmanlı İmparatorluğu Ortadoğu'dan çekildikten sonra ise kalan toprakları Fransızlarla paylaşmıştı. Birinci Dünya Savaşında

Ortadoğu bölgesinde etkisini artıran İngiltere'nin Filistin'i manda himayesinde yönetmesi Yahudilerle İngilizlerin ilişkilerinin geliştirilmesini sağlamış, böylece Yahudilerin bölgeye yerleşmesi kolaylaşmıştır. İngiltere Yahudileri Araplara karşı denge unsuru olarak görüyordu. Araplar arasında milliyetçilik hareketleri artınca onları denetim altına almak zorlaşmaya başlamıştı. İngiltere'de önemli mevkilerde Yahudilerin bulunması, İngilizlerin Yahudilere karşı sempatisinin artmasına neden oldu. Balfour Deklarasyonu ile bu sempatinin desteğe dönüştüğü görülmektedir. Balfour Deklarasyonu olarak bilinen James Balfour'un Dünya Siyonist Örgütü önderlerinden Walter Rothschild'e iletildiği mektubunda "Majesteleri Hükümeti tarafından Filistin'de Yahudi Halkı için bir ulusal yurt kurulması olumlu karşılanmakta ve bu amaca erişilmesini kolaylaştırmak için azami gayret sarf edecektir" sözleri İngilizlerin Yahudi davasına verdiği desteği açıkça göstermektedir.

Nisan 1920'de Arapların ayaklanması milliyetçi Arap Devriminin başlangıcı oldu. İlerleyen yıllarda İngiltere uluslararası arenada Siyonistleri, Filistin'de ise Arapları destekleyerek iki farklı politika izlemiştir. Araplara göre Filistin'in manda yönetimi altına alınması uluslararası hukuka aykırıydı ve İngilizler Filistin halkının self determinasyon hakkını tanımalıydı. Araplar Manda yönetimine tanınan geniş yargı yetkilerinin Filistin halkı yararına kullanılmadığını öne sürmekteydiler.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Filistin'e Yahudi göçü hızlanmış ve Arapların protestoları iyice artmıştır. Araplar Yahudilerin kendilerini yerinden edeceği ve ikinci sınıf vatandaş konumuna düşüreceği endişesi taşıyordu. Savaş süresince birçok Arap ülkesi tarafsız kaldı. Bazıları ise Nazilere yaklaştı. Siyonistler ise Nazi tehdidi karşısında mecburen müttefikleri destekledi.

Savaş dönemi boyunca Siyonistlerin ABD'ye özel ilgi göstermiş olduğunu görüyoruz. Yahudiler Amerika'nın İngiltere'ye karşı baskı oluşturacağı kanaatindeydiler. İngiltere'nin gücünün zayıflaması ve bölgeden çıkma ihtimali bulunması nedeniyle ABD'yi İngiltere'nin yerine geçirmeyi planlıyorlardı. Yahudiler artık bir devlet kurmayı istiyorlardı ve bunun içinde İngilizlerle mücadele etmeleri gerekiyordu. Siyonistler Amerika'yı kazanmak için üç koldan işe koyuldular. Hitlerin zulmüne uğrayan Yahudilerin bir yurda ihtiyaç duyduğu argümanı ile yola çıkıp Amerikan halkının

desteğini kazanmayı başardılar. Diğer taraftan ABD Kongresi ve Amerikan yönetimini de etkilemeyi başardılar. İkinci Dünya Savaşının fırtınası henüz dinmekteyken Filistin’de şiddet olayları iyice arttı. Yahudi terör örgütleri çok sayıda saldırı düzenliyordu. Bu dönemde Amerika Filistin’e Yahudi göçünün sınırlandırılmasının kaldırılması için İngiltere’ye baskı yapmaya başladı. Böylece Yahudiler Amerikan desteğini de arkalarına almış oluyorlardı.

Bölgedeki denetimini kaybeden İngiltere sorunu Birleşmiş Milletlere taşımıştır. Ancak devlet statüsünde olmayan bazı Arap ve Yahudi kuruluşlarının BM Birinci Komisyonunda dinlenmesi konusunda tartışmalar ortaya çıktı. Ayrıca Arap Yüksek Komitesi BM komitesi ile görüşmeleri kabul etmemiştir. Yahudi ajansı temsilcileriyle temasta olan komitenin çözüme ilişkin olarak aldığı kararların Yahudiler lehine olması kaçınılmazdı. Sonuç olarak, ABD’ye bağımlı ülkelerin zorlanması, ekonomik vaatler ve diplomatik manevralarla “Çoğunluk Planı” benimsenip, bölgenin taksim edilmesine karar verildi. Siyonistler bu planın tüm yönlerini beğenmemekle birlikte, uzun süredir bekledikleri ve onca yıl uğraştıkları Yahudi Devleti’nin oluşumuna bir adım olarak kabul ettikleri planı kabul ettiler. Araplar ise planı reddettiler. Ancak Siyonistler taksimle yetinmemiş diğer bölgeleri de ele geçirmeye başlamıştı. Gerek Müslüman gerekse Yahudi terör örgütleri kaos yaratarak İngilizlerin askerlerini çekmesine neden oldular.

14 Mayıs 1948’de İsrail’in kurulması ile Filistin çekişmesi yeni bir boyut kazandı. İlk Arap-İsrail Savaş’ı Ortadoğu’da birçok değişimi de harekete geçirmiştir. Savaş İsraililer için Araplar ve İngilizlere karşı bağımsızlık mücadelesiydi. Araplar içinse işgal edilen toprakları geri alma ve kaybedilen itibarı geri kazanma mücadelesiydi. İşgal edilen topraklarda Yahudiler için yerleşim yerlerinin açılmasıyla anlaşmazlık derinleşmiş, Arap-Yahudi milliyetçiliği çekişmesine dönüşmüştür. Dinsel ve tarihsel bağları olan iki halkın bu topraklar üzerinde hakları olduğunu iddiası ile başlamış olan çatışma, Arapların İsrail’e karşı keskin muhalefeti, Yahudi devletiyle barış yapmaya çalışan Arap hükümetlerine yönelik düşmanlıkla birleşti.

Filistin sorununa etki eden aktörleri İsrail ve Filistin yada Komşu Arap ülkeleri ve diğer ülkeleri olarak sadece devletlerle sınırlandırmak doğru değildir. İslamiyet, Hıristiyanlık

ve Yahudilik gibi üç semavi dinin bu coğrafyada doğması ve Kudüs'ün bu dinlerce kutsal kabul edilmesi soruna ayrı bir boyut katmakta ve meselenin çok boyutluluğunu gözler önüne sermektedir.

Arap İsrail çatışması gerek aktörleri gerekse etkilediği coğrafya bakımından modern çağın en karmaşık konularındandır. Hem Araplar hem de Yahudiler çözümsüzlüğün bedelini hala ödemektedirler. İsrail'in kuruluşundan beri Ortadoğu tarihi Filistin ve İsrail arasındaki uyuşmazlıkların bir dökümü haline geldi. Yahudilerin yayılma siyasetinden vazgeçmemesi, bölgenin jeopolitik konumu nedeniyle bölgede etkin devletlerin rekabetleri, istihbarat faaliyetlerinin yoğunluğu ve terör saldırıları kalıcı barışın sağlanmasına engel teşkil etmektedir. Bu koşullarda Araplar ile Yahudilerin arasındaki meselenin çözüme kavuşması çok zor görünmektedir.

KAYNAKÇA

Belgeler ve Raporlar

Milletler Cemiyeti.(1922). *Mandate for Palestine* (Rapor No: Command Paper:1785).

Londra: HMSO.

Great Britain Colonial Office. (1930). *Palestine:Statement of Policy by His Majesty's*

Government in the United Kingdom (Rapor No: Command Paper:3692). Londra: HMSO.

Great Britain Colonial Office. (1937). *Palestine Royal Commission Report* (Rapor No:

Command Paper: 5479). Londra: HMSO.

Great Britain Colonial Office. (1938). *Palestine Statement by His Majesty's Government*

in the United Kingdom (Rapor No: Command Paper: 5893).Londra: HMSO.

Great Britain Colonial Office.(1939). *Palestine Statement of Policy* (Rapor No:

Command Paper:6019). Londra: HMSO.

McMahon, H., Hüseyin, Ş. (1939).*Correspondence Between Sir Henry McMahon and*

Sherif Hussein of Mecca in July 1915 and March 1916 (Rapor No: Command Paper: 5957).Londra: HMSO.

Shaw, J. V. W. (1946). *A Survey of Palestine: Prepared in December 1945 and January*

1946 for the information of Anglo-American Committee of Inquiry.1, Filistin:

The Government Printer.

Simpson, J.H. (1930). *Palestine Report on Immigration, Land Settlement and*

Development (Rapor No: Command Paper: 3686). Londra: HMSO.

Woodhead, J. (1938). *Palestine Partition Commission Report* (Rapor No: Command

Paper: 5854). Londra: HMSO.

Elektronik Kaynaklar

An Armistice Agreement Between Egypt and Israel. (1949) Erişim: 07.07.2015,

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/9EC4A332E2FF9A128525643D007702E6>

An Armistice Agreement Between Lebanon and Israel. (1949) Erişim: 07.07.2015,

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/71260B776D62FA6E852564420059C4FE>

An Armistice Agreement Between Hashemite Jordan Kingdom and Israel.

Erişim:08.07.2015,<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/F03D55E48F77AB698525643B00608D34>

An Armistice Agreement Between Syria and Israel. Erişim:08.07.2015,

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/E845CA0B92BE4E3485256442007901CC>

British Rule in Palestine. (t.y.) Erişim: 15.08.2015,

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/History/timeline.html>

Jewish Insurgency in Mandatory Palestine. (t.y.) Erişim:12.08.2015,

https://en.wikipedia.org/wiki/Jewish_insurgency_in_Palestine.

Palestine and Trans Jordon. (1938). Erişim: 01.05.2015,

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/CC68BAB76EC42E79052565D0006F2DF4>

The Question Of Palestine and United Nations. (2008). Erişim: 24.06.2015,

<http://unispal.un.org/pdfs/DPI2499.pdf>

Walter Rothschild and the Balfour Declaration, (t.y.) Erişim: 01.07.2015,

https://www.rothschildarchive.org/contact/faqs/walter_rothschild_and_the_balfour_declaration

Yearbook of the United Nations 1947-1948. (t.y.) Erişim: 25.07.2015,

<http://unyearbook.un.org/>

Gazeteler

Riots in Palestine:Sequel to Forbidden Procession. (29 Ekim 1933).*Sunday Times*, s.3.

Three Members of Arab Executive Found Guilty of Inciting Jerusalem Riots, *Jewish*

Telgraph Agency, (4 Aralık,1933). Erişim: 09.07.2015

<http://www.jta.org/1933/12/04/archive/three-members-of-arab-executive-found-guilty-of-inciting-jerusalem-riots>

Kitaplar ve Makaleler

Abboushi, W.F. (1977).The Road to Rebellion Arab Palestine in- the 1930's. *Journal of Palestine Studies*, 6(3), 23-46.

Adler, R. (1988).The Tenants of Wadi Hawarith: Another View of the Land Question in Palestine. *International Journal of Middle East Studies*, 20(2),197-220.

Akgündüz, A. (2008). *Pax Ottoman-Osmanlı Devleti 'de Gayri Müslimlerin Yönetimi*. İstanbul: Timaş Yay.

Alon, M.(2003). *Holocaust and Redemptio.*,Kanada: Trafford Publishing.

Anadol, C. (2004).*İsrail ve Siyonizm Kıskaçında Türkiye*. İstanbul: Bilge Karınca

Antonius, G.(1938). *The Arab Awakening: The Story of the Arab National Movement*. Londra: H. Hamilton.

Aras, B.(1997). *Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye*. İstanbul: Bağlam Yay.

- Arendt, H. (1996). *Totalitarizmin Kaynakları/İAntisemitizm*. İstanbul: İletişim Yay.
- Arı, T. (2005). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset Savaş ve Diplomasi*. İstanbul: Alfa Yay.
- Arı, M. S. (2005). Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında II. Abdülhamit Döneminde Yahudilerin Filistin'e Yerleşim Çabaları. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 24,109-126.
- Armaoğlu, F. (1989). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları:1948-1988*. Ankara: İş Bankası Yay.
- Arslan, A. (2007).Avrupa'dan Türkiye'ye Yahudi Göçünün Stratejik Olarak Kullanılması (1880-1920). *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(5), 7-40
- Arslan, A. (2010). *İkinci Yahudi Göçü*. İstanbul: Paraf Yay.
- Asker, A. (2012). Nazi Irk Tasnifi'nde Türkler ve Ortadoğu Halkları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(25), 79-99.
- Aslan, T. (2012). Osmanlı Döneminde Filistin'e Yahudi Ziyaretleri ve Buna Dair Belge. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 83-102.
- Ataöv, T. (1970). Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 25(3),29-66.
- Avneri, A.L. (2009). *The Claim of Dispossession: Jewish Land-Settlement and the Arabs. 1878-1948*,ABD: Transaction Publishers.
- Ayten, A. (2003). Eski Düzen; Yeni Dönem; Uluslararası Sistemin Doğası İçinde

Ortadoğu ve ABD Politikası. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, (17), 411- 419

Ayyad, A. (1999). *Arab Nationalism and the Palestinians (1850-1939)*. Kudüs: Passia (Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs).

Balcı, A. (2010). İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü. K. İnat, B. Duran ve M. Ataman (Haz.).*Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları* (99-164) İstanbul: Nobel Yayınları, 1(3).

Baydak, M. (1987). *Sosyolojik Açıdan Siyonizm ve Filistin Göçü*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bell, J. B. (1996). *Terror Out of Zion: The Fight for Israeli Independence*. ABD: Transaction Publishers.

Benson, M. T. (1997). *Harry S. Truman and the Founding of Israel*. ABD: Praeger.

Bentsur, E., Kolokolov, B. L. (2000).*Documents on Israeli-Soviet Relations:1941-1953*. Londra: Frank Cass.

Besalel, Y. (2010).*Yahudi Tarihi*. İstanbul: Üiversal Dil Hizmetleri ve Yayıncılık.

Bileydi Koç, M. (2006). *İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948-2006*. İstanbul: Günizi Yay.

Bilgiç, T.(2005). İsrail-ABD İlişkileri: Özel Bir Perspektif. T. Yılmaz, M. Şahin, M. Taştekin (Ed.). *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*. Ankara: Platin

Bostancı, I. I.(2006). *XIX. Yüzyılda Filistin (İdari ve Sosyo-Ekonomik Vaziyet)*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Bostancı, I. I. (2008). Osmanlı Devleti'nin Filistin'e Yönelik Politikaları. M. Bıyıklı

(Ed.).*Türk Dış Politikası Osmanlı Dönemi*. İstanbul: Bilimevi Basın Yay.

Bowden, T. (1975). The Politics of the Arab Rebellion in Palestine 1936-39.*Middle Eastern Studies*, 11(2), 147-174.

Bozkurt, G.(1998). *Azınlık İmtiyazları-Kapitülasyonlardan Tek Hukuk Sistemine Geçiş*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Buzpınar, T.(2003). Suriye ve Filistin’de Avrupa Nüfuz Mücadelesinde Yeni Bir Unsur. *İslam Araştırmaları Dergisi*, 10, 107-120

Caplan, N. (2015). *Palestine Jewry and the Arab Question. 1917-1925*. New York: Routledge.

Chomsky, N. (1999). *The Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians*. Londra: Pluto Press.

Cleveland, W. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*.(M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.

Cohen, M. J.(2014). *Britain's Moment in Palestine: Retrospect and Perspectives 1917-1948*. New York: Routledge.

Çağlayan, S.(2004). *İsrail Sözlüğü: Siyonistler, Muhalifler, Tarihçiler, Eylemciler, Yerleşimciler, İsraililer*. İstanbul: İletişim Yay,

Ehrlich, W.(2002). *Zion in the Valley: The Jewish Community of St. Louis*. ABD: University of Missouri.

Dırık, A. R. (2013). *Uluslararası İlişkiler Tarihi Diplomasi Tarihi:5*.İstanbul: Evrensel Basım Yay.

- Duman, S. (2010). *Modern Ortadoğu'nun Oluşumu*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Elpeleg, Z. (1993). *Filistin Ulusal Hareketinin Öncüsü Hacı Emin El Hüseyini*.
(D. Şendil, Çev.).İstanbul: İletişim Yay.
- Enein, Y. H. A, Enein, B. H. A. (2013). *The secret War for the Middle East: The Influence of Axis and Allied Intelligence Operations during World War II*. ABD: Naval Institute Press.
- Engin, V.(2010). *Pazarlık*. İstanbul: Yeditepe Yay.
- Erdemir, H.(2011). İsrail Devleti'nin İlanından Önce David Ben-Gurion'un Yahudileştirme Politikası. *Akademik Bakış*, 4(8), 175-194
- Erhan, Ç.(2001). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eryılmaz, B. (1990). *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Teb'aa'nın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yay.
- Feige, M.(2009). *Settling in the Hearts: Jewish Fundamentalism in the Occupied Territories*. ABD: Wayne State University Press.
- Fırat, M., Kürkçüoğlu, Ö.(2006). Ortadoğu'yla İlişkiler. B. Oran (Ed.).*Türk Dış Politikası*.İstanbul:İletişim Yay.,1.
- Fromkin, D. (1993). *Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914 -1922*. İstanbul: Ekonomik Yay.
- Garaudy, R. (1983). *Siyonizm Dosyası*(N. Uzel Çev.).İstanbul: Pınar Yay.
- Ghannam, A. F. (2011). *Filistin Sorunu ve Hacı Emin El-Hüseyini*. Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, İstanbul.

- Golani, M., Manna, A. (2011). *Two Sides of the Coin: Independence and Nakba 1948*. ABD: Republic of Letters.
- Golani, M. (2013). *Palestine Between Politics and Terror: 1945-1947*. ABD: Brandeis University Press.
- Goldschmidt, A., J., Boum, A. (2005). *A Concise History of the Middle East*. USA: Westview Press.
- Gözen, R. (2001). Ortadoğuda Güç Dengeleri. İ. Bal (Ed.). *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*. İstanbul: Alfa Yay.
- Gürün, K. (1983). *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.
- Güzel, M. Ş. (2012). *İsrail Devleti'nin Kuruluşu'na Giden Yolda Filistin 1914-1947* (Rapor No: USGAM: 6). Ankara: Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (USGAM).
- Hadawi S., Lehn W. (1985). Siyonizm ve Filistin Toprakları. T. Ataöv (Ed.). *Siyonizm ve Irkçılık*. Ankara: Birey ve Tolum Yay.
- Halloum, R. (1989). *Belgelerle Filistin*. İstanbul: Alan Yay.
- Hollstein, W. (1975). *Filistin Sorunu: Filistin Çatışmasının Sosyal Tarihi* (C. E. Ertuğ, Çev.). İstanbul: Yücel Yay.
- Hourani, A. (2012). *Arap Halkları Tarihi*. İstanbul: İletişim Yay.
- Hull, C. (1948). *Memoirs of Cordell Hull*. New York: The Mac Millan Company.
- Huneidi, S. (2001). *A Broken Trust: Sir Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians*. Londra, Newyork: I. B. Tauris.

- Johnson, P. (2006). *Yahudi Tarihi* (F. Orman Çev.).İstanbul: Pozitif Yay.
- Kamen, C. S. (1991).*Little Common Ground: Arab Agriculture and Jewish Settlement In Palestine, 1920-1948*.ABD: University of Pittsburgh Press.
- Kara, R.(1986). *Siyonizm ve Filistin Trajedisi*. İstanbul: Yarın Yay.
- Karadağ, R. (2004). *İsrail Ortadoğu ve Amerika*, İstanbul: Emre Yay.
- Karaman, M. L. (1996). Filistin, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (c.13, s.89-103).İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Karaman, M. L. (1991). *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*. İstanbul: İz Yay.
- Karasapan, C. T.(1942). *Filistin ve Şark-ül-Ürdün*. İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası, 2.
- Kaya, M. (2013). XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Etkisinde Kudüs Sancağı (1850-1918). *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 33, 145-164.
- Kemal, C. (2010). Osmanlı'nın Filistin Cephesi'ndeki Son Muharebesi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 45, 37-69.
- Khalidi, A. S. (2013).The Palestinian National Movement: From Self Rule to Statehood. J. Peters, D. Newman (Ed.).*The Routledge Handbook on the Israeli-Palestinian Conflict*, Newyork: Routledge.
- Khalidi, R. (2012). Filistinliler ve 1948:Başarısızlığın Temel Nedenleri. E. L.Rogan, A. Shlaim (Ed.) *Filistin Uğruna: 1948'in Tarihini Yeniden Yazmak*, İstanbul: Küre Yay.
- Kimmerling, B.,Migdal,J. S. (2003). *The Palestinian People: A History*. ABD: Harvard University Press.
- Kızıloğlu, S. (2012). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve

- Siyonizm'in Gelişimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 35-64
- Kocabaş, S. (2005). *Filistin İçin Mücadele: Türkiye ve Siyonizm*. Kayseri: Vatan Yay.
- Kocaoğlu, M. (1995). *Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu: Parçalanmak İstenen Topraklar ve İstismar Edilen İnsanlar*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yay.
- Kodaman, B., İpek N. (1993). Yahudilerin Filistin'e Yerleşmeleri ile İlgili Olarak II. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Layiha. *Belleten*, 57(219), 572-573.
- Kramer, G. (2011). *A History of Palestine: From the Ottoman Conquest to the Founding of the State of Israel*. ABD: Princeton University Press.
- Kramer, M. (1986). *Islam Assembles: The Advent of the Muslim Congresses*. New York: Columbia University Press.
- Kumaraswamy, P.R. (2009). *The A to Z of the Arab-Israeli Conflict*. ABD: Scarecrow Press,
- Kutluay, Y. (2004). *Siyonizm ve Türkiye*. İstanbul: Çatı Kitapları.
- Lachman, S. (1982). Arab Rebellion and Terrorism in Palestine 1929-39: The Case of Sheikh Izz al-Din al-Qassam and His Movement. E. Kedourie, S. G. Haim (Ed.). *Zionism and Arabism in Palestine and Israel*. Londra: Frank Cass.
- Laçiner, S. (2007). *Ortadoğu diye bir Yer Var mı? Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3(10), 153-155.
- Laqueur, W. (2003). *A History of Zionism: From the French Revolution to the Establishment of the State of Israel*. Newyork: Schocken Books.
- Laqueur, W. (2008). *The Israel-Arab Reader: A Documentary History of the Middle*

- East Conflict*. B. Rubin (Ed.). ABD: Penguin Books.
- Levenberg, H. (1993). *Military Preparations of the Arab Community in Palestine, 1945-1948*. Londra: Frank Cass.
- Lewis, B. (2000). *Ortadoğu'nun Çoklu Kimliği*. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Lewis, B. (2003). *Ortadoğu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Lissner, I. (2012). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap.
- Matthews, W. (2006). *Confronting an Empire, Constructing a Nation: Arab Nationalists and Popular Politics in Mandate Palestine*. New York, Londra: I.B.Tauris.
- Mattar, P. (1983). The Role of the Mufti of Jerusalem in the Political Struggle Over the Western Wall, 1928-29. *Middle Eastern Studies*, 19(1), 104-118.
- Mattox, H. E. (2004). *Chronology of World Terrorism, 1901-2001*. Kuzey Caroline: McFarland.
- Mazza, R. (2009). *Jerusalem: From the Ottomans to the British*. Londra, New York: I. B. Tauris.
- Morris, B. (1986). The Causes and Character of the Arab Exodus from Palestine: The Israel Defence Forces Intelligence Branch Analysis of June 1948. *Middle Eastern Studies*, 22(1), 5-19.
- Morris, B. (2001). *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001*. ABD: Vintage Books.
- Murphy, E. (2011). Siyonizm ve Filistin Sorunu. Y. M. Choueiri (Ed.). *Ortadoğu Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yay.
- Okur, İ. (2002). *Soğuk Savaş GÖzetlerken Terör Dünya'ya Nasıl Yayıldı? Türkiye Nasıl*

Kuşatıldı? İstanbul: Okursoy Yay.

Okutan, Ç. (2001). Arap Milliyetçiliği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(2), 157-172

Okuyan, S. (2008). *Aslan ve Androcles' Filistin'in Gölgesinde Abdülhamit ve Theodor Herz*. İstanbul: Selis Kitaplar.

Orallı, L. E.(2005). Dinsel Temalar Işığında Siyasal Yahudilik ve Arz-ı Mevud. T. Yılmaz, M. Şahin, M. Taştekin (Ed.).*Ortadoğu Siyasetinde İsrail*. Ankara: Platin,

Owen, R., Pamuk, Ş. (2002). *20. Yüzyılda Ortadoğu Ekonomileri Tarihi*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yay.

Öke, M. K.(1982). *Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*.İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Öke, M. K. (1987).*Tarihten Günümüze Filistin Sorunu ve Türkler (1880-1980)*. Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi.

Öke, M. K.(2002). *Filistin Sorunu*. İstanbul: Ufuk Kitapları.

Öke, M. K. (2002). *Siyonizm'den Uygarlık Çatışmasına Filistin Sorunu*. İstanbul: Ufuk Kitapları.

Öner, A. (2012). *Çatışmalar ve Görüşmeler Sarmalında Filistin-İsrail*. İstanbul: İlim Yurd Yay.

Özdemir, H. (2010). *Abdülhamid'in Filistin Çılgılığı*. İstanbul: Yitik Hazine Yay.

- Özfatura, M. N. (2015). *Filistin - İsrail Ekseninde Orta Doğu*. İstanbul: Divanyolu.
- Özmen, S. (2007). *Ortadoğuda Etnik Dini Çatışmalar ve İsrail*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Pappe, I. (2007). *Modern Filistin Tarihi: Tek ülke İki Halk*. Ankara: Phoenix.
- Pappe, I. (2009). *Ortadoğu'yu Anlamak*. İstanbul: NTV Yay.
- Pappe, I. (2010). *The Rise and Fall of a Palestinian Dynasty: The Husaynis 1700 –1948*. Londra: Saqi Books.
- Parlar, S. (2002). *Ortadoğu Vaadedilmiş Topraklar*. İstanbul: Yar Yay.
- Parzen, H. (1974). *The Roosevelt Palestine Policy, 1943-1945: An Exercise in Dual Diplomacy*. ABD: American Jewish Archive Publications.
- Pehlivanoğlu, A.Ö. (2004). *Ortadoğu ve Türkiye*. İstanbul: Kastaş Yay.
- Peters, J. (2001). *From Time Immemorial: The Origins of the Arab-Jewish Conflict over Palestine*. ABD: JKAP Publications.
- Porath, Y. (2013). *In Search Of Arab Unity 1930-1945*. New York: Routledge.
- Prior, M. (1997). *The Bible And Colonialism a Moral Critique*. İngiltere: Sheffield Academic Press
- Purtaş, F. (2008). Rusya ve Arap Ortadoğusu. *Akademik Ortadoğu*, 2 (4), 46-75
- Rogan, E. (2009). *The Arabs: A History*. ABD: Basic Books.
- Rose, N.(2010). *A Senseless, Squalid War: Voices from Palestine; 1890's to 1948*. Londra: Pimlico,

- Sachar, H.(2007). *History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*. ABD: Alfred A. Knopf.
- Sand, Ş. (2011). *Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi? Kitabı Mukaddes'ten Siyonizme*. İstanbul: Doğan Yay.
- Sander, O. (1996). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Yay.
- Schmidt, D. W. (2011). *Partners Together in This Great Enterprise*, ABD: Xulon Press,
- Schoenman, R. (1992). *Siyonizmin Gizli Tarihi*. İstanbul: Kardelen Yay.
- Sicker, M. (2001). *The Middle East in the Twentieth Century*. ABD: Praeger, 2001.
- Sela, A. (1994). The Wailing Wall Riots (1929) As A Watershed In The Palestine Conflict. *The Muslim World*, 84(1-2) , s.60–94.
- Serbestoğlu, İ. (2012). 19. Yüzyılda Filistin'de Yahudiler Üzerinde İngiliz ve Amerikan Himayesi. *History Studies*, 4(1), 489-502.
- Sert, S. (2012). *Hitlerin Müslüman Askerleri*. İstanbul: Bilge Karınca.
- Sharfman, D. (2014). *Palestine in the Second World War: Strategic Plans and Political Dilemmas*. İngiltere: Sussex Academic Press.
- Shindler, C. (2006). *Triumph of Military Zionism: Nationalism and the Origins of the Israeli Rights*. Londra, Newyork: I. B. Tauris.
- Stein, L. (2003). *The Hope Fulfilled: The Rise of Modern Israel*. ABD: Praeger.
- Susa, A.(2005). *Tarihte Araplar ve Yahudiler*. İstanbul: Selenge.
- Süer, B., Atmaca, A.(2007). *Arap-İsrail Uyuşmazlığı*. Ankara:ODTÜ Yayıncılık.
- Taylor, A. (2000). *İsrail'in Doğuşu:1897-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi*. (M. Karışahan Çev.). İstanbul: Pınar Yay.

- Tessler, Mark A. (1994). *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*. ABD: Indiana University Press.
- Turan, Ö. (2002). *Tarih'in Başladığı Nokta Ortadoğu*. İstanbul.
- Tür, Ö. (2007). Türkiye ve Filistin-1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(1), 223-271.
- Türk, F. (2007). Yahudi Devleti'nin Demografik Temelleri: Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin Filistin Siyaseti, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 69-104.
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Umar, Ö. (2002). Osmanlı Döneminde Yahudilerin Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 421-438.
- Umerova, Z. (2006). *Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Üzen, İ. (2009). İngilizlerin Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve General Edmund H.H Allenby'nin Kudüs'e Törenle Girişi (9–11 Aralık 1917). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 329-344.
- Woolbert, R. G. (1937/1938). Pan Arabism and the Palestine Problem. *Foreign Affairs*, 16(1), 309-322.
- Yarar, E. (2004). Türk Dış Politikasının Tarihsel Dönüşümü ve Filistin Sorunu Temelinde İsrail Devletini Tanıma Süreci. Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Ankara.

Yazbak, M.(2000). From Poverty to Revolt: Economic Factors in the Outbreak of the 1936 Rebellion in Palestine. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 93-113.

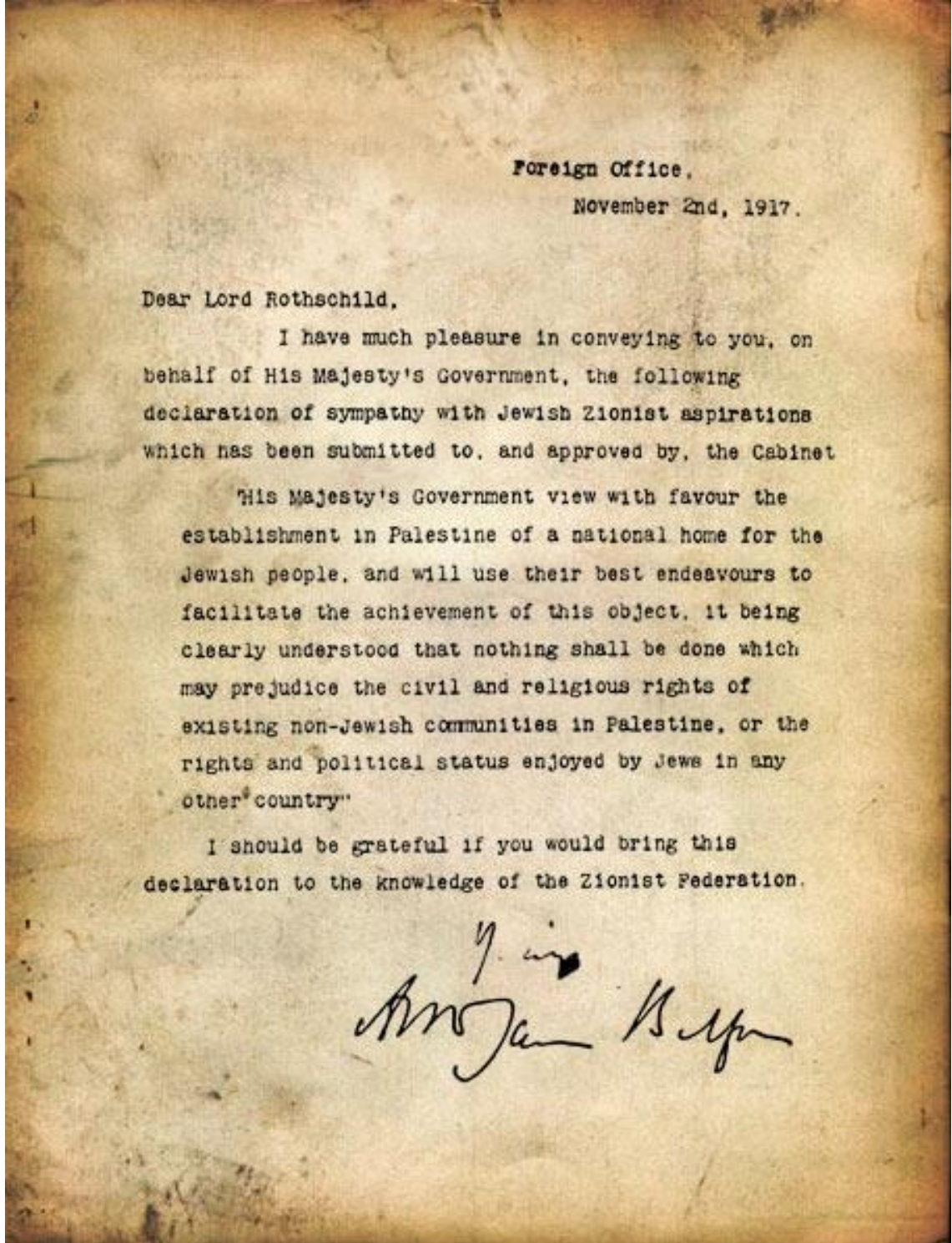
Yılmaz, T. (2004). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Ankara: Akçağ.

Zabecki, D. T. (2013). Hebron Massacre, A. Mikaberidze(Ed.).*Atrocities, Massacres and War Crimes: An Encyclopedia*. Kalifornia: ABC-CLIO.

Ziff, W. B. (1938). *The Rape of Palestine*. New York: Longmans, Green.

EK 1

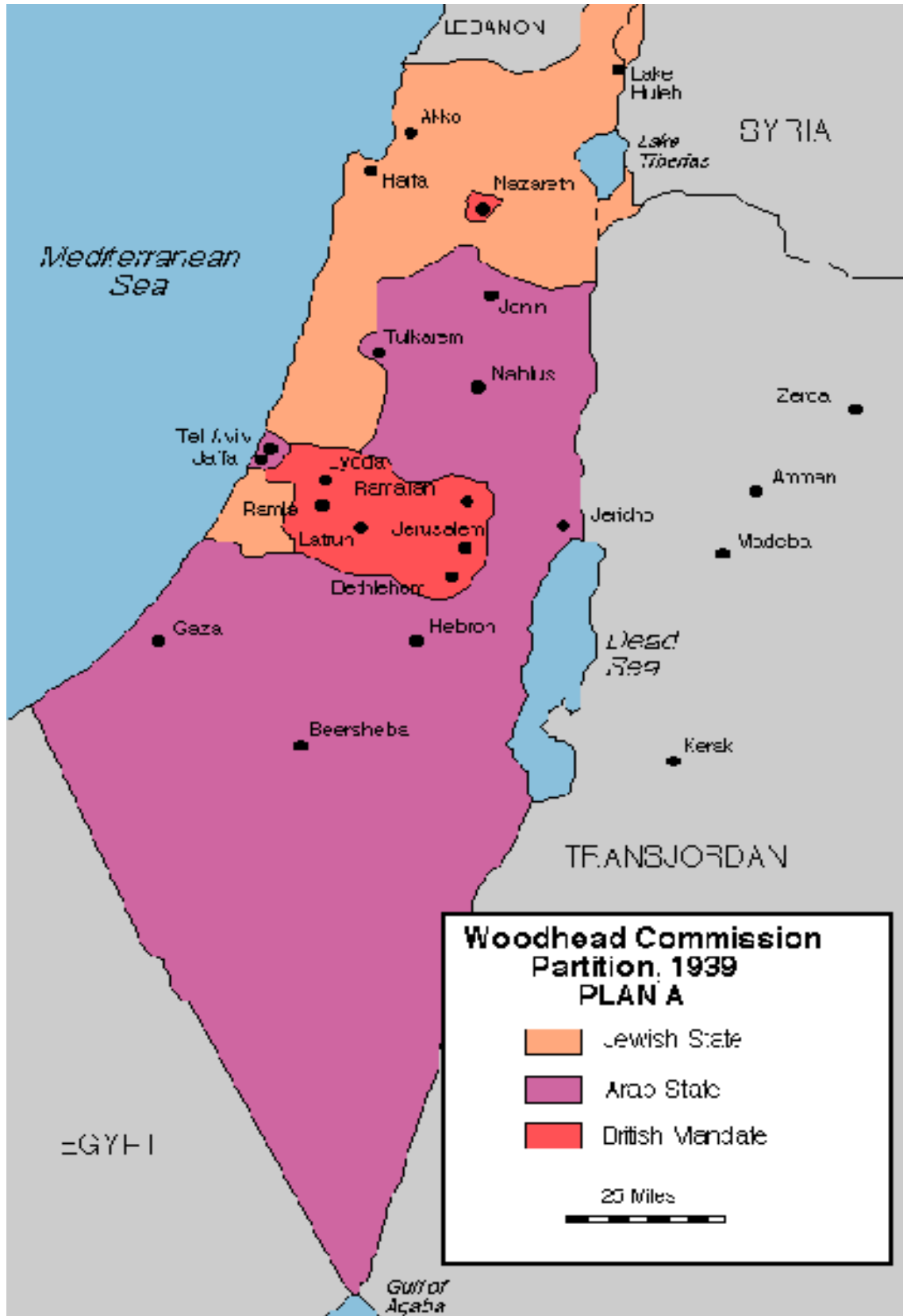
Balfour Deklarasyonu Metni

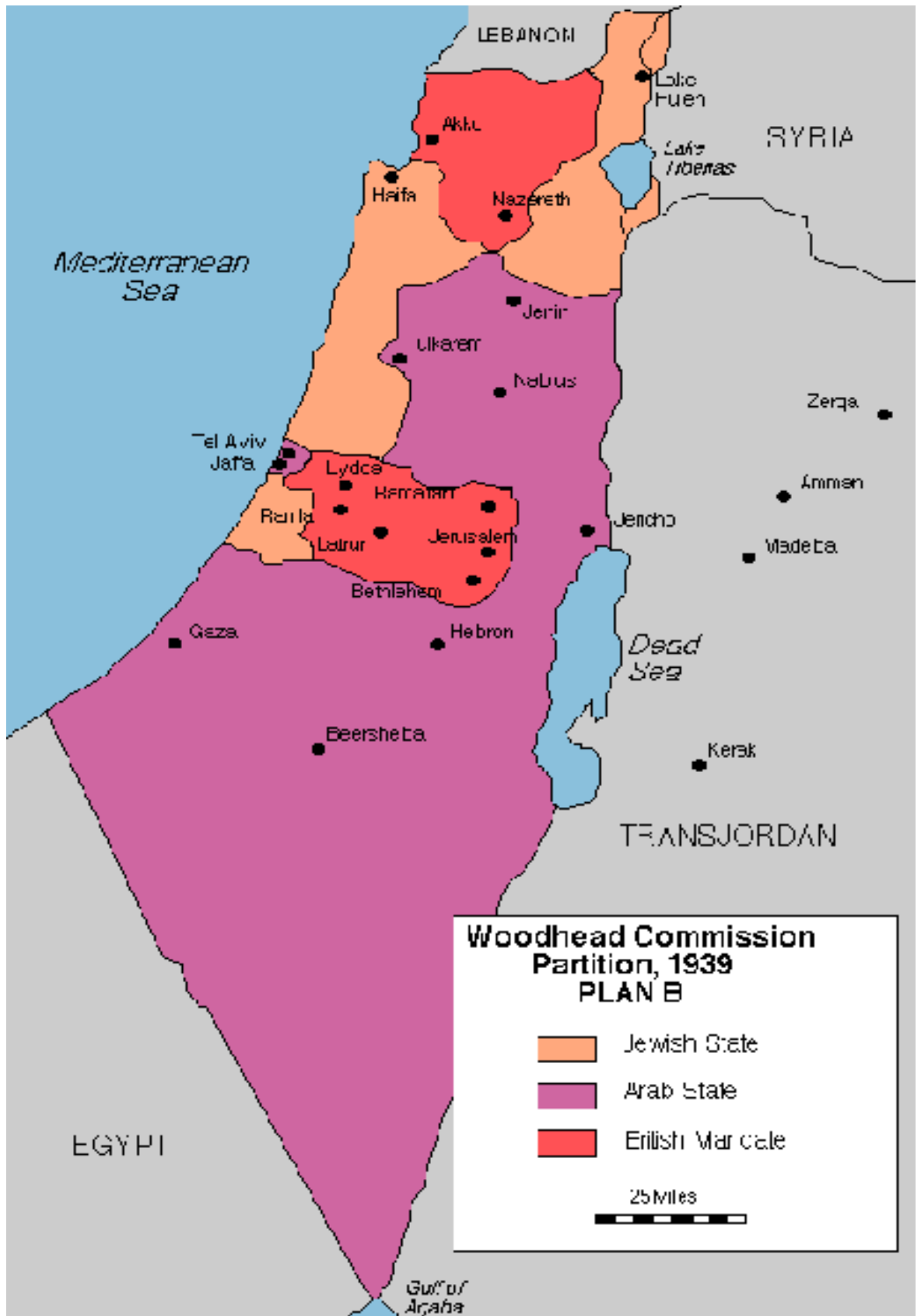

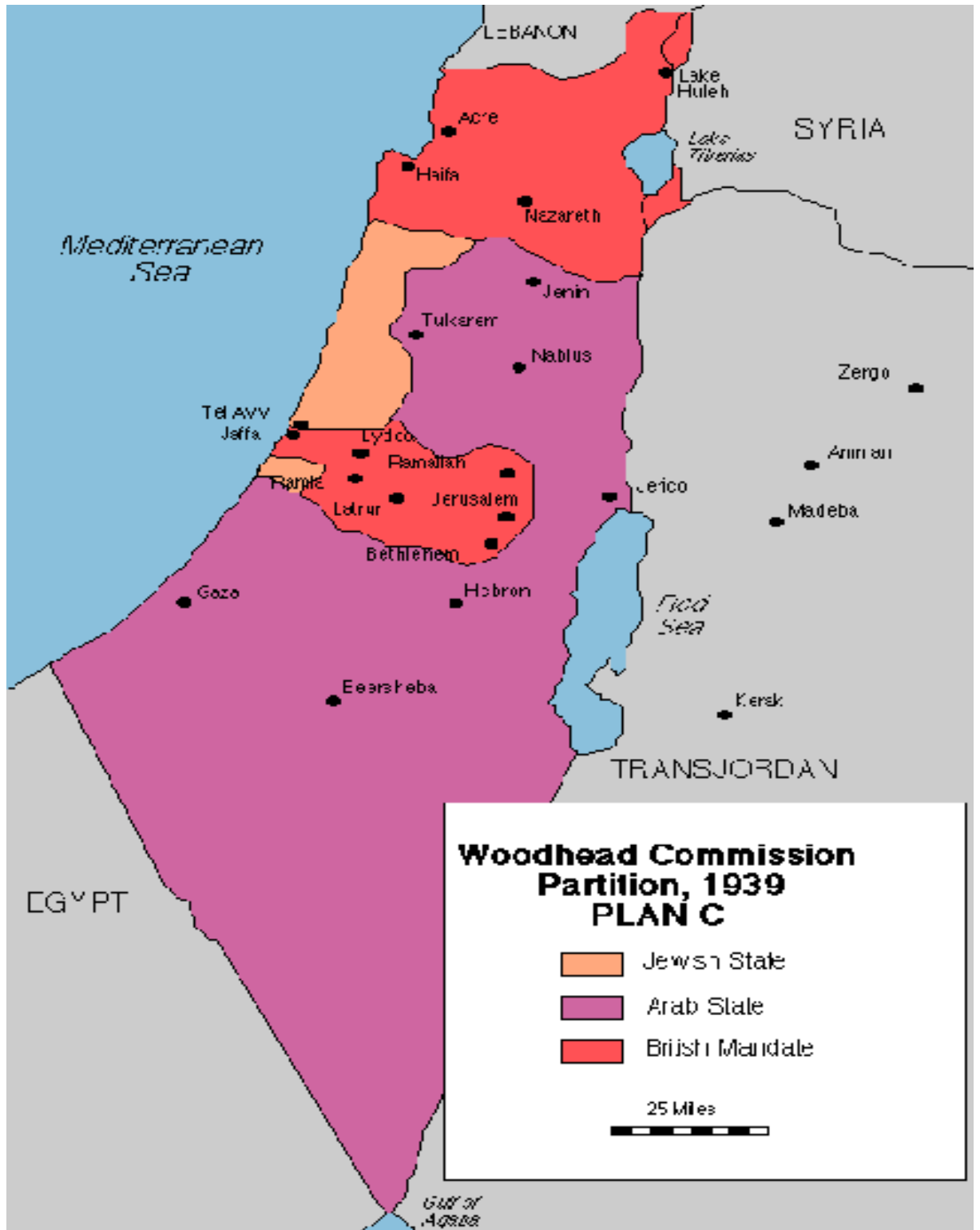

EK 2

Woodhead Komisyonu Taksim Planları

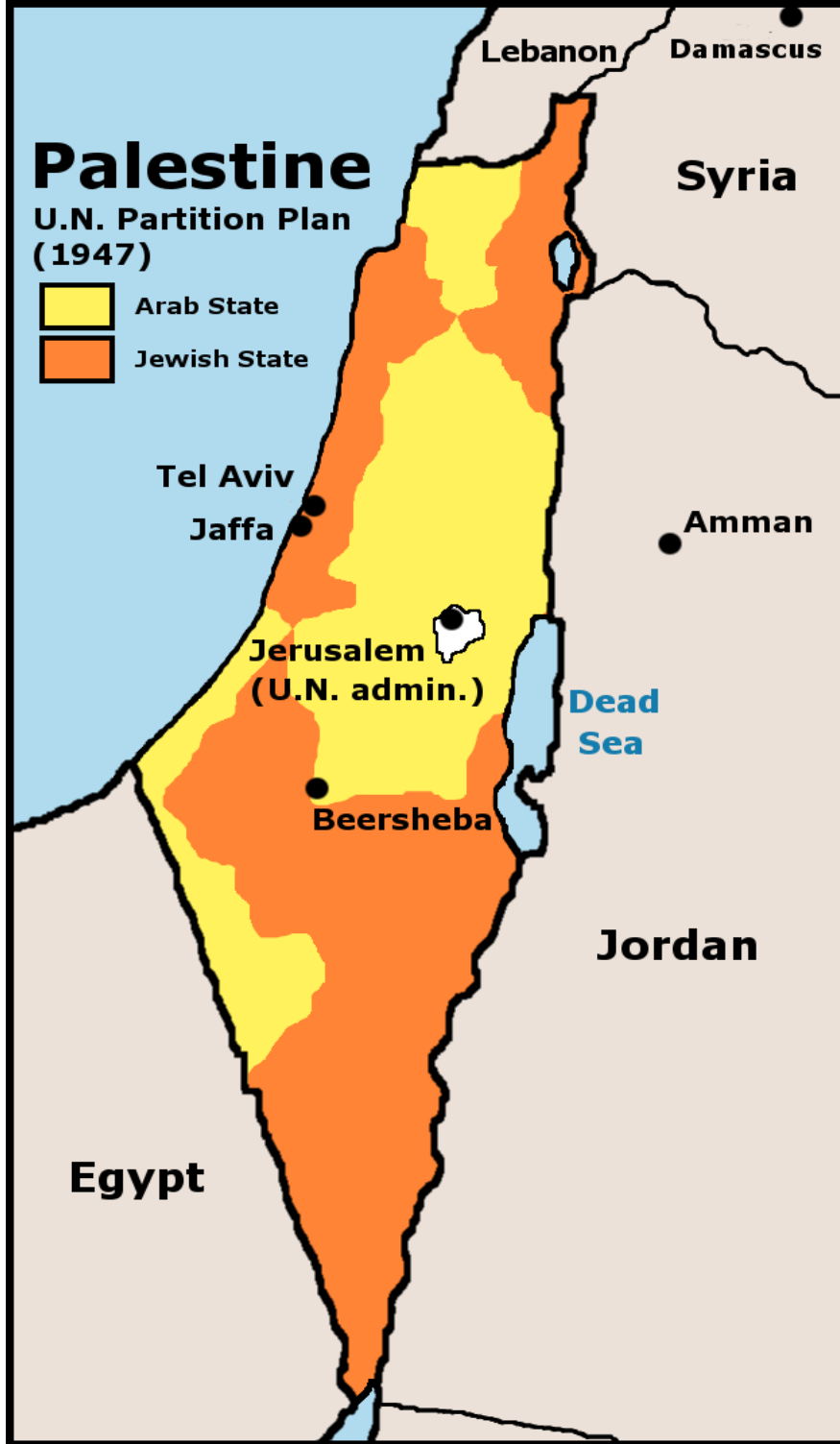

Kaynak: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/History/partmaptoc.html>

EK 3

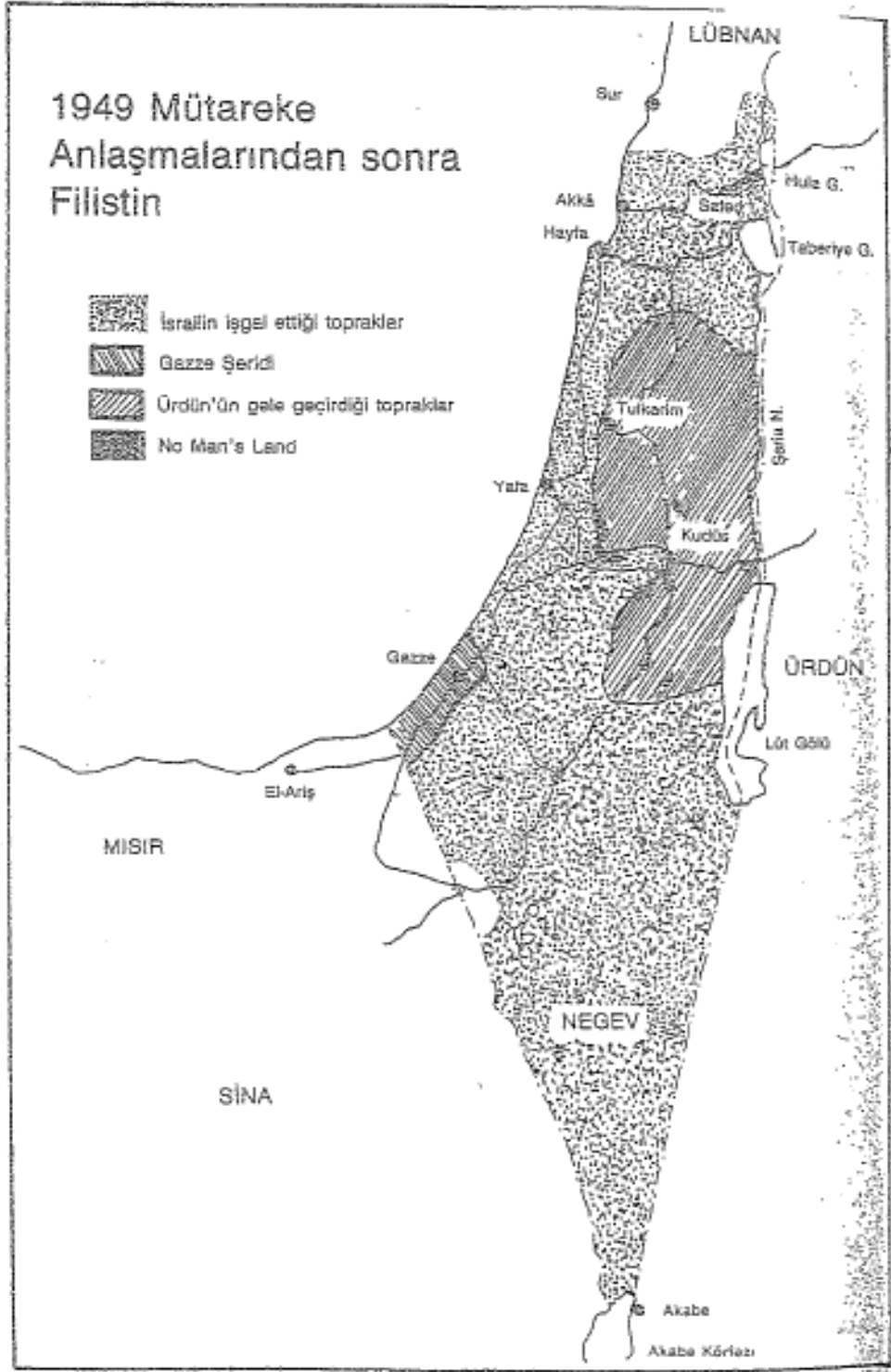
1947 Tarihli Birleşmiş Milletler Taksim Planı Haritası

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_Payla%C5%9F%C4%B1m_Plan%C4%B1#/media/File:UN_Partition_Plan_For_Palestine_1947.png

EK 4

1949 Mütareke Anlaşmalarından Sonra Filistin

Kaynak:Fahir Armaoğlu, Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları:1948-1988, Ankara:İş Bankası Yay.,1989, Ek: 6

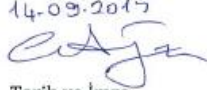

EK 5

Yüksek Lisans Tez Çalışması Orjinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ .....ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA   Tarih: <u>08/10/2015</u>   Tez Başlığı / Konusu: <u>Ortodoksi ve Filistin (1920-1949)</u>
Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>137</u> sayfalık kısmına ilişkin, <u>08/10/2015</u> tarihinde ~~şahsım~~/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % <u>2.48</u>.   Uygulanan filtrelemeler: 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,   2- Kaynakça hariç   3- Alıntılar hariç/dâhil   4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç   Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.   Gereğini saygılarımla arz ederim.   <u>08.10.2015</u> Tarih ve İmza   Adı Soyadı: <u>Ceren ALTUNBEĞ TURGUT</u> Öğrenci No: <u>N12128038</u> Anabilim Dalı: <u>Tarih</u> Programı: <u>Tarih</u> Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
<u>DANIŞMAN ONAYI</u>   UYGUNDUR.   <u>Prof. Dr. Mehmet Seyrtdanlioğlu</u> (Unvan, Ad Soyad, İmza)

EK 6

Tez Çalışması Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ .....<u>TARİH</u>..... ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA   Tarih: <u>14/09/2015</u>   Tez Başlığı / Konusu: <u>Ortodoksi ve Filistin (1920-1949)</u>   Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.   2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.   3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.   4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.   Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.   Gereğini saygılarımla arz ederim.   14.09.2015 Tarih ve İmza   Adı Soyadı: <u>Ceren ALTUNİREĞ TURGUT</u> Öğrenci No: <u>N12128038</u> Anabilim Dalı: <u>Tarih</u> Programı: <u>Tarih</u> Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI   <u>Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu</u> (Unvan, Ad Soyad, İmza)   Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

